

Ф4.58
Е-23

ЕВРИКА - ІХ

**ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Івано-Франківськ
2008

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА – ІХ

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НБ ПНУС

733006

Івано-Франківськ
2008

Еврика – ІХ: Збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ: Видавництво “Плай” ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 242 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, географії, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Редакційна рада: *Остафійчук Б.К.* – голова, доктор фізико-математичних наук, професор; *Басай В.Д.* – доктор юридичних наук, професор; *Билиця Я.Т.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Возняк С.М.* – доктор філологічних наук, професор; *Грицюк Б.А.* – кандидат педагогічних наук, професор; *Грещук В.В.* – доктор філологічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Кульчицька О.О.* – кандидат філологічних наук, доц.; *Орбан-Лембрик Л.Е.* – доктор психологічних наук, професор; *Завгородня Т.К.* – доктор педагогічних наук, професор; *Толошняк Н.А.* – кандидат мистецтвознавства, доцент; *Ткачук І.Г.* – доктор економічних наук, професор; *Фреїк Д.М.* – доктор хімічних наук, професор; *Шийчук О.В.* – доктор хімічних наук, професор; *Таран І.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Мицкан Б.М.* – доктор біологічних наук, професор.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 08125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Адреса редакції:

76000, Івано-Франківськ, вул. С.Бандери, 1,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Видавництво “Плай” ЦІТ Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника, 2008,

тел. 71-56-22

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ ЛЮДИНИ В ХРИСТІЯНСТВІ

Гвоздецький Ярослав,

V курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Кияк С.Р.

доктор філософських наук, професор.

З давніх часів перед людиною стоїть питання: де шукати щастя, у чому воно полягає, яка його суть. Людина на землі прагне бути щасливою, про що свідчить прагнення людини до вищих ідеалів, про які говорили ще давні філософи Платон, Сократ, Аристотель, Епікур [1, с.184]. По-різному вчені трактували суть людського щастя. Одні вбачали його в земних благах, інші у владі, дехто прагнув досягнути досконалості, а дехто щастя поєднував із сім'єю, домашнім затишком та благополуччям. Філософи вважали, що людина на землі позбавлена вітальних засобів для існування, тому змушена самостійно знаходити й здобувати ті блага, які їй конче необхідні для життя [1, с.11]. Ще в давні часи біблійний цар Соломон, який був оточений усіма необхідними земними благами, затишком, владою, багатством, говорив, що все це є суєта і томління духа, бо не в багатстві і не в славі щастя людини.

Нового змісту даній проблемі принесло на землю Слово Боже, виголошене Ісусом Христом. Він прийшов, щоб принести людям благу вість, приніс благодать Божу, що полягала в любові Творця до свого Творіння, і завдяки Йому щастя стало доступним для людини. Правдиве щастя є не поза людиною, не в земних благах, у славі, багатстві, а в людському серці, у людській душі. Як засвідчує апостол Павло, саме правдивість, мир і радість є справжніми засобами досягнення щастя (Рим. 14, 17). Такої духовної досконалості через дари Духа Святого, святі Тайни церкви Христової помагають досягнути святі отці в часи боротьби з ересями, у період, коли християнство стало дозволеною релігією у Візантійській імперії 313 року за Міланським Едиктом Костянтина Великого [6, с.342]. Тоді появляються перші чернечі згромадження, які проводили аскетичне життя в пості й молитві, збирали навколо себе багатьох послідовників, які прагнули віднайти зв'язок із Творцем, досягнути щастя, через духовне вдосконалення. Така ідея досягає часу Середньовіччя та аж до періоду Відродження, коли пріоритетним стає антропологічний ідеал античності – людина з її тілесною красою, з інтелектуальним розвитком мислення, раціональною сферою людини [1, с.225].

Період середньовіччя характерним є формуванням християнського ідеалу людини, сповненої християнських чеснот, яка живе згідно із заповідями Божими, наслідуючи Ісуса Христа як духовний, моральний та тілесний ідеал. Людство одержало благодать любові божественної, що явлена Богом через жертвність служіння Сина Божого. Утверджується свобода вибору для людини, яка вже не є під законом, як у Старому завіті, але під благодаттю Божою. Господь

Ісус Христос утверджує обітницю визволення людства від ярма гріха, яким воно було пригнічене віками, очікуючи визволення. Проте свобода вибору залишає останнє слово людині: бути послідовником Христа чи залишатись під законом, не маючи надії на спасіння. При цьому насамперед примирення з ближнім, гармонійне поєднання з ним і Богом своїх помислів та вчинків дають людині мир, який їй явив сам Ісус Христос [2, с.80].

Якщо загальне твердження про людський досвід узагалі можливе, то його сенс полягає в тому, що людина в усіх своїх починаннях прагне бути щасливою. Коли людина бунтує, то робить це тому, що вірить, що може бути щасливою, досягнути певне щастя. Розпитуючи людей, дізнаємось, що бажання щастя є дійсністю, яка стоїть законним покликанням, у кожному виборі, навіть безнадійному [4, с.25]. У глибині себе самої кожна людина знає, що її створено, щоб бути щасливою. Тому особливим завданням для людського буття є надавати сенс власному життю, тримати в руках власну долю, самим удосконалювати, реалізувати себе.

Сенс цього людського вдосконалення, як і здійснення вибору, що може бути цілком різноплановим і поляризуватися на одній меті, якраз і полягає в одній спільній для всіх меті – знайти трохи щастя, заспокійливої радості.

1. Возняк С.М. Філософія Стародавнього світу: Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Видавець Гретин І.Я., 2008. – 276 с.
2. Квасила Микола. Життя у Христі: Пер. з давньогр. Дз.Коваль. – Львів: Свічало, 2005. – 166 с.
3. Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я. – Львів: Стрім, 1997. – 295 с.
4. Слобідський Серафим. Закон Божий: Підручник для сім'ї і школи. – К., 2003. – 656 с.

ОСОБИСТІСНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Бабинський Денис,
У курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Тодорів Л.Д.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Рефлексія – це знання і розуміння суб'єктом самого себе, а також з'ясування того, як інші знають і розуміють його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення [4, с.597].

У науковій літературі даний феномен досліджується в межах чотирьох аспектів: кооперативного (проекування спільної діяльності індивідів з урахуванням координації їх професійних позицій і групових ролей), комунікативного (складова розвинутого спілкування та міжособистісного сприймання), інтелектуального (уміння виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною діяльністю власні дії) та особистісного (забезпечує самоорганізацію і самооблізацію особистості в різних умовах її існування) [2].

Рефлексія є тим психологічним механізмом, за допомогою якого здійснюється перехід людини на вищий рівень розвитку. Необхідність її появи зумовлена усвідомленням чи, скоріше, переживанням людиною обмеженості вже засвоєних способів взаємодії із зовнішнім світом. Тому рефлексивний процес є засобом забезпечення соціалізації індивіда [3].

Необхідність перегляду власних засобів діяльності з'являється також тоді, коли неможливо продовжувати спільну діяльність унаслідок взаємного непорозуміння її учасників. У цьому випадку розходження в розумінні ситуації між партнерами по спільній діяльності потребують аналізу підстав власних переконань та їхньої об'єктивації. Тому рефлексія в широкому розумінні включає в себе такі процеси, як самопізнання й пізнання іншої людини, самооцінка й оцінка інших, самоінтерпретація й інтерпретація поведінки, діяльності, думок інших людей [1, с.6].

Безумовно, особистісна рефлексія не оминає і проблеми лідерства. Вона є визначальною при соціальній взаємодії, у рамках якої реалізується функція лідера. Адже завдяки рефлексії людина здатна “поставити” себе на місце іншого, аналізувати будь-яке явище з різних точок зору.

Оскільки лідерство є системою відносин у групі, його слід розглядати як групове явище, адже лідер завжди є елементом цієї структури. Психологічна сутність лідерства полягає в здатності впливати на індивідів і групу, спрямовувати їхні зусилля на досягнення цілей [5, с.318–319].

Особа, яка займає позицію лідера чи претендує на неї, повинна володіти певним набором особистісних якостей, серед яких вочевидь можна виділити соціальну компетентність, довіру до себе, внутрішню свободу, самоконтроль, гнучкість мислення, здатність до роботи в групі, ініціативність та багато іншого. У ході дослідження було висунуто припущення, що особистісна рефлексія виступає одним з основних факторів розвитку всіх перелічених якостей та багатьох інших, які є необхідною складовою лідерства.

Об'єктом дослідження було обрано майбутніх психологів філософського факультету Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника. Першочерговим було завдання виявити тих із них, які характеризуються статусом лідера в групі. У дослідженні взяли участь 10 груп (з першого по п'ятий курс). Інструментом виконання даного завдання послужила методика “соціометрії” Якоба Морено. У результаті обробки отриманих даних було визначено 20 студентів із найвищим соціометричним статусом.

Після виявлення необхідних реципієнтів поставало завдання дослідити в них ступінь вираженості особистої рефлексії, як чинника розвитку лідерських якостей. Для цього була обрана методика “Хто Я?” М.Куна та Т.Макпартленда, що є досить простою в застосуванні, але дає обширну інформацію про особистісне “Я” людини. Показником рівня розвитку особистісної рефлексії тут виступала кількість суб'єктивних тверджень, які індивід використовує у своїх самописах. Результати показують, що всі опитані дали відповіді на всі 20 запитань методики. При цьому 15% реципієнтів не вжили жодного об'єктивного твердження, 20% – вжили від п'яти до семи, усі інші опитані написали від одного до чотирьох об'єктивних тверджень. Варто також зазначити, що кількість

об'єктивних тверджень, ужитих реципієнтами, негативно корелює з їх віком. Тобто, якщо на першому курсі спостерігалася найбільша кількість об'єктивних тверджень, то на п'ятому курсі – мінімальна.

Показником рівня особистісної рефлексії є також складність структури образу “Я”, яка включає такі структурні компоненти, як: “Я-соціальне,” “Я-фізичне,” “Я-духовне” та “Я-розумове”. Результати дослідження показують, що структура образу Я у всіх реципієнтів є досить багатогранною, у ній широко представлені всі структурні компоненти образу “Я”.

Отже, можна сказати, що у всіх опитаних рівень рефлексії досить високий. А це є підставою для того, щоб стверджувати: особистісна рефлексія є однією з умов формування та розвитку лідерських якостей особистості. Високий рівень розвитку особистісної рефлексії передбачає постійний діалог із самим собою, спостереження та самоаналізу своїх почуттів, учинків, дій. Унаслідок цього формується цілісна, не перекручена концепція “Я,” яка відповідає внутрішній сутності особистості і є невід'ємною умовою ефективності та якості функціонування лідера.

1. Белокрылова Г. Профессиональное становление студентов-психологов: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М.: МГУ, 1998.
2. Гальперин П.Я., Данилова В.Л. Воспитание систематического мышления в процессе решения малых творческих задач // Вопросы психологии. – 1980. – №1. – С.31–38.
3. Майерс Д. Социальная психология. – 6-изд., перераб. и доп. – С.-Пб.: Питер, 2002. – 752 с.
4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высших пед. учеб. заведений: В 3 кн. – 4. изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн.2: Психология образования. – 608 с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Социальная психология: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с.

ДЗВОНАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Гвоздецький Ярослав,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Обов'язкове використання дзвонів у християнському богослужбовому обряді стало невід'ємною складовою народних обрядів і громадського побуту, звичаїв українського народу. Відзначаючи велику роль церкви в збереженні та розвитку дзвонарського мистецтва, Ю.Білодід, М.Максимович, О.Шуба, О.Воропай обґрунтовують необхідність дослідження виникнення та розвитку цього унікального явища, яке має не тільки релігійний, а й глибинний історико-культурний, духовний характер.

Тому закономірними нині є заклики повернути в духовний простір українське дзвонарське мистецтво, а також активізація хвилі наукових досліджень проблем мистецтва дзвоніння і дзвонів (О.Шуба, Б.Кіндратюк, Г.Хоткевич).

Метою дослідження стало обґрунтування на основі аналізу теоретичних джерел впливу дзвонів і дзвоніння на духовність особистості, на духовний простір української культури.

У процесі дослідження був проведений аналіз можливостей дзвонарського мистецтва як духовного чинника; виявлена специфіка основних параметрів дзвонарського мистецтва як явища художньої культури та його вплив на духовне життя українців; обґрунтована необхідність його збереження та відродження в духовному просторі України.

Швидко розповсюдження дзвонів і дзвонарського мистецтва в Русі-Україні зумовлював той факт, що християнське ритуальне дзвоніння знайшло тут давніші обрядові звичаї, які вивершують певні ударні інструменти: било, клепачки, дзвіночки, брязкальця тощо. Їхнє використання, як стверджують історики музики, уже в найдавніші часи було символом духовного очищення, оберігання та заклинання проти злих духів і обов'язковим атрибутом різноманітних молитов, релігійних обрядів [3, с.19].

Дзвонарське мистецтво поглибило зміст церковного співу, сприяло гармонізації життєвого простору українців глибинними проявами духовності. Дзвони підсилювали урочистість Служби Божої, вносили до неї специфічні барви, збагачували її в естетичному аспекті, створювали дивовижну гармонію архітектури, малярства, мовлення, хорового співу.

Дзвоніві голоси є унікальними й неповторними. За визначенням К.Сараджева, існує три характеристики дзвонівих звучань: внутрішнє співзвуччя тону, зовнішнє співзвуччя та так зване індивідуальне звучання. Серед таких “індивідуальностей” варто згадати дзвін “Либідь”, відлитий Миколою Німчиним. Його голос подібний до лебединого поклику, саме тому дзвін має таку назву [10, с.193]. У звучанні дзвона приховується дивна сила, яка наче переносить всевіт у незбагнено багатий і таємничий світ. Тональна гармонізація дзвону включає сукупність ритму, темпу, відтінку, гармонії й інструменталізму [11, с.67].

У сучасному житті церковні дзвони й дзвоніння, на жаль, не відіграють такої важливої ролі, як у минулому. Проте дзвонарське мистецтво викликає все більшу увагу науковців, котрі прагнуть проникнути в таїни майстерності дзвоніння.

Отже, дзвін – це передусім мистецтво. Воно вимагає від виконавця не тільки духовного наставлення, а й ретельного вивчення особливостей інструмента й відповідної підготовленості. На дзвонах треба вміти виконувати музику. І це може робити той, хто володіє виконавською майстерністю, що передбачає не лише практичні навички, а й обізнаність з акустикою, психологією слухання й сприйняття дзвонівого звуку.

Результати дослідження підтверджують необхідність подальшої роботи над проблемами розкриття особливостей дзвонарського мистецтва. Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел щодо вивчення дзвонівого музики як чинника поглиблення духовності особистості засвідчує, що, незважаючи на інтерес практики, сьогодні мало досліджень, які б змогли наблизити розв'язання проблеми щодо впливу дзвонівого музики на людську гармонізацію. Поки що дослідження дзвонів та дзвонів відбувається на рівні експерименту. Дослідження

поставленої проблеми виявило взаємозалежності багатьох змін, які чуттєво можуть вплинути на результат як у ту чи іншу сторону. Прихований зміст впливу дзвонів музики міститься в наявності психологічних відтінків від довільної інтерпретації до свідомого сприйняття дзвонів музики.

На основі аналізу опублікованих досліджень феномену церковних дзвонів і дзвонарського мистецтва в Україні були сформовані програмні завдання як підстави для системних наукових пошуків, запропоновано об'єднати зусилля фахівців різних галузей знань, як запоруки комплексного вивчення українського дзвонарства.

Опора на вітчизняні духовні, філософські, культурні традиції, підґрунтям яких є християнське вчення з багатостолітнім звичаєм надання людини, громаді душевної та духовної допомоги. В умовах урбанізації та інформатизації посилюється значущість зв'язку здоров'я з духовністю, мораллю. Багатогранність духовності та її зв'язку зі світобаченням, картиною світу й релігійністю веде до вивчення духовного здоров'я особистості в контексті християнських традицій і народного досвіду виховання. Саме в етнічному вимірі соціалізації міститься джерело становлення цього виду духовної культури українства.

1. Білодід Ю. Духовність: сутність, структура, функції. – Житомир, 2003. – 318 с.
2. Кіндратюк Б.Д. Усна народна творчість про церковні дзвони й дзвоніння // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2002. – Вип.ІV. – С.104–114.
3. Максимович М. Дні та місяці українського селянина: Пер. з рос. – К., 2002. – 368 с.

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ДРЕВНЬОГО ГАЛИЧА (XI-XIV СТ.)

Вороневич Галина,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Обираючи дану проблему темою свого дослідження, ми хотіли показати велич галицького сакрального мистецтва та значення його вивчення й дослідження. Адаже не знаючи свого минулого, не досліджуючи його глибинного коріння та витоків, не знаючи історико-культурного розвитку свого народу, неможливо творити майбутнє. Актуальність теми впливає перш за все із значення вивчення галицької сакральної архітектури для всієї історії української архітектури і мистецтва.

Метою роботи було якомога глибше дослідити пам'ятки сакрального галицького зодчества, показати їх роль і значення для української культури, адже архітектура Галицько-Волинського князівства XI–XIV ст. вперше яскраво демонструє романський стиль на українських землях.

Об'єктом дослідження виступає все Галицько-Волинське сакральне мистецтво, його витоків, становлення, взаємовпливи і взаємозв'язки з мистецтвом

інших держав, його специфічні особливості становлення та поширення не лише на галицьких землях, але й на всій території України.

Об'єкт, тема та мета дослідження відповідно визначили його завдання:

- показати всю велич галицько-волинського сакрального мистецтва;
- розкрити його роль для української культури в цілому;
- визначити значущість мистецтва Галичини в забезпеченні зближення культури нашого народу із західноєвропейською культурою.

Саме Галицько-Волинській державі вдалося ще протягом століть після завоювання Київської Русі продовжити великодержавні аспірації Києва та стати захистом для культурної творчості України, для якої, як відомо, на Подніпров'ї було чимраз менше місця [1, с.411].

Золоту добу своєї культури західноукраїнська гілка української великодержавності переживає за князюванням Данила Романовича та його брата Володимира Васильовича. Завдяки своєму географічному становищу й живим зв'язкам з європейським заходом, західноукраїнська держава витворює в себе культуру, дещо відмінну від киево-чернігівської. Романський стиль, що лише злегка торкнувся образотворчості Східної України, на західноукраїнському ґрунті виступає набагато виразніше, створюючи, наприклад, у будівництві синтетичний візантійсько-романський тип, класичним зразком якого можна вважати церкву св. Пантелеймона в Галичині. Романщина пронизує тут усе галицьке сакральне мистецтво.

Цій науковій проблемі впродовж XX століття присвячували свої дослідження мистецтвознавці, археологи та історики архітектури: Йосип Пеленський, Ярослав Пастернак, Павло Раппорт, Олег Іоаннісан, Михайло Фіголь, Михайло Рожко, Юрій Лукомський, Василь Петрик [2, с.214].

Характерним для галицького зодчества кінця XI – початку XII ст. є те, що воно розвивалося в кілька етапів, кожен з яких мав свої особливості. Так, свої коріння романський стиль пускає в Малопольщі. Цей період представлений сакральною архітектурою Перемишля та ранніми пам'ятками княжого Галича. Однією з найстаріших візантійсько-романських будівель галицької землі був мабуть, собор св. Івана в Перемишлі, збудований князем Володарем Ростиславичем.

Першою з відомих галицьких культових споруд є літописна (1152 р.) церква Спаса, яку знайшов у 1182 р. о. Лаврентій Лаврецький. Вона була розташована на території невеликого укріпленого частоколом князівського замку Володимирка Володаревича.

Наступний етап розвитку галицького сакрального зодчества розпочався, як вважають дослідники, з правління Ярослава Осмомисла (1153–1187 рр.), який усіма засобами тогочасного мистецтва хотів утвердити велич Галицького князівства, піднести культуру українських земель до європейського рівня.

Найбільш яскравою пам'яткою, вершиною сакрального мистецтва того часу став споруджений князем у 1157 році Успенський кафедральний собор, який після Київської Софії і Десятинної церкви був третім за величиною в княжій Україні. Зведений на крилоській Княжій горі, собор став символом незалежності й могутності Галицької держави.

Великою сенсацією археологічного дослідження Успенського собору було відкриття в західному притворі, праворуч від входу, кам'яного саркофага, яке здійснив у 1937 році Я.Пастернак.

Професор М.Фіголь уважав [3, с.62], що своєю формою даний саркофаг тяжіє більше до західнороманських із лагідно заокругленими гранями віка, аніж до східнослов'янських княжих домовин. При розкопках церков давнього Галича виявлено чимало саркофагів такого типу.

Важливе місце в галицькій сакральній архітектурі середини – другої половини XII століття належить спорудам у вигляді круглого храму – ротонди (церкви-усипальниці, що мала культове призначення). Традиції такого виду споруд спрямовують нас до Велико-Моравської держави, де цей зразок архітектури започатковано ще в IX і X століттях і особливо розвинуто у XII – першій половині XIII століття. Першою ротондою на галицьких землях була ротонда в Перемишлі, датована за археологічними дослідженнями кінцем X – першою половиною XI ст. Цей храм стояв поряд із княжим палацом і мав круглу форму [4; 5].

На особливу увагу сучасних дослідників заслуговує храм св. Пантелеймона як відображення кам'яної архітектури України. Усі дослідники сакральної архітектури визначають початок XII століття часом формування окремих архітектурних шкіл Київської Русі. Однією з найсвоєрідніших, але, водночас, найменш вивчених, є галицька архітектурна школа X–XIV століття. Пам'ятки сакральної архітектури галицької землі, споруджені до середини XII століття, відомі нам лише з літературних джерел та археологічних відкриттів. До цих кількох уцілілих пам'яток належить і церква св. Пантелеймона в теперішньому с. Шевченкове поблизу Галича [5, с.62].

Таким чином, у культурі Галицько-Волинської держави простежується оригінальне поєднання слов'янської спадщини й нових рис, зумовлених культурними зв'язками з іншими землями Русі, Західною і Центральною Європою, Візантією. За рівнем культурного розвитку, як твердить більшість науковців, Галицько-Волинська держава не відставала від своїх сусідів, а в деяких випадках, створюючи унікальні пам'ятки архітектури, стала батьківщиною нових творчих здобутків.

Тому Галицько-Волинській державі належить почесне місце у формуванні української духовної культури, у зміцненні її зв'язків з іншими народами, що має дуже важливе значення й нині.

1. Галич і галицька земля: Збірник наукових праць. – Київ – Галич, 1998. – 386 с.
2. Християнська спадщина Галицько-Волинської держави // Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ – Галич, 2006. – 432 с.
3. Фіголь М. Галицькі ротонди // Галич і Галицька земля: Збірник наукових праць. – Київ – Галич, 1998. – 186 с.
4. Котляр М. Галицько-Волинська Русь у XIII ст. // Київська старовина. – 1999. – №6. – С.3–14.
5. Могтич І.Р. Дослідження церкви св. Пантелеймона // Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ, 2006. – 214 с.

ПСИХОСЕКСУАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Бірчинська Людмила,
магістрант, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Юрченко З.В.,
кандидат психологічних наук, доцент.

За часи демократизації суспільства та гуманізації виховання в Україні на зміну сором'язливому замовчуванню або ігноруванню проблем дитячої сексуальності прийшло відкрите їх висвітлення зі сторінок періодичних видань, у засобах масової інформації. Однак це не полегшило, а навпаки, погіршило стан статевої культури населення, у тому числі молодих батьків, оскільки при відсутності системи фахового контролю змісту інформації посилилась пропаганда сумнівних або відверто спотворених комерційно стереотипів статевої поведінки. Соціальне життя і ринок праці сучасної України поки що не створюють сприятливих умов для повноцінної самореалізації чоловіка та жінки на засадах гендерної рівності, а значить, необхідних умов для орієнтації підростаючих хлопчиків і дівчаток на цінності шлюбу, сім'ї, материнства, батьківства.

Тривалий час у психологічній науці формуванню здатності людини усвідомлювати власне “Я” і вимоги до себе як до представника певної статі надавалося дуже мало уваги. Зокрема психосексуальний розвиток дитини та її статевої свідомості, як вагомий чинник становлення особистості, також лишався поза увагою психологічної науки. Отже, актуальність і малорозробленість цієї проблеми й визначили вибір теми нашого дослідження, мета якого – узагальнити психологічні фактори статевого розвитку дітей дошкільного віку.

Теоретичну основу дослідження формування психологічної статі в межах дошкільного дитинства складав науковий доробок А.Л.Белкіна, Д.Н.Ісаєва, В.А.Кагана, І.С.Кона, Т.А.Репіної, а також С.Бем, З.Фрейда, К.Джеклін та інших.

Для розв'язання проблеми нашого дослідження важливо було визначити як відрізняються особливості виховання в сім'ї дітей дошкільного віку різної статі. З цієї метою нами були розроблені анкета для батьків “Соціальна ситуація психічного розвитку і виховання дошкільника в сім'ї” та опитувальний аркуш для проведення індивідуальних бесід із дошкільниками “Я і моя сім'я” Експериментальна вибірка для проведення дослідження складалася із 178 дітей дошкільного віку у віковому діапазоні 3–6 років (у т. ч. 92 дівчаток та 86 хлопчиків) дитячих садочків (м. Коломия та м. Івано-Франківськ) та 282 членів їхніх сімей (120 мам, 94 батьків, 68 бабусь та дідусів). Оскільки вивчення умов виховання дитини в сім'ї – доволі складне завдання, відповіді батьків на питання анкети перевірялися шляхом зіставлення з відповідями на аналогічні питання що давалися їхніми дітьми.

За допомогою питань анкети для батьків та опитувальника для дітей ми прагнули з'ясувати, з ким із членів сім'ї діти діляться враженнями, кому скаржаться на кривдника, кого найбільше слухаються, з ким найчастіше вередують яким є характер заборон і від кого ці заборони виходять здебільшого наявності.

у сім'ях диференційованого підходу у сфері виховання синів та дочок, відмінностей у методах виховання дошкільників різної статі, характеру трудового співробітництва дітей і батьків та батька і матері між собою.

Основним результатом дослідження є з'ясування впливу найближчого референтного оточення – сім'ї, однолітків і вихователів у дитячому садку на розвиток статевої самосвідомості в структурі особистості дошкільника. Експериментальним шляхом підтверджена нагальна необхідність кардинальної корекції змісту та напрямів статевого виховання в дошкільних закладах та можливість підвищення його ефективності в умовах дошкільного закладу.

У значній частині батьків відсутні адекватні уявлення про психологічні засади статевої соціалізації, що зумовлює помилки й прорахунки в статево вихованні дітей молодшого шкільного віку. Так, у більшості досліджуваних сімей (77 із 178) виявлено відсутність єдності в поглядах на виховання дошкільників між дорослими членами сім'ї.

Підтверджено диференційований підхід у здійсненні виховання доньок чи синів, що виявляється в характері заборон для дітей різної статі в особливостях заохочень і покарань. Зокрема, дівчатка (75%) частіше, ніж хлопчики (25%), отримують позитивне оцінювання та заохочення (64% – дівчатка, 36% – хлопчики); покарання, навпаки, частіше отримують хлопчики (61%).

Спостерігається випереджуюче і більш персоніфіковане засвоєння статевої ролі дівчатками.

Розподіл трудових обов'язків між батьком і матір'ю та доля їхнього дозвілля в сім'ї, за свідченнями обстежених 178 сімей, показали, що в більшості сімей діти продовжують спостерігати традиційні патріархатні моделі розподілу домашніх трудових обов'язків, переважаність матері.

1. Берн Ш. Гендерная психология. – С.-Пб.: ПРАЙМ-ЕВРОзнак, 2001. – 320 с.
2. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. – М.: Педагогика, 1991. – 256 с.
3. Репина Т.А. Проблема полоролевой социализации детей. – М.: МПСИ, 2004. – 288 с.

ПРОБЛЕМА СТАТІ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Винник Віта,

У курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Ларіонова В.К.,
доктор філософських наук, професор.

Духовні шукання початку ХХ ст. характерні т. зв. рухом **“реабілітації плоті”**, інтерес до чого підігрівала преса, видання типу **“Тайны жизни”**, **“Ночи безумные”**, **“Почта Амура”**, **“Брачные газеты”**... Популярними були й відповідні дослідження психологів (**“Кохання і шлюб”** Е.Кея, **“Стать і характер”** О.Вайнінгера), а заодно й соціалістична література на зразок праці А.Бебеля **“Жінка і соціалізм”**. Хвиля цього **“статевого буму”** докотилася й до В.Винниченка, який, проте, мав можливість орієнтуватися не лише на російську літературу, на

М.Арцибашева чи Л.Андреева, а й на К.Гамсуна, Е.Золя, Г.Ібсена, С.Пшибишевського, саме від яких ішла та хвиля, яка пробуджувала і в українській літературі інтерес до проблем спадковості, кохання, шлюбу, свідомості й підсвідомості, інстинкту й розуму, моралі, стосунків між чоловіками й жінками.

Нову міру відвертості запропонував своїм читачам В.Винниченко, починаючи вже з першого свого оповідання **“Сила і краса”** (і наступних – **“Моє останнє слово (Дрібниця)”**, **“Момент”**, **“Рабині справжнього”**, **“Тамна пригода”**, **“Чудний епізод”**), яке неоднозначно сприймалося колом **“Київської старовини”**. І.Нечуй-Левицький приблизно тоді ж стверджував: **“... Добродія В.Винниченка можна залічити до еротистів, до письменників-еротоманів, як-от Мопассан, Верлен, Бодлер, Оскар Уайльд. Його еротоманія скинулася і на декадентську еротоманію Ф.Сологуба, Андреева й Каменського”**.

Проте критика така була упередженою, адже питання про можливість **“перебудови шлюбу”** цікавило В.Винниченка в ширшому контексті проблеми **“перебудови людини”**. Визволення особистості – так, але чи можливо самому істотно змінити себе? І як досягається гармонія? Яка дорога веде до щастя?.. Потяг до універсальних питань з'явився у Винниченка ще в часи його літературної молодості, а тепер, задумуючись над **“проблемою статі”**, він, подібно до експериментатора, випробовував різноманітні сполуки, варіанти життєвих колізій. **“Мене глибоко цікавить питання про ставлення людини до інстинктів, - писав В.Винниченко М.Горькому 1909 р., повідомляючи, що він хоче поставити це питання “на обговорення суспільства”**. – ... Все разом я конкретизував на питанні про дітей, про майбутнє людства”. В.Винниченка цікавили передусім **нешасливі шлюби**, адже, як відомо, кожен із них нещасливий по-своєму. Серед Винниченкових **“рецептів”** подолання родинної дисгармонії незмінно була й ідея облагородження **“мохногих”** біологічних програм, які не раз виявлялися перешкодою на шляху до родинного щастя. Саме такою є логіка тих перипетій, які розігруються в драмі **“Мохноге”** (1915 р.), романі **“Записки кирпатого Мефістофеля”** (1916 р.), у драмі **“Закон”** (1923 р.). **“Експерименти”** показували, що роль біологічних чинників значно більша, ніж можна було сподіватися спочатку. **Тотальний бунт проти “біології”**, як правило, завершується для героїв В.Винниченка трагічними розв'язками. Інстинкти демонструють свою силу; спадковість залишається неподоланою; раціональні, вольові установки реалізувати не вдається, унаслідок чого виникають гострі внутрішні конфлікти... Виходило, що шлях до гармонії – не в тотальному бунті, а в **“співробітництві”** з **“природою”**, у врахуванні її примх тоді, коли йдеться про нові форми життя, у тому числі – і про нові форми стосунків між статями. Винниченкові герої раз у раз переконуються, що з **“мохноногою”** мораллю змагатися легше, ніж із **“мохногими”** біологічними чинниками. Вони нагадують Лаокоона та його синів, обплутаних зміями, і Винниченка-художника цікавили перипетії цієї боротьби людини за волю й життя. Сенс багатьох його сюжетів – у складному, болісному подоланні людиною дисгармонії, спробі, яка не обов'язково завершується триумфом.

Винниченків **“дискурс сексуальності”** був суперечливим: поезія природності, визнання сили й принади фізичного потягу чоловіка до жінки чи навпаки

в нього уживаються з пафосом подолання, переборення “мохноногих” інстинктів. Шукаючи свою формулу щастя, В.Винниченко поетизував природність як основу стосунків між статями, і в цьому він зближувався з К.Гамсуном. Досконала природа в його новелі “Момент” різко протиставлена дисгармонійному людському світові. Маємо тут ситуацію **неоромантичного двосвіття**, коли бажане контрастує з дійсним. Духу вітальності, “чуттю життя”, джерелам радості В.Винниченко надавав великого значення, знову віддаючи данину “**філософії життя**”. Раз у раз він улаштовував своєрідні “поєдинки” між умоглядними “теоріями” і “природою”, і кожного разу “теорія” осоромлювалася, ціна експерименту нерідко виявлялася трагічною.

1. Винниченко В. Щоденник. – Едмонтон–Нью-Йорк, 1980.
2. Костюк Г. Володимир Винниченко та його доба. – Нью-Йорк, 1980.
3. Панченко В. Молоді літа Володимира Винниченка // Київ. – 1997. – №3–4.

ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ (XVII–XVIII СТОРІЧЧЯ)

Іванків Тетяна,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.М.,
доктор філософських наук, професор.

XVII сторіччя – це доба українського культурного Відродження, українського бароко, яке розпочалося на національних засадах, але, безперечно, під впливом світових культурних процесів. На зміст, характер та спрямованість української філософської думки, освіти та культури в цей час впливали ідеї гуманізму й реформації. Ідеї цих європейських течій у синтезованому вигляді притаманні і філософсько-теологічним поглядам професорів Києво-Могилянської академії (К.Сакович, І.Гізель, С.Яворський, Ф.Прокопович, Г.Кониський та інші). Центральним об’єктом їхніх досліджень є людина, яка втілює в собі ідеал, реально досяжний у земному житті, і засадовими для такого підходу є наукові відкриття XVI – XVII сторіч: утвердження геліоцентричної системи М.Коперника, Г.Галілея, Дж.Бруно, висновок про безмежність усесвіту Г.Галілея, І.Ньютона тощо.

Перед новою філософією постає потреба нового тлумачення місця людини у всесвіті.

“Підхід до розгляду проблеми людини найчастіше був пов’язаний з розмежуванням духовного та тілесного начал” [2, с.194]. Якщо до 30-х років XVII сторіччя фіксується превалювання піднесення духовної частини людини – “внутрішньої філософії”, “внутрішньої мудрості”, “духовного розуму”, то пізніше орієнтація перейшла на “зовнішню філософію” та “зовнішню мудрість”.

Професори Києво-Могилянської академії намагалися обґрунтувати право людини насолоджуватися красою землі та всім сущим на ній, позбавитися ставлення до тілесної частини людини як до чогось нікчемного. Відповідно до за-

хідноєвропейських концепцій українські полемісти почали розглядати людину як гармонійну сутність духовного та тілесного елементів. Так, наприклад, “**Касіян Сакович** починає свою книгу “Арістотелівські проблеми, або Питання про природу душі” з твердження про те, що людина за своєю природою наділена прагненням до знань” [4, с.187]. І знання, як зазначає дослідник, має спрямовуватися передусім на саму людину, на її душу й тіло.

Людину дослідник розглядає як певну єдність, як мікрокосм. У людському тілі всі органи тісно пов’язані один з одним і разом становлять одне ціле. Механізми в цьому мікрокосмі – природні, їхня дія не потребує втручання жодних трансцендентних сил.

І.Гізель продовжує думку попередника теж “Трактатом про душу”, розглядаючи душу як створіння, що поєднує царство духу та царство матерії, а тим самим – земне та небесне.

Сам ідеал людини вчений описує в книзі “Мир з Богом людині”. “Людина, на думку І.Гізеля, має бути сильною особистістю, господарем своїх вчинків і своєї долі” [3, с.125]. Філософ вважає, що сумління – найголовніший критерій добра та зла, що саме воно керує діями особистості:

С.Яворський дає визначення людині в самій назві праці “Тіло, оживлене раціональною душею, або Людина”, що міститься в його книзі “Філософія природи, або Фізика”. Розглядаючи раціональну душу в тілі, природу та її властивості, С.Яворський визначає її як перший акт фізичного тіла, яке має у своїй владі раціональне або інтелектуальне життя, або як головний принцип життя людини.

“Якщо у XVII сторіччі природу людини розглядали в межах логіки, натурфілософії, а найчастіше – теології, то на початку XVIII сторіччя, крім цих курсів, людиною “займається” ще курс етики – практичної філософії” [1, с.225]. Усі філософські знання підпорядковані одній меті – зробити людину кращою, сміливішою, упевненою в собі. На перший план виходило завдання практично зорієнтувати людину на те, щоб вона зробила себе щасливою.

Ф.Прокопович вимагав введення в теологію критерію розуму. Теологічний силіогізм, на його думку, слід будувати так, щоб один із його засновків був від природного розуму, а інший – від Святого Письма. Визначаючи Бога як Творця світу і першоруду матерії, учений разом із тим вважає, що матерія не створюється і не знищується, а розвивається на підставі своїх власних закономірностей.

Г.Кониський висуває ідеал людини, яка активно думає. Він не роз’єднує людину і світ, а мислить їх у гармонії. Земне життя стає полем діяльності вільної волі людини, керівником якої є збагачений знаннями розум. “Знання – це найважливіша категорія, яка розкриває сенс земного призначення людини” [2, с.196]. Професор закликає не уникати світської марноти та спокус земного життя, а боротися з вадами та злочинами. Він доводить, що тільки активне життя підносить людину над природою і дає їй справжнє щастя.

Отже, з наведеного можна зазначити, що розуміння сутності людини в дослідженнях викладачів Києво-Могилянської академії знає певної еволюції.

Якщо в XVII сторіччі знання про людину подавали переважно в системі теології, то на початку XVIII сторіччя виникає новий тип мислення, головна теза якого: зобов'язаність людини – жити активно. Земне життя людини; на думку вчених, має самостійну цінність. Розгляд вишого небесного блаженства – справа теологів. Завдання ж філософії – шукати, навчати, у чому полягає щастя людини в цьому житті.

1. Захара І., Кашуба М. та ін. Проблема людини в українській філософії XVI–XVIII ст. – Львів: Логос, 1998. – 238 с.
2. Хамітов Н. Історія філософії: проблема людини. – К., 2000. – С.193–198.
3. Шевченко І. Сутність людини у працях професорів Києво-Могилянської академії // Філософська думка. – 2000. – №5. – С.123–136.
4. Філософія в Києво-Могилянській академії // Філософія: Навч. пос. / Ред. І.Надольний. – К.: Вікар, 1998. – С.180–197.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕНС ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Карпенко Євген,

V курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Карпенко З.С.,

доктор психологічних наук, професор.

Позитивна психотерапія (з лат. *positum*, що означає “реальний”) – це форма психотерапії, що розглядає людину як особливу цінність. Назва “позитивна психотерапія” була введена Н.Пезешкіаном для позначення власної психотерапевтичної концепції і стратегії, орієнтованої на гармонізацію життя людини, підвищення реалістичності її світогляду, переробку як негативних, так і позитивних аспектів її проблем [1; 2]. Саме в ґрунтовному дослідженні конфліктної ситуації клієнта без надмірної фіксації на болісному досвіді, у пошуку збалансованих та конгруентних внутрішній реальності клієнта рішень, а також у напрацюванні плану дій та укладенні клієнтом угоди із собою позитивна психотерапія досягла значних зрушень і на практиці довела свою ефективність.

До ключових концептів даного напрямку належать балансна модель (чи “кристал Пезешкіана”), виокремлення актуальних здібностей, моделей для наслідування та базових емоційних установок, а також ідентифікація мікро- та макрородів у житті клієнта. Ці концепти становлять методологічний каркас напрямку, що допомагає цілеспрямовано виявляти основні точки психологічного дискомфорту (які можуть лежати як у минулому, так і в теперішньому та проектуватися на майбутнє), допомагати здійснювати інвентаризацію проблеми клієнта, досягати збалансування негативних і позитивних її аспектів, сприяти виробленню шляхів виходу з особистісної кризи за рахунок позитивного підходу. При цьому консультант постійно використовує триаду Роджерса [3]. Ставка на ресурси клієнта, віра в його компетентність щодо власного життя повинні підкріплюватися виробленням уміння брати на себе відповідальність за власне існування. Прийняття клієнтом суб'єктивної позиції, яка полягає в тому, що лю-

дина є господарем свого життя і не тільки несе за нього відповідальність, а й отримує задоволення і радість від своїх творчих звершень, самореалізації, тієї ж відповідальності є одним з індикаторів успішності консультативного процесу. Щоправда, модальність цього процесу носить різний характер залежно від етапу п'ятикрокової моделі, на якому перебувають клієнт і консультант. Так, на перших етапах (дистанціювання, інвентаризація, ситуативне підбадьорення) не варто акцентувати увагу на відповідальності клієнта, оскільки це може травмувати його. Упродовж цих етапів він учиться дистанціюватися від проблеми, бачити її з усіх боків, знаходити в ній позитивні моменти. Проте формування екзистенційної відповідальності, починаючи з кінця четвертого етапу (вербалізації) і триваючи на останньому, п'ятому (розширення системи цілей), не несе в собі ніякої загрози і є необхідним фактором розвитку емоційно-вольової сфери клієнта, уміння рефлексувати й самостійно долати свої життєві проблеми й ризикоманітні конфліктні ситуації.

Позитивна психотерапія відноситься більшою мірою до гуманістичних напрямків психологічного знання, а відтак вона ставить акцент на позитивну природу людини, уважаючи, що в ній від народження закладено певний потенціал. Він проявляється в базових здібностях (ЗНАТИ і ЛЮБИТИ), з яких у процесі росту, розвитку та соціалізації проростають первинні – похідні від “любити” (прийняття, цілісність, упевненість у собі тощо) і вторинні – похідні від “знати” (цілеспрямованість, справедливість, щирість і т. д.) здібності, які в позитивній психотерапії називаються *актуальними*. Формування, реалізація та конкретні прояви актуальних здібностей мають неповторний, оригінальний характер.

Кожна людина є творцем свого життя, яка в той чи інший момент поводить найбільш прийнятним у даній ситуації і для себе чином. Але інколи застарілі моделі поведінки, ригідність, що зумовлена впливами суспільства, близького оточення, батьків, стереотипними патернами поведінки можуть заважати їй пристосовуватися до нових реалій життя. Особливо це помітно тоді, коли інші стратегії поведінки ще не вироблені або перебувають на етапі формування. Адже задля вміння долати проблеми, розвитку та самоактуалізації особистості людина повинна бути пластичною. У такому разі не відбувається протиставлення адаптивності і генези, буттєвої і дефіцитарної мотивації. Мова йде про взаємозалежність і взаємодоповнюваність цих процесів, уміння реалізувати себе в обох векторах, здатність до чого закладена в людині від народження. З огляду на це, завданням психолога є допомогти людині відчувати своє справжнє позитивне духовне єство, розвинути власну організмичну довіру, що дозволить їй ефективніше взаємодіяти з оточенням, бути в гармонії із собою та мати тверезий і рішучий погляд у майбутнє.

Головний постулат позитивної психотерапії – кожна людина у своїй основі здорова. Коли виникає дисбаланс між ЗНАТИ і ЛЮБИТИ, тоді виникає базовий конфлікт особистості. Проте, на відміну від психоаналізу, позитивна психотерапія вбачає в цьому джерело розвитку. Тобто існування дисбалансу не робить людину рабом власних комплексів, а тільки сигналізує про потенціал до розвитку. Треба працювати над гіпотрофованою здібністю, не забуваючи про

розвиток іншої, більш розвинутої. Тільки в цьому випадку ми зможемо наблизитися до балансу, що знизить рівень внутрішньопсихічної напруги та допоможе зменшити антагонізм базового конфлікту. Оскільки повністю справитися з ним людина не спроможна, то вона може прийняти його, працювати над розвитком актуальних здібностей і бути повністю відкритою до нового досвіду. Адже *“ми страждаємо не від того, що ми пережили, а від того, чого ми не пережили”*.

1. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия: Пер. с нем. – М.: Медицина, 1996. – 464 с.
2. Пезешкиан Н. Психотерапия повседневной жизни: тренинг разрешения конфликтов. – С.-Пб.: Речь, 2004. – 288 с.
3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. – М.: Прогресс; Универс, 1994. – 480 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖАНРУ “ФЕНТЕЗІ” НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ

Кугук Олена,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Міщина Л.П.,
кандидат психологічних наук, доцент

Виявлення талановитих дітей та сприяння їх становленню як творчих особистостей має вагоме значення для розвитку потенціалу суспільства.

Креативність (англ. – creativity) – творчі здібності людини, що можуть виявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності і характеризують особистість у цілому та/або її окремі сторони, продукти діяльності й процес їх творення [1].

Дослідження охоплює підлітків та вплив літератури “фентезі” на їх творчі здібності тому, що саме в підлітковому віці найпотужніше розгортаються особистісні аспекти індивіда. Алегорично підкреслені протиріччя в стосунках, а особливо моральних виборах героїв [3], допомагають підлітковій свідомості, що прагне незвичного, нового, шукає самовираження, проаналізувати себе через проекцію на персонажів і вирішити власну моральну дилему.

Література “фентезі” завдяки своїй незвичності навчає приймати реальність по-іншому, що, у свою чергу, стимулює розвиток дивергентного мислення, підвищує продуктивність вирішення задач складного підліткового періоду з його маргінальністю та неоднозначністю.

Сучасне “фентезі” молодих авторів не просто ставить питання про моральний вибір, а й обґрунтовує позиції позитивного і негативного в контексті дилеми братів Аркадія та Бориса Стругацьких щодо того, що і коли є благом, а що – злом [2]. Така неоднозначність, на мою думку, вельми посилює інтенсивність творчих пошуків у відповіді на етичні питання, що для підлітків, як відомо, мають особливо актуальне значення.

“Фентезі” (засновник – Дж.Р.Р.Толкієн; трилогія “Володар пернів”) визначається як різновид літературної творчості, в якому органічною складовою світу є надприродні явища, витвір фантазії автора, що мають своє коріння в міфах, фольклорі [5]. “Фентезі” не тотожне науковій фантастиці.

Умовно літературу “фентезі” можна розділити на: **класичне фентезі**, зразком якого є творчість Толкієна; **міське** – класика жанру поєднується із сучасним колоритом великих міст; **“фентезі паралельного світу”** – герої потрапляють або в інший час, або в прихований і незнаний людьми чарівний світ чи інший вимір реальності; **“фентезійно-науково-фантастичний мікс”** – чарівники, ельфи, дракони та інші класичні персонажі переносяться у світ далекого майбуття, де магія поєднується з хай-теком; **темне фентезі** (англ. dark fantasy – буквально “темне” або “похмурі” фентезі) – піджанр, що перебуває на стику **готтики** і фентезі. Характерна риса – панування зла є нормою, а не винятком [4].

Для проведення дослідження використовувались тест на визначення креативності школярів, вербальний тест для дослідження рівня креативності, анкета інтересів із розширеним діагностуванням здатності до літературної творчості (на основі опитувальника Хаана і Кафа) та контент-аналіз написаних дітьми фантастичних творів-мініатюр.

На основі якісного аналізу та пошуку кореляцій стало відомо, що рівень креативності і справді вищий у тих дітей, які виявляли безпосередній інтерес до літератури “фентезі”. Вони ж мали і більші схильності до літературної творчості на фоні високої вербальної креативності та загальної обдарованості.

Однак тут виникає нове питання: “фентезі” сприяє розвитку креативності, чи, навпаки, креативні діти в більшій мірі цікавляться “фентезі”, а можливо, ця кореляція є двосторонньою? Це питання – перспектива дослідження.

1. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б.Мещерякова, В.Зинченко. – С.-Пб.: Прайм-Еврознак, 2003.
2. Грушко Е.А. Венки Обимура. – М.: Молодая гвардия, 1990. – 350 с.
3. Гуревич Г.И. Беседы о научной фантастике. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.
4. Літературна енциклопедія. – К., 1990.
5. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. чл.-кор. НАНУ М.Попович. – 2-ге вид., доп. – К.: ПВП Всеуито, 2001. – 1575 с.

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Кудровська Ольга,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Макарова Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Актуальною проблемою шкільної практичної психології є методично правильне гендерне виховання підлітків. Але сьогодні спостерігаються значні методичні та психологічні труднощі даного виду діяльності шкільного психолога. У наш час, коли доступ до інтернет-мережі є необмеженим, інформація, отримана там, не завжди корисна для самого підлітка й не завжди адекватно ним сприймається, зростають вимоги до змісту, форм і методів такої роботи, які по-

винні бути адекватні реальним запитам, інтересам і потребам самих учнів, і водночас відповідати критеріям науковості і природовідповідності. Виходячи з актуальності й практичного значення даної проблеми, ми провели дослідження на базі СШ №1 м. Івано-Франківськ, у 10-му класі, яке включало два етапи. На першому етапі учням було запропоновано подати власні пропозиції, щодо тематики факультативних занять з психології. Були отримані такі результати і сформульовано запит до психолога. На основі опитувань ми визначили, що найбільш цікавлять школярів такі теми: взаємини з батьками, загальні проблеми спілкування з оточенням, вибір професії, конфлікти з коханою людиною і проблеми взаємин із протилежною статтю, психологія сексуальних стосунків. На основі отриманого запиту було розроблено експериментальну програму занять з урахуванням вікових особливостей учнів. Програма реалізовувалась під час виробничої практики, відповідно до навчального плану 4-го курсу спеціальності “Психологія”.

Було проведено два заняття на теми: “Особливості психофізіологічного розвитку в старшому підлітковому віці” і “Любов у взаєминах між людьми” (Духовність – Любов). Кожне заняття складалось із двох частин: виклад теоретичної інформації в 1-й частині, а 2-га частина оглядова – демонструвались документальні фільми: компанії ВВС “Тело человека” (Ч.2 “Половое созревание”) та “Мужчина и Женщина” (Ч.2 “Непохожие, но разные”).

Через три дні після проведення занять учням було запропоновано дати відповідь на питання невеликої анкети.

Анкета

1. Як ви вважаєте, чи потрібно проводити в школі уроки такого змісту?
2. Чи цікаво вам було переглянути фільм?
3. Чи варто демонструвати фільми такого плану в школі?
4. З якого класу можна починати показ таких фільмів (8–9 чи 10–11)?
5. Чи турбувала вас присутність дорослих (учителів) під час перегляду фільму?
6. Такі фільми краще показувати дівчатам і хлопцям окремо, чи це не відіграє важливої ролі?

7. Які теми ви б хотіли обговорити більш детально?

В анкетуванні взяло участь 26 учнів 10-А кл. Опрацювавши відповіді на питання анкети, було отримано такі результати:

1. “Так” відповіли всі 26 учнів, додаючи такі варіанти:
 - це потрібно,
 - щоб діти в школах були більш обізнані,
 - це є важливим пунктом у власному розвитку,
 - для розширення пізнання,
 - досить корисні уроки,
 - уроки важливі і цікаві,
 - це потрібно тому, що так буде легше.
2. “Так” відповіли 25 учнів.
3. Усі учні зазначили, що демонструвати такі фільми варто для учнів старших класів.

4. Більша частина учнів зазначила, що подавати таку інформацію слід із 9-го кл.;

було ще два такі висловлювання:

- навіть з 11 років потрібно, аби підготувати дитину, адже це все природні речі;

- варто тому, що учням дійсно потрібні знання про зміни в їхньому організмі.

5. Присутність дорослих під час перегляду майже нікого з учнів не турбувала, лише двоє відмітили відчуття легкого дискомфорту, а один те, що вчителі йому заважають постійно.

6. 2 учні вважають, що інформацію такого плану слід подавати окремо хлопцям і окремо дівчатам; 1 учень(ця) зазначає: “Можна всім разом, якщо нормальні учні, а якщо клас поділено на компанії між хлопцями і дівчатами, то тоді інформацію слід подавати окремо”.

Решта учнів вважає, що статеве розмежування в таких заняттях є недоцільним.

7. Даючи відповідь на це запитання, учні зазначали своє бажання обговорити такі проблеми:

- спілкування з коханою людиною,
- як завоювати довіру близьких людей, які її втратили,
- проблеми дружніх взаємин,
- загальні психологічні проблеми,
- індивідуальність, особливості людського характеру,
- конфліктні ситуації між дітьми і дорослими,
- про психіку людини в підлітковому віці,
- щось цікаве і життєве,
- тести на визначення індивідуальності,
- секс, чи погано займатися сексом до одруження (для хлопців),
- психологія людини, як зробити правильний вибір у своєму житті, проблеми з другою половинкою,
- проблеми субкультур, проблеми з однолітками, рідними.

Лише шестеро учнів не дало взагалі жодної відповіді на запитання.

Проведене опитування дало нам змогу оцінити ефективність і необхідність проведення занять такого плану з підлітками.

Отже, аналізуючи дані результати, можна відмітити, що для учнів на даному етапі їхнього розвитку цікаво, пізнавально й потрібно проводити заняття такого змісту. Помітно, що їм бракує інформації, якої вони через особливості свого розвитку в даний віковий період не отримують від батьків, а в колі друзів чи на вулиці така інформація до них часто доходить у досить деформованій формі, що призводить до негативних наслідків у їхньому житті (уживання наркотичних речовин, ранній початок статевого життя і, як наслідок, ранні вагітності та поширення венеричних захворювань).

Важливими методичними принципами гендерного виховання, на нашу думку є:

особистісно орієнтований підхід, екзистенційний та гуманістичний підходи, а також загальнопедагогічні принципи, зв'язок теорії і практики виховання, наочність, відповідність віковим особливостям, різноманітність форм та методів роботи з підлітками.

1. Берн Ш. Гендерная психология. – С.-Пб.: Прайм – Еврознак, 2001.
2. Исламова Д. Гендерные стереотипы или стены, которые строим мы сами/ <http://razvitic.com.ua/answer/162/htm>.

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сокирко Олександр,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Бабій Л.Т.,
кандидат філософських наук, професор.

Сучасна українська соціологія політики активно використовує надбання світової соціологічної думки стосовно конкретних соціологічних досліджень політичного життя й політичної сфери суспільства.

Аналіз даних конкретно-соціологічних досліджень, здійснений відомим харківським соціологом О.Якубою, дозволив їй виявити такі явища й тенденції розвитку політичного життя в Україні:

1) кризовий стан політичних відносин, коли проголошення політичного курсу переходу до демократії і навіть певні заходи в цьому напрямку ще не привели до реального демократизму всього політичного життя;

2) нерозвинутість політичних відносин і незрілість багатопартійної системи, що знаходить свій прояв у негативній оцінці різними соціальними групами й спільнотами політичних партій, на загал вважається, що ці партії не здатні представляти й захищати інтереси людей, а ведуть лише боротьбу за владу, впливи й привілеї;

3) відсутність довіри до політичних структур: партій, політичних лідерів, представників центральних та місцевих органів влади, депутатів Верховної Ради та Президента;

4) відносне зменшення прихильників незалежної України населенням східних, південних областей та АР Крим, де більше третини опитаних вважає себе громадянами неіснуючого СРСР [1, с.128–129].

Вивчення громадської думки в Україні під час виборчої кампанії до Верховної Ради показало, що думка про необхідність посилення зв'язків і співробітництва з Росією та країнами СНД зазнала спаду, порівняно з 1991, 1992, 1993 роками [1, с.181].

У східному та південному регіонах досить наполегливо обстоюється думка про офіційне визнання двомовності [1, с.182].

У часи горбачовської перебудови та перші півтора-два роки незалежності в Україні виникає й формується багатопартійність.

Джерелом багатопартійності стали дві тенденції в громадсько-політичному розвитку радянського суспільства:

1) усередині колишнього КПРС виникли політичні сили, що прагнули корінної перебудови й реформування суспільства та його інституцій. Варто звернути увагу, що в умовах політичної та суспільно-громадської стагнації в лавах політичної еліти поширене явище “подвійної моралі”. Подвійний стандарт поведінки бюрократів поступово закріпився на всіх поверхах владної системи;

2) інші політичні партії формувалися з колишніх підпільних та напівпідпільних опозиційних сил. В Україні цей процес тривав найактивніше з усіх республік СРСР [2, с.142–143].

Ще однією тенденцією українського політичного простору є об'єднання політичних партій та активна робота щодо посилення впливу на громадські організації та рухи. Така тенденція, як правило, стає виразною напередодні політичних кампаній: виборів до ВР та виборів Президента України [2, с.146].

Серйозною проблемою української багатопартійності є невизначеність і скритість політичних партій, більшість яких не має свого власного політичного обличчя.

Головною сферою розгортання можливих конфліктів, на думку соціологів, є економічна сфера матеріальних інтересів. Серед інших причин значну питому вагу в суспільстві мають проблеми екології та прав людини. Однак ані політичні процеси самі по собі, ані конфесійні (релігійні) чи етнічні не мають для громадян такого значення, як економічні.

Більшість дослідників політичних процесів в Україні відзначає, що значна частина населення країни взагалі не цікавиться політичним життям, розчарована в політиці й особливо в політичних діячах. В Україні відбувається зростаюча деполітизація громадян, зосередження їхніх інтересів на сферу приватного життя, сімейних відносин і дозвілля. Частково це пояснюється тим, що влада здебільшого ігнорує потреби й запити пересічних людей, змушуючи їх відчувати власну безпорадність і нездатність вплинути на вироблення і прийняття політичних рішень.

Таким чином, соціологічний аналіз політичного життя в незалежній Україні дає можливість зробити висновки про те, що українське суспільство є надзвичайно розпорощеним у своїх політичних поглядах і переконаннях. Причому цей розподіл не йде за якоюсь ознакою – етнічною, культурною, релігійною чи ідеологічною. Представники якоїсь однієї групи (наприклад, робітники) мають різні політичні симпатії та уявлення про шляхи подальшого розвитку. Очевидним є те, що сьогодні в Україні ще тільки розгортається процес структуризації суспільства з виділенням певних груп, прошарків і каст, появою та інституціоналізацією нових, не існуючих раніше елементів соціальної структури, з поступовим визначенням і висуненням ними певних інтересів, з формуванням відповідної представницької системи влади.

1. Якуба О.О. Соціологія: Навчальний посібник для студентів. – Харків, 1996.

2. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції і розвиток: Навчальний посібник / За ред. Ф.Рудича. – К.: Парламентське видавництво, 2002.
3. Політична історія України: Посібник / За ред. В.І.Танцюри. – К.: Вид. центр “Академія”, 2001.

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ СУФІЗМУ В ПОЕЗІЇ, ПРИТЧАХ, КАЗКАХ НАРОДІВ СХОДУ

Угрин Сергій,
IV курс, філософський факультет
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент,

Суфізм – одне з найбільших парадоксальних явищ релігійної культури Сходу й водночас – одне з найстійкіших.

Суфізм – містична течія ісламської думки, що виникла у VIII столітті в Ірані та Сирії як реакція на деякі положення ісламу, які жорстко регламентували духовне життя людини. Класичне перське джерело із суфізму зазначає: “Той суфій, хто для себе “помер”, і живе лише істиною, уникаючи усіх людських пут” [1, с.56]. Суфіями активно використовувалися притчі, казки, народні оповіді, які зачаровували слухачів. Разом із тим суфії підводили під розповідь необхідну їм теоретичну базу, інтерпретуючи притчу відповідно до своєї теми. На думку окремих дослідників (І.Шах) у цих розповідях відбувається зародження суфійської літератури. Основною її темою стає фіксація Хала або містичного осяяння [2, с.35]. Поступово складаються спеціальні словники суфійських поетичних термінів. Наприклад, термін “обличчя”, або істинна реальність. “Кучері” – еманация, світ еманаций. Один із наставників суфіїв, Лахитджи, пояснює, що під кучерями маються на увазі еманация сили, шляхом яких Абсолютне Єднання сходить, створюючи уявну нереальну множинність навколишнього фізичного світу [2, с.67].

Уважається, що містичний ефект вивчених у правильній послідовності семи історій Ходжи Насреддина, авторами яких є суфії, настільки великий, що цього вивчення достатньо для підготовки адепта до просвітлення. Суфії вчать і передають своє вчення зовсім не так, як інші проповідники, вони навчають виключно реальними казками із свого життя. Прикладом є знамениті казки тисячі й однієї ночі, які є суфійськими за своєю сутністю. 100 і 1 ніч мав навчатися майбутній суфій перед тим, як вступити до братства, а допомогти йому в цьому мала саме казка, яка підготовлювала його свідомість до розуміння прихованого. Добре відома “Казка про гідке каченя” Г.Андерсена, написана на матеріалі суфійської історії з “Маснаві” Джалалуддіна Румі. Каченя дуже потерпало, думаючи, що воно гідке. Головне, що так думали качки. Тільки перетворившись у лебедя, воно зрозуміло й пробачило кривдникам образи. “Якщо ви качки, яких виховали кури, то повинні зрозуміти, що маєте плавати, а не намагатися бути курчатами” [3, с.75]. Суфійські оповідки, казки та притчі послужили поштовхом для зародження поезії, в якій відобразилися основні моменти суфійського

світогляду. Автором такої поезії став Омар Хайям. Саме рубаї, наповнені суфійським змістом, принесли всесвітнє визнання автору. Його похвала вину й любові представляє собою класичні суфійські метафори: під вином розуміється духовна радість, а любов – це захоплююча відданість Богу, сп’яніння від вина – це осяяння божественною любов’ю.

Рано утром я слышу призыв кабака:
“О безумец, проснись, ибо жизнь коротка!
Чашу черепа скоро наполнят землею.

Пьяной влагою чашу наполним пока!” [3, с.98].

Світанок – розквіт мудрості, перші спроби розгадати таємницю життя. Заклик – інтуїція душі. Кабак – внутрішній світ. Череп, наповнений землею – смерть. Наповнити чашу вологою – виконати усвідомлене. Суфійські оповіді – це не філософська наука. У них тихий натяк, шеліт. Суфії – великі оповідачі. Їхні розповіді потрібно просто слухати. Наставник з учнями зазвичай п’ють чай чи каву, сидючи разом у затишному куточку, у теплій атмосфері. Розповідь веде Наставник. Вона дає тільки промені, натяки, але дуже дієві, проникливі. Усе, що треба від учня – це слухати, слухати не з увагою, а симпатією, з відкритим серцем, без напруги. Розповіддю необхідно насолоджуватись. Вона відкриває свої таємниці тому, хто з проникненням, співпричетністю насолоджується нею.

Отже, основною світоглядною суфізму є Любов до Бога, яка, пройшовши крізь догматичні норми шаріату, розквітла в суфійському вченні, наповнивши поезію і літературу Сходу прихованим змістом – досягнення неземного щастя.

1. Шах И. Путь суфиев. – Москва. – София, 1996. – 163 с.
2. Тримінгем Дж. Суфийские ордены в исламе. – Москва. – София, 2002. – 477 с.
3. Ернст К. Суфізм. – М.: Видавничий дім “УМКА”, б. р. – 157 с.
4. Коран / В перекладі Є.Р.Кулієва. – М.: Видавничий дім “УМКА”, 2004. – 686 с.
5. Ислам. Образ жизни и стиль мышления. – М.: Политиздат, 1990. – 288 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ КЕРІВНИКА

Фіцак Христина,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Чуйко О.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

У сучасних соціальних, економічних, політичних умовах досить актуальним є питання ефективності управлінської діяльності. Серед низки розробок практично не звертається увага на проблему залежності керівника від роботи. Сучасна людина з огляду на різні причини спрямовує весь свій час та енергію на професійну діяльність. Щоб утекти від проблем і труднощів, багато людей потрапляє до найрізноманітніших залежностей: це і алкоголізм, і наркоманія, кофейнізм, сексоголізм, комп’ютерна залежність, залежність від секти, емоційна залежність, а також трудовоголізм.

Трудоголізм – залежність від роботи, а людина, яка залежна, – трудоголік. Суть трудоголізму полягає у втечі в роботу. Робота стає наркотиком, який дозволяє хоча б на якийсь час не думати про серйозніші й значущіші для особи проблеми. На думку лікаря-психіатра В.Галайбара, трудоголіки – це люди, які займаються чимось одним і дуже добре. У них іде підміна понять. Ми робимо все для того, щоб добре жити, а вони – щоб добре робити.

Умовно трудоголіків розділяють на три типи:

1. Ті, хто просто не може відмовитись від завдань, які нав'язує роботодавець.

2. Ті, хто працює день і ніч заради кар'єри.

3. Ті, хто просто не може жити без роботи.

У ситуації залежності від роботи людина ходить по колу: нема теплих стосунків, адже працюю, а працюю, бо не маю теплих стосунків. Щоб їх мати, треба когось пригорнути, приділити час, повести кудись. Тому часто від трудоголіків страждає сім'я. Найбільше страждають діти, бо сину чи доньці батька ніхто не замінить. Вікова категорія трудоголіків – 25–40 років. І якщо цього віку дотягнуто, і, скажімо, не став алкоголіком чи трудоголіком, то вищевказані хвороби, як правило, не турбують людину. Серед управлінців це є великою втратою кваліфікованого, талановитого працівника, який міг би принести багато користі для фірми, як і для самої людини, яка може призвести до скоєння вбивства, суїциду чи інших злочинів.

Ознаки трудоголізму:

1. Після напруженої роботи важко переключитися на іншу діяльність.

2. Уважає, що можна відчувати задоволення тільки під час роботи.

3. Якщо не працює, то відчуває незадоволення, роздратування.

4. Закінчуючи справу, відразу починає роздумувати про наступну справу.

5. Не розуміє значення і не відчуває радості від відпочинку.

6. Думки навіть удома постійно зосереджені на роботі.

7. Журнальні фотографії, фільми і програми еротичного і розважального характеру викликають роздратування.

8. Буває, що немає сексуальних потягів, але заспокоює думка: “Сьогодні я дуже сильно втомився. Завтра все буде по-іншому”.

9. Характерні слова “всі”, “завжди”, “я повинен”.

10. Звичайно ставлять перед собою цілі, яких не можна досягти.

11. Невдача на роботі – це катастрофа.

Наслідки залежності від роботи: трудоголізм загрожує людині виснаженням, вигоранням. Бо в мозок надходять одноманітні стимули. Іде неправильний розподіл інформації. Можливі порушення сну, кошмари, прокидання вранці з “квадратною” головою, зловживання снодійним. Розвиваються гіпертонія, виразки, дискінезії, коліти, нервові, серцево-судинні й шлунково-кишкові захворювання, утрачається сексуальна функція. Трудоголіки із цим змирюються, до лікарів звертаються лише тоді, коли через хвороби вже не можуть справитися з роботою. Причому в багатьох із них це викликає нервовий зрив або стає причиною депресії.

Трудоголізм проявляється у всіх професійних сферах, зокрема в управлінській. Проведено дослідження на виявлення рівня трудоголізму серед керівників. Використано методику Є.П.Ільїна “Определение трудоголика”. Опитано 21 керівника міста Івано-Франківськ середнього рівня управління. У дослідженні брали участь як чоловіки, так і жінки віком від 21 до 56 років, які перебувають на різних рівнях управління. Виявилось, що 85,7% людей є залежними від роботи, з них 61,9% лиш вражені, а 23,8% людей – уже жертви трудоголізму, яким необхідна психологічна допомога. За методикою П.Н.Іванова, Є.Ф.Колобової “Определение жизненных ценностей” для цих людей найважливішими є: робота, особистісний ріст, влада, міжособистісні контакти.

Розв'язують ці проблеми спеціальні тренінги, які дають змогу збільшити свій внутрішній потенціал і раціонально використовувати інтелектуальний ресурс. Якщо ж трудоголізм перетворився на велику проблему й позбавитися його самостійно важко, вихід один – порадитися з психотерапевтом. Поки не пізно.

1. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 490 с.
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – С.-Пб.: Питер, 2004. – 509 с.: ил.
3. Емельянова Е.В. Кризис в созависимых отношениях. Принципы и алгоритмы консультирования. – С.-Пб. Речь, 2004. – 368 с.
4. Психология зависимости: Хрестоматия / Сост. К.В.Сельченко. – Мн.: Харвест, 2004. – 592 с. (Библиотека практической психологии).
5. Соціальна політика і соціальна робота. – 2004. – №2. – С.83–96.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА НЕБЛАГОПОЛУЧНИМ СІМ'ЯМ

Вівчарик Тетяна.

III курс, Коломийський інститут

Науковий керівник – Петрів О.П.

кандидат психологічних наук, доцент

Згідно з Конституцією України (ст.51) сім'я, дитинство, материнство й батьківство охороняються державою. Одним з основних об'єктів соціальної роботи виступають молода сім'я та сім'ї, які мають проблеми в сімейному вихованні, сім'ї, які за особливостями своєї життєдіяльності потребують соціальної й психологічної підтримки, допомоги, реабілітації. З цією метою була розроблена спеціальна програма для практичного розв'язання питань стабілізації молодого подружжя, підготовки молоді до шлюбу. Підготовка молоді до сімейного життя передбачає формування навичок здорового способу життя, психолого-педагогічних, юридичних, економічних, медичних знань із питань становлення особистості, формування статево-рольової ідентифікації, розвитку комунікативних здібностей, корекції особистих проблем та збереження репродуктивного здоров'я молоді. Ця робота проводиться серед учнів шкіл, шкіл-інтернатів, ПТУ, ліцеїв, коледжів, у вузі, у робітничих та студентських гуртожитках, в також із молодими парами, які подали заяву до РАГСу.

Соціальні функції сім'ї, з одного боку, зумовлені впливом суспільства на сім'ю, з другого – місцем сім'ї в загальній соціальній структурі, завданнями, що вирішує сім'я. Установлено, що у вихованні й навчанні дітей сім'ю замінити ніякими суспільними установами не можна. Тільки в сім'ї дитина природно й найефективніше одержує першу соціалізацію своєї особи, здобуває своє "я". Особливої уваги та роботи з боку психологів та соціальних працівників вимагають неблагополучні сім'ї, до яких належать: *сім'ї, де батьки алкоголіки, наркомани, ведуть аморальний спосіб життя; сім'ї асоціальні; сім'ї конфліктні; неповні сім'ї; сім'ї, зовні благополучні, і сім'ї соціального ризику*. У таких сім'ях формування дитини спотворюється. Кожна з таких сімей потребує індивідуального підходу та конкретної роботи з нею.

Цікавою формою роботи є шкільна батьківська конференція, до якої слід залучати батьків із неблагополучних сімей. Значне місце в роботі з неблагополучними сім'ями посідає педагогічна пропаганда у вигляді індивідуальних, індивідуально-групових консультацій серед батьків та батьківські дні в школі, а також популяризація кращого досвіду сімейного виховання народної педагогіки щасливого сімейного життя.

У роботі з **неповною сім'єю** слід усвідомити, що кожна конкретна сім'я в кожному конкретному випадку потребує конкретної допомоги. Працюючи з такими сім'ями й регулюючи непорозуміння з батьками, які розлучилися, перш за все потрібно поставити мету захистити інтереси дитини. Певна складність виникає в роботі з самотніми матерями. Звичайно, таким матерям важко самотійно виховувати дитину внаслідок непорядкованості особистого життя. Діти в таких сім'ях потерпають від недогляду, відсутності повноцінного спілкування з матір'ю, зовсім не знають батька. За статистикою кількість таких сімей збільшується. Майже не вивчене таке явище, коли батько самотійно виховує дитину. Дослідження свідчать, що чоловіки зовсім непогано справляються з батьківськими обов'язками. Кількість таких сімей зростає в США, Німеччині, Італії. Отже, неповні сім'ї мають багато різних проблем, складностей, і тому потребують допомоги психолога.

У роботі із сім'ями, у яких мають місце **стійкі конфлікти** між батьками, слід більше надавати увагу не сімейним конфліктам, а необхідності творення сприятливого сімейного мікроклімату. Якщо ж у сім'ї панує атмосфера недоброзичливості, людина почуває себе відчуженою, ображеною, непотрібною. Діти, які задоволені стосунками батьків, здебільшого сприймають їхній досвід і приклад, вони мають більше шансів для створення власної щасливої сім'ї. Ліквідувати конфліктність може допомогти спеціальна сімейна психотерапія.

Спілкування в сім'ї – це основа успіхів дитини в навчанні, основа її здоров'я, загального життєвого досвіду, нормальні стосунки з однолітками, учителями, іншими дорослими. Для того, щоб домогтися взаєморозуміння з дітьми, треба усвідомити, що основа спілкування з ними – це доброзичливість.

Отже, на даному етапі розвитку нашого суспільства ми не можемо сказати, що в нас має місце турботливе ставлення до дітей, що створено всі умови для нормального їх розвитку та виховання. У нашій країні досить високий рівень смертності серед дитячого населення, велика кількість дітей-інвалідів, ді-

тей із фізичними вадами, дітей-сиріт. Батьки часто не виконують своїх батьківських обов'язків, не захищають прав та інтересів своїх дітей. Є багато прикладів жорстокого ставлення до дітей, насильства над ними. Ростає кількість дитячих правопорушень, алкоголізм і наркоманія, бездоглядність, бродяжництво, захворювання на СНІД. Робота психолога з неблагополучною сім'єю – одна з найважливіших ланок у діях системи захисту підростаючого покоління.

1. Нартова-Бочарев С.К., Малярова І.В. Ребенок в карусели развода – М. – С.-ІІб., 1998.
2. Нелуйко В.М. Психология неблагополучной семьи. – М.: Владос, 2004.

РУСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКА ШЛЮБНА ПОЛІТИКА X – ПОЧ. XIII ст.

Радик Марина,
III курс, Інститут історії і політології
Науковий керівник – Волошук М.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

Серед української історії є багато цікавих і дискусійних проблем, які заслуговують на увагу. Однією з таких є проблема русько-візантійської шлюбної політики X – поч. XIII ст. В українській історіографії ставлення до цієї проблеми є однозначним. Базується вона на тому, що внаслідок укладення шлюбу, а пізніше його ратифікації можна говорити про рівноправність двох державних утворень Русі й Візантійської імперії. Але із цим твердженням не можна погодитись, коли розглядати проблему в загальному європейському контексті, особливо різницю в середньовічній титулатурі. Тому про рівність титулатури візантійського імператора й київського князя не можна стверджувати [2, с.214].

Відомі випадки, коли імператорський двір відмовляв у династичному шлюбі навіть представникам наймогутніших імперій Європи. Адже Візантійська імперська доктрина визнавала владу імператора як освячену Богом і вступати в шлюб із представником правлячого роду іншої країни, що в принципі не могли бути рівними імператорському роду, уважали приниженням для імператора. Трульський церковний собор (691–692 рр.) своїм рішенням заборонив членам імператорської родини вступати в шлюб з іноземними володарями, Костянтин VII Багрянородний у своїй праці “Про управління імперією” окремо наголошував на народах, з якими не допускались династичні шлюби (руси, хозари, печеніги, угорці, болгари).

Еволюцію зародження русько-візантійської шлюбної дипломатії почала княгиня Ольга, яка, за одними джерелами, у 955 р., за іншими – у 957 р. відвідала Константинополь [6, с.235].

Рубіжною датою у взаємовідносинах обох державних утворень залишається 989 рік. Дружиною князя Володимира (?–1015) стає Анна (963–1011), дочка візантійського імператора македонської династії Романа II та імператриці Феодани Константиної VII Багрянородного.

Можна зробити висновок, що одруження князя Володимира з Анною, як і більшість династичних шлюбів, належить до політичних комбінацій. Візантійська імперія переживала важкі часи, крім зовнішньої загрози, у країні відбувалися повстання та заколоти. На придушення повстання Варди Скліра імператор послав військо на чолі з Вардою Фокою. Він, перемігши, проголосив себе імператором і готувався повалити Романа II. Саме в такій ситуації Роман II звернувся по допомогу до князя Володимира. Одним із важливих наслідків укладення цього шлюбу було прийняття християнства, а також піднесення міжнародного авторитету Русі в X ст.

Ситуація змінюється в XI ст., коли позиції Візантійської імперії послаблюються.

Основними шлюбами в XI ст. були:

- 1052 рік – шлюб Всеволода (1030–1093) і Марії (?–1067), яка походила з македонської династії, племінниця або дочка Костянтина IX Мономаха;
- Святослав Ізяславич (1050–1113) одружився з дочкою Олексія I Комніна;
- Олег (?–1115) – син великого князя Святослава Ярославовича, одружився з місцевою патриціанкою Феофаною Музолон.

Говорячи про русько-візантійську шлюбну політику у XII–XIII ст., слід відзначити, що Русь зазнає феодальної роздробленості, утворюється багато незалежних князівств, які вели незалежну зовнішньополітичну діяльність від влади київського князя.

На поч. XIII ст. важливе значення мало укладення шлюбу Романа (бл. 1152–1205), сина Мстислава Ізяславовича з дочкою візантійського імператора Ісаака II Ангела [3, с.55].

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що протягом X – поч. XIII ст. були спроби укласти 10 шлюбів, 8 із них здійснені. Значення для обох державних утворень було різним, і, на нашу думку, укладення династичних шлюбів мало різне значення як для Русі, так і для Візантії.

Для Русі:

- уперше вкладався такого виду шлюб, який не мав аналогій серед інших європейських держав;
- прийняття християнства – православ'я східного обряду, апологетом поширення якого виступала Візантія;
- підвищувався міжнародний авторитет Русі порівняно з іншими державами;
- Русь змушена була надавати військову допомогу;
- розглядалась рівноправність обох сторін через здійснення династичного шлюбу.

Для Візантії:

- як гарант вимагала надання військової допомоги від Русі;
 - сприяла поширенню християнізації, а саме православ'я східного обряду.
- В історії розгляд русько-візантійських відносин завжди розглядається гіперболізовано. Але Русь мала можливість брати приклад і рівнятися на центр світової культури в середньовіччі – Ромейську імперію.

1. Балух В.О. Візантиністика: Курс лекцій. – Чернівці: Книги XXI, 2006. – 606 с.
2. Зінченко А.Л. Дипломатії: від давнини до нового часу: Навч. посібник. – Вид. 3-тє. – К., б р – 560 с.
3. Кучерик О. Князі і князівни, королі і королівни // Хроніка. – 2000. – №31–32.
4. Литаврин Г.Г. Русь и Византия в XII вв. // В.И. – 1972. – №7.
5. Осторорський Г. Історія Візантії / Пер. з нім. А.Онишка. – Львів: Літопис, 2002. – 608 с.
6. Сказкин С.Д., Кождан А.П. История Византии. – М., 1967.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ 1991–1999 рр. В ІСТОРІОГРАФІЇ

Вичівський Павло,
У курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Федорчак П.С.,
доктор історичних наук, професор.

Вивчення російсько-українських відносин на сучасному етапі їх розвитку є складним багатоплановим завданням. З розпадом СРСР увесь 1992 р. і, значною мірою, 1993 р. були в більшій частині наукової громадськості періодом осмислення подій, що сталися. Одним із перших публічних виступів на цю тему став “круглий стіл” російських і українських науковців в Одесі: “Україна і Росія: основні напрями зовнішньополітичної діяльності”.

При розгляді даної проблеми необхідно виділити декілька найзначніших обставин, що вплинули на зміст наукових робіт із російсько-українських відносин. По-перше, з позицій історизму ця проблема не має значного історіографічного масиву. По-друге, серед дослідників проблеми склалися три авторські групи, відносно Росії, її дій, політичних персон: позитивісти (розглядали різні питання під кутом зору позитивних відносин), негативісти (показували лише негативні сторони взаємостосунків між Росією та Україною) і нейтралісти (висвітлювали двосторонні відносини з позицій об’єктивного мислення).

Основними проблемами російсько-українських відносин досліджуваного періоду є: мова, участь України в СНД, а також Криму, Севастополя й Чорноморського флоту. У той же час серед публікацій до 1997 р. переважали статті. Зокрема, Р.Симоненко в статті “Ґрунт реалій надійніший, ніж хвилі амбіцій” [3] зазначає, що СНД замість того, щоб бути важливим фактором нормалізації становища у двосторонніх відносинах, стає джерелом небажаних конфліктів; у той же час, І.Лосєв у статті “Російська присутність в Криму: анатомія впливів” [2] стверджує, що політична еліта Росії не змиралася зі статусом України як держави. Це стало причиною регулярної появи в пресі Автономної Республіки Крим праць істориків, які намагаються довести “історичну необґрунтованість” перебування Криму та Севастополя в складі України.

З 1998–1999 рр. починається новий етап розвитку історіографії російсько-українських відносин. Це зумовлено появою перших монографій, кандидатських та докторських дисертацій із даної проблеми. Цінною є праця А.Сухорукова “Стратегія економічного партнерства” [6]. У ній автор аналізує російсько-українські відносини в економічній сфері, що пояснюються ним, як наслідок радикальних економічних змін, які відбувалися після проголошення незалежності Російською Федерацією і України. Важливою є й монографія І.В.Діака “Україна–Росія” [4], в якій автор намагається висвітлити негативні сторони двосторонньої співпраці. Він доводить, що із середини 1990-х років у російській торговельній політиці взято курс на поступове виштовхування української продукції з ринків Росії.

В історіографії російсько-українських відносин окремо слід виділити праці зарубіжних авторів. Так, З.Бжезинський у монографії “Велика шахівниця” [1]

аналізує російсько-українські відносини в перші роки незалежності двох держав. М.Скек у праці “Від імперії до анархії. Посткомуністична закордонна політика і міжнародні відносини” приходиться до висновку, що політична стратегія президента Російської Федерації Б.Єльцина була спрямована на закріплення за Росією “сфер впливу” серед країн так званого “близького зарубіжжя”, причому основна увага приділялася Україні. А в книзі “Наріжний камінь. Україна та новий простір безпеки в Центрально-Східній Європі” Ш.Гарнет доводить, що, скориставшись слабкістю Росії, Україна зробила все, щоб домогтися від неї визнання свого суверенітету й територіальної цілісності. У той же час у четвертому розділі книги “Україна та європейська безпека” Т.Буквол акцентує увагу на неспроможності росіян визнати незалежність України як постійне, а не тимчасове явище [5].

Отже, історіографією російсько-українських відносин основні питання висвітлювалися в літературі як за подіями, що відбуваються, так і в ретроспективному плані. Наукові роботи, як правило, спиралися на існуючу на той час ситуацію, але в них було помітне прагнення авторів осмислити проблему в цілому.

1. Бжезинський З. Велика шахівниця. – М., 1999. – С.114–135.
2. Лосєв І. Російська присутність в Криму: анатомія впливів // Розбудова держави. – 1998 №11–12. – С.22–29.
3. Симоненко Р. Ґрунт реалій надійніший, ніж хвилі амбіцій // Політика і час. – 1995 №1 С.35–42.
4. Діак І.В. Україна–Росія // <http://one.xhost.info>.
5. Кузьо Т. Проблеми безпеки в небезпечному регіоні // <http://krytyka.kiev.ua>.
6. Сухоруков А.І. Стратегія економічного партнерства // <http://www.niss.gov.ua>.

ІДЕЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА УТВОРЕННЯ НАРОДНОЇ РАДИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ “ДІЛО”)

Лотоцький Віталій
У курс, Інститут історії і політології
Науковий керівник – Райківський І.Я.
кандидат історичних наук, доцент

На перших двох народних вічах у Галичині, що відбулися у Львові відповідно 18 (30) листопада 1880 р. та 17 (29) червня 1883 р., проявився поступовий перехід національного проводу від старорусинів-русофілів до народовців. При проведенні народних віч народовці порушили питання про становище українського (“руського”) народу та заходи для його покращення. Народовські лідери усвідомили необхідність поглибленого зв’язку з народом, політизації народовського руху, запропонували заходи, які дали б змогу, спираючись на настрої народної маси, сформулювати дієву програму подолання національної нерівноправності між русинами та поляками, що склалася на той час у Галичині. Усвідомлення цього пройшло через низку поразок на виборах до Галицького сейму

та австрійського парламенту в 1860–1870-х рр., коли чисельність українського представництва неухильно зменшувалася [1, с.1].

Своєрідною традицією для народовського часопису “Діло”, заснованого в 1880 р., було підведення підсумків у кінці поточного року. Так, підсумовуючи політичне життя в 1884 р., редакція газети зазначала, “русини, які в минулому році були самотнім народом в державі, який не мав можливості користати з конституційних благ в такій мірі, як могли з них скористатися інші народи”. Дійшло до того, що в Раді Державній, русини – українці мали лише трьох своїх представників [2, с.1].

У часописі “Діло” було поміщено напередодні виборів звернення, у якому зокрема йшлося: “знову настала для нас важлива пора, пора виборів до Ради Державної у Відні. Знову приходиться нам усім, у кого є серце, постояти за себе, за наш народ” [3, с.1]. Тобто ми можемо спостерігати вкорінення політичної консолідації галицьких українців.

Підсумовуючи результати виборів, “Діло” писало, що вибори до Ради Державної не принесли очікуваних результатів. До причин поразки потрібно віднести й ті порушення, які мали місце в день виборів і яких досі ще не було [4, с.1]. Нищівна поразка на виборах і угодовство галицьких консерваторів переконали народовських лідерів у необхідності створення власної політичної організації. Серед причин заснування самостійного політичного товариства було й те, що народовці довгий час намагалися домовитися з Руською Радою – політичним товариством русофілів, заснованим у 1870 р. у Львові, щодо спільної дії, але безуспішно. За таких умов з ініціативи Ю.Романчука 24 жовтня 1885 р. у Львові створено Народну Раду – першу політичну організацію народовців. У зв’язку із цим “Діло” писало: “Життя руське добуває для себе чимраз ширшого поля, ширшого круга справи; коротше кажучи: руськість, оголошена донедавна тільки з катедри, ввійшла уже в кров і кості самого народу, оживила весь його організм і з кожним днем, кожною хвилиною відмічається новими патріотичними інституціями різного роду”. До таких інституцій належить і новостворена “Народна Рада” [5, с.1]. До неї ввійшли представники молодшого й старшого покоління народовців – Іван Белей, Мелітон Бучинський, Василь Нагірний, Степан Качала та ін. Створення Народної Ради поклало початок політичному оформленню українського ліберально-демократичного руху.

Отже, серед головних напрямків політичної діяльності народовців у Галичині 80-х рр. XIX ст. була активізація вічевої традиції. Віча сприяли більш активному залученню широких мас населення до безпосередньої участі в політичному житті краю, формували почуття національної спільності. Скликанням віч народовці прагнули певною мірою компенсувати брак власної політичної організації, для створення якої до середини 1880-х рр. ще не мали відповідних ні матеріальних, ні технічних сил. Народовські лідери кардинально переглянули спосіб ведення виборчих кампаній як до Галицького сейму, так і до австрійського парламенту. В основі запропонованих ними нововведень – вимога налагодити тісний зв’язок із виборцями, надати їм вирішальний голос при висуванні кандидата в депутати в тому чи іншому окрузі й не діяти всупереч їх волі. Крім політичної пропаганди, народовці розгорнули більш активну культурно-

просвітницьку діяльність серед селян і міщан, зокрема добивались значних успіхів у створенні сільських читалень.

1. Гадки перед вічем // Діло. – 1883. – 7(19) квітня.
2. Погляди на рік 1884 // Там само. – 1885. – 3(15) січня.
3. Русини виборці! // Там само. – 1885. – 20 квітня (2 травня).
4. Гадки по виборах VI // Там само. – 1885. – 15(27) червня.
5. Потреба організації // Там само. – 1885. – 25 жовтня (6 листопада).

ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Бодоряк Ольга,

У курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Марчук В.В.,
доктор історичних наук, професор.

Сьогодні органам державної влади й управління з метою оптимізації своєї діяльності необхідна підтримка громадськості, ефективний зворотний зв’язок між державою та суспільством. У межах вирішення цього завдання особливою актуальності набуває використання засобів, методів, прийомів та процедур соціально-культурної технології публік рилейшнз (зв’язки з громадськістю), спрямованої на забезпечення діалогових відносин між державою та її громадянами, стимулювання громадянської активності та підвищення авторитету й довіри до органів державної влади й управління.

Варто зазначити, що погляди вітчизняних і західних дослідників мають досить помітні особливості щодо соціальної ролі публік рилейшнз. Мова йде про ПР як процес координації інформаційних потоків, спрямованих на громадськість, та їх зворотний зв’язок, інакше кажучи, якого змісту набувають ПР у практичному застосуванні. Так, один з українських дослідників феномену публік рилейшнз Г.Почепцов стверджує, що ПР – це, насамперед, комунікативна дисципліна, спрямована на організацію комунікативного простору в сприятливому режимі для об’єкта ПР [3, с.35].

Публік рилейшнз сьогодні визначається також як одна із складових частин управління організацією і побудовою іміджу. Це стосунки громадськості й реалізація програми дій для набуття громадського розуміння й сприйняття [1, с.19].

Отже, публік рилейшнз органів державного управління – це усталена комунікаційно-психологічна взаємодія організаційних структур управління з населенням із метою формування та функціонування позитивного іміджу органів влади та формування сприятливого інформаційного середовища для суб’єктів взаємодії.

У результаті дослідження теоретичного аспекту зв’язків органів державного управління з громадськістю можна виокремити такі основні їх функції: “публіситі” (формування позитивного іміджу); інформування громадськості; ма-

ніпулятивну (переконання громадськості, вплив на її свідомість); підтримки балансу інтересів влади і громадянського суспільства.

Слід зазначити, що функції нинішніх структур із ПР "... зводяться переважно до інформування громадськості або поширення реклами. Їх преспосередницька діяльність має здебільшого дорадчий і безсистемний характер і відрізняється, як правило, короткотерміновістю акцій, що розраховані на негайний одноцільовий ефект" [5, с.428]. А тому однією з головних функцій паблік рилейшнз органів державного управління мають бути зусилля, спрямовані на подолання перешкод, які заважають нормальним, дружнім стосункам між чиновником і громадянином.

Діяльність паблік рилейшнз в організації можна здійснювати кількома напрямками, орієнтованими на різні кола громадськості (широку чи місцеву громадськість) чи на досягнення визначених цілей (побудову іміджу установи, подолання кризових явищ і т. д.) [2, с.202].

Складовими формування іміджу органів державного управління повинні бути різні форми зв'язку з громадянами, суспільними об'єднаннями, політичними партіями й суспільством у цілому. Для того, щоб організувати хід побудови іміджу органу державного управління і при цьому уникнути плутанини й непорозуміннь, необхідно технологію побудови іміджу розділити на дві основні стадії, кожна з яких поділяється на кілька етапів:

I. Розробка стратегій. 1. Обґрунтування стратегій: а) визначення головних напрямків; б) дослідження електорального середовища. 2. Опрацювання стратегії: а) пошук пріоритетних напрямів; б) визначення "образу" органу державного управління й основних меж, а також його стилю.

II. Розробка тактики та її реалізація. 1. Хронологічне створення технології: а) опитування (місцеве чи регіональне); б) хронометраж (вибір дати її початку). 2. План технології: а) вибір засобів масової інформації та визначення найбільш ефективних засобів політичної комунікації; б) кінцевий план (необхідні й додаткові корисні засоби та методи інформації) [4, с.54–55].

Отже, як бачимо, головною метою зв'язків із громадськістю в системі органів державного управління є свідомий, плановий та довготерміновий вплив на створення зовнішнього і внутрішнього політико-психологічного середовища, яке було б сприятливим для позитивного іміджу суб'єкта управління, а також забезпечення бажаної поведінки цього середовища в ставленні до самого органу державної влади за посередництвом інформаційної системи та зворотного зв'язку. Застосування в процесі комунікативної діяльності форм і методів ПР має на меті спонукати населення до активного громадянського інтересу стосовно державних справ та підвищити авторитет і довіру до органів державної влади та управління.

1. Дороти Доти. Паблісити и PR. – М.: Фильтр, 1996. – 288 с.

2. Королько В.Г. Основы публік рилейшнз. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. – 526 с.

3. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1999. – 352 с.

4. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування: Монографія / О.В.Бабкіна, В.В.Басалюков, В.М.Бєбик та ін.; За заг. ред. В.М.Бєбика, С.В.Куніцина. – К; Сімферополь: МАУП, 2003. – 240 с.

5. Сєрант А. Організація зв'язків з громадськістю в державних установах // Вісник УАДУ – 2000. – №2. – С.428–434.

РОЛЬ БРОНЕТАНКОВИХ ВІЙСЬК У ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЯХ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941–1945)

Розлуцький Назарій,

III курс, Інститут історії і політології.

Науковий керівник – Борчук С.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

Про Другу світову і радянсько-німецьку війну 1941–1945 рр. написано чимало праць різних дослідників. Вийшло багато мемуарів генералів-танкістів (Г.Гудеріан, Ф.Меллентин, М.Катуков, Д.Лелюшенко), однак чимало з них характеризується суб'єктивним підходом. До сьогодні немає однозначної оцінки діяльності танкових з'єднань у роки війни. На різних позиціях щодо оцінки стоїть радянська історіографія (Анфілов, Мерцалов, Жилін), зарубіжна (Лідл-Гарт), оригінальністю відзначається підхід Віктора Суворова.

На основі цього можна зробити висновок, що тема про роль бронетанкових військ у війні актуальна не тим, що вона слабо досліджена, а тим, що оцінки дослідників щодо неї дуже відрізняються. Тому мета наступних дослідників полягає в тому, щоб дати максимально об'єктивну оцінку щодо ролі й місця танкових сил різних держав у війні 1941–1945 рр.

З цієї мети випливають такі завдання:

1) з'ясувати, попри структурні моменти, реальну силу танкових частин на кожному конкретному етапі війни. Що це означає? У питаннях структури, організації, штатної чисельності проблем немає, ці дані можна взяти з документів. Однак ми зовсім по-іншому будемо оцінювати можливості, наприклад, танкового корпусу, якщо будемо знати, що в його складі залишилось 5–10 танків, а таких випадків не бракувало. Отож, треба бачити за номерами й назвами частин їх реальні можливості;

2) з'ясувати тактико-технічні показники окремих машин. Офіційна радянська історіографія подає нам таку картину: перед початком війни в німців було біля 4300 танків, а в СРСР – 1861 "новий" танк і велика (не вказано конкретно) кількість "старих". [1, с.41–50]. У працях Суворова фігурує число 23000 танків у Радянському Союзі, причому багато характеристик застарілих, нібито, танків не відповідають дійсності. Так, у 30-х рр. було створено серію машин БТ: БТ-2, БТ-5, БТ-7, що розвивали швидкість до 70–90 км/год – подібних не було ніде в тогочасному світі. Танки Т-37, Т-38, Т-40 – усі вагою до шести тонн, зі слабким бронюванням та без гарматного озброєння, проте перші у світі плаваючі танки [6, с.178–181]. Звідси висновок: танки були не застарілі, а не-

придатні до оборонної війни, яку довелося вести Радянському Союзу. Дослідник Дроговоз із цього приводу зауважує: з нападом Гітлера на СРСР застаріли тисячі радянських танків, навіть ті, що були випущені із заводських воріт 21 червня 1941 р. [3, с.10];

3) дослідити роль танкових сил під час проведення військових операцій і кампаній. Це одне з найважливіших завдань. Для цього потрібно вяснити два попередні моменти, а також перебіг воєнних дій, участь у них танкових військ, їх взаємодію з іншими родами військ (піхотою, артилерією, авіацією). Також треба орієнтуватись у питаннях тактики і стратегії застосування танків у бою [5, с.11–12]. Більшість дослідників, як радянських, так і зарубіжних (Ліддл-Гарт), а також сучасних (Дроговоз, Суворов), указує на визначальний вплив танкових військ на весь хід Другої світової війни. Чому? Це була маневрена, динамічна війна четвертого покоління, для якої характерним було ведення бойових дій крупними силами із широкими фронтами й проривами військ на значну глибину в ході операцій. Для вирішення цих задач необхідні були крупні механізовані з'єднання броньованих машин, що мають здатність швидко рухатись під вогнем противника й знищувати його живу силу й техніку [4, с.39]. Цю роль і виконували танкові війська. Ще задовго до початку бойових дій видатні полководці розуміли, що майбутня війна буде “війною моторів”. Так, один із творців німецьких танкових військ Гейнц Гудеріан стверджував: “Ми вважаємо, що в наступі танки є основним родом військ і що точку зору будемо відстоювати до тих пір, поки техніка не забезпечить нас чимось кращим”;

4) вяснити втрати бронетанкових військ під час війни і в кожній конкретній операції. Це зробити дуже непросто, оскільки в різній літературі їх оцінюють по-різному. Наприклад: бій під Прохорівкою 12 липня 1943 р. між 5-ю гвардійською танковою армією і 2-танковим корпусом СС. За офіційною радянською версією втрати такі: біля 400 німецьких танків і 160 радянських. За версією Дроговоза – 150–160 німецьких і 176 радянських. Дані втрат у німецькій і радянській літературі настільки різняться, що, наприклад, про ту ж Курську битву Дроговоз написав: складається враження, що було дві Курські битви: в одній радянська армія доблесно громила “Тигри” і “Фердинанди”, в іншій – німці не менш доблесно знищувати Т-34 і КВ. З'ясування втрат є, напевно, найважчою проблемою дослідження, але це необхідно зробити, оскільки лише після цього можна відтворити реальну картину операцій і війни.

Отже, проблема дослідження ролі танкових сил у радянсько-німецькій війні є досить цікавою і до кінця не з'ясованою, а тому воєнним історикам ще буде над чим попрацювати для більш повного розуміння однієї з найважливіших подій ХХ століття.

1. Анфилов В.А. Крушение похода Гитлера на Москву, 1941. – М., 1989.
2. Гудеріан Г. Воспоминания солдата / Пер. с нем. – Смоленск, 1999.
3. Дроговоз Н.Г. Танковый меч страны Советов. – Минск, 2004.
4. Лиддл-Гарт Б. Вторая мировая война: Пер. с англ. – М., 2003.
5. Радзиевский А.Н. Танковый удар (танковая армия в наступательной операции фронта по опыту Великой Отечественной войны). – М., 1977.
6. Суворов Виктор. Самоубийство: Зачем Гитлер напал на Советский Союз. – М., 2007.

РЕСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ 1991–2007 рр.

Лазоришин Юрій,

V курс, Інститут історії і політології.

Науковий керівник – Сигидин М.В., доцент.

Нашій країні судилося пройти нелегкий історичний шлях. І практично кожен його етап був позначений колосальними втратами національних культурних цінностей. Загальновідомо, що дві третини всіх культурних збитків колишнього СРСР унаслідок Другої світової війни складають втрати України. Безцінні мозаїки, стародавні ікони, полотна відомих художників, архівні документи, рукописи та стародруки, реліквії українського народу – понад 130 тис. цінних експонатів, 46 мільйонів справ, 51 мільйон книг. Тільки в столичному Музеї українського мистецтва із 75 000 картин після Другої світової війни залишилось 5000. Утрачено майже 25 тисяч експонатів Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Ось чому одним із найважливіших напрямків у сфері культури є як повернення в Україну культурних цінностей, утрачених нею в різний час і з різних історичних обставин, так і контроль за переміщенням культурних цінностей, боротьба з їх незаконним обігом [1, с.2].

З утворенням незалежної української держави проблеми охорони, збереження та повернення культурних цінностей, що з різних причин опинилися за межами України, привернули увагу громадськості й увійшли до пріоритетів державної політики в культурній сфері. Україна виступила ініціатором вирішення багатьох проблем реституції цінностей. Поповнення духовної скарбниці України надзвичайно важливе для відтворення правдивої історії нашої держави. Ствердження її місця й ролі у світовій історії.

Реституція й повернення культурних цінностей “на місця їх дислокації” освячені правом і продиктовані етикою. Проблема вимагає сучасних підходів. У Європі вже довгий час провадяться щорічні конференції з реституції. Переговори щодо багатьох конкретних проблем проходять протягом багатьох десятків років. Поступу значною мірою заважає невідповідність законів різних країн [2, с.26].

Надзвичайно важливим кроком до політичного та дипломатичного розв'язання цієї проблеми вважаємо підписання 14 лютого 1992 року главами держав СНД в Мінську “Угоди про повернення історико-культурних цінностей державам їхнього походження”. Поява цього документа відповідає реальним потребам кожної держави в справі збереження культурної спадщини, дає їм змогу на практиці прилучитися до норм міжнародного права в зносинах між собою і закладає підвалини майбутніх цивілізованих і партнерських стосунків у цій сфері [3, с.84].

У 1999 році набув чинності Закон України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей”; відповідно до нього була створена Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України.

Особливість проблем розшуку та повернення втрачених культурних цінностей полягає в тому, що вони не вирішуються волею лише однієї держави, а передбачають співробітництво з іншими державами на міжнародно-правових

засадах. У цьому плані Україною за останні роки зроблено чимало. Уже діють міжурядові угоди між Україною та Угорщиною – у справі повернення культурних цінностей, що потрапили під час Другої світової війни та в наступні роки на територію нашої країни (1995). Українсько-німецьке співробітництво із цих питань базується на ст. 16 Угоди між Урядом України та ФРН про культурне співробітництво 1993 р.; українсько-російське – на відповідних статтях Угоди між Урядом України й Урядом РФ про співробітництво в галузі культури, науки і освіти (1995) [4, с.23].

За 2000–2004 роки до України повернуто чимало об'єктів української культурної спадщини зі США, Великої Британії, Австралії, Канади, Німеччини, Швейцарії, Венесуели, Бразилії, багатьох інших країн світу. На Батьківщину повернулися мистецькі твори Володимира Винниченка, Миколи Бутовича, Миколи та Василя Кричевських, офорт Тараса Шевченка, твори багатьох інших митців, частина спадщини Сержа Лифаря, Володимира Луціва, Павла Скоропадського, архіви Юрія Косача, Уласа Самчука, Василя Барки, Віталія Коротича, Євгена Штендери, архів Українського Вільного Університету в Мюнхені тощо; усього – понад 100 тис. одиниць зберігання [5, с.55].

Таким чином, здобувши незалежність, Україна вперше змогла сформува-ти свою реституційну політику. При цьому повернення культурних цінностей на практиці є досить складною справою, що вимагає великої роботи від фахівців кількох напрямків і їхньої тісної співпраці. Основні проблеми лежать у площині, перш за все, обліку реальних утрат культурних цінностей та складання їх детальних каталогів, вивчення обставин відчуження культурних цінностей та шляхів їх міграції, встановлення місць перебування, усебічного аналізу правових проблем і механізмів реституції. Підкреслимо, що при вирішенні практичних питань реституції саме юридичний статус переміщених цінностей має часто вирішальне значення.

1. Службова записка про державну політику України у сфері переміщених культурних цінностей 16.08.2002 р. // Архів Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей.
2. Махун С. Про “добру волю” і “компенсації”, реституцію і переміщені цінності // Дзеркало тижня. – 2005. – №2 (530). – 22–28 січня.
3. Вялець А. Світ має почути // Пам'ятки України. – 1994. – №1–2 (25). – С.84–86.
4. Федорук О. Повернення культурних цінностей – повернення національної гідності // Віче. – 1993. – №3. – С.20–27.
5. Кот С. Переміщення культурних цінностей через державний кордон та їх реституція як складова частина позитивного іміджу України // <http://www.zn.kiev.ua>.

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ РАДЯНІЗАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ (на прикладі населення смт.Коропець Монастирського району Тернопільської області)

Куликовська Юлія,
III курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Баран О.Я.,
кандидат історичних наук, асистент.

Радянська влада намагалася різними методами викоринити дух українства як із території всієї Західної України загалом, так і з смт.Коропець Монастирського району Тернопільської області зокрема. Найоптимальнішим шляхом для здійснення таких планів було проведення заходів антирелігійного характеру, покликаних змінити насамперед духовну сферу місцевого населення.

З встановленням радянської влади духовна культура смт. Коропець зазнала кардинальних трансформацій. Зміни розпочалися із проведення політичної агітації та антирелігійної кампанії. Так, у школах почали запроваджуватися тематичні уроки, спрямовані на ліквідацію будь-яких проявів церковного життя. Окрім того, учителі, серед яких також проводилася антирелігійна пропаганда, зобов'язувалися щонеділі ходити поблизу церкви й не дозволяти дітям відвідувати її.

Процес радянзації позначився й на самих церковних спорудах. Наприклад, римо-католицький костел було перетворено на склад мінеральних добрив місцевого колгоспу. У результаті хімічні речовини майже повністю зруйнували паркет, покладений ще при спорудженні костелу в 1892 р. Пізніше в 70-х рр. ХХ ст. споруду переобладнали на спортивний зал для учнів місцевої загальноосвітньої школи. Поступово почала занепадати й церква св. Миколая, яка належала до пам'яток архітектури кінця ХІХ ст.

Політика влади відобразилася на обрядових традиціях. На підтвердження цього можна навести такий факт: до складу традиційного Вертепу введено нових персонажів – Діда Мороза й Снігурочку. Окремі зміни стосувалися й фольклору. З колядок вилучено слова, які прославляли Ісуса Христа й Діву Марію. Для порівняння нижче наведено уривки з двох варіантів колядки “Старий рік минає...”: перший виконувався до приходу радянської влади, другий – став наслідком антирелігійної пропаганди.

Крім того, жодне святкування чи урочистості не відбувалися без звеличання партії чи особи Леніна. У громадський побут активно впроваджувалися трудові свята, покликані зменшити вплив релігійних або взагалі витіснити їх.

Єдиним аспектом культурного життя, якого в повній мірі не торкнувся процес радянзації, були народні прикмети й повір'я, хоча й велика частина з них уже також утрачена внаслідок систематичного й планомірного втручання в цю сферу.

Таким чином, політика радянської влади спрямовувалася на релігію й календарну обрядовість населення, адже саме ці сторони духовного життя служили джерелом національної свідомості та патріотизму українців.

Старий рік минає...

(традиційний варіант)

В місті Вифлеємі, в місті Вифлеємі
Сталася новина, сталася новина,
Там Пречиста Діва, там Пречиста Діва
По світу ходила, по світу ходила.
Та як вона прийшла, та як вона прийшла
До крайньої хати, до крайньої хати
Просилася на ніч, просилася на ніч
В газди багатого, в газди багатого,
А газда багатий, а газда багатий
Не пустив до хати, не пустив до хати...

Старий рік минає, старий рік минає,
Новий наступає, Христос ся рождає.
Старий рік минає, старий рік минає,
Новий наступає, Христос ся рождає.

(радянський варіант)

Старий рік минає новий наступає,
Старий рік минає новий наступає, новий наступає.
Старий рік минає новий наступає, новий наступає.
Пане господарю великий владарю,
Пане господарю великий владарю, великий владарю.
Пане господарю великий владарю, великий владарю.
Дайте нам з полиці із медом пшениці, із медом пшениці.
Дайте нам з полиці із медом пшениці, із медом пшениці.
І ще щось такого до столу святого, до столу святого.
І ще щось такого до столу святого, до столу святого.
Старий рік минає новий наступає,
Старий рік минає новий наступає, новий наступає.
Старий рік минає новий наступає, новий наступає.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЛЕМКІВСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ (на прикладі с.Маркова Монастирського району Тернопільської області)

Шевчук Оксана,
II курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Паньків М.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Незважаючи на несприятливі історичні обставини, лемкам вдалося зберегти свою унікальну культуру, яка хоча й зазнала дії трансформаційних процесів, однак збереглася й сьогодні становить вагомий частку національної культур-

ної спадщини. Це можна простежити на прикладі с.Маркова Монастирського району Тернопільської області, де у квітні 1946 р. оселилося кілька лемківських родин.

Переселившись у згадане село, лемки одразу зіткнулися з дискримінацією з боку місцевого населення. Зокрема, як пригадує О.Файфрич, у школі дітям говорили, що вони – дикі люди [1]. Так само молодим лемкиням важче було вийти заміж через упереджене ставлення родичів їхніх наречених. Однак із часом життя переселенців унормувалося.

Лемків поселили в старі, майже повністю зруйновані польські хати, а коли хтось сам зводив житло, то ці споруди були переважно під одним дахом зімкнутими, П-подібними. При будівництві велика роль належала дереву. До характерних особливостей інтер'єру слід віднести наявність значної кількості килимів на стінах, виготовлених народними майстринями, здебільшого лемкинями.

На новій Батьківщині лемки продовжували займатися традиційними промислами й ремеслами, адже деякі з них привезли із собою окремі знаряддя праці, ткацькі верстати. Їхні тканини навіть вимінювали за побутові речі мешканців навколишніх сіл.

Зі страв, особливо на початковому етапі проживання в с.Маркова, надавали перевагу вареній картоплі ("грулі"). Готували також карпелі (каша з молоком), галушки, дзятки (картопля, засипана мукою), різні бобові тощо. Варто зазначити, що ці страви продовжують побутовувати в раціоні лемків і сьогодні.

Не менш цікавими є звичаї й обряди. Цілий цикл обрядодій пов'язаний із народженням дитини. Немовля повивали на кожусі (щоб було кучерявим). При першому купанні хлопчика поруч із цебриком клали сільськогосподарські знаряддя (щоб був добрим газдою), а дівчинки – квіти й жіночі прикраси (щоб була вродливою і щасливою). На хрестини колись запрошували багато кумів, однак тепер беруть тільки одну пару. У сім'ї всіх дітей хрестила одна хрещена мати (вірили, що в такому випадку діти любитимуть один одного). Щоб дитина швидко почала говорити, їй під подушку клали освячене зілля та голосно стукали горіхами [2]. Чимало звичаїв і вірувань пов'язано з весіллям та похоронами, що зайвий раз підтверджує специфіку та неповторність лемківської культури.

Поряд із родинними обрядами на окрему увагу заслуговують календарні свята, зокрема, ворожіння на Андрія. Дівчина, яка бажала знати свою долю, виходила на стежку й сіяла льон, примовляючи:

Андрію, Андрію,
На твій день льон сію,
Дай мі, Боже, знати,
З ким го буду брати.
Як перейде хлоп,
Буду весілля гнет.
Як прийде ворона,
І ще цілий рік вдомо.

Добрим знаком уважалося, якщо тією засіяною доріжкою першим пройде парубок чи навіть одружений чоловік. Якщо проходив циган, то майбутній чо-

ловік зраджуватиме, коли ж коваль, бондар, кравець чи швець – таким же буде й наречений. Як лиха прикмета сприймалися поява на стежці жінки, собаки, ко- та, ворони або іншої птиці. У такому разі дівчина не могла сподіватися на швидке заміжжя.

Разом з особливостями матеріальної культури, мовою, віруваннями й тра- диціями, зберегли лемки в с.Маркова й свої пісні. Наведемо приклад однієї під назвою “Шавене”.

Як я сіно грабаве зявене / 2 р.
Прийшло до мене шавене / 2 р.
 шавене / 2 р.
Маво очи, маво зуби, маво ніс / 2 р.
Повідаво же мня зіст / 2 р.
 же мне зіст / 2 р.
Но оно мне не зіво, не зіво / 2 р.
Лем за вичко вкусиво / 2 р.
 вкусиво / 2 р.
Як я става вичко розтирати / 2 р.
А на вичку ничего / 2 р.
 незнати.

Таким чином, оселившись у с.Маркова, лемки поступово адаптувалися до нових умов і налагодили тісні контакти з місцевим населенням. Однак, попри це, вони не піддалися повністю асиміляційним впливам, а продовжують збері- гати власну етнокультурну самобутність, своє унікальне “обличчя”.

1. Польові записи О.Шевчук. Респондент: Файфрич Олександра Лук'янівна, 1928 р.н. у с.Мушинка, повіт Новий Санч, Краківське воєводство; освіта: 2 класи; проживає в с.Мар- кова Монастирського району Тернопільської області.
2. Польові записи О.Шевчук. Респондент: Балацька Іванна Данилівна, 1935 р.н. у с.Мушин- ка, повіт Новий Санч, Краківське воєводство; освіта: 7 класів; проживає в с.Маркова Мо- настирського району Тернопільської області.

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ В СКЛАДІ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНИ У 1919–1939 рр.

Чорненький Роман,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
кандидат історичних наук, доцент.

До складу Чехо-Словащини Закарпаття відійшло за Сен-Жерменським (10.09.1919) і Тріанонським (04.06.1920) договорами. На Закарпатті в той час проживало 461 тис. 849 українців [1, с.47]. У серпні 1919 р. тут було запрова- джено новий адміністративний устрій, створено цивільне управління Підкар- патської Русі. Йому підпорядковувалися так звані “жупанські” управління, які,

у свою чергу, контролювали діяльність окружних управлінь, а останні – роботу нотарських, тобто сільських управлінь.

Чехо-словацький уряд 16 листопада 1919 р. видав “Генеральний статут про організацію та адміністрацію Підкарпатської Русі”, за яким створювалась Автономна директорія з 5-ти членів, призначених урядом. Обіцялось також ви- брати сейм Підкарпатської Русі, але це рішення постійно відкладали. Згідно з Конституцією Чехо-Словащини від 29 лютого 1920 р. Підкарпатська Русь була проголошена автономним краєм, із правом мати свій крайовий сейм. А 26 квітня 1920 р. чеський уряд видав розпорядження “Про зміну Генерального ста- гуту Підкарпатської Русі”, за якою вводилась посада губернатора й віце-губер- натора, яких призначав президент країни [1, с.48].

Закон “Про організацію політичного управління” від 1 липня 1928 р., поді- лив Чехо-Словащину на чотири адміністративні одиниці: Чехію, Моравію і Сі- лезію, Словащину і Підкарпатську Русь [2, с.105]. Згідно з ним влада на місцях належала крайовому президенту, якого призначав уряд. Територія Закарпаття ро- ділялась на 12 округів з окружними представництвами. Протягом 1930-х рр. українське населення домогалось надання Закарпаттю дійсних автономних прав. Це відбулось унаслідок Мюнхенської угоди 29 вересня 1939 р., коли розпочался криза державності Чехо-Словащини. Підкарпатська Русь одержала статус авто- номії у складі Чехо-Словащини 8 жовтня 1938 р. А 11 жовтня 1938 р. Рада мі- ністрів сформувала перший автономний уряд Підкарпатської Русі, який очолив А.Бродій. Закарпаття одержало нову офіційну назву – Карпатська Україна. Вибо- ри до її сейму відбулися 12 лютого 1939 р., а 14 березня 1939 р. сейм проголосив незалежність Карпатської України. Президентом було обрано А.Волошина [3, с.70].

Таким чином, проблема державно-правового статусу Підкарпатської Русі в складі Чехо-Словащини в 1919–1939 рр. полягала в тому, що українське насе- лення вело легальну правову боротьбу за надання дійсної автономії Закарпат- тю, результатом якої стало проголошення незалежності Карпатської України.

1. Кульчицький В.С. Правове становище Закарпаття у складі Чехословащини // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матер. конф. – Львів, 1995. – С.47–49.
2. Из закона об организации политического управления (14 июля 1927 г.) // Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. / Отв. ред. Д.Б.Мельцер, Г.И.Чернявский. – Минск: Университетское, 1991. – Т.3. – С.105–106.
3. Вегеш М.М. Карпатська Україна (1938–1939): соціально-економічний і політичний розви- ток. – Ужгород, 1993. – 135 с.

БІХЕВІОРИЗМ ТА НЕОБІХЕВІОРИЗМ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Питель Богдан,
V курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Штерн В.Ю.,
кандидат історичних наук, доцент.

При дослідженні політичної науки варто звернути увагу на методологічну стратегію, яка виникла й розвивалася як напрям філософського знання, претендуючи на аналіз не тільки загальнофілософських, але й конкретно-наукових методів дослідження. Проте в міру оформлення різних дисциплін ці напрями почали відвойовувати у філософії право самим визначати свої методологічні проблеми та напрями дослідження. Разом із методологіями тих або інших конкретних наук (біології, математики і т. п.) формувалася й політична методологія, у значній мірі пов'язана із соціальною філософією, але все-таки, як і теоретична соціологія, відмінна від неї [2, с.25–26].

Процедури, пов'язані з побудовою картини суспільства й формулюванням способів його вивчення, утворюють те, що умовно можна назвати “методологічними стратегіями”.

Однією з головних методологічних стратегій західної політичної науки прийнято вважати поведінковий (іноді говорять прямо, біхевіористський) підхід до розуміння політики. Одним із перших необхідність цього виявив і спробував здійснити американський дослідник Ч.Мерріам. Обґрунтувавши положення про політичну поведінку як про центральну концепцію політичної науки, він запропонував виявляти специфічні риси політичної поведінки індивіда, тих або інших соціальних груп, а також масових феноменів емпіричним шляхом, кількісними методами, сполучаючи в політичній науці дослідницькі прийоми емпіричної соціології і соціальної психології [1, с.40].

Варто звернути увагу на основні принципи біхевіоризму:

1. Об'єктом дослідження політичної науки є не законодавчі норми й формальні елементи політичної організації суспільства, а поведінка, дії та вчинки людей.

2. В аналізі політичних феноменів застосовуються методи природничих і точних наук.

3. Необхідною умовою науковості дослідження політичних явищ та процесів є можливість верифікації або фальсифікації.

У змістовному відношенні вже із самого початку поведінковий підхід поставив у центр уваги не тільки зовнішні спостережувані аспекти людської діяльності (власне “поведінка”) у політиці, але й внутрішні суб'єктивні механізми такої поведінки. Зокрема, особливе місце в рамках поведінкового підходу займали дослідження соціально-політичних установок, свідомості, самосвідомості й стереотипів суб'єкта політичної поведінки. Тракувалися подібні механізми, проте, достатньо вузько, як похідні від зовнішніх умов, відповідно до базової схеми психологічного біхевіоризму: “S (стимул) \implies R (реакція)”.

Найважливішим досягненням поведінкового підходу є акцент на суб'єктивні аспекти й стани політики, увага до тих політико-психологічних складових даної сфери суспільного життя, які до цього недооцінювалися, а часом просто ігнорувалися іншими напрямами політології, націленими на розгляд об'єктивніших компонентів політичного життя суспільства.

Основними рисами поведінкового підходу, прихильниками інших напрямів, що критично виділяються, вважаються декілька основних моментів. По-перше, це прагнення аналізувати політичну поведінку перш за все, а в багатьох випадках виключно як поведінка на виборах, тобто абсолютизація без сумніву важливої, але лише однієї форми політичного життя. По-друге, до недоліків поведінкового підходу часто відноситься тенденція розглядати політичну поведінку лише в умовах стабільності політичної системи, залишаючи за рамками аналізу політичну поведінку в ситуаціях, що дестабілізуються, наприклад, в умовах різноманітних криз. По суті справи, при такому варіанті в рамках поведінкового підходу йдеться виключно про інституціоналізацію в політичній поведінці. По-третє, постійну критику викликає деяка схильність окремих різновидів поведінкового підходу до обмеження аналізу лише вербальними оцінками поведінки без достатнього врахування невербальних проявів політичної поведінки [4, с.175].

Виникнення необіхевіоризму відноситься до 1930-х рр. (роботи К.Халла і Е.Толмена), коли стала очевидною неспроможність традиційного біхевіоризму – неможливість опису поведінки тільки за допомогою спостережуваних стимулів і реакцій на них без аналізу яких-небудь центральних, регулюючих механізмів. У біхевіористську схему “стимул – реакція” необіхевіоризм увів ланку, що опосередковувала, – так звані “проміжні змінні”, що розуміються як сукупність різних пізнавальних і спонукальних чинників. Зрештою, необіхевіоризм розділяє загальні принципи класичного біхевіоризму: тенденцію до біологізації людської психіки, орієнтацію на позитивізм і т. п. Необіхевіоризм – спроба подолати прямотіліїзм біхевіоризму класичного [5, с.65–66].

Підсумовуючи теоретичний та практичний внесок поведінкового підходу в розвиток політичної науки, слід зазначити, що людина, яка виступає як засіб і мета, не розглядається у своїй замкненій визначеності, проте отримувє її з відношення до іншого, хоч вона й намагається зберегти свою самотність.

Біхевіоріальний підхід у політичній науці полягає в тому, щоб вивчати поведінку людей. Їх груп та організацій як суб'єктів політичного життя. Цей підхід прийшов із психології й сформувався під впливом політичної психології. Сама ж біхевіоріальна парадигма (модель) політичної науки сформувалася вже після Другої світової війни. У подальшому біхевіоризм і необіхевіоризм стали методологічними механізмами (стратегіями) для політичної науки в цілому, а також для окремих напрямів політологічного дослідження.

1. Американська соціологічна думка: Тексти / Під ред. В.І.Добренькова. – М. Вид-во МІУ 1994. – С.34–95.
2. Боришполец К.П. Методы политических исследований: Учебное пособие. – М., 2005. – 150 с.

3. Загвязинський В.І. Методологія і методика політичного дослідження. – К.: Генеза, 2000. – 143 с.
4. Ольшанський Д.В. Політична психологія // Психологічний журнал. – 1992. – №2–3. – С.173–179.
5. Ярошевський М.Г. Необіхевіоризм. – К.: Основи, 1998. – 213 с.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА І ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Р.ШУХЕВИЧА В ІСТОРІОГРАФІЇ

Нагорняк Надія,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Марущенко О.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

В історії української держави одне з найбільших і найвизначніших місць займає постать Романа Шухевича, ім'я якого золотими літерами вписано до пантеону української слави. В одній особі об'єдналися блискучі військові та політичні здібності, великий талант державотворчого діяча.

Для сучасної української науки є досить важливим завданням фахове й кваліфіковане опрацювання по можливості всієї наукової спадщини вітчизняних і діаспорних учених, які є прихильниками різних історіографічних напрямів і концепцій, суспільно-політичних течій і наукових шкіл. Для монографічних праць за часів радянської держави існували певно визначені конкретні рамки, відповідно до яких мала викладатися історія.

Тому важливим завданням сучасної історіографії є подолання одновимірності методологій і стереотипів, які характеризують історіографічні праці минулого, формування ідеологічно-неупередженого наукового пізнання української історії.

Слід відмітити, що історіографічний аналіз засвідчує наявність чотирьох різних підходів до висвітлення громадсько-політичної і військової діяльності Р.Шухевича в Україні, які загалом відповідають суспільним настроям у державі.

До першої групи дослідників належали “ліві історики”, такі як В.Давиденко, С.Даниленко, В.Замлинський, Л.Кизя, В.Крищенко, В.Чередниченко, В.Шевцов [3, с.420; 6, с.12–13]. Вони акцентували головну увагу на реальних та міфічних злочинах націоналістичного підпілля, виступаючи за повне та безапеляційне засудження цього руху органами державної влади.

Другу групу вчених становлять науковці з крайнього “правого” табору політичних сил, тобто представники діаспорної історіографії, і серед них – А.Бедрій, В.Косик, Л.Шанковський, М.Прокоп, П.Мірчук, Б.Кравців та ін. [2, с.11; 5, с.169–174]. Ці дослідники не визнають жодних закидів на адресу діяльності Р.Шухевича, намагаються всіма силами довести ліберальність та демократичність українського націоналістичного руху, своїми часто некритичними твердженнями вони роблять “ведмежу послугу” об'єктивному дослідженню історії, сприяють виникненню новітніх міфологем.

Третю групу істориків становлять такі дослідники, як А.Войцехівський, Г.Ткаченко, А.Ткачук та ін. [1, с.7], які, боязко визнаючи позитивність ідеалів, за які боровся Р.Шухевич, усе ж наголошують, що на шляху до їхнього державного визнання стоїть проблема причетності Нескоримого Командира до “злочинних дій”.

І, нарешті, до четвертої групи вчених належать історики Ю.Киричук, А.Кентій, А.Русначенко, І.Патриляк, В.Стафійчук, Б.Стасів, Д.Веденєєв та інші представники сучасної української історіографії, які намагаються оцінювати діяльність Р.Шухевича не за кількістю помилок і прорахунків, а за основною кінцевою метою, яку поставив перед собою Нескоримий Командир [4, с.31]. На наше переконання, саме останній підхід є найбільш виваженим, логічним і послідовним. Адже оцінювати діяльність Р.Шухевича, акцентуючи увагу виключно на тоталітарній ідеології, на співпраці з вермахтом у період Другої світової війни, на окремих випадках злочинів проти цивільної людності тощо нелогічно та ненауково.

Крім того, автор, зробивши історіографічний аналіз опублікованих документів, монографій та статей, прийшов до висновку, що, незважаючи на величезний науковий доробок із даної тематики, усе ж таки можна виділити коло наукових проблем та дискусійних питань, які потребують подальшого дослідження та інтерпретації в історичній науці, залишаючись актуальними для сучасної української історіографії. Серед них можна виділити такі проблеми, як діяльність Р.Шухевича в легіоні “Нахтігаль” та військовий похід у Білорусію події в м. Львів та його околицях (21–30 червня 1941 р.), взаємовідносини всередині керівництва ОУН і УПА. Вирішення цих питань забезпечить об'єктивну оцінку громадсько-політичної і військової діяльності Р.Шухевича.

1. Без срока давности // Под ред. А.Войцеховского, Г.Ткаченка, А.Ткачук и др. – Харків: Вид. дім “Фактор”, 2001. – 423 с.
2. Дашкевич Я. Р.Шухевич та його місце в історії України ХХ ст. Дослідницькі проблеми // Роман Шухевич: Постать та тлі воюючої України. – Тернопіль: Ідея і чин, 2005. – С.11–17.
3. Историография Украинской ССР / Под ред. И.С.Хмеля и др. – К.: Наукова думка, 1987. – 555 с.
4. Патриляк І.К. Сучасна вітчизняна історіографія ОУН-УПА як дзеркало суспільного ставлення до проблеми українського національно-визвольного руху 40-50-х ХХ ст. // Вісник Київського університету ім. Т.Шевченка. Історія. – 2005. – №77–79. – С.29–31.
5. Сулима О. Історіографія про Романа Шухевича // Роман Шухевич: Постать на тлі воюючої України. – Тернопіль: Ідея і чин, 2005. – С.169–174.
6. Шевцов В.Д. Український буржуазний націоналізм у коричневій уніформі. – К.: Основа, 1981. – 145 с.

ОНОМАСТИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНА ІСТОРИЧНА ДИСЦИПЛІНА

Гава Петро,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Савчук Б.П.,
доктор історичних наук, професор.

Ономастика (від грец. *onoma* – ім'я, назва) – це наукова дисципліна, яка вивчає власні імена [1, с.199].

Відповідно до визначення об'єкта ономастика ділиться на ряд складових частин: антропонімію (імена людей), топонімію (географічні і топографічні назви), теонімію (імена богів та інших міфологічних персонажів), етнімію (назви народів, племен, етнічних груп), космонімію (назви зірок, планет), зоонімію (імена тварин). Як історична дисципліна ономастика займається в основному антропонімією, топонімією, етнімією [4, с.154]. Але дане дослідження присвячене лише одному з розділів, а саме – антропонімії.

Антропоніміка (від грец. *anthropos* – людина і *onoma* – ім'я) – розділ ономастики, який вивчає антропоніми – власні імена людей: імена особисті, патроніми (по-батькові), прізвища, родові імена, прізвиська, псевдоніми, криптоніми [2, с.320].

Офіційне найменування людини в розвиненому суспільстві має свою формулу імені: певний порядок складання антропонімів. Постійна формула імені була відома ще в античному Римі: *praenomen* (особисте ім'я людини, яких було 18) + *nomen* (родове ім'я) + *cognomen* (ім'я вітки роду – прізвище, пізніше прізвище) + *agnomen* (додаткове ім'я). Наприклад: *Publius Cornelius Scipio Africanus major* [1, с.204]. Система імен середньовіччя виникла в результаті взаємодії трьох систем: римської, варварської (у першу чергу германської, кельтської, слов'янської, мадярської, арабської) і християнської, яка живилася єврейськими й грецькими джерелами.

На сьогодні склались своєрідні методології побудови антропонімістичних систем, характерні для кожної країни. В Ісландії така система складається тільки з імені й по батькові (у формі імені батька з додаванням слова “сон” – “син”) без прізвища, тобто син Свейна Бернсона буде Свейсоном. У більшості західно-європейських держав система іменування складається з імені і прізвищ, разом із тим там широко поширена практика двійних або трійних імен [2, с.32]. У сучасній Іспанії і Португалії людина отримує декілька особистих імен, обов'язковим є подвійне прізвище, яке складається з перших прізвищ батька й матері. У Китаї, Кореї, В'єтнамі ім'я людини складається з односкладного прізвища (у різні епохи їх нараховувалось від 100 до 400) і особистого імені, причому кількість особистих імен не обмежувалась. В Індії антропонімістична система має формулу, яка складається з трьох частин: перша – залежно від гороскопу, друга – указує на стать чи приналежність до релігійної секти, третя – назва касті або псевдонім. Наприклад: ім'я Рабіндранат Тагор має такі компоненти: Рабіндра (Бог Сонця), Натх (чоловік), Тхакур (каста землевласників) [6, с.3].

Українська антропонімістична система включає три елементи: прізвище, ім'я і по батькові. У складі сучасних імен українців можна виділити дві великі

групи: питомі та запозичені імена. Питомі імена, що побутують і нині, є переважно давньоруськими. Найдавнішими відомими запозиченими є скандинавські імена княжої доби: Ігор, Олег, Ольга [5, с.84]. Найбільше запозичень до вітчизняної антропонімії ввійшло з хрещенням Київської Русі: Гаврило, Данило, Михайло, Василь, Андрій, Григорій, Петро [3, с.27].

1. Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 280 с.
2. Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
3. Коваль А.П. Життя і пригоди імен. – К.: Вища школа, 1988. – 237 с.
4. Леонтьева Г.А., Шорин А.П., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины. М.: Владос, 2000. – 360 с.
5. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. – К.: Наукова думка, 1996. – 332 с.
6. <http://www.onomastika.ru/onomastika.htm>.

ДРАМАТУРГІЯ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА: КОНФЛІКТИ Й ХАРАКТЕРИ

Перепічка Мар'яна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб С.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Загальні тенденції розвитку українського літературного процесу в II пол. ХХ ст. значною мірою позначені соцреалістичним методом, що, серед інших аспектів, базувався на теорії безконфліктності. Саме це явище стало однією з основних причин неперспективності розвитку драматичних жанрів, для яких майстерно створена конфліктна ситуація виступає чи не найважливішим чинником успіху як ідейно-естетичної самодостатності (у плані художньої якості).

Вдало дебютувавши прозою, В.Шевчук виявляє себе не менш талановитим драматургом. Його перу належить 9 драм (“Вертеп”, “Сад”, “Брама смертельної тіні”, “Свічення”, “Птахи з невидимого острова”, “Мізерія”, “Панна квітів”, “Страшна помста”), у яких він торкається глибоко філософських проблем, що засвідчує їх наскрізне інтелектуально-елітарне спрямування. Автор зазначає: “Великі театри ніколи не цікавилися моєю драматургією і цілком зрозуміло чому. Вони шукають п’єси для широкого глядача. Мої ж п’єси для цього не годяться. Вже казав, що мрію про інтелектуальний, інтелігентський, тобто елітарний театр...” [3, с.407].

Власне інтелектуалізм, тяжіння до умовно-метафоричних форм, притчевий характер, тенденції до химеризації, полісемантичну навантаженість символів і вважаємо визначальними стильовими рисами драматургічного мислення письменника. Увагу на вічноактуальних протистояннях у внутрішньому світі та соціальному середовищі він звертає ледь примітними, на перший погляд, деталями драматичної дії, конфлікту, сюжету й характеру. Згущуючи, концентруючи змістове наповнення драми, В.Шевчук вдається до новаторського прийому – трансформації образу-персонажа буквально на очах глядача, що допомагає найповніше акцентувати на рівновиявлених позитивах та негативах конкретної особистості, динамізмі людських цінностей, статичності домінуючих критеріїв світобуття. Вочевидь, у цьому й прихована сценічність його п’єс.

Драматизація певної ситуації через низку дрібніших, інколи не взаємопов’язаних явищ, допомагає всебічному й ефективному розкриттю конфлікту. А деяка очевидна фрагментарно-мозаїчна розпорошеність, поверхова неузгодженість сюжетних ліній жодною мірою не погіршує сценічних якостей твору. Реалізація прийому “сцени на сцені”, використання оніричних мотивів у драматургії В.Шевчука руйнують межу між реальним та ілюзорним, роблячи її хиткою, рухомою, що уможливило повноцінно глибоке занурення автора в духовний світ героя, розкодування імпліцитних засад його світоглядної системи.

Тяжіння до барокової естетики зумовлює використання відповідних поетичальних засобів його п’єс, зокрема образів двійника, який проектує на себе істинні, на генетичному рівні закладені, але з огляду на ті чи інші ситуації

притлумлювані сторони характеру дійової особи. Балансування між собою справжнім та іншим виступає основним рушієм психологічного розполовинення, а відповідно – й одним із чинників перенесення антиномій драматичної дії у внутрішній світ героя. Страх веде до появи Тіні – “народження того, чого ти боїшся”. “Твоя тінь роздвоєна. Одна – стражник, а друга – вбивця. Одна милосердя, а друга – жорстокість. Одна весна, а друга – осінь...” [2, с.100]. Існуючі суперечності не сприймаються як щось окремішне, незвичне, а вказують на дисгармонію як закономірний вияв світової ієрархії.

Трансформуючи, переосмислюючи у своїй драматургії традиційні сюжети, В.Шевчук майстерно накладає їх на сучасну дійсність, надаючи їм нового семантичного й смислового звучання. Автор виступає прихильником сковородинівської філософії збереження істинних людських сутностей. Недопустимими є адаптація до переважаючої більшості, роль маріонетки та одягання масок на замовлення (“Сад”). Важливою передумовою, що веде до виникнення конфліктної ситуації, виступає незмога індивіда виконувати нав’язану йому іншими роль (“Мізерія”). Вертепний сюжет під пером В.Шевчука переростає в одухотворену держанницьку ілюзію, пов’язаний із двома хронотопами – юдейською історією (народження Христа) та українською дійсністю ХХ ст. Всепоширеність Живого Духа акцентує на вірі автора в прихід нового Месії, що, зруйнувавши підвалини тоталітаризму, утвердить ідею соборності та незалежності України. Книжник звертається до Смерті (“Вертеп”): “Ти знищила один ярмарок, але знаєш, скільки їх на землі? Тисячі, а може мільйони... Легко вбити царя, неможливо народ! Бо в ньому – ВІН, Смерте, ВІН – Дух Живий і ЛЮБОВ! А любов, Смерте опадає з сонячним промінням. Убий сонце, Смерте, і можеш називатися тоді царицею” [2, с.140].

Отже, ставлячи перед собою нові художні завдання, Шевчук-драматург вдається як до зовнішніх, так і до внутрішніх конфліктів. Окрім конфлікту наскрізного, знаходимо низку менших протистоянь, що дає змогу назвати драми поліконфліктними. Драматична дія характеризується динамізмом. Завдяки цьому й реалізується один із важливих принципів драми – за порівняно короткий проміжок часу показувати якнайбільше подій.

1. Хализев В. Драма как род литературы (поэтика, генезис, функционирование) – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 260 с.
2. Шевчук В. Драматургія. – Львів: Сполом, 2006. – 416 с.
3. Шевчук В. Мій театр і моє кіно // Шевчук В. Драматургія. – Львів: Сполом, 2006. – 416 с.

СЛОВОТВОРЧА СПРОМОЖНІСТЬ ІМЕННИКА “БОГ” У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Скусяк Галина,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ципердюк О.Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Актуальною проблемою сучасної дериватології є вивчення словотвірної системи як гніздової організації. Такий підхід дозволяє представити парадигматичні й синтагматичні зв'язки між спільнокореновими дериватами, відкриває перспективи для глибшого аналізу словотворчого процесу, для системного підходу до вивчення дериваційної структури похідних лексем.

Словотвірне гніздо (далі СГ) – це комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка є “сукупністю слів, об'єднаних спільністю кореня та живими послідовними словотвірними зв'язками” [5, с.213] і “найблагодатнішим об'єктом для вивчення міжривневих процесів” [6] у мові. СГ демонструє словотворчу спроможність слів.

Об'єктом нашого аналізу стало СГ іменника “Бог”, оскільки він, як вихідний компонент СГ, ще не досліджувався в українському мовознавстві.

Іменник “Бог” є словотворчо активним. Основними чинниками, які зумовлюють словотвірну поведінку субстантива “Бог”, слугують його лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості, сполучувальні можливості, а також позамовні чинники. Найбільшою дериваційною спроможністю послідовно характеризуються ті іменники, які мають давню історію функціонування в українській мові. Іменник “Бог” праслов'янського походження, корінь якого об'єднує численні одиниці СГ, є носієм загальної семантичної ідеї дериватів і маркує їх належність до церковно-релігійної лексики. Субстантив “Бог” – непохідне твірне, семантика якого є значущою в практичній діяльності людини, що зумовлює його високу частотність у мовленні. Слово “Бог” є полісемантичним іменником. Тлумачний словник української мови фіксує 16 значень цієї лексеми. Дериваційно активними є два лексико-семантичні варіанти: “1) у реліг. віруваннях – творець, що створив світ і керує ним та вчинками людей; 2) образно – найбільший умілець у чомусь, наймогутніший володар чого-небудь” [2]. Інші значення, які є фразеологічно зумовленими, не стають твірною базою для похідних.

СГ іменника “Бог” є чотириступеневим і включає, окрім вершини, 183 деривати: 102 іменники, 47 прикметників, 21 дієслово та 13 прислівників.

СГ – це так звана мікросистема словотвору, яка характеризується двома типами вимірів: парадигматичними і синтагматичними. Парадигматика СГ визначається сукупністю словотвірних парадигм (далі СП), а синтагматика – словотвірних ланцюжків (далі СЛ).

У СГ засвідчено 61 СП. Найчисленнішою є СП I ступеня похідності. Вона нараховує 71 похідне, що за частиномовною належністю формують такі блоки: субстантивний – 33 одиниці (напр.: *Богоматір, богомолець, богоборець* (книжн.), *богобудівник* (іст.), *боголюдина, богомаз, богозневага, Бог-Дух, бо-*

жок, божище, богиня, божество та ін.); ад'єктивний – 28 похідних (напр.: *Богів, божеський* (заст.), *побожний, безбожний, богобійний* (діал.), *боговідступний* (заст.), *богорівний* (книжн.) та ін.); вербальний – 10 дериватів (напр.: *божувати* (заст.), *божитися* (заст.), *божкати* (розм.), *обожити, обожити, боголюбити, богохулити, богослужити, боготворити, богошукати*).

На II ступені нараховуємо 36 СП: 12 одночленних (*богоспасенний > богоспасенність; божкати > божкання* та ін.), 14 двочленних (*божество > божественний, божествити; богобоязливий > богобоязливість, богобоязливо; побожний > побожність, побожно* тощо), 8 тричленних (напр.: *богобійний > богобійність* (діал.), *небогобійний, богобійно*), 2 чотиричленні (напр.: *безбожний > безбожник, безбожність, збезбожити, безбожно*), 1 п'ятичленна (*божитися > божба* (заст.), *божіння, божуха, забожитися, побожитися*). До складу СП, які сформувалися на II ступені СГ, входять 79 похідних: 19 десубстантивів, 38 деад'єктивів і 22 девербативи.

III ступінь об'єднує 20 СП: 13 одночленних (напр.: *богозневажник > богозневажниця; багатобожний > багатобожність; обожувати > обожування*), 5 двочленних (напр.: *божественний > божественність, божественно; безбожник > безбожниця, безбожницький*), 2 тричленні (напр.: *обожнювати > обожнювач, обожнювання, обожнюваний*). Загалом на III ступені СГ засвідчено 21 іменник, 4 прикметники, 1 дієслово та 3 прислівники.

IV ступінь СГ нараховує чотири одночленні СП: 1 віддієслівну (*обоготворяти > обоготворення*) та 3 відіменникові (напр.: *обожнювач > обожнювачка*).

СГ з вершиною “Бог” нараховує 121 СЛ. СЛ у досліджуваному СГ характеризуються різною протяжністю. 34 СЛ є бінарними, складаються з двох елементів, напр.: *Бог > Бог-Син, Бог > Божок, Бог > богорівний, Бог > божувати* та ін. Полінарні СЛ містять переважно три ланки (57 СЛ), напр.: *Бог > божество > божествити; Бог > богоспасенний > богоспасенність; Бог > боготворити > боготворіння*; рідше – чотири компоненти (26 СЛ), напр.: *Бог > боговідступний > боговідступник > боговідступниця*. 4 СЛ мають по п'ять елементів (напр.: *Бог > боготворити > обоготворити > обоготворяти > обоготворення; Бог > обожити > обожнювати > обожнювач > обожнювачка*).

Аналіз СГ із вершиною “Бог” виявив високий словотворчий потенціал цієї лексеми. У ролі мотивувальних найчастіше виступають іменники – 106 (58%) дериватів, ад'єктиви – 47 дериватів (26%) та вербативи – 30 похідних (16%). Найбільша кількість лексем утворилася на I (71) і II (79) ступенях; на III – 29, IV – 4. Основними способами творення дериватів є суфіксальний (118, напр.: *Богиня, божиця* (діал.), *богомільниця, божок, божище, божіння, безбожність, божистий, божкати, божествити* (заст.), *побожно*), суфіксально-складний (33, напр.: *Богородиця, богоборство, боголюбець, богомільний, багатобожся*), основоскладання (10, напр.: *Богоматір, богозневага*), конфіксальний (8, напр.: *безбожний, обожити, божитися*), словоскладання (6, напр.: *Бог-Отець*), префіксальний (5, напр.: *забожитися, небогобійний*), флексійний (2, напр.: *божий*), постфіксальний (*божкатися*).

1. Василевич Г.Я. Словообразовательные гнезда корней слов со значением мышления в современном украинском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1985. – 24 с.
2. Великий тлумачний словник української мови. – К.: Ірпінь, 2001. – С.40.
3. Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір. – Івано-Франківськ, 1995. – 206 с.
4. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. – Львів, 1961. – Вип.2. – 82 с.
5. Лесюк М.В. Дослідження словотвору на рівні словотвірних гнізд // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип.ХV-ХVІІІ. – С.212-216.
6. Тихонов А.Н. Лексико-семантические и грамматические проблемы изучения словообразовательного гнезда // Вопросы русского и общего языкознания. – Ташкент, 1978. – С.4.

ПРОЗА ГНАТА МИХАЙЛИЧЕНКА І МИХАЙЛА ЯЛОВОГО: МОДЕРНІСТСЬКІ ТИПИ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ

Глов'як Василь,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб С.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Літературний час 20–30 рр. в українському письменстві був надзвичайно плідним і цікавим. Засвоєння нових модерних течій у художній творчості загалом відкрили перед читачем нових і цікавих майстрів слова. Відбувається захоплення новими напрямками в літературі, малярстві, музиці, театрі. Більша увага стала приділятися внутрішньому світу людини. Проте утвердження модернізму відбувається в умовах гострої дискусії прихильників традиційного бачення завдань розвитку нашої літератури і представників нової мистецької генерації. Прагнення до розширення діапазону проблем, тем, характерів наштовхнулись на стіну непорозуміння із боку представників старих, усталених норм художнього мислення. І все ж зміни поступово відбуваються, іде переорієнтація у світобаченні й світовідтворенні міста й села; посилюється увага до міського побуту, до життя інтелігенції, зрештою до індивідуальності, права особистості. Це підводить читача до глибиннішого пізнання внутрішнього світу людини, її свідомість стає об'єктом спостережень і вивчень. Таким чином, модернізм став певним явищем катарсису для української літератури, приніс нові погляди, зламав стереотипи свідомості героїв творів чи й художнього мислення загалом. Письменники отримали змогу в новому ключі аналізувати світ, а засади психології героїв стають більш масштабними, позбавляючись штампу й схематизму письменницького світовідтворення.

Ці нові літературні віяння захопили і прозову творчість Г.Михайличенка та М.Ялового. Фарбами імпресіонізму і символізму автори змальовують життя героїв, їхнє кохання і революційне захоплення. В імпресіонізмі, власне, принципово неможливий автор, який володіє остаточною, абсолютною істиною. Михайличенко охоче звертається до розповідей від першої особи, яка робить враження “необробленості” почерпнутого із життя, цілковитого авторського невтручання в зображуване. У “Блакитному романі” Г.Михайличенка “Я” головного героя співвідноситься з авторським. Ліричний герой чи автор аналізує вла-

сне “Я”. Імені в нього немає, є лише звертання на ти, тобі до власної свідомості, для розкриття всіх складностей внутрішнього світу існування людини. Цей світ співвідноситься зі світом природи. У другому розділі “Коли пожовкне листя” автор (герой) ревно сповідується у власному коханні: “Падає, падає листя пожовкле на твою голову, на руку. ... Покохав осінь і зненавидів весну. Іде весна, як вагітна молодичка мішанка в зеленому одязі без жодного смаку. Поважна і нечепурна, задоволена родить, родить і їсть. Їсть. Так безупинно. Ти покохав осінню красу, і коли пожовкло листя, забував про весну. Коли пожовкне листя ... Ти кохав” [5, с.474].

Цей невеликий абзац показує всю широту мислення ліричного героя. Душа його кохає барвисто, а на таке здатен тільки справжній митець. Автор (герой) розуміє, що їхнє кохання має циклічність, як і природа. Розвивається, дозріває, жовкне і під кінець сніг: “... сніг, який убив її блакитну душу”. Дешо подібне роздвоєння між красою природи і дисгармонією душі людини спостерігаємо в Михайла Коцюбинського “Цвіт яблуні” чи “Санаторійній зоні” Миколи Хвильового.

Цей складний імпресіоністичний світ із символічним підтекстом показує людську слабкість, схильність до суїциду. Автор кожному життєву колізію персонажа повторює частим рефреном. Таким чином показується певна психологічна нестабільність “Я” головного героя. Адже він не тільки кохає жінку, але й палко підтримує ідеї революції. Бо хто знає, як би його доля склалася: “коли б не фанатична віра в неминучу, за стільки років виборену перемогу червоного всесвіту...” У “Золотих лисенятах” Ялового “Я” є більш розгалуженим, адже автор подає аналіз внутрішнього світу всіх своїх героїв. Найбільш дотичним до образу основного персонажа “Блакитного роману” в Михайла Ялового є Іван. Його внутрішній світ теж страждає через нерозділене кохання:

“Плакати можна слізьми. Плакати можна кров'ю. Але ридати можна цілими шматками живого серця. І я видавав їх із своїх грудей і шпурляв у ненаситну пашу збаламученого моря

Один шмат я шпурляв за те, що вона була Оксана.

Другий за те, що тільки нещасний Іван.

Третій за те що було уже її кохання. Але найбільочіший шмат я видавав за те, що її самої уже не було” [6, с.324].

Ця важка втрата кохання, поразка ідеї революції стиснула залізними тисками свідомість героя. Життя втрачає сенс, бо: “Не було вже ні сонця, ні землі, чи їхнього химерного витвору – золотих лисенят”. Усе подальше життя видається як *Fata Morgana*. Хоча Яловому можна дорікнути за невизначеність щодо внутрішнього світу героїв у порівнянні з Михайличенком, але цілісну картину читач здатен отримати.

1. Агєєва Віра. Українська імпресіоністична проза. – К.: Вімпод, 1994. – 158 с.
2. Дзюба І.М. З криниці літ: УЗТ. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – Т.1, 2, 3.
3. Жулинський М. Слово і доля: Навч. посібник. – К.: А.С.К., 2002. – 640 с.
4. Зборовська Н. Кол української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури: Монографія. – К.: Академвидав, 2006. – 504 с.

5. Михайличенко Г. "Блакитний роман" // Українське слово. Хрестоматія укр. літ. та літ. критики XX ст.: У 4 кн. – К., 1993–1995. – Т.1. – С.472–493.
6. Шпол Ю. Вибрані твори. – К.: Смолоскип, 2007. – 531 с.

МОВОЗНАВЧА СПАДЩИНА ВАСИЛЯ СІМОВИЧА

Чолій Тетяна,

IV курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Пена Л.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Василь Іванович Сімович – один із найяскравіших представників свого покоління. В історії української культури він відомий насамперед як мовознавець. Його ім'я дуже довго замовчувалося, і лише сьогодні ми можемо говорити, що нарешті постать видатного українського філолога стала ближчою для широкого загалу українців і отримала належне визнання. Він не створив власної лінгвістичної школи, та своїм учителем його вважали видатні українські мовознавці Ю.Шевельов та О.Горбач.

В основі всіх наукових праць В.Сімовича виразно простежується фонологічний метод, за допомогою якого мовознавець протиставляв випадковості хаотичних збігів поодиноких сліпих фонетичних законів і діянь аналогії розуміння мови як системи, як цілісної структури, де всі елементи органічно пов'язані один з одним, де, як в організмі, найменша зміна одного повинна спричинити зміну, переорієнтування або переосмислення інших. Тому кожна зміну в мові можна пояснити, тільки зрозумівши її в системі мови. В усіх своїх історично-мовних працях Сімович блискуче застосовує цей метод для пояснення історичних змін – цим він каже справді нове слово в українському мовознавстві, підносячи його на новий і незмірно вищий щабель.

Усі дослідження В.Сімовича пройняті винятковою єдністю. У працях про мову й правопис ("Латинка для нашої бібліографії", "Йосеф Іречек і українська мова", "Правописні системи М.Драгоманова", "Система української латиниці", "Українська мова і правопис", "Дещо про мову карпатських українців", "Фонологія і правопис", "Літери і політика") [1] Василь Іванович значну увагу приділяє питанням його вноормування, оскільки вважає, що системність у правописі автоматично приведе до вирішення ряду інших проблем цього напрямку. Мовознавець пропонував брати за основу фонетичний принцип написання слів і намагався перевести українську кириличну азбуку на латинську транскрипцію. Професор був надзвичайно обізнаним з історією мови, цікавився проблемами її становлення та вноормування, брав активну участь у правописних полеміках та дискусіях. Його цікавили передумови виникнення того чи іншого мовного явища, бо тільки так, на його думку, можна зрозуміти проблеми сучасності.

У творчому доробку В.Сімовича праці з питань фонології займають одне із центральних місць. І це не випадково, адже ще в ранніх своїх статтях він

неодноразово підкреслював самостійність української мови та її право на незалежний, вільний розвиток.

Велике значення для вченого мала культура мови, оскільки вона є, за В.Сімовичем, визначальним критерієм рівня розвитку суспільства. А її брак негативно відбивається на молодому поколінні. Більше того, низький рівень культури призводить до інтелектуального відставання дітей, і безглуздими є спроби легковажити цими питаннями. Культурі мови присвячені праці "Хто у нас знає мову", "Жінка і культура мови", "Великоукраїнські вислови", "Дещо про нашу купецьку мову", "Наша товариська мова", "Рідна мова й інтелектуальний розвій дитини". Усі ці дослідження були викликані проблемами часу й залишаються актуальними до сьогодні.

В.Сімовича цікавила українська мова від найдавніших часів і в усіх її варіантах. Коло його мовознавчих інтересів було надзвичайно широким. Він намагався охопити своєю діяльністю всі напрями лінгвістики. Закономірно, що не міг він залишити поза увагою мову українських письменників, яка завжди викликала полеміку та дискусії.

У його доробку є статті, присвячені мові творів Ю.Федьковича, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Франка та ін. ("Федьковичева мова", "Чи можна вже студіювати Шевченкову мову", "Шевченкові "крилаті вислови"", "Дещо про Шевченкову архаїзовану мову", "Кулішева мова й "кулішівка"", ""Лис Микита" в новім одягу").

У розвідках про Ю.Федьковича В.Сімович аналізує найуживаніші письменником словоформи, визначає ідіоми його мови та критикує за неприродність віршування. У той же час справжнім скарбом уважав мовознавець мову Т.Шевченка, що цікавила його глибиною змісту, формою та незвичайною алгоричністю. В.Сімович був також добре обізнаним із правописною системою Куліша, знав, як вона змінювалась самим автором, та намагався показати її значимість для української науки.

Отже, мовознавчий інтерес В.Сімовича був надзвичайно широким, а його внесок у лінгвістичну науку є колосальним та неповторюваним. Його дослідження з питань правописної нормалізації завжди ґрунтувались на глибоких знаннях історичних передумов та процесу перебігу того чи іншого явища. Цікавими є думки вченого щодо провідної ролі жіноцтва у формуванні національно свідомої молоді. Василь Іванович переконаний, що культура мови бере свій початок у дитинстві, а школа, середовище й театр повинні відшліфувати ці витоки й спрямовувати їх у правильне русло.

Якщо тверезо й безсторонньо поглянути на праці В.Сімовича, об'єктивно оцінити їх, то з них постане постать справжнього вченого, пройнятого духом творчих шукань і суворой самодисципліни, постать, що посяде заслужене місце в українській науці поруч із П.Житецьким, К.Михальчуком, А.Кримським, О.Синявським та ін.

1. Сімович В. Праці у двох томах. – Чернівці: Книги XXI, 2005. Т.1: Мовознавство / Упоряд. і передм. Л.Ткач. – 520 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ “СМІХ” У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТЕКСТІВ Ю.АНДРУХОВИЧА ТА С.ПРОЦЮКА)

Данилюк Інна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття знаменується розвитком різних художніх напрямів, індивідуальних стилів, динамікою окремих мотивів і образів у літературі, однак мовознавців насамперед цікавлять особливості художньої мови представників цієї епохи. Відповідно, вивчення художнього тексту сучасної української прози як одного з основних чинників культурних, етнічних знань про світ, суспільство крізь призму його концептуального наповнення є *актуальним*.

Особливості мовного вираження концептів вивчали Воркачов С., Даниленко Л., Ніколаєнко Л., Попова Т., Русанівський В., Старко В., Шишко М., Чмир О. та інші дослідники. Однак концепт “сміх” ще не отримав належного лінгвістичного висвітлення, а саме така його інтерпретація – розкриття мовного вираження, “взаємодії” з художнім текстом, зокрема й тим, що іменується як постмодерний – на нашу думку, відкриває нові можливості для глибшого розуміння концепту як репрезента культурних, етнічних знань людини про світ, як основного виразника ментальності народу.

Активне використання терміна “концепт”, починаючи з другої половини ХХ століття, зумовило виникнення різних підходів до розкриття цього поняття. Так, концепт розглядають “як ментальний прообраз, ідею поняття”, структуру, яка репрезентує знання суб’єкта про світ (Слепньова М.), “як першодумку, що замінює у процесі мислення певну кількість предметів” (Аскольд-Алексєєв С.), як “джерело першодумки” (Лихачов Д.), “як продукт історії, що відображає еволюцію світу” (Степанов Ю.).

Концепт – головний елемент концептуальної і мовної картин світу. Він співвідноситься з такими формами змістового наповнення, як “поняття”, “пропозиція”, “лексичне значення”, “стереотип”, “фрейм”, “гештальт”, “художня дефініція”. Матеріал нашого дослідження показує, що його доцільно визначати і як *мислеобраз*.

Оскільки *сміх* – елемент і форма вияву життя людини, то й феномен його реалізації в мові неоднозначний: включає риси індивідуального, соціально-групового характеру.

Називаючи й характеризуючи явища реального світу, концепт “сміх” у текстах названих авторів відзначається двоплановістю. З одного боку, він позначає фізіологічну властивість людини виражати почуття й емоції, з іншого – *сміх* – це образо- й характеротвірний засіб. Як свідчить матеріал проведеного дослідження, доцільно визначити ще третій підхід при характеристиці названого поняття: *сміх* – символ ментальності українського народу.

Концепт “сміх” в аналізованих текстах репрезентовано такими фрагментами однойменного лексико-фразеологічного поля:

– **перший пласт** становлять утворення, що містять задекларований корінь і найбільшою мірою виражають поняття “сміх”: *смішки, смішок, сміхотня, сміюн, сміхованець, посмішка* та ін.

Порівняймо:

– Її посмішка схожа на великий рогатий місяць у безхмарну ніч, – додала жінка і зухвало гримнула дверима;

– **другий пласт** утворюють лексеми, що меншою мірою виявляють сему “сміх” (вона тут факультативна): *веселун, жартівник, регіт, насмішка; потішній, реготати; висміяти, досміятися*.

Порівняймо:

– Бородатий щось хотів прочитати напам’ять, але ніц не пам’ятав, страшенно *реготався* аж гикати почав;

– **третій пласт** формують стійкі фразеологічні утворення, що позначають як позитивні, так і негативні характеристики об’єкта, оцінку дійсності *заливатися сміхом; аж лягати від сміху; сміх крізь сльози*.

Порівняймо:

– В мене син уже дорослий, в армії служить, “зволите мати дорослого сина?”, питає і ще *більше заливається сміхом*;

– **четвертий пласт** складають синонімічні означення, які в поєднанні з лексемою “сміх” становлять одне ціле (єдиний образ) і в художньому тексті виконують образо- й текстотвірну функції.

Порівняймо:

– Може, морально спустошений письменник не здатен розрізнити, де йому слід *нормально сміятися*, а де писати.

В аналізованих текстах (“Тотем”, “Канатоходці”, “Жертвопринсесня” С.Процюк; “Рекреації”, “Дванадцять обручів” – Ю.Андрухович) лексему “сміх” ужито 315 разів, а слова з коренем -смі- (іменники, прикметники, дієслова) – 408 разів. У більшості випадків *сміх* ужитий на позначення позитивних емоцій, формування іронії та комічного.

Дослідження особливостей мовної реалізації концепту “сміх” у сучасних постмодерних текстах показує, що окреслені лексеми і фраземи – важливий стилетвірний засіб (особливо в прозі Ю.Андруховича), вони формують імпліцитні значення тексту, розкривають глибинні пласти його буття.

1. Гак В.Г. Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста // Вестник Московского университета. Сер.9. Филология. – 1997. – №3. – С.87–95.

2. Даниленко Л.І. Концептологія в лінгвістичному аспекті // Мовознавство. – 2006. – №2. – С.111–117.

3. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе “концепт” // Українська мова. – 2006. – №3. – С.67–78.

4. Мацько Л.І. Як на письмі передається сміх // Мацько Л.І. Засоби сміхової культури української мови. – К. Вища школа, 2003. – С.109–121.

ІДЮСТИЛЬ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Річко Руслана,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

У сучасній функціональній, антропозорієнтованій лінгвістиці важливе місце посідає дослідження художніх ідіолектів, які, представляючи певні характеристики загальнономовного континууму, насамперед виражають індивідуально-авторську модель світу зі всією системою морально-етичних цінностей, світовідчуття конкретного митця.

Поезія М.Вінграновського, безумовно, в аспекті лінгвістичної проблематики була об'єктом багатьох наукових студій. Художнє мовлення поета розглядалося в роботах Т.Беценко, В.Герман, Н.Данилюк [3], С.Єрмоленко [3] та ін., однак окремі аспекти все ж не досліджено.

З огляду на брак фахових розвідок, присвячених аналізу словесно-художніх засобів у художніх текстах М.Вінграновського, постає необхідність різноаспектного вивчення мовотворчості цього автора. Отже, існує проблема виявлення й аналізу стилетвірних ознак поетичної мови М.Вінграновського, потреба в розв'язанні якої і зумовила актуальність обраної теми дослідження.

Поетичний ідіостиль М.Вінграновського – це вияв творчого потенціалу літературної загальнонародної мови, що ґрунтується на ідейно-художній своєрідності автора, зумовленій особливостями його таланту, світоглядом, життєвим досвідом, характером, загальною культурою.

Стилетвірну потужність творчості цього лірика демонструють словесно-художні інновації так, оказіоналізми, хоч і репрезентують низькочастотну лексику, показові в плані виявлення лінгвальних пріоритетів автора. Результати систематизації фактичного матеріалу дали підстави встановити такі словотвірні способи продукування неолексем: афіксацію (*безгомінність, поспішання, синність, сніння*), слово- й основоскладання (*геній-козак, місто-любов, мла-темніна, стозанєбні, вогнелика, народоперші*). Виявлено стилістичну маркованість інновацій, іноді засвідчено факти формально-семантичної невідповідності між мотивуючим і мотивованим словами чи полі мотивації (*вдаченька, прибудонька, сніженя, йогенька, тебенько*). Оказіоналізми допомагають донести до реципієнта задум поета, авторську комунікативну інтенцію, породжують у читача широку гаму асоціацій.

Серед атрибутивних одиниць, актуалізованих у художніх текстах М.Вінграновського, виділяється кольористична лексика. Аналіз формального складу, семантичної структури й стилістичних функцій цих одиниць дає підстави зробити висновок, що узувальні й оказіональні кольоративи залучаються поетом як з описово-зображальною, так і з виражальною, емоційно-експресивною метою. Показовим для досліджуваного поетичного контексту є спосіб опосередкованого приписування реаліям колірних ознак (*“сині крила неба”, “синіє осені приліт”, “червоних зір червоний зорепад”, “води тіло голубе”, “голубі пожежі*

голубих небес”, “квітів жовто-синя повінь”, “гаї в зелених льолях літ”). Сполучуваність назв кольорів із лексемами, що опредметнюють відповідні поняття, відбиває й закономірності використання традиційних образів, окремі з яких набувають символічного звучання; назви із семантикою кольору створюють емоційно-оцінний стан ліричного героя (*дитинносіро, вечірньосірогусо, малиновоголово, синьоблагальна, сизо-збурена, чорнолетючі*), виступають важливими стилетвірними засобами.

Важливою ознакою ідіостилю М.Вінграновського є тяжіння до ускладненої метафоричної мови, до асоціативної розкутості в процесі мовної естетизації дійсності. Будь-яка метафора – це своєрідний образ, створений сполученням двох (чи кількох) смислів, які поет намагається ототожнити, уподібнити *хмара = предмет (море... чеберяло хмарами вгорі; небо йшло задумливо... втираючи хмариною чоло), хмара = істота / тварина (гусеня хмарини; хмар не займані воли), хмара = людина / жінка (сіла хмара в червоній хустині і задумалась; хмара-мама йде сумна)*.

Функцію мстафоризаторів у художньому мовленні М.Вінграновського виконують слова різних лексико-семантичних груп – іменники (*“Згорають очі слів, згорають слів повіки”*), займенники (*“Хто воно за таке любов?”*), дієприкметники (*“... А згорблений чумацький небопад / Освітлює пахучі очі квітів”*), дієслова (*“Бродили щастям дні мої / З тобою у маю”*).

Проведене дослідження підтверджує думки вчених про те, що специфікою стилю М.Вінграновського є своєрідність вживання словотвірних інновацій (оказіоналізмів); широке використання кольористичної лексики; тяжіння до ускладненої метафоричної мови, характер якої виявляється як на поверхневому рівні (у формо- й словотворенні), так і на глибинному – у плані змісту.

1. Бойко Н. Типи лексичної експресивності в українській літературній мові // Мовознавство – 2002. – №2-3. – С.10-21.
2. Вінграновський М.С. Вибрані твори: У 3 т. – Тернопіль: Богдан, 2004. – Т.1: Поезії / Вступна стаття Т.Салиги. – 400 с.
3. Єрмоленко С.Я., Данилюк Н.О. “Душа моя в цвітінні...”: Народнопісенне слово в поезії М.Вінграновського // Українська мова і література в школі. – 1986. – №12. – С.28-35
4. Лазебник Ю.С. Поезія як модель світу: лінгвістичний аспект: Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.02. – К., 1996. – 47 с.
5. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика сучасної української мови / К. Вища школа, 2003. – 462 с.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У САМОВИРАЖЕННІ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ФОРМУ АКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тимочко Ульяна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Тишківська Н.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Останнім часом як у зарубіжній, так і в українській лінгвістиці помітним став значний інтерес науковців до питання гендерної диференціації в мові та

мовленні. У світоглядних структурах кожного етносу опозиція “чоловіче – жіноче” набуває форми особливих стереотипних уявлень, що викликає зацікавлення українських лінгвістів спільною і відмінною комунікативною стратегією та специфікою способів концептуалізації світу різними статями через мову.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що саме українська гендерна мовна особистість із набором своїх специфічних, етноментальних, асоціативно-вербальних констант мовної поведінки все ще мало вивчена. Цікаво також було простежити, як змінилася тональність та мовне оформлення діалогів наших сучасників у порівнянні з минулим століттям.

Для дослідження особливостей мовної поведінки сучасних чоловіка і жінки ми вдалися до порівняльного аналізу висловлювань героїв роману В.Слапчука “Дикі квіти”.

В одному з епізодів роману автор описує такий діалог між чоловіком та дружиною:

“Степан: – А ти... Ти навіть чоловіка свого не можеш нагодувати. Я попереджав тебе, що голодний... Якби ти не економила (“на іменинах напхасєш”), а дала мені їсти, мене б так не розібрало...”

Лариса:

– А чим я повинна тебе годувати?! Може, ти заробляєш?! Може, ти щось додому приносиш? Якби не мої батьки...”

Схожі розмови між чоловіком та дружиною відбувалися щодня.

Маємо приклад відверто зневажливого висловлювання жінки: “... знаю. А тому нагадую: ти, голубе, тут у зятях, квартиру цю купили мої батьки (ти й пальцем об палець не вдарив, аби щось збудувати), і це я тебе утримую, а не ти мене...”

У суперечках Лариса емоційніша, ніж її чоловік, запальніша, спалахує одразу й довго не може заспокоїтись. Вона у своїх висловлюваннях буває надто “красномовною”, їй легко пригадати чи в емоційному збудженні вигадати гострі, влучні порівняння, епітети, метафори (“миршавеньке право”, “вибираєш роботу, як сліпий наречену”, “ти і не мукаєш і не телишся... , своєї задниці не чухасєш, щоб якусь копійку заробити” і т. д.).

На думку вчених, чоловіки конфлікти розв’язують частіше раціональним способом, за допомогою аргументів і переконань: “... Закипаю, мов чайник. Кришку парою зносив... не залишається нічого іншого, як глибоко вдихнути і видихнути. Правильне дихання заспокоює... як чоловік раціональний, а не емоційний переконую себе, що питання борщу не на часі... Гідність повертається на своє місце...”

На прикладах переконуємося, що мовлення чоловіка насичене вигуками (“Жах!”, “Йй смішно!”, “О!”), часом герой вдається до метафоричних засобів, порівнянь (“твоя мама – Баба Яга, Змії Горинич і Кошії Безсмертний в одній особі”). Степан ігнорує всі форми й ритуали початку й закінчення комунікативного акту (“Іди ти – знаєш куди?”).

Ці та інші приклади з роману свідчать про те, що обом нашим героям в однаковій мірі властиві образне мислення, інфантильні пориви (“... важке дитинство ще не дає тобі право бризкати мені в обличчя слиною”), різкість у тоні

(“... твоїй мамі в зоні за зеками наглядати...”), жорстка відвертість, багатий вокабуляр і т. д.

Отже, у дослідженні мовленнєвої поведінки представників різних соціальних груп, статі й віку єдиним функціонально виправданим аспектом є ситуативна адекватність мовленнєвої поведінки соціуму, тобто вивчення мовленнєвої поведінки в конкретних соціальних ситуаціях спілкування [1, с.70], де гендерні особливості спілкування реалізуються абсолютно спонтанно, на підсвідомому рівні.

1. Петренко О., Ісаєв Е., Петренко Д. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження // Мовознавство. – 1999. – №1. – С.64–70.

РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК

Шарпе Уляна,

IV курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Медичка М.С.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Філософсько-релігійні мотиви в літературі вже давно стали найважливішим провідником ідей про моральні основи людського буття.

Епоха постмодернізму зайнялася десакралізацією буття, руйнацією стереотипу та канону Деміурга. Вона намагається побудувати культуру “без табу”, в якій Бог набуває антропоморфічних, фемінних, ігрових рис. Постає питання про роль сучасної людини у світі; соціальними процесами митці вже не задовольняються. Переглядаються та набувають нового відбиття у творах філософські системи (екзистенціалізм, концепції Ніцше).

Екзистенційна проблема – одна з базових ознак постмодерністської творчості. Важливим є те, що література завжди пов’язана з Біблією, навіть коли вона перечить та протистоїть християнству.

Якщо розуміти мистецтво як відповідь людини на творчість Бога, то література і є таким специфічним мистецтвом, як заповів Бог людині безпосередньо: “І привів їх до чоловіка побачити, як саме чоловік назве кожне живе створіння, щоб воно так і звалось” [3, 1 М. 2, 19]. Це найменування в Едемі можемо вважати джерелом всесвітньої літератури. Адже, як зазначає Карл Ясперс, “жодна книга не може нам замінити змісту Біблії, бо вона книгосховище тисячолітніх межових досвідчень людства” [4, с.477], тобто метатекст літератури.

І якщо “головною метою постмодерністського дискурсу є реконструкція Слова” [2, с.14], як стверджує Н.Ліхоманова, то можемо говорити про глибоко-релігійний текст чи підтекст творів цієї доби. Адже “Спочатку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово” [3, Ів.1, 1–2].

Творчий доробок Ольги Токарчук відзначається своєю багатогранністю, закодованістю та алюзійністю тексту, тому її повісті розглядаємо через релігійно-філософську призму.

У творі “Правік та інші часи” Токарчук створює свій світ. “Правік – місце, яке лежить у центрі всесвіту” [6, с.5]. Ця фраза викликає асоціацію з концепцією відокремлення з хаосу “нашого світу”, який не може бути розташованим деінде, аніж у центрі Космосу.

Еліаде Мірча у своїх працях розгортає проблему “центру всесвіту”. Дослідник веде мову про Гору, яка передає зв'язок між Небом і Землею (тому повинна міститися в центрі). Те саме стверджують й інші традиції: оскільки Палестина міститься найвище, води потогу не дістались до неї, згідно з ісламською концепцією, найвища точка Землі – це Кааба, для християн це – Голгофа, що розташована на вершині космічної Гори. Усі ці віри виражають одне й те ж саме глибокореелігійне почуття: “наш світ” – це Свята Земля, бо це місце найближче до Неба, до Бога.

Письменниця створює не звичайний простір, адже його кордони оберігають архангели і село омивається двома ріками Чорною та Білянкою – ці ріки можуть символізувати дві сили, які правлять світом – добро і зло, світло і темряву. Вода несе релігійне навантаження, і це впливає з двох чинників: 1) вода існувала до Землі (“...і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води”); 2) вода виконує очищувальну функцію (потоп, хрещення, причастя).

Можна стверджувати, що образ рік у творі несуть релігійно-міфологічний зміст, виступаючи оберегом Правіку.

Важливим у творі є змалювання християнського Бога Отця і Бога Сина. Їхні образи не завжди збігаються з нашими традиційними уявленнями.

Образ Ісуса Христа у творі набуває традиційного значення та показує ставлення до віри інших героїв. Коли ангел забрав душу Місі, вимучену пологами, і показав їй Єрусалим, вона побачила дім Спасителя і Він зсередини постукав до жінки. Так, як стукає у наші серця.

Візія виникнення світу і Бога відрізняється від біблійної, указує на первинність світу, темноти і матерії, з яких виринув Господь (як у кожній міфології світу). Бог постає перед нами сильним і слабким, розчарованим, самотнім та безсилим. Ці іпостасі він набуває, створюючи вісім Світів. Будова їх є схожою до сходів, які побачив уві сні біблійний Яків і якими з небес на землю спускаються Ангели Божі [3, Бт.28, 12]. Ідея такого руху була виражена в “Божественній комедії” Данте.

Як бачимо, Правік – особливе місце. Це мікрокосмос, створений автором, власність усіх мешканців. У цьому творі письменниця наштовхує нас на різьоманітні алюзії та асоціації. З одного боку, Токарчук звертається до традиційної релігійної тематики, але її епатажність полягає в сміливій інтерпретації вічних образів.

Екзистенційна проблематика, зокрема спроба пізнання світу, у художній спадщині Ольги Токарчук посідає чільне місце. Вона присутня в тому чи іншому ракурсі в кожному з творів, розкривається за допомогою мотивів, символіки

та метафорики тексту польської письменниці. Біблійні мотиви пронизують дані твори письменниці та відображаються практично на всіх рівнях тексту – темі, ідеї, образах, символіці. Коло цих образів не обмежується простим переліком, оскільки часто з тексту вони переходять у підтекст.

Завдяки аналізу творчості польської письменниці стають зрозумілими основні процеси, що відбуваються в літературі ХХІ століття, висновок випливає сам по собі: відбувається переоцінка цінностей та зміна традиційного світогляду. О.Токарчук не дає нам однозначної відповіді на філософські питання, та ще Лев Толстой зауважив, що твір вважається великим не тому, що дає відповіді на питання, а тому, що ставить їх.

1. Еліаде Мірча. Мефістофель і Андрогін. – К., 2001. – 592 с.
2. Ліхоманова Н.О. Постмодерністська реценція міфу / на матеріалі європейського романтичного досвіду ХХ ст. / : Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06 – К., 2001 – 20 с
3. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / Пер. І.Огієнка – К.: Українське біблійне товариство, 1992. – 1422 с.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Полит. Издат, 1991. – С.477.
5. Hodrowa D. Le roman iniciaticque // Zagadnienia Rodzajów Literackich. – 1996. – Z.1-2. – S 34
6. Tokarczuk O. Prawiek i inne czasy. – Kraków, 2005. – 302 s.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СНОВИДІНЬ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

Гаврилків Христина,
IV курс, Інститут філології,
Науковий керівник – Піхманець Р.В.,
кандидат філологічних наук, доцент

Іван Франко у своїй творчості часто зображував холотропні стани. Він використовував різні типи ірреального: візії, стани хворобливої психіки, позалюдські надприродні явища, сновидіння, які були предметом пильної уваги Франка-теоретика (трактат “Із секретів поетичної творчості” (1898), в якому письменник порівнює сновидіння і поетичну фантазію, випередивши цим теоретиків психоаналізу), і Франка-практика (“Перехресні стежки”; “На дні”, “Каменирі”, “Сон князя Святослава”).

Літературознавці вивчали функції сновидінь у прозі (М.Легкий, Н.Фсенько) і драматургії (С.Хороб) письменника. Однак оніризми в поетичних творах І.Франка – “безмежне поле в сніжному завої” (І.Денисюк), адже проблеми функціонування сну в поезіях або зовсім не торкалися, або торкалися лише оглядово (Т.Гундорова).

Форма літературного сну завдяки своїм багатим ідейним, художнім, естетичним можливостям виявилась органічною для різних жанрів у творчості Каменяра.

За способом художнього опрацювання сновидіння як елемент структури твору виділено такі групи снів у поетичних творах І.Франка:

- констатація факту сновидіння або відсутності його (“Безкраї, чорні і сумні”);

- зображення перехідного стану сон/ява (“Іван Вишенський”);

- змалювання картини власне сновидіння (“Каменярі”).

За характером впливу на психіку героїв виділено такі типи снів:

- сні-заспокоєння, що компенсують нестачу щастя в реальному житті;

- сні-потрясіння, що сприяють моральному оновленню героя (поема “Терен у носі”).

До снів-заспокоєнь відносять сні-мрії (“Сурха”) і сні-спогади (“Не раз у сні являешся мені”), а до снів-потрясінь – пророчі сні, які, віщуючи людині щось добре чи погане, примушують її активно діяти (“Поема про білу сорочку”).

Характеристика кожного із цих типів показала, що автор майстерно конструює моделі власне сновидіння й стану забуття, а згадка про сон трапляється дуже часто.

Одним із найпридатніших методів для дослідження оніризмів у художній творчості є психоаналіз, адже критерії наукової інтерпретації сновидінь найактивніше розроблялися саме в ньому. Крім цього, психоаналітичні критерії характеристики сновидінь можуть слугувати мотивацією тематико-мотивної структури творів, тому для дослідження оніричних мотивів у поезіях І.Франка послуговуємось методом психоаналізу.

На думку психоаналітиків, джерелом сновидінь є незадоволене бажання, що здійснюється в сні. У творах “Панич”, “Сурка”, “Сон князя” причиною виникнення сонних візій були підсвідомі бажання персонажів, які здійснились у сні.

Також метод психоаналізу допомагає виявити внутрішньосуб’єктивні імпульси до написання творів, що проілюстровано на прикладі поеми “Похорон”, в якій сон виконує багато функцій.

Проте зазначимо, що для декодування символіки сновидінь потрібно використовувати й інші підходи, адже класичний психоаналіз ігнорує роль соціального і все зводить до сексуальної семантики.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що Іван Франко еволюціонував у конструюванні картин сновидінь. Спочатку він використовує форму сну як традиційний літературний прийом, зображує сновидіння як паралельний світ до світу реального (“Каменярі”), а пізніше одним із перших в українській літературі подає сон як підсвідомий психічний рефлекс і не переказує його, а згадує, занурюючись в алогічний світ сновидіння методом інтроспекції, і в цьому, зокрема, реалізується модерністський дискурс Івана Франка.

1. Адельгейм С. Естетичний трактат І.Франка і проблеми психології творчості / Франко І. Із секретів поетичної творчості. – К.: Радянський письменник, 1969. – 191 с.
2. Легкий М. За лаштунками психіки автора (Сновидіння у Франкових сюжетах) // Українська мова й література в середніх школах. – 2000. – №6. – С.68–77.
3. Макаров А. П’ять етюдів. Підсвідомість і мистецтво: Нариси з психології творчості. – К.: Радянський письменник, 1990. – 285 с.
4. Фенько Н. Естетичні функції картин сновидінь у творах українських письменників др. пол. XIX–XX ст.: Автореф. дис. ... – Дніпропетровськ, 1999. – 19 с.
5. Фрейд З. Толкование сновидений / Издание подготов. Б.Г.Жерсонский. – К.: Здоровье, 1991. – 384 с.

СИМВОЛІКА РІКИ ЯК ПЛИННОСТІ ЧАСУ В ПОВІСТІ “ПЛИВЕ-ШУМИТЬ РІКА” М.КЕЙВАН

Іванова Олександра,

У курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Васильчук М.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

При аналізі текстів художньої літератури одним з основних завдань є поділ твору на сегменти та визначення ключового слова, думки, питання, проблематики, які структурують текст і надають йому певної змістовності. Таке членування твору необхідно для глибшого розуміння задуму письменника. Іноді сегментування [3] і визначення концепту (ключового слова) [4] у творі є непростим через зумисне приховання автором основної теми за символами і порівняннями. Аналізуючи повість М.Кейван “Пливе-шумить ріка”, одним із сегментів визначаємо тему ріки, яка зустрічається протягом усього твору. Природно впливає і концепт цієї макротемати – ріка.

Термін “ріка” в повісті М.Кейван є власне тим символічним образом, внутрішній зміст якого несе в собі пояснення долі головної героїні, тут концентруються її емоції і відчуття, сприйняття світу і перипетійності долі.

Не випадково, обираючи назву для своєї повісті, письменниця використала в назві поняття “ріки”, адже воно було ключовим у долі головної героїні, тобто і самої письменниці, оскільки твір автобіографічний. Визначаючи тему ріки в повісті, як одного з основних сегментів, зазначаємо, що вона не є односторонньою, а має свої мікросегменти. Тобто в повісті подається не лише символічне значення ріки, а й її пряме значення – місце, де вирішувалися основні питання в житті головної героїні.

Отже, у нас вибудувалася певна структура, яка дає можливість глибше проаналізувати основну тему і проблему твору. Макросегмент “ріка” є і концептом повісті в його символічному значенні й поділяється на два мікросегменти: 1) ріка як природний водний потік із чітким географічним зазначенням; 2) ріка як символ.

Ріка в повісті для головної героїні – це місце, куди вона приходиться, щоб зібратися з думками, відпочити чи прийняти вірне рішення, яке вплине на її долю:

“Та чомусь не думається, ні в хаті, ні в садку. Хіба на ріку піти, там вже не одну проблему розв’язала” [1, с.10].

Героїня свідомо вибирає місце, де б вона була максимально чесною перед собою. Дівчина надає ріці живої сили, персоналізує її у свого духовного помічника, свого психолога, який обов’язково дасть правильну пораду. Тут уже ріка набуває символічного архетипного значення, яке виникає на підсвідомому рівні сприйняття світу Мар’яною (головною героїнею). Ріка вже перестає бути звичайним місцем, де можна провести свій вільний час у роздумах, а втілює залежність героїні від певної природної атмосфери, яка сприяє вирішенню певної проблеми.

Двозначність концепту “ріка” в повісті чітко підкреслює її початковий образ, який письменниця змальовує читачеві:

“Річка пливе близько школи, її видно з порога. У ній весь день купаються сільські діти, вона неглибока і безпечна, повна вирів, які тягнуть пливаків углиб. У ній рідко купаються, бо пливе серед піль. Гомін села до неї не доходить і тільки свист потягу та стукіт коліс по недалекому залізничному мості зрідка глушить шум хвиль” [1, с.6].

У першому значенні – це опис сільської річки, в якій купаються діти, яка перетинається залізничним мостом. У другому значенні ми бачимо образ, який героїня наділяє певними духовними особливостями, про які говорить внутрішня форма сегмента. Характеристики ріки традиційні, не наділені надмірною метафоричністю: *“... вона неглибока і безпечна, повна вирів...”*. Така простота показує, що для головної героїні описуване місце є рідним. Прикметники *неглибока і безпечна*, ужиті в сегменті, наділяють ріку материнськими якостями, тобто це місце, де героїня може відчути себе в обіймах найріднішої людини в ті моменти, коли хоче побути на самоті.

У повісті М.Кейван “Пливе-шумить ріка” ми бачимо дуже різноманітний і контрастний образ ріки, який відтворює плинність, мінучість життя. Ріка – це символ незворотного потоку часу і, як наслідок, втрати й забуття [4, с.416]. Для героїні ріка – це сукупність хвиль-часу, хвиль-фатуму, які, спливаючи, забирають із собою найцінніше, залишаючи натомість щось нове, непізнане, чого прагне героїня і до чого її приводить ріка життя.

1. Кейван М.-А. Пливе-шумить ріка. – Едмонтон, 1985. – 400 с.

2. Концепт // <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

3. Сегмент // <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

4. Енциклопедія символів, знаків, емблем / Авт.-состав. В.Андреева и др. – М.: Астрель-АСТ, 2002. – 556 с.

ПОЕТИКА МАЛОЇ ПРОЗИ СТЕПАНА ПРОЦЮКА: “ГАЛЮЦИНОГЕННА КВІТКА” НА БЕТОНІ СОЦІУМУ

Боднар Денис,
І курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Мочернюк Н.Д.,
кандидат філологічних наук, асистент.

Тема мистецтва й митця в різних її виявах виникала у творчості багатьох письменників світової і національної літератур у різні епохи. Окремим виявом цієї теми є проблема протистояння митця та обмеженого філістерства. Своєрідно вирішує тему митця Степан Процюк в оповіданні “Галюциногенна квітка”, що увійшло до збірки “Серафими та мізантропи” (2002). Творчість письменника наразі перебуває в царині літературної критики, що не применшує значення творів С.Процюка як матеріалу для дослідження, адже “всяка літературно-кри-

тична практика має передбачати теорію літератури” (згідно з твердженнями Р.Велека та О.Ворена) [1, с.244]. Наш досвід вивчення може вважатися інтерпретаційним прочитанням “Галюциногенної квітки”, що привертає увагу до окремих моментів поетики твору.

Доволі часто творець прекрасного виступає як постать, що несе в буденний та сірий світ щоденної однаковості естетичне. Побутує стереотип ледве не безгрішності та еталонності таланту. Однак у житті митець не завжди є досконалим представником homo sapiens. По-різному письменник може показати глибинність образу митця через лакмус категорій етичне/естетичне (варто пригадати митців Т.Манна). Людина мистецтва завше переживає всі свої творіння в собі, пропускає їх через себе, тому талант може бути й обтяжливим. С.Процюк пропонує оригінальне бачення мистецького світу – і через диспозицію персонажів, і завдяки введенню в реалістичну поетику химерного.

Варто проаналізувати систему персонажів у творі. Першим образом оповідання є вчитель зарубіжної словесності. Його ім'я відоме завдяки дзвінку митця-живописця. Тож учителя звать Василь, художник називає його Васьком і таке звертання покликане підкреслити безцеремонність та розв'язність натури митця, його легковажну зверхність. Автор задає стиль спілкування живописця. А вчителя показує як простого обивателя, що прагне до сімейного затишку. Про життя богеми він знає з книжок. Попри тяжіння до затишку та спокою, учитель має прихильність до творчого світу. Він знайомий із “талановитим пияком і деміургом автоматифу” Святославом. Святослав – живописець. У поєднанні із сумною постаттю скрипаля він вписується в класичний комедійний образ сумного та веселого клоунів, коли веселий, наче нехотючи, жартує над сумним, а той своєю чергою, наївно виконує його прохання. Він трохи нахабний та нав'язливий, що додає йому самотнього колориту. Святослав постає митцем, якого дійсність перетворила на пияка. Так сталося всупереч його волі: людину мистецтва дуже легко зламати, бо світогляд митця відрізняється від масового світогляду. Суспільство, особливо теперішнє, не розуміє і не хоче розуміти митця. кидаючи його ледь не за межу існування. Постать третя – музикант. Автор уникає певної стандартизації, не називаючи його. Разом із тим, С.Процюк наголошує, що таких митців багато. Цей образ втілює протест автора проти плачевного та сумного становища творчості. Адже скрипаль фактично живе на подачки й милостиню. Дві гривні, що їх знайшов у своїх кишенях учитель, указують на ціну мистецтва в сьогоднішньому соціумі, який перетворив митця з творця прекрасного на нікому не потрібного блазня, на сумного клоуна. Те, що саме вчитель, а не багата особа, не спонсор і не меценат, широко віддав гроші, указує на факт потрібності мистецтва тим, у кого справді є душа. Це ключовий момент у творі, і оповідач акцентує на ньому увагу. Ті, котрі мали би опікуватись мистецтвом, не вбачають у ньому потреби. Мистецтво не занепало – воно потрібне тим, хто близький духом до світу прекрасного, тим, хто має серце, тим, хто бачить світ без етикеток із цінами. Отже, цікавим є підбір образів: художник, музикант, словесник. Така тріада – як уособлення різних видів мистецтва. Автор акцентує на тому, що проблема виживання прекрасного в сучасному світі стосується всього мистецтва як явища, а не окремого його різновиду. Так

створюється відчуття катастрофізму, і воно виливається в загрозу знищення митців, мистецтва і всього прекрасного взагалі. Там, де талант і мистецтво, уважає автор, там зазвичай і відчуження та нерозуміння, за якими приходять самотність, у якій ніхто не може зарадити митцеві через нерозуміння. Як результат – страждання і відчай, біль і розчарування, які може витримати лише сильна духом особистість, а митець – слабкий, і в “Галюциногенній квітці” це виразно помітно. Останній образ – квітка, що утворилася зі сліду від сльози героя. Квітка є містком, яким акція переходить із реального в химерне, незбагненне та загадкове. Вона є подякою вчителів за милосердя та за його нечестивість. Оповідання завершується трьома крапками. Автор залишає відкритими складні запитання.

Таким чином, оповідання “Галюциногенна квітка” наділене інтелектуальним потенціалом і належить до прози, яка потребує ретельного прочитання, глибокого розуміння й усвідомлення висвітлених у ній проблем.

1. Ламберт Г. Літературна теорія // Енциклопедія постмодернізму. – К., 2003. – С.244–247

ГУЦУЛЬСЬКО-ПОКУТСЬКІ ФОНЕТИЧНІ ДІАЛЕКТНІ ОЗНАКИ В ГОВІРЦІ СЕЛА ЗАЛУЧ НА КОЛОМІЙЩИНІ

Юрашук Михайло,
II курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
кандидат філологічних наук.

Село Залуч, розташовуючись на гуцульсько-покутському порубіжжі, разом із суміжними селами належить до регіону, що отримав назву Запруття. За свідченнями діалектологів, саме через цей регіон проходить межа гуцульського та покутського діалектів південно-західного наріччя [3, с.120; 4, с.135, 2, с.150–156]. Метою пропонуваної розвідки є встановлення діалектних ознак, наявних у говірці села Залуч, які проявляються на фонетичному рівні і притаманні гуцульському та покутському говорам.

Аналіз говіркового мовлення села Залуч засвідчує, що фонетичні діалектні закономірності проявляються як в основах слів, так і при словозміні (у флексіях різних форм одного слова). Нами встановлено мовні риси гуцульського й покутського діалектів і в системі вокалізму, і в системі консонантизму.

Вимова голосних звуків в обстежуваній говірці послідовно відповідає діалектним закономірностям, які є визначальними в гуцульському та покутському говорах.

На місці праслов'янського *a в наголошеній позиції після м'яких приголосних та пом'якшених шиплячих вимовляється [e] з наближенням до [u], а в ненаголошеній позиції – [i]: [ш'е'нка], [д'е'кю], [ж'е'ба], [м'іс'іц'], [каш'і], [садж'і].

На місці праслов'янського *e в селі побуває ротове (деназалізоване) [e], наближене до [u]. Приголосний тут зберігає історичну м'якість: [ми'е'со], [уз'е'ти], [те'ле'], [коте']. Явища переходу нормативного в літературній мові голосного заднього ряду в голосний переднього ряду загалом фіксуються в багатьох південно-західних діалектах. Особливо вони притаманні галицько-буковинській групі говорів, до яких, як відомо, належать гуцульський та покутський діалекти [1, с.93]. У ненаголошеній позиції [e], у деяких випадках, змінюється на [u]: [сило], [типло], [типер], [чикати].

Фонема [u] у позиції перед наголосом виступає як [u] з наближенням до [e]: [ди'тина], [си'жу], [жи'ве], [пли'ве]. Звук [u] розвинувся на місці слабких [ъ] та [ь] після сонорних [р] та [л]: [кр'вавий], [б'ляха], [л'жьска]. Як і в інших гуцульських і покутських селах, тут, на відміну від літературного [u] у префіксі ви- послідовно вимовляється [i]: [в'ігадувати], [в'іходити], [в'ісипати], [в'ігнати]. Ще однією відмінністю від літературної норми є збереження історичного звука [u], що походить з [i] у прикметникових закінченнях: [л'ітний], [середний], [синий], [третій], [н'ізний].

На початку слів, в окремих випадках, фонема [i] реалізується у звукові [u]: [инчий], [индик], [иний]. Також [i] виступає на місці [a] в називному відмінку однини іменників жіночого роду після [у], якщо це закінчення ненаголошене: [вулиц'і], [телиц'і], [таблиц'і], [лавиц'і].

Фонема [y] в говірці села переважно вживається у своєму головному вияві. Але є випадок заміни звука [в] на [ÿ] у дієслівних закінченнях минулого часу: [хок'іÿ], [ходиÿ], [сид'іÿ], [косиÿ].

Фонема [o] у наголошеній позиції вимовляється як [o]. Однак якщо вона міститься перед складом із наголошеним [y], то вживається як [y]: [зузул'а], [кузут], [хумут], [кужух]. Таке явище діалектологи називають “сильним уканням”. Тут також відсутній літературний перехід [o] в [a] перед складом із наголошеним [a], тобто зберігається історичне [o]: [богач], [богато], [колач], [гор'єчий].

У системі приголосних говіркове мовлення часто зберігає історичні закономірності, які послідовно відтворюються в південно-західних діалектах, зокрема в гуцульському та покутському.

Так, у говірці села Залуч, як і в суміжних із ним, не зафіксовано притаманної літературній мові зміни губних [б], [п], [в], [м] під впливом [ÿ] на сполуки [бл], [пл], [вл], [мл]: [люб'іÿ], [куп'іÿ], [лов'іÿ], [лом'іÿ]. Передньоязиковий м'який [т'] став твердим у закінченнях дієслів теперішнього часу: [ходить], [косит], [носить]. Поширеною є форма переходу м'яких передньоязикових [d'] і [t'] у задньоязикові відповідно [r'] та [k']: [r'іти], [r'іука], [ск'іна], [жик'с]. [двац'ік']. Як зазначає М.Лесюк, це явище, характерне для суміжних гуцульсько-покутських говірок, часто зумовлене суб'єктивними мовними факторами [див. 5, с.121]. Зафіксовано також випадок уживання замість губного [м] сполуки [mn']: [mn'е'со], [іmn'е], [памн'іт'].

Загальну західноукраїнську тенденцію підтверджує також факт відсутності подовження м'якого приголосного за рахунок [ÿ] в іменниках середнього роду типу: [жит'е], [нас'ін'і], [кор'ін'і], [з'іл'і], [г'іл'і]. А іменники жіночого

роду орудного відмінка взагалі відрізняються від літературної норми: [печеў], [soleў], [т'інеў], [болеў]. Така ж тенденція проявляється в заміні літературної форми [хе] на [ф]: [ф'іртка], [ф'іст].

Проведений аналіз засвідчує, що в основі фонетичних діалектних особливостей обстежуваної говірки підтверджуються ознаки діалектного мовлення, які є характерними для двох суміжних говорів південно-західного наріччя української національної мови – гуцульського і покутського. Ці особливості зумовлені відповідними лінгвальними чинниками, насамперед історичними законами мірностями, які фіксуються в системі вокалізму та системі консонантизму української мови.

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Бігусяк М.В. Гуцульсько-покутське суміжжя у світлі лексичних ізоглос // Науковий часопис Київського національного педагогічного університету імені М.Драгоманова. Сер.10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць / Відп. ред. М.Я.Плющ. – К.: КНПУ, 2007. – Вип.4. – С.150–156.
3. Жилко Ф.Т. Говори української мови. – К., 1958. – 172 с.
4. Кобилянський Б. Діалект і літературна мова (Східнокарпатський і покутський діалекти, їх походження і відношення до української літературної мови). – К., 1960. – 276 с.
5. Лесюк М.П. Мовна стихія сучасного галицького села // Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект: Монографія / Відп. ред. В.І.Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ, 2006. – 315 с.

ОПОЗИЦІЯ “МИНУЛЕ – ТЕПЕРІШНЄ” ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ “ЧАС” (ЗА РОМАНОМ ВІРДЖІНІЇ ВУЛФ “МІЖ АКТАМИ”)

Кривенок Юлія,
У курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Бистров Я.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Лінгвістика на сучасному етапі розвитку характеризується пильною увагою до когнітивних процесів, взаємозв'язку між мовними, соціальними та культурними явищами не лише в художньому дискурсі, а й у їх відображенні у свідомості людини [2, с.24]. У зв'язку із цим на передньому плані постали такі проблеми: мовна картина світу, літературно-художні варіанти, концепт і концептуальний простір, мовна реалізація та національна специфіка концептів.

У цьому дослідженні актуальним є розгляд опозиції “минуле – теперішнє” на основі концептуального аналізу з урахуванням фреймового підходу. Фреймові моделі репрезентації знань мають дві великі переваги – наглядність та допуск інших моделей. Фрейм можна уявити як сітку, що складається з вузлів та зв'язків між ними. Фрейм схематизує, дає можливість уявити та зрозуміти концепт [3, с.153].

Одним із найцікавіших та чітко окреслених в англійському мовознавстві є концепт часу. Уміщуючи національно самобутні міфопоетичні, релігійні, куль-

турні уявлення про часові характеристики довкілля, когнітивні метафори часу виконують роль своєрідних маркерів мовної картини світу.

У романі “Між актами” (Between the Acts, 1941) в об'єктивну хронологію теперішнього (на фоні літнього сільського дня в Англії напередодні війни) абсолютно суб'єктивно влітається минуле. Зв'язок між минулим і теперішнім зображений за допомогою ідеї безперервності життя, а людина – це спадкоємець усього минулого. Минуле передає і давність прізвищ, про що свідчать пам'ятники на цвинтарі, і сліди на землі, за допомогою яких можна прочитати її історію, і томик Байрона, вручений містеру Оліверу матір'ю більше 60 років тому в цій самій кімнаті, де зараз відбувається розмова. У п'єсі відбувається рух від першої сцени, в якій з'являється маленька Філіс Джонс, як пуп'янок, уся в рожевому, символізуючи Англію-дитя, до Англії, яка “підросла”, Англії часів Чосера, а згодом – часів королеви Єлизавети та Шекспіра, і далі – до сучасності.

Цілоком логічною в цьому випадку є побудова “предикативно-актантної рамки” та визначення семантичних ролей компонентів ситуації [1, с.301]. Актантами тут виступають люди у своїх відносинах та соціальних ролях (головні персонажі п'єси та глядачі): *The Olivers, who had bought the place something over a century ago, had no connection with the Warings, the Elveys, the Mannerings or the Burnets; the old families who had all intermarried; the graves in the churchyard.* Слотами є емоції, почуття, здібності людини, котрі проявляються в найбільш напружених ситуаціях у тексті роману, наприклад, ностальгія за славним минулим Англії (*rather shabby but gallant old age*).

Опозиція концептів “минуле – теперішнє” представлена за допомогою стереотипних ситуацій *a summer's night* та *a pageant, drawn from our island history*. Динамічні фрейми *a summer's night* та *a pageant, drawn from our island history* можна доповнити статичними *a childhood* та *an old age*. Концептуальна метафора “час – стара людина” в цьому випадку має антропоморфну спрямованість (*a stream of coarse grey hair rushed; wisps of white hair*).

Виявляючи національно-культурну специфіку концептів, дослідники стикаються з тим, що “представленість” концепту досить нерівномірна в різних культурах. Це свідчить про різний ступінь актуальності кожного концепту [4, с.302]. Так, наприклад, що стосується минулого, то слот “почуття ностальгії” на матеріалі розглядуваного роману буде характеризуватись високою щільністю свого ядра, оскільки в тексті роману є чимало субслотів – предметів, котрі викликають почуття ностальгії чи безпосередньо вказують на нього. Серед них: *the graves in the churchyard; an Outline of History; “The nursery – the cradle of our race”* і т. д. Що ж до теперішнього, то воно не так активно виступає в предметній сфері, як минуле, і кількість прикладів мікротекстів порівняно менша при однаковому обсягові вихідного матеріалу.

Таким чином, фреймовий підхід до аналізу концепту виправдовує себе. Побудова фреймової рамки дає можливість чітко уявити семантичну наповненість концепту й вивести культурно-мовну специфіку прояву концепту в конкретній культурі. Як бачимо, минулому відведена головна роль у творі, про що свідчить більша щільність ядра слотів та субслотів, котрі відносяться до минулого, ніж тих, що належать теперішньому.

1. Карпенко У.А. Фреймовий підхід к аналізу концепта // Наукові записки Луганського нац. пед. ун-ту: Збірник наукових праць. Серія Філологічні науки. – Луганськ: Альма-Матер, 2005. Вип.6. Концептологія: світ – мова – особистість. – С.293–303.
2. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // Дивослово. – 2003. – №5. – С.24–29.
3. Макаров М.Л. Основи теорії дискурсу. – М.: ИТДГК Гнозис, 2003. – 280 с.
4. Науменко Л.П. Основні напрямки досліджень дискурсу // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук пр. – К.: КНУ, 2004. – Вип.10. – С.454–461.

ІСТОРИЧНА ПРАВДА ТА ХУДОЖНЯ ВИГАДКА ЯК ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ПОЛОТНА (НА ОСНОВІ РОМАНУ ЕЛІЗАБЕТ КОСТОВОЇ “ІСТОРИК”)

Шевага Вікторія,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
доцент.

Аналіз ряду наукових праць, зокрема В.Лесина, О.Пулинця, О.Бандури, І.Мотяшова, дав можливість зробити висновок, що єдина точка зору на тлумачення поняття “художня вигадка” відсутня, а поняття саме “історичної правди” в літературознавчих словниках не виокремлене.

Використавши таку понятійну доміную, як “історизм”, для подальшого дослідження ми вивели наступне, робоче поняття терміна “історична правда”. Отже, гіпотетично, історична правда – це сукупність зображених у художньому творі живих картин, людських долі і характерів, а також тверджень, які є художньо осмисленими автором подіями минулого, що мають конкретно-історичний неповторний зміст та колорит для передання образу тої чи іншої історичної епохи і для переконання читача в повній відповідності зображення життєвим реаліям.

Незважаючи на триваючу в сучасному літературознавстві дискусію щодо трактування другої понятійної детермінанти, яку намагаємося дослідити, “художньої вигадки”, ми змушені прийняти одну з позицій, існуючих у літературознавстві. У нашому дослідженні ми спиратимемося на дані Літературознавчої енциклопедії, де дане поняття потрактовується так: “Вигадка художня, або Вимисел – важливий аспект літературознавчої творчості, необхідна її умова, пов’язана зі специфікою креативного уявлення та фантазійного мислення, не скупото обов’язковими нормативами поетик, спрямована на формування неперепутних мистецьких феноменів, які засвідчують, за спостереженнями Арістотеля, “не те, що справді сталося, а те, що могло б статися, тобто про можливе або неминуче” [1]. Тобто художня вигадка являє собою дофантазування, допридумування, додавання того, що справді існувало чи існує, чому можна знайти документальне чи якесь інше підтвердження, і полягає в тому, що письменник художньо розробляє задокументований чи просто відомий факт, розгортаючи його в картинку, діалог, пейзаж, портретну характеристику та в інший, локального значення образ.

Досліджувані засоби творення художнього полотна досить часто використовуються письменниками, що ми доведемо на основі роману “Історик” сучасної англійської письменниці Елізабет Костової.

На думку автора-дослідника Балашова Д., “у випадку, якщо автор пише не історичний роман, а художню прозу, де фігурують історичні особи, він може не притримуватись архівних фактів, а, за прикладом Шекспіра, що здійснив справжню революцію у переробці історичного матеріалу, за допомогою історичної фігури створити абсолютно оригінальний художній персонаж” [4]. Саме такий підхід у творенні свого головного героя Влада Дракули вибрала Елізабет Костова. Цей персонаж (за даними Літературознавчої енциклопедії поняття означає “центральний образ, довкола якого розбудовується певний твір” [1]) має реального прототипа. Ним є не вампір, образ якого створений Бремом Стокером у його легендарному романі, а правитель княжества Валахія в Румунії, кровожерливий садист Влад Цепеш, на прізвисько Дракула. За історично-енциклопедичними документами він був жорстоким правителем, який у своїй поведінці не рахувався з жодними правилами. Тих, хто викликав у нього неприязнь, піддавали найжорстокішим тортурам: палили вогнем, з них здирали шкіру, їм розпорювали животи, обрубували руки-ноги, відрізали носи, забивали цвяхи в голову і у величезних кількостях саджали на палю. Усі ці факти є історичною правдою. Вони засвідчуються не лише в усних легендах та переказах, а й у письмових документах (“Сказання про Дракулу-воєводу” [2]). Але немає жодного свідчення про те, що він пив кров! За твердженням науковця Яни Дубинянської, “в Румунії, де період правління цього князя діти вивчають у школах, де встановлено пам’ятник валахському господарю Владу Цепешу і навіть названо його ім’ям містечко під Бухарестом, це знає кожен” [3]. Тому порфірія – “хвороба вампірів”, є художньою вигадкою авторки. Але саме образ князя-вампіра забезпечив Владу Цепешу місце не лише в румунських підручниках історії, а й у уяві шанувальників містичного жанру в усьому світі.

Чому ж Елізабет Костова зв’язала історію Дракули, чи Влада Проколюючого, з вампіризмом? Критичний матеріал, що існує в сучасному літературознавстві, не дає однозначної відповіді на це запитання. Разом із тим, ми можемо припустити, що англійську авторку зацікавила легенда, згідно з якою валахський правитель повернеться, коли його нації буде загрозувати серйозна небезпека. Живучість легенди про Влада Дракулу, напевне, й послужила причиною пов’язання Елізабет Костовою історичної постаті Цепеша з вампіризмом.

Отже, можна зробити висновок, що історичні особи, як і історичні факти, викладені в документах, є таким же пластичним матеріалом для художньої літератури, художньої прози зокрема, як і будь-який інший необхідний матеріал, незважаючи на те, є вони художньою вигадкою чи історичною правдою, якщо вони не суперечать історичним і етичним законам, що визначають народну свідомість.

1. Літературознавча енциклопедія. – К.: Академія, 2007.
2. Сказание о Дракуле воеводе (Старейший список древнейшей редакции, переписан в 1490 г. иеромонахом Кирилло-Белозерского монастыря Фросином) // www.gumer.info/bibliotek/Buks/History/Article/skaz_drakul.php – 37 к.

3. Дубинянська Яна. Князь-вампір із Валахії // www.dt.ua/3000/3150/31839/.
4. Рахманова А.Х. Воскрешение народной памяти в исторической романистике. – М., 1987.

ПРАГМАТИКА ЧАСТКИ В АВТОРСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Пушка-Дзюбата Зоряна,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Михайленко В.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Традиційно англійська частка вважається службовою частиною мови (разом з артиклем, прийменником і сполучником), що підсилює, уточнює, обмежує або заперечує значення інших членів висловлювання [3, с.273]. Отже, категоріальним значенням є “відношення” або інформація про відношення між адресантом та адресатом. Частка виконує когезивну, комунікативну та прагматичну функції в авторському дискурсі та утворює особливу функціонально-семантичну парадигму в мовленні. Підходи до вивчення дискурсивних часток дуже різноманітні [5, с.195; 1, с.5], що свідчить про відсутність чітко сформульованої концепції цієї мовної категорії.

Відповідно, метою нашої праці є викремлення парадигми англійських міжособистісних часток в авторському дискурсі, функція яких – передача певних модусів адресанта відносно адресата. Для цього необхідно розглянути проблему мовної транспозиції, яка трансформує прислівник у частку під впливом авторського дискурсу.

Об'єктом цього дослідження стали одиниці, які утворюють наведені опозиції – *already::yet, just::only, now::then*, де перший член виражає точку зору адресанта, а другий – адресата в процесі комунікації, наприклад:

Already:

She was much more than that to John already (F.Scott Fitzgerald).

Yet:

Yet-- oh, I can't explain! But what you and Charlie Moon call fun wouldn't be fun to me (F.Scott Fitzgerald).

“Then you could turn your prisoner over to execution and yet I could be sure you would not murder me while I was unconscious” (P.Buck).

Just:

“Why can't we just pick up and get out of here” (I.Shaw).

“Will yuh just ask?” Rusk demanded. “Can it hurt yuh?” (I.Shaw).

Only:

There is only one thing to do (P.Buck).

He is only a common fellow (P.Buck).

Now:

“Now you just stop!” she said with no coyness implied.

“Now, see here” Fitzsimmons said, opening the rear door and stepping out (I.Shaw).

Then:

But then he must be very young, – perhaps not yet twenty-five (F.Scott Fitzgerald).

“Very well, then. Here's my history: I was a 'why' child. I wanted to see the wheels go round (F.Scott Fitzgerald).

Матеріалом слугували авторські дискурси I.Shaw (“The Dry Rock”), Pearl Buck (“The Enemy”), F.Scott Fitzgerald (“The Jelly-Bean”, “The Camel's Back”, “Head and Shoulders”, “The Diamond as Big as the Ritz”, “Winter Dreams”), звідки були отримані частки *already* (13), *yet* (21), *only* (96), *now* (207), *just* (93), *then* (134).

Традиційно такі слова вважаються прислівниками [4, с.35]. Проте таке твердження припустиме лише з точки зору діакронії [5, с.194]: більшість часток є прислівникового походження, які в умовах певної дистрибуції трансформувалися, наприклад, ініціальна, медіальна або фінальна позиції в дискурсі.

Хоча згідно з іншим напрямом дискурсивна частка залишається суто службовою частиною мови, яка приписує модусне значення будь-яким членам висловлювання, і від прислівників суттєво відрізняється [4, с.35].

З позицій функціонального синтаксису вважають, що дискурсивні частки мають властивість зв'язувати окремі висловлювання, тобто здатні виконувати функції текстових “організаторів” [1, с.4] (Е.Я.Мороховська, R.Quirk, S.Greenbaum, J.Svartvik).

Причиною утворення дискурсивних часток стає вживання в мовленні прислівника в специфічній функції [1, с.5]. Результатом цього процесу є зміна синтаксичної позиції чи синтаксичного статусу окремої мовної одиниці. Сутність явища полягає в реалізації цим мовним елементом потенційної здатності набувати певне значення [1, с.5]. У даному разі таким значенням виступає значення релятивності, яке робить частки суттєво відмінними від інших частин мови – як у системі частин мови, так і всередині кожної з них є слова, які не мають усіх диференційних рис. Відсутність хоча б однієї із сукупності ознак дає підставу для зарахування слова до відповідної частини мови, що також свідчить про його вторинне походження в межах певного класу [2, с.19]. Це явище називають транспозицією, тобто переведенням знаків з однієї частини мови до іншої. Транспозиція відіграє важливу роль у функціонуванні мови, про що писав Ш.Баллі: “Замкнуті у своїх основних категоріях, знаки служили б надзвичайно обмеженим джерелом засобів для задоволення численних потреб мовлення. Але завдяки міжкатегоріальним замінам думка звільняється, а вираження збагачується і набуває різних відтінків” [2, с.19].

Якісно новим став вихід лінгвістичних досліджень за межі окремого речення – на рівень тексту і далі дискурсу, а також розвиток теорії пресупозиції [1, с.5]. Саме в цей час роль частки у висловлюванні, семантика яких складається з низки імплікованих значень, набуває нової трактовки. Проте в роботах цього періоду не було запропоновано інтегрального дослідження частки у висловлюванні, мовленні, дискурсі посилення [1, с.5].

Можливість різнобічного “прочитування” мовних одиниць пояснюється самою природою мовного знаку, проявленою в його лексичній і граматичній полісемії, омонімії, динамічності та варіативності. Частка є одним із засобів вираження комунікантами експліцитного та імпліцитного змісту власних емоцій. Здатність цих знаків брати участь в імпліцитному вираженні прагматичного змісту пояснюється присутністю в них експресивного потенціалу, який розкривається завдяки посиленню інформативності ситуативно-комунікативного контексту їх вживання [6, с.5]. За словами В.Ф.Велівченко, експресивний механізм спрацьовує тому, що в межах емотивного дискурсу відбувається стилістично маркований нарочитий функціонально-семантичний зсув – транспозиція вжитої мовної одиниці, тобто її перехід у невластиве мовленнєве оточення. Це призводить до появи нової конотації “емоційний стан мовця” у функціональній семантиці частки.

Так, дискурсивна функція часток полягає в активізації у свідомості людини структур, що уособлюють певні алгоритми співвіднесення елементів тексту, які збільшують інформаційний обсяг і вказують на специфічність часток як когнітивного феномену. Частка є своєрідним маркером щодо процедур інтерпретації слухачем концептуальної інформації, закладеної інтенцією мовця. За допомогою частки мовець скеровує інтерпретаційний процес адресата, обмежує кількість допустимих інтерпретацій висловлювань, передає диференційоване емоційне, оцінне ставлення адресанта до певного елемента висловлювання, прагне виділити цей елемент і надати йому певного суб'єктивного відтінку [3, с.97]. Ці функції забезпечуються здатністю частки акцентувати елементи висловлювання та роблять частку одним з ефективних засобів реалізації окремих комунікативних стратегій у спілкуванні.

1. Алексєєва І.О. Модальні частки в сучасній англійській мові (сполучуваність, парадигматика та вживання). – К., 2001. – 20 с.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 255 с.
3. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 288 с.
4. Ильиш Б.А. Строй современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1971. – 366 с.
5. Кушнірик А.В. Класифікація часток: основні проблеми і результати // Германська філологія. – Чернівці, 1999. – Вип.60. – С.194–199.
6. Велівченко В.Ф. Лінгвально-комунікативний статус універсальної категорії імпліцитності (на прикладі вираження інформації емотивного змісту). <http://bulletin.edu.ua/base/2007/v116/v116pp50-57.pdf>.

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Куцук Марія,

У курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Криховецька З.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір зумовлює необхідність детальнішого дослідження особливостей банківської діяльності в умовах глобалізації фінансових ринків. Глобалізація -- це передусім переплетіння економік, економічний процес, суттю якого є міжнародний обмін продуктами, ресурсами, капіталом, технологіями. Усі країни нині стоять перед вибором: підтримати процес глобалізації чи ні. Не є винятком і Україна, яка переживає процес прискорення інтеграції шляхом проникнення в її економіку іноземного капіталу.

Прихід іноземних банків в Україну пояснюється стійкими темпами приросту ВВП, динамічним зростанням ринку фінансових послуг і високими відсотковими ставками, рівень яких перевищує процентні ставки в розвинутих країнах. Із приходом іноземних банків в Україну логічно було б очікувати зменшення відсоткових ставок у зв'язку з тим, що він супроводжується розширенням можливостей залучення дешевих кредитних ресурсів. Однак наразі попит, що виникає на ринку грошей, та ризики, зокрема політичні, не дають Україні можливості використати переваги лібералізації економіки країни.

На вітчизняний ринок приходять компанії зі світовим ім'ям. Це, зокрема, Raiffeisen International Bank Holding, BNP Paribas Group, OTP Group та інші, що свідчить про зростання інвестиційної привабливості фінансового сектора України. Так, зокрема, наприкінці першого кварталу 2007 р. обсяги іноземних вкладень у банківський сектор України досягли 25% від загального обсягу інвестицій. За станом на 1 жовтня 2007 року кількість діючих банків з іноземним капіталом збільшилась до 44 (25,4%). Серед них 16 банків (9,2%) – із 100-відсотковим іноземним капіталом. За результатами 9 місяців 2007 року сума іноземного капіталу в зареєстрованому статутному капіталі банків України збільшилась на 5614,2 млн. грн., або 76,3%, і на 01.10.2007 р. становила 12974,4 млн. грн. Іноземний капітал в Україні представлений 23 країнами. Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Австрії (19%), Кіпру (16%), Франції (15%), Нідерландів (9%), Росії (9%), Польщі (8%) та Швеції (6%).

У світовій практиці є приклади як позитивного (передача новітніх технологій, створення робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни), так і негативного (односторонній розвиток економіки, створення сировинних додатків для країн-інвесторів, інтенсивне використання робочої сили за низької оплати праці тощо) досвіду залучення іноземних інвестицій. Для стабільного економічного зростання частка іноземних інвестицій повинна становити 20–25% від валового внутрішнього продукту країни. Україна належить до тих країн, які мають

значну потребу в іноземних інвестиціях. За даними Міністерства економіки, вона потребує понад 40 млрд. доларів США. Нині ж інвестовано в 30 разів меншу суму (1.33 млрд. доларів). Упродовж 1992–2005 рр. в економіку України надійшло лише 5193.8 млн. доларів, або 12.98% від необхідної суми. За розрахунками вітчизняних економістів, залучення коштів лише з внутрішніх джерел може призвести до того, що період відродження української економіки триватиме 20 і навіть більше років. Тому вже нині виникає необхідність щорічного залучення іноземного капіталу в Україну на суму не менше 2 млрд. доларів. Ці ресурси дадуть змогу реконструювати пріоритетні галузі промисловості за п'ять років.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку.

Основними перевагами входження банків з іноземним капіталом на ринок є такі: підвищення ефективності діяльності банків, зумовлене посиленням конкуренції; надання ширшого спектра банківських послуг; поліпшення корпоративної культури та прозорості діяльності; здешевлення банківських послуг; удосконалення системи управління банківськими ризиками; запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків; підвищення ефективності банківського нагляду й регулювання банківської діяльності; посилення ролі національних банківських систем у розподілі іноземних інвестиційних ресурсів; підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників (адже вони будуть вимушені працювати за європейськими стандартами надання банківських послуг); створення нових робочих місць.

Водночас варто зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного капіталу в банківській системі. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, втрати контролю за банківською системою з боку вітчизняних інвесторів, можливого посилення нестабільності, імовірного відпливу фінансових ресурсів, порушення роботи конкурентного механізму ринку банківських послуг.

Реалізація цих ризиків і сила їх впливу на діяльність банківської системи залежить від рівня її розвитку та конкурентоспроможності, ступеня відкритості для іноземних інвесторів вітчизняної фінансової системи та економії загалом, механізмів регулювання припливу іноземного капіталу, стабільності економічної ситуації в країні. Високий рівень ризиків залучення іноземного капіталу в національних умовах зумовлюється відносно слабким, за європейськими мірками, розвитком банківської системи та низькою конкурентоспроможністю вітчизняних банків; фактичною відсутністю механізмів регулювання припливу, рівня та якості іноземного капіталу в банківській системі; відсутністю гарантій довгострокової стабільності в країні.

Присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни; місцеві банки, які не спроможні на рівних конкурувати з іноземними, можуть збанкрутувати, що, у свою чергу, може призвести до фінансової нестабільності; зарубіжні банки завдяки конкурентним

перевагам зможуть “відібрати” найприбутковіші вітчизняні ринки та клієнтів, залишивши місцевим обслуговування інших (більш ризикових) клієнтів, посилюючи тим самим загальний рівень ризиків їх портфелів.

Сьогодні немає змоги протистояти процесам глобалізації у фінансовій сфері. Але можна й потрібно протистояти й протидіяти впливу негативних факторів, притаманних цим процесам на нинішньому етапі їх розвитку. Необхідно керувати процесами входження іноземних банків на вітчизняний фінансовий ринок, регулювати їхню діяльність у тих напрямках, які відповідають інтересам вітчизняної економіки, забезпечують стабільність функціонування вітчизняної банківської системи. Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу регулюється та контролюється належним чином, структура банківської системи поліпшується, вітчизняні банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, зростає ефективність трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, а процентні ставки за кредитами знижуються. В Україні під впливом іноземного банківського капіталу можна очікувати створення якісно нового фінансово-економічного середовища, виникнення нових можливостей. У цілому прихід іноземних банків на національний банківський ринок може стати вагомим фактором прискорення процесів розвитку банківського сектора.

Щоб усунути негативні наслідки в разі реалізації ризику втрати контролю за банківською системою з боку вітчизняних інвесторів, Національному банку доцільно задіяти механізм виконання банками обов'язкових економічних нормативів, а саме: запровадити норматив мінімальної частки інвестування банками за участю іноземного капіталу вітчизняних підприємств. Кроком до посилення підтримки вітчизняної економіки та підвищення стабільності роботи банків з іноземним капіталом є також перегляд мінімального розміру регулятивного капіталу для банків із частковою та повною участю іноземного капіталу. З метою пом'якшення можливих негативних наслідків створення в Україні філій іноземних банків і максимального використання їх потужного фінансового потенціалу доцільним є посилення вимог щодо надійності новостворюваних іноземних банківських установ шляхом встановлення відповідних критеріїв їх допуску на український ринок. Доцільно ухвалити Закон України “Про діяльність іноземних банків та банків з іноземним капіталом”, у якому регламентувати їх діяльність у напрямках реалізації важливих для національної економіки питань, пов'язаних із забезпеченням інвестиційних потреб її розвитку. Крім того, особливої уваги заслуговують питання контролю за прибутками та їх вивезення за кордон, а також оподаткування отриманих доходів, інвестування тощо.

Основні напрями оптимізації допуску іноземного банківського капіталу мають знайти системне відображення під час розробки та реалізації національної стратегії розвитку банківської системи. А тому сьогодні одним із найважливіших завдань є вироблення реальних практичних рекомендацій щодо визначення оптимальної частки зарубіжного капіталу в структурі капіталу українських банків, яка б, з одного боку, створювала здорове конкурентне середовище для вітчизняних банків і сприяла інтеграції національної фінансово-банківської системи у світовий фінансовий простір, а з іншого – не завдала нищівного удару її стабільності.

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність".
2. Версаль Н.І. Проблеми відкриття філій іноземних банків // *Фінанси України*. – 2004. – №5. – С.100.
3. Гладких Д. Проблеми і перспективи залучення іноземних інвестицій у банківську систему України // *Вісник НБУ*. – 2005. – №10. – С.13.
4. Лютий І., Юрчук О. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу // *Вісник НБУ*. – 2006. – №11. – С.18–25.
5. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи // *Вісник НБУ*. – 2007. – №1. – С.24–27.
6. Основні показники діяльності банків України // *Вісник НБУ*. – 2007. – №3. – С.70.
7. Центр наукових досліджень НБУ. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі та вплив на нього// [http //bank.gov.ua](http://bank.gov.ua).

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Николайчук Мар'ян,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Кропельницька С.О.,
кандидат економічних наук, доцент.

Актуальність узваної теми визначається необхідністю прискорення економічного розвитку міст для підвищення рівня життя територіальних громад. Для забезпечення зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг першочергове значення має залучення необхідної кількості інвестиційних ресурсів – як вітчизняних, так і іноземних. Ставлення до іноземних інвестицій в Україні, як і в багатьох інших країнах з економіками, що розвиваються, неоднозначне. Багато нарікань заслуговують транснаціональні компанії, що часто не зважають на національні інтереси країн та вдало лобіюють власні. Разом із тим, для забезпечення стабільних темпів прискореного економічного зростання обсяг капітальних вкладень в економіку повинен зрости багаторазово, у тому числі й за рахунок іноземних інвестицій.

Івано-Франківська область за економічними можливостями займає друге місце серед областей Західного регіону України, а її частка в загальнодержавному промисловому виробництві становить близько 2%. На основі вигідного географічного розташування області, розвинутої енергетичної і транспортної інфраструктури, багатих рекреаційних, водних та лісових ресурсів, наявності на її території значних за обсягами родовищ корисних копалин сформовано продуктивні сили Івано-Франківської області, ефективне використання яких дає можливість створювати конкурентоспроможні на міжнародних ринках товари і послуги. В області є яскраві приклади результативного застосування як вітчизняного, так і іноземного капіталу. Вітчизняні інвестори реалізують низку ефективних проектів у туристичній галузі, паливно-енергетичному комплексі, деревообробці, будівництві, переробній та інших галузях. Зокрема, на таких підприємствах, як ТОВ "Скорзонера", ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття", ТОВ "Уніплит", ВАТ "Івано-Франківськцемент" та багатьох інших.

На сьогодні інвесторами області є також нерезиденти із 42-х країн світу. Основним вектором інвестиційного співробітництва області є європейський: понад дві третини інвестицій надійшло з країн Європейського Союзу. Приріст прямих іноземних інвестицій в економіку області у 2007 році становив 201,7 млн. дол. США (у 2006 році – 42,6 млн. дол. США). Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області на 01.01.2008 року, склав 385,1 млн. дол. (на 01.01.2007 року – 183,5 млн. дол.). На 01.01.2008 р. найбільше капіталу внесено нерезидентами з Нідерландів – 118,3 млн. дол. США, що становить 30,7% до загального обсягу, Польщі – 55,3 млн. дол. США (14,4%), Сербії і Чорногорії – 42,2 млн. дол. США (11%), Німеччини – 26,6 млн. дол. США (6,9%), Данії – 21 млн. дол. США (5,5%), Сполученого Королівства Великої Британії – 17,1 млн. дол. США (4,4%), Італії – 16,3 млн. дол. США (4,2%). Вагомий обсяг інвестицій внесено нерезидентами в переробну промисловість області – 261,4 млн. дол. (67,9% від загального обсягу інвестицій), із них: у хімічну та нафтохімічну промисловість – 126 млн. дол. (32,7%), деревообробку – 30,3 млн. дол. США (7,9%), легку – 25,2 млн. дол. США (6,6%), машинобудування – 15,9 млн. дол. США (4,1%) тощо. У фінансову діяльність області вкладено 33,2 млн. дол., що становить 8,6% від загального обсягу інвестицій. Вкладений іноземний капітал у підприємства сільського господарства становив 46,8 млн. дол. (12,2%). За 2007 рік найбільше зросло обсяги прямих іноземних інвестицій у Калузькому – на 105,3 млн. дол. США, Рогатинському – на 18,2 млн. дол., Тлумачському – на 6,2 млн. дол., Богородчанському – на 4,5 млн. дол., Тисменицькому – на 4,1 млн. дол., Долинському – на 3,4 млн. дол. районах, містах Івано-Франківську – на 49 млн. дол. та Калуші – на 16 млн. дол. США.

Успішно реалізовані проекти переконливо свідчать про привабливість регіону, наявність сприятливих умов для ефективного освоєння інвестицій. Результати роботи підприємств з іноземними інвестиціями показують, що рівень рентабельності вкладеного в економіку області капіталу вищий, ніж у країнах із добре розвинутою ринковою економікою.

Існує багато проблем, без вирішення яких неможливо суттєво поліпшити інвестиційний клімат. Основними серед них є такі:

1. Проблеми транспортної галузі (стан доріг та автошляхів загального користування; низька швидкість переміщення вантажів залізницею, недостатньо розвинені авіаційні вантажні перевезення; вуличні затори, особливо в обласному центрі, слабкорозвинена система паркування та стоянок автотранспорту та ін.).

Для вирішення зазначених проблем пріоритетними напрямками розвитку транспортної інфраструктури та зв'язку слід уважати: розвиток мережі та поліпшення якості автомобільних доріг; розвиток та електрифікація залізничного транспорту; розвиток матеріально-технічної бази через: реалізацію інвестиційних проектів і програм, у т. ч. із залученням кредитів та інших джерел фінансування; оновлення рухомого складу; розвиток авіаційного виду транспорту й використання можливостей Івано-Франківського міжнародного аеропорту.

2. Випуск чи набуття права на користування (оренду) землі, вільних офісних та виробничих приміщень є довготривалою процедурою.

Для вирішення даної проблеми доцільно оптимізувати процедури надання в оренду, викупу майна, у т. ч. набуття права власності або користування земельними ділянками, запровадити єдиний підхід та порядок.

3. Відсутність Закону України про сільський зелений туризм, що значно гальмує розвиток сільського туризму; відсутні механізми пільгового кредитування зеленого туризму на державному рівні.

На основі аналізу інвестиційної діяльності в регіонах Київським Інститутом реформ було розраховано рейтинг інвестиційної привабливості областей, згідно з яким Івано-Франківська область розташувалась на 23 місці серед 26 адміністративно-територіальних одиниць України. При цьому враховувались понад 80 показників, які характеризують економічний стан областей, рівень розвитку фінансової, ринкової, транспортної, телекомунікаційної, інформаційної інфраструктури, стан розвитку людських ресурсів, діяльність органів місцевої влади у сфері приватного підприємництва.

Стратегічно важливими діями регіональних органів управління у сфері інноваційно-інвестиційної політики з метою покращення привабливості області для інвесторів є: поліпшення нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності; пріоритетне спрямування державних інвестицій на створення сприятливих умов для залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних галузей економіки; мобілізація фінансових ресурсів на реалізацію інвестиційних проектів; подальший розвиток в області інноваційно-інвестиційних та інформаційно-консалтингових структур (технопарків, страхових, консалтингових, аудиторських фірм, іпотечних та інвестиційних банків тощо), які сприятимуть залученню інвестицій та стимулюватимуть ділову активність; надання іноземним та внутрішнім інвесторам максимального адміністративного та нормативно-правового сприяння в діях, необхідних для здійснення інвестицій; налагодження прямих зв'язків з іноземними інвестиційними структурами та інституціями, міжнародними фінансово-кредитними організаціями; розробка та реалізація міжрегіональних та міжнародних угод про економічну інтеграцію і співпрацю; маркетингове забезпечення розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; залучення та ефективне використання кредитів і грантів міжнародних фінансових організацій; розширення інформаційно-рекламної діяльності та всестороннє поширення інформації серед потенційних інвесторів та ніші.

Посилення міжнародного співробітництва, створення більшої кількості нових підприємств різних форм власності, інтенсифікація залучення інвестицій у діючі підприємства, стимулювання інвестиційної активності інвесторів надасть можливість плідно й довгостроково співпрацювати між суб'єктами господарської діяльності, значно поліпшить соціально-економічний стан області. Зростання надходжень інвестицій дозволить більш ефективно та оперативно вирішувати існуючі проблеми соціально-економічного розвитку Івано-Франківщини.

РОЗМІР КАПІТАЛОВКЛАДЕНЬ В ОСВІТУ В УКРАЇНІ

Шпак Андрій.

І курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Іванишин О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

До основних факторів, які впливають на економічне зростання в державі, належать освітній, професійний і кваліфікаційний рівні зайнятого в економіці населення. Ступінь цього впливу значною мірою залежить від наявного інфраструктурного потенціалу освіти, який створює конкретні умови й можливості для задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Тому країни із соціально-орієнтованою ринковою економікою вже не одне десятиліття надають пріоритет освітньому комплексу.

Реалії сьогодення свідчать про те, що освіта України, особливо вища, потребує вдосконалення в напрямі більшої її демократизації, фінансово-економічної переорієнтації та інтеграції в систему міжнародної освіти. На даний час освіта перебуває лише на шляху реформування й потребує чіткої та комплексної науково-технологічної політики щодо її державної підтримки, виведення з кризового стану, стимулювання розвитку пріоритетних напрямків на базі використання як прямих, так і непрямих методів, включаючи пільгове оподаткування та кредитування.

Проблемами функціонування освіти в умовах ринкового реформування в Україні займаються наукові установи Національної академії наук України, Академії педагогічних наук, галузеві інститути та вищі навчальні заклади. Значні доробки із цієї тематики мають А.В.Величко, А.Ф.Гойко, Г.А.Дмитриченко, М.І.Долішній, Г.І.Євтушенко, В.Є.Козак, В.І.Куценко, В.І.Луговий, В.М.Новиков, О.А.Устенко, В.А.Яблонський та інші. Попри значну увагу вчених до окремих аспектів діяльності вищих навчальних закладів варто зауважити, що науковці розглядають переважно проблеми реформування освіти як галузі, не надаючи значення економічним проблемам, через які виникає соціальна напруга в колективах вищих навчальних закладів. Невирішеним є питання поєднання системи освіти з потребами економіки країни в умовах формування різних форм власності. Тому дослідження соціально-економічних аспектів розвитку вищої освіти в умовах формування ринкових відносин є досить актуальним науковим завданням, вирішення якого має практичне значення.

Дане дослідження тісно пов'язане з проблематикою Інституту економіки НАН України в межах науково-дослідної теми “Удосконалення інфраструктури соціальної сфери” (державний обліковий номер 020011004642) та теми “Економічне регулювання соціальної сфери в перехідній економіці” (державний реєстраційний номер 0100Ш04301).

Проаналізувавши фактичне виконання плану фінансування вищих закладів освіти Міністерства освіти і науки України, можна зробити висновок, що відсоток виконання плану в 1996–1997 рр. був вищим, ніж у 1998–1999 рр. У 1996 р. фактичне фінансування було меншим від запланованого на 37839 тис. грн., або на 8,17%, у 1997 р. – на 33817 тис. грн., або на 6,18%, а в 1998 р.

на 1314007 тис. грн., або на 20,70 %, у 1999 р. – на 99692,79 тис. грн., або на 15,12%. Слід зазначити, що цих асигнувань недостатньо для виплати заробітної плати працівникам, стипендій студентам, оплати комунальних послуг, закупівлі підручників тощо.

Рівень забезпечення навчального процесу іншими ресурсами є також у край незадовільним, починаючи від технічного забезпечення (комп'ютери, множильна та відеотехніка) і закінчуючи методичним забезпеченням. Так, наприклад, згідно з дослідженнями Проекту оцінки регіональних потреб, в якому порівнюються освітні установи Східної Європи і країн колишнього СРСР, доступ до копіювальної техніки за місцем своєї роботи мають 44% викладачів і 58% студентів (в Угорщині, відповідно, 93% й 99%, у Польщі – 92% і 95%, у Росії 48% і 68%), а можливість вільно користуватися комп'ютером – 44% викладачів і 51% студентів (в Угорщині, відповідно, 86% і 95%).

Важливу роль у розвитку та збереженні людських ресурсів, а також здійсненні принципів соціальної справедливості в країнах із розвинутою ринковою економікою відіграють соціальні програми, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, які характеризуються досить високим рівнем витрат у країнах – членах ЄС. У цілому по ЄС у 2003 р. середні витрати на соціальний захист становили 28% ВВП проти 18% у 1993 р. та 25,5% у 1990 р. Вони варіюють від 16,5% в Ірландії до % у Франції та 33,5% – у Швеції.

Принципово важливими для майбутнього країни є вкладення в людський капітал. Статистика показує, що рівень освіченості населення в Україні цілком відповідає світовим стандартам, але якість освіти сьогодні погіршується, оскільки вона визначається насамперед розмірами капіталовкладень на кожного, хто залучений до навчання. У доповіді ООН “Про людський розвиток” освітній рівень громадян в Україні визначений не гіршим, ніж у таких країнах ЄС, як Німеччина, Іспанія, Греція за витратами грошей на освіту у відсотках від ВВП. Але оскільки бюджет нашої країни набагато нижчий, ніж у країнах ЄС, то витрати на освіту в Європі значно вищі, ніж в Україні. Показовим у даному випадку є не відсоток, спрямований на розвиток освіти, а розміри асигнувань на душу населення.

1. Higher education for the XXI century: the lessons of experience // IBRD, WB. – 2004. – P.105.
2. Les fonctions principales de l' instruction superieure // These du Ministere de l'enseignement, de rinstruction superieure et de la science FRANCE. – Paris-Lille, 2006.
3. Monteneu P. Le systeme de l' instruction superieure en France. – UNESCO: IBE, 2006.
4. ПРООН. Доклад о развитии человека 2001, 2006; European Comission, Eurostat. Spending on human resources (Publics expenditure on education). <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ В ОРГАНІЗАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ КАР'ЄРНОГО РОСТУ

Белей Наталя,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Копчак Ю.С.,
кандидат економічних наук, доцент.

Дотепер існує думка, що управління знаннями в Україні є неперспективним й успішні проекти в даній області в нашій країні відсутні. Однак дійсність постійно спростовує такі твердження.

Концепція управління знаннями відноситься до числа тих розпливчастих понять, що можуть одночасно здаватися як усеосяжними, так і такими, що не означають нічого конкретного.

Поняття “Управління знаннями” (*Knowledge Management, KM*) народилося в середині 90-х років у великих корпораціях, де проблеми обробки інформації придбали особливу гостроту, ставши критичними. Основне вузьке місце це обробка знань, накопичених фахівцями компанії (саме такі знання забезпечують їй перевагу перед конкурентами). Знання, що не використовується й не зростає і, у кінцевому рахунку, старіє і стає марним, точно так само, як гроші що зберігаються, не перетворюючись в оборотний капітал, у кінцевому рахунку, знецінюються. Знання ж, що поширюється, здобувається й обмінюється. Навпаки, генерує нове знання. Існують десятки визначень знання, але в системах КМ – це фундаментальний ресурс, що базується на практичному досвіді фахівців і на даних, використовуваних на конкретному підприємстві.

Фахівці вважають, що в організаціях у тій чи іншій формі використовуються тільки 20% усіх знань, що стають “явними”; це означає, однак, що 80% залишаються незатребуваними. У компаніях, де не застосовуються методики управління знаннями, вирішення задач і прийняття рішень регулярно здійснюється в умовах недостатньої поінформованості співробітників.

Прагнення особи виразити, реалізувати себе через професійні досягнення, формальним підтвердженням яких є кар'єрне просування, стає невичерпним джерелом активності в професійній діяльності. Діяльність людини в обраній професії є частиною життєвої стратегії, тобто індивідуальної організації і регулювання ходу життя згідно із цінностями особи.

Кар'єра – це швидке, успішне, прогресивне просування обраним трудовим (професійним) шляхом, що передбачає досягнення поваги, популярності, слави у своєму колі і/або матеріальної вигоди власними силами, за рахунок максимального використання своїх здібностей, професійної майстерності та особистих якостей. З цього визначення зрозуміло, що поняття “кар'єра” в сучасному розумінні має лише позитивне значення, без того негативного відтінку, який тривалий час вкладався в слово “кар'єрист”.

Розрізняють два види кар'єри: професійну і внутріорганізаційну.

Професійна кар'єра характеризується проходженням конкретним працівником у процесі професійної діяльності різних стадій розвитку.

Внутріорганізаційна кар'єра охоплює послідовну зміну стадій професійного розвитку працівника в межах однієї організації. Вона реалізується в трьох основних напрямках: вертикальний, горизонтальний, доцентровий.

Планування, реалізація і контроль ділової кар'єри з боку організації полягає в тому, щоб із моменту прийняття працівника на роботу і до моменту його звільнення організувати планомірне горизонтальне і вертикальне просування співробітника в системі службових посад і пов'язати цілі організації і конкретного працівника.

Одну з гіпотез щодо управління кар'єрою персоналу висунув німецький учений Освальд (1853–1932 рр.). На його думку, потрібно виявляти не те, які риси вдачі кращі для високих результатів, а те, які умови сприяють найбільшій мірою досягненню цих результатів. Висновок із неї такий: в умовах зростання творчих початків керівництву слід уникати уніфікованих способів організації та мотивування праці, більше піклуватися про індивідуальний підхід до стимулювання працівників, створюючи тим самим для кожного з них найбільш сприятливі умови.

Але чи є сприятливим для розвитку організації та самого працівника довготривала робота на одному підприємстві? На це питання не можна відповісти однозначно.

Незважаючи на всі “за”, стрілки терезів сучасного менеджменту поступово зміщуються в бік “проти”: середня тривалість роботи працівника на одному місці повинна наблизитися до трьох років.

Важливе значення має і особисте, самостійне планування та реалізація кар'єри працівником.

І, нарешті, “Людьми не треба “управляти”. Завдання – направляти людей. Мета – зробити максимально продуктивними специфічні навички і знання кожного окремого працівника”, – так П.Друкер визначив одне з найважливіших завдань менеджменту у ХХІ ст. Це завдання перед менеджментом поставлене, але, на жаль, ще дуже мало зроблено для його вирішення.

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. – К.: Знання, 2004.
2. Щёкин Г.В. Основы кадрового менеджмента. – К.: МАУП, 2002.
3. Криштафович А.Н. Управление знаниями – перспективный направление менеджменту // Управление та маркетинг. – 2003. – №1.
4. Андерсен Е. Вирощування великих нових менеджерів // www.management.com.

ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТА РЕПОЗИЦІОНУВАННЯ

Федів Леся.

У курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гречаник Н.Ю.,
асистент.

Ринкове позиціонування за сучасних умов є одним із найефективніших методів конкурентної боротьби на споживчих ринках.

Позиціонування товару – це забезпечення товару чітко відокремленого від інших товарів місця на ринку й у свідомості цільових споживачів. Будь-який товар споживачі сприймають як набір певних його властивостей. Позиціонування – робота не з товаром, а зі свідомістю споживачів.

Тактика позиціонування:

1. Позиціонування на основі унікальної торгової позиції. Аналізується конкурентний ряд товарів і оцінюється свій товар, щоб знайти відмінності в якості, ціні, технології тощо. Використовується, якщо товар дійсно кращий за якимось параметром, тобто має унікальну перевагу, яку компанія посилено рекламує і підтримує на своєму цільовому ринку.

2. Позиціонування на основі емоційної пропозиції.

Якщо товар не є кращим, можна створити в споживача відповідне враження. При цьому споживачу декларується не раціональний, а емоційний мотив покупки: “моя улюблена кава”, тобто ніякої функціональної відмінності, просто подобається. Головне завдання – викликати у свідомості споживача єдину у своєму роді асоціацію.

3. Багатофакторне позиціонування (оптимальне співвідношення “ціна – якість”). Використовується, коли існує велика конкуренція і фірма програє конкурентам за домінуючою ознакою.

4. Позиціонування на основі поточної ринкової позиції.

Виділяють такі етапи позиціонування:

1. Маркетингові дослідження: дослідження сприйняття з боку потенційних покупців товарів підприємства; вивчення позиції товарів підприємства і конкурентних аналогів; розробка карти сприйняття товару і конкурентного товару; дослідження реакції покупців на позиціонування; виявлення переваг споживачів та їхнього рейтингу.

2. Встановлення мети позиціонування: позиціонування (споживче, конкурентне); репозиціонування; перепозиціонування.

3. Розробка стратегії позиціонування: наступальна (атакуюча) стратегія; оборонна стратегія.

4. Розробка тактики позиціонування: споживче позиціонування; позиціонування відносно конкурентних товарів-аналогів; конкурентне позиціонування.

5. Розробка комплексу маркетингу.

6. Оцінка ефективності позиціонування.

Класифікацію стратегій ринкового позиціонування можна показати за такими ознаками: рівнем позиціонування; об'єктом, відносно котрого відбувається диференціація; ставленням до марок-конкурентів; розміщенням в товарній

категорії; розміщенням відносно існуючих марок; типом властивостей товару, на які спирається позиціонування; кількістю обраних позицій; етапністю позиціонування; ставленням до існуючої ринкової позиції.

Процес позиціонування складається з трьох етапів: спочатку виділяють набір можливих конкурентних переваг, які можна було б використати при позиціонуванні, потім обирають конкурентні переваги, які найбільше відповідають цілям компанії, і, нарешті, здійснюють конкретні заходи для формування й закріплення обраної позиції на ринку.

Стратегічна позиція виникає на основі трьох відмінних компонент, які не взаємовиключають, а часто доповнюють одна одну. По-перше, позиція може базуватися на виробництві множини товарів та послуг (асортиментне позиціонування), тому що воно базується більше на пропозиції товарів та послуг, а не на певному сегменті ринку. Асортиментне позиціонування є економічно доцільним, якщо компанія в змозі виробляти якісні специфічні товари чи послуги, ведучи відмінну від конкурентів комерційну діяльність.

Другим можливим фундаментом для стратегічного позиціонування є задоволення всіх або майже всіх потреб окремого ринкового сегмента – сегментне позиціонування, яке ставить за мету цілком завоювати окремий сегмент ринку. Воно має місце, коли є групи споживачів із різними потребами, коли кожна така група вимагає окремого набору послуг. Деякі групи споживачів є чутливішими до цін, ніж інші, деякі потребують відмінних рис продукції, деякі відчують потребу в детальнішій інформації, сервісній підтримці, окремих послугах тощо.

Третім можливим фундаментом для позиціонування є намагання задовольнити потреби клієнтів, що різняться за ступенем доступності. Хоча потреби цих клієнтів є подібними до тих, які є в інших клієнтів, їх специфіка вимагає ведення відмінної діяльності (позиціонування за принципом доступності). Доступність може бути наслідком географічного розташування клієнтів чи розміру групи чи ще будь-чого, що лежить в основі іншої діяльності, потрібної для найефективнішого задоволення потреб клієнтів.

Репозиціонування – це зміна позиції фірми відповідно до підвищення конкурентних переваг, яка забезпечує покращення результатів діяльності та позитивне бачення споживачами.

Позиціонування – це не просто формування ринкової ніші, це ефективний спосіб боротьби з конкуренцією та забезпечення позитивного іміджу в очах споживача.

Отже, метою репозиціонування є укріплення лідерських позицій компанії, удосконалення принципів управління, створення оновленого іміджу компанії, зокрема корпоративного стилю, цінностей та місії.

Репозиціонування компанії сприяє досягненню поставлених бізнес-цілей і збільшенню частки на ринку.

1. Армстронг Гарі, Котлер Філіп. Маркетинг. Загальний курс. – 5-те видання: Пер. з англ. Навч. пос. – М.: Видавничий дім “Вільямс”, 2001. – 608 с.: іл. – Парал. тит. англ.

2. Дональд Р., Рассел С. Управление товаром. – 3-е изд.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 624 с.: ил. – Парал. тит. англ.
3. Раджив Батра, Джон Дж. Майерс, Дэвид Аакер. Рекламный менеджмент: Пер. с англ. Уч. пос. – 5-е изд. – М., С.-Пб.; К.: Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 784 с.: ил. – Парал. тит. англ.
4. Хулей Грем, Сондерс Джон, Пирси Найджел. Маркетинговая стратегия и конкурентное позиционирование: Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 800 с.

СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Гундяк Світлана,

У курс, економічний факультет

Науковий керівник – Дмитрук М.М.

кандидат економічних наук, старший викладач

Світові тенденції глобалізації, швидкий технічний та технологічний ріст виробництва, зростаючі темпи розвитку національних ринків і, як наслідок, посилення до “неможливого” конкурентної боротьби ставлять високі вимоги до стратегічних маркетингових підходів у діяльності господарюючих суб’єктів. Тільки стратегічний маркетинг, із властиво йому функціональним апаратом, у змозі передбачити й “створити” майбутнє, саме він на даний час є найсучаснішим дієвим інструментом конкурентної боротьби.

Аналіз основних періодів еволюції підходів до ефективного ведення бізнесу та розвитку управління приводить до висновку, що стратегічний маркетинг виник у результаті органічного поєднання методів маркетингового менеджменту та стратегічного управління. В умовах сучасності стратегічний маркетинг – це самостійний напрямок у маркетинговій науці, для якого властиві своя суть, мета, об’єкт та предмет дослідження, суб’єкти, функції та методи.

Основною метою стратегічного маркетингу є досягнення господарюючим суб’єктом стійкої конкурентної переваги.

Об’єктом стратегічного маркетингу є практика маркетингової діяльності в процесі визначенні місії та цілей підприємства, розробки стратегії його розвитку та формування сприятливих передумов ефективної її реалізації.

Предметом стратегічного маркетингу є процес включення маркетингу в систему стратегічного управління підприємства.

Суб’єктами стратегічного маркетингу є спеціалісти в галузі маркетингу, менеджери, топ-менеджери, інші спеціалісти, які через свої професійні обов’язки чи інші умови задіяні в процесі стратегічного планування.

Питання визначення місця стратегічного маркетингу в структурі менеджменту підприємства є варіативним, однозначна відповідь на яке в економічній літературі відсутня.

Інтегрована функція менеджменту – стратегічний маркетинг – пронизує всі стратегічні рівні підприємства і на кожному з них відіграє своєрідну роль.

Наприклад, на загальнокорпоративному рівні стратегічний маркетинг бере участь у визначенні місії та цілей підприємства.

На бізнес-рівні за допомогою стратегічного маркетингу проводиться аналіз портфеля бізнесу, досліджуються ринкові позиції стратегічних господарських підрозділів та визначаються стратегічні напрямки їх розвитку.

На функціональному рівні на стратегічний маркетинг покладаються завдання з визначення маркетингових цілей, розробки маркетингової стратегії та формування сприятливих передумов ефективної її реалізації.

Якщо розглянути визначення різних дослідників щодо стратегії маркетингу, то логічно випливає думка про те, що стратегія маркетингу – це, перш за все, сценарій дій із реалізації маркетингових цілей. За аналогією з будівництвом вона являє собою уявний “східці вгору” на шляху підприємства до “трону” його “величності” споживача.

Головною особливістю цих східців є те, що підприємство, “ступуючи по них”, одночасно їх створює. Кожна сходинка, як і належить східцям, розміщена в чіткій логічній послідовності згідно з певним причинно-наслідковим зв'язком. Плавний і переконливий рух по них забезпечується при умові проходження кожної сходини. Кут висхідної “східців” залежить від висоти “трону” споживача (маркетингових цілей). Їх міцність та надійність залежить від якості матеріалів будівництва (внутрішнього середовища підприємства) та кваліфікації спеціалістів: архітекторів, що розробляють проект (маркетологів-стратегів); будівельників-монтажників, що втілюватимуть проект у життя (маркетологів тактиків), а також, безумовно, від умов довкілля (маркетингових можливостей і загроз, у тому числі й конкуренції). Зауважимо, що конкуренція при цьому відіграє роль джерела певного роду руйнівних коливань основи східців, і чим вона більша, необхідно більш якісний матеріал та вища кваліфікація спеціалістів-виконавців.

Стратегічний маркетинг – це постійний пошук. Пошук кращої можливості задоволення потреб. Саме він є “генератором” руху “невидимої руки” Адама Сміта. Стратегічний маркетинг “прагне” максимально наблизити якість товару до потреб споживачів, що, у свою чергу, лягає в основу збільшення попиту на цільових сегментах.

Отже, стратегічний маркетинг – це інтегрована функція менеджменту, яка охоплює стадію планування маркетингу, відіграє своєрідну роль на кожному із стратегічних рівнів суб'єкта господарювання й спрямована на підвищення конкурентоспроможності підприємства зокрема та зростання добробуту суспільства загалом.

1. Ламбен Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. – С.-Пб., 1996.
2. Фатхудинов Р.А. Стратегический маркетинг. Учебник. – М., 2000.
3. Дей Д. Стратегический маркетинг. – М., 2002.
4. Дмитрук М.М., Устенко А.О. Стратегічний маркетинг в системі управління підприємством // Шоста загальноукраїнська студентська конференція: Розбудова держави: Духовність. Екологія. Економіка: Зб. матеріалів / Відп. ред. Л.О. Красицька. – К.: Фонд Т.Шевченка, 2000. – С.193–195.
5. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент: Пер. с англ. – С.-Пб., 1999.
6. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник. – К., 1998.

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПРОСТОРОВОЇ СИСТЕМИ

Шиян Роксана,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ткач О.В.,
кандидат економічних наук, доцент.

Розвиток Івано-Франківської області передбачає запровадження програмного документа, складеного на Конференції ООН у 1992 році, який ставить головну мету на майбутнє – просування шляхом сталого розвитку суспільства – процесу розбудови регіону на основі узгодження й гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових із метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь. Сталий розвиток розглядається як такий, що не тільки породжує й сприяє економічному зростанню регіону, а й справедливо розподіляє його результати, відновлює довкілля та сприяє подоланню бідності.

Вирішення цих питань лежить у площині просторової парадигми економічної науки, базовими критеріями якої виступають поняття “простору” та “економічного простору”.

Соціально-економічним простором вважається динамічна система, що включає потоки всіх наявних ресурсів розвитку. Регіональний простір – це внутрішнє середовище, в якому розміщені, взаємодіють і розвиваються продуктивні сили. Таким чином, проблеми сталого розвитку Івано-Франківської області доцільно розглядати в контексті головних аспектів просторової системи: концентрації та сегрегації.

Нашій області властива тенденція регіональної концентрації. Просторовий вимір економічної концентрації пов'язаний з оцінкою економічної щільності – характеристики, що відображає якість протікання економічних процесів і одночасно виступає кількісним виміром розподілу економічних впливів. Економічна щільність є фундаментальною структурою простору регіону, яка свідчить про економічний потенціал та рівень його економічної активності.

Сучасні наукові дослідження пропонують розрахунок індексу економічної щільності регіону через показник щільності населення та показник грошового доходу на одну особу. Згідно з таким підрахунком даних за 2005 рік впливає, що наша область посідає сьоме місце в порівнянні з іншими областями. Її економічна щільність становить 525.9 доходу на одну особу, отже, у нашому регіоні простежується проблема сталого розвитку – економічного забезпечення.

Наступною є проблема регіональної екстериторіальності – характеристики фінансових та матеріальних потоків, яка носить об'єктивний характер і використовується відносно капіталу або суб'єкта, які набувають конкурентних переваг за умов виходу на територію походження, що призводить до розриву простору виробництва та концентрації прибутку. Прикладом екстериторіальності може стати банківська система регіону. За показниками лише 6.8% інвестиційних проектів фінансуються за рахунок власних коштів банківських установ, а 68.6% – за рахунок коштів підприємств. Основною причиною цього є відсутність інвестиційної скерованості операцій банків. Процес економічної концент-

рації породжує проблему збалансованості інтересів різних соціальних груп. На такому рівні актуальності набуває проблема соціальної та економічної сегрегації – соціальної та економічної обмеженості свободи вибору місця проживання населення, а також соціальної ієрархії міського простору, яка формується внаслідок нерівномірного розподілу суспільних благ, що в контексті сталого розвитку відображає проблеми сприятливого середовища для життя та підвищення безпеки життя людей. Передумовою виникнення просторової сегрегації в нашій області виступає периферійність деяких населених пунктів. Її індикаторами є співвідношення населення в регіоні, рівень забезпеченості соціальними послугами в регіональному центрі та регіоні, співвідношення сільського та міського населення, рівень бідності та рівень депривації – соціального процесу скорочення або позбавлення задоволення основних життєвих потреб населення, результатом якого є зростання бідності. Найбільшим є розрив у рівнях бідності між великим містом і селом. Просторова сегрегація є негативним фактором, який перешкоджає збалансованому сталому розвитку регіону.

Для вирішення проблем сталого розвитку суспільства нашої області необхідно розробити концепцію, яка сприятиме створенню цілісної системи законодавства в даній сфері, введенні дієвого економічного механізму та відмові від процесів розвитку, які призводять до деградації суспільства.

1. Долішній М.І. Соціально-економічне районування України: Препринт. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 1997.
2. Стронянська І., Шульц С. Міжрегіональна інтеграція в Україні: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів: Арал, 2007.
3. Політика регіонального розвитку в Україні: особливості та пріоритети. Аналітична доповідь. / За ред. З.Варналія. – К.: НІСД, 2005.
4. Чухрай Н. Комплексне застосування маркетингу міст в Україні: аналіз теорії та практики // Аспекти самоврядування. – 2006. – №3(35) – С.56–60.
5. www.info.usaid.gov.

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Наумець Тетяна,

У курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Копчак Ю.С.,

кандидат економічних наук, доцент.

Організаційна культура виступає тією силою, яка може працювати на організацію або проти неї. Організація, а це може бути підприємство, фірма чи корпорація, як люди чи нація, набуває досвіду протягом свого розвитку, що акумулюється в колективній підсвідомості. Це визначає організаційну поведінку людей шляхом настанов, приписів, заборон, закодованих послань. Як підкреслював відомий китайський діяч Лі Куан Ю: “Культура має досить глибокі корені. Її не можна відчутти на дотик, але вона реальна цінність, і її сприйняття,

соціальні приписи, вихідні положення – все це викристалізовується у людській свідомості” [2, с.55].

В умовах, коли конкуренція загострюється і доводиться боротись за кожен копійку прибутку, грамотне управління корпоративною культурою дозволяє одержати додаткову економію засобів, підвищити продуктивність праці й зменшити плінність кадрів. Крім того, створення всередині компанії деякого ідеологічного простору, який гарно називають “корпоративна культура”, сприяє скороченню витрат на підбір персоналу, зменшує втрати в результаті витоку конфіденційної інформації і навіть знижує затрати на маркетинг і PR-колектив сам транслює позитивний імідж компанії в зовнішнє середовище. Але за однієї умови: якщо в основу відносин між адміністрацією і персоналом закладений принцип взаємодовіри. Декларації повинні відповідати дійсності, а обіцянки підкріплюватись механізмами їх виконання [5, с.51].

Організаційна культура відіграє роль середовищеутворюючої основи компанії, орієнтує всіх її членів на спільні цінності й ідеали, єдині підходи до спільних проблем, згуртовує всіх співробітників, для котрих робота саме в даному колективі сама по собі стає великою цінністю й важливим стимулом удосконалення праці. Формування корпоративної культури, що приводить до сприятливого психологічного клімату в колективі, стає в сучасних умовах глобальним стратегічним ресурсом компанії.

Е.Семпсон, автор книги “Людина корпоративна”, вважає, що в великих компаніях існує пряма залежність продуктивності праці від душевного комфорту, міри психологічної сумісності працівників [4, с.54].

Управління культурою є достатньо тривалим процесом. Базові припущення, що лежать глибоко у свідомості, віруваннях і поведінці членів організації, неможливо змінити за короткий термін. Даний процес передбачає постійну соціалізацію нових членів організації, нескінченне з’ясування того, у що вірять і що цінують в організації, невпинна увага як до загального абстрактного погляду на речі, так і до конкретних деталей побуту організації, і, нарешті, правильного планування всієї цієї роботи [1, с.354].

Безумовно, єдиного списку рекомендацій про те, як “правильно” формувати й підтримувати “нормальну” організаційну культуру для керівника, скласти ніхто не зможе. Проте слід дотримуватись принципу, що формальне закріплене, обов’язкове для виконання всіма, повинне відповідати неформальному, що приймається і поділяється співробітниками компанії. Формус її також, до певної міри, і культура більшої спільноти (суспільства), у межах якої організація змушена діяти.

Кожна організація з погляду її структури, як і кожна людина, є оригінальною, своєрідною, має лише їй притаманні риси, особливості. Організація – це складний організм, основою життєвого потенціалу котрого є організаційна культура. Культура організації є однією з персоніфікуючих ознак компанії. Культура, побудована на використанні сильних сторін кожного співробітника, чудова тим, що її неможливо скопіювати. А перевага, яку неможливо скопіювати, – це перевага на роки. Не треба намагатись вкласти в людей те, чого їм “ніби” не вистачає. Краще постаратись розкрити те, що в них уже закладено. Така-

новитий працівник нагадує підсилювач. Чим більше уваги йому приділяють, чим більше енергії вкладають, тим кращою буде віддача. Тому керівник повинен зрозуміти для себе, що таке досконалість на кожному робочому місці, і винагороджувати матеріально тих людей, котрі прагнуть досконалості, присвоювати їм звання, наділяти престижем. Зробити так, щоб людина могла рости, займаючись тією справою, яка їй вдається найкраще [3, с.59–63]. Не існує жодної організації, культура якої в точності повторювала б культуру іншої. Усе це не лише відрізняє одну організацію від іншої, але й суттєво передбачає успіх функціонування й виживання її в довгостроковому періоді. Герберт Волперт, член міжнародної групи консультативних організацій “MIRA”(Німеччина): “Ми зараз наближаємося до того часу, коли ринки будуть просто переповнені різноманітними товарами, і тоді їхня цінність буде залежати від того, наскільки чітко і ясно товари й організації відрізняються одна від іншої. Які цінності організації представляє назовні, на які цінності орієнтовані товари. Саме такі товари і організації, що їх виготовляють, зможуть зберегтися.

На жаль, навіть найбільш продумана організаційна культура не може замінити грамотного управління, працюючих технологій, налагоджених бізнес-процесів. Корпоративна культура – це інструмент тонкого управління, котрий створює більш ефективну організацію тоді, коли решта інструментів перебуває в робочому стані, працює “як годинник”. Інакше формування організаційної культури стає міфом” [6, с.29].

1. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент: человек, стратегия, организация, процесс: Учебник. 2-е изд. – М.: Фирма Гардарика. 1996. – 416 с.
2. Палеа Ю.І. Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культура. – К.: Вид-во Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2000. – 211 с.
3. Бэкингом М. Как добиться максимума от своих подчиненных // Менеджмент и менеджер. – 2004. – №10. – С.59–63.
4. Бойко Е.В. Корпоративная культура как основа эффективного управления предприятием // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – №4. – С.52–58.
5. Деревянко Е., Лагода Т. Культпросвет. Управление корпоративной культурой способно принести компании дополнительные барыши // Бизнес. – 2004. – №3. – С.51–53.
6. Ушакова Д., Славянская А. Корпоративная культура как инструмент тонкого управления // Менеджмент и менеджер. – 2006. – №4. – С.27–29.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Задна Ірина.
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Барчук В.ІІ.,
старший викладач.

Як багатоаспектна та складна соціально-економічна категорія зайнятість населення пов’язана не з одним з економічних або соціальних законів, а з їх сукупністю, механізм дії яких спрямований на залучення в процес суспільного відтворення обмежених ресурсів, задоволення суспільних і особистих потреб.

Зазначені характеристики розкривають найбільш важливі економічні та соціальні аспекти зайнятості населення як соціально-економічної категорії. Її сутність складає взаємодія суб’єкта зайнятості в особі працездатного населення з її об’єктом у вигляді робочих місць, що має місце на мікрорівні національної економіки, де вона постає як взаємодія між особистими і речовими факторами виробництва в певних пропорціях та з відповідними якісними характеристиками. Це пов’язане з тим, що зайнятість являє собою необхідні соціально-економічні рамки, в яких здійснюється праця [3, с.38].

Як соціально-економічну категорію зайнятість населення можна розглядати, перш за все, з позицій виробництва і його умов, тому що для цього необхідне об’єднання працівника із засобами виробництва; з позицій суспільного відтворення – як процес формування, розподілу й використання працівників, визначення умов і форм їх включення в суспільно-корисну працю та забезпечення певних масштабів такого включення. Останнє визначає рівень забезпеченості працездатного населення робочими місцями в системі суспільного поділу й кооперації праці, від якого залежить соціальна захищеність працюючих та реалізація їх конституційного права на працю; з позицій нагромадження – як процес створення нових робочих місць та засобів існування працівників; з позицій споживання – як реалізована трудовозабезпеченість, унаслідок якої надані працівником послуги праці оплачуються; з позицій поділу праці – закріплення працівника за певною сферою трудової діяльності; з позицій суспільного відтворення – як об’єктивний постійно відтворюваний процес [3, с.34].

Важливо зазначити, що зайнятість населення, на відміну від праці, це не діяльність, а суспільні відносини – економічні, соціальні та інші – з приводу включення працівника в систему поділу та кооперації праці на певному робочому місці.

У сучасних умовах законодавство нашої держави відносить до зайнятого населення тих громадян України, які проживають на її території на законних підставах та працюють за наймом на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форми власності, у міжнародних та іноземних організаціях в Україні і за кордоном, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, членів кооперативів, фермерів і членів їхніх сімей, які беруть участь у виробництві [3, с.36].

Безробітними в Україні визнаються громадяни, що не мають роботи й заробітку, зареєстровані в державній службі зайнятості, а також ті, які шукають роботу і готові до неї приступити [1, с.86].

Згідно зі статистичними даними, можна побачити зміни, які відбулися на ринку праці за останні два роки на прикладі Івано-Франківської області. За аналізом статистичних показників на підприємствах, установах, організаціях області, з економічних причин у 2007 р. було вивільнено 1185 осіб, що більш як на дві третини (на 68,4%) менше, ніж у 2006 р., та в 5,9 раза, ніж передбачалось вивільнити. За даними обласного центру зайнятості, протягом 2007 р. його послугами скористалися 99,5 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян проти 108,4 тис. за 2006 р. На обліку цієї установи на 1 січня 2008 р. перебувало 25,6 тис. незайнятих громадян, які шукали роботу, з них 62,0% склали жінки, 40,5% – молодь у віці до 35 років. Офіційний статус безробітних на зазначену дату набули 98,2% незайнятих громадян, з них 72,4% отримували допомогу з безробіття. Серед цієї категорії громадян майже кожен другий раніше займав місце робітників, кожен четвертий – посаду службовця, кожен третій – не мав професійної підготовки [5, с.280].

Позитивна тенденція спостерігалася у 2007 р. щодо скорочення обсягів довготривалого безробіття. Кількість безробітних, які перебували на обліку в державній службі зайнятості більше одного року, порівняно з 2006 р. скоротилася на 596 осіб, або на 4,5%, і становила 12,8 тис. осіб. Серед безробітних осіб, які перебували на обліку в державній службі зайнятості на кінець 2007 р., середня тривалість безробіття в порівнянні з 2006 р. залишилася без змін і склала 6 місяців.

Таблиця 1

Основні тенденції щодо зареєстрованого безробіття у 2006–2007 рр.

	Кількість зареєстрованих безробітних на 1 січня					
	2007 р.			2008 р.		
	осіб	у % до		осіб	у % до	
1 січня 2006 р.		1 грудня 2006 р.	1 січня 2007 р.		1 грудня 2007 р.	
Безробітних, усього	28949	87,2	103,8	25115	86,8	104,4
з них						
жінки	17871	86,4	102,9	15619	87,4	103,0
молодь у віці до 35 років	11916	80,3	101,8	10134	85,0	103,1
особи, які потребують особливого соціального захисту	5423	101,2	99,9	5165	95,2	100,8
вивільнені з економічних причин	1817	102,9	95,1	962	52,9	89,6
особи, які проживають у сільській місцевості	20512	90,6	105,5	17311	84,4	106,6

Кількість зареєстрованих безробітних порівняно з 1 січня 2007 р. скоротилася на 13,2%, а з 1 грудня м. р. збільшилася на 4,4% і на 1 січня 2008 р. стано-

вила 25,1 тис. осіб. Зменшення кількості безробітних відбулося серед міського населення (на 7,5%), а для сільського населення цей показник зріс на 15,6%. Із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття в грудні 2007 р. на допомогу з безробіття було виплачено 5,5 млн. грн. [5, с.283, 288].

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що ситуація на ринку праці в регіоні покращується, кількість безробітних скоротилася, кількість вакантних місць зменшилась, а це означає, що кількість працевлаштованих осіб зростає в порівнянні з попереднім 2006 роком.

Таким чином, зайнятість населення як соціально-економічна категорія являє собою єдність і відмінність економічних і соціальних відносин, основою яких є економічні, що виникають між людьми в процесі суспільного відтворення. Причому, як не може бути економічних аспектів зайнятості поза соціальними, так само не існують тільки соціальні аспекти цього явища поза економічними. Виключати із зайнятості населення один із його аспектів означає позбавити її того реального змісту, що притаманний зайнятості як соціально-економічній категорії, яка відображає основні властивості й закономірності явищ об'єктивної реальності.

1. Барішнікова О.С., Барішніков М.В. Основні напрямки дослідження зайнятості населення // Економіка та держава. – 2005. – №12. – С.85–88.
2. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / За ред. Г.П.Климка, В.П.Пестеренка. – К.: Вища школа, 1994. – 559 с.
3. Руженський М.М. Економічні та соціальні аспекти зайнятості в ринковій економіці // Економіка та держава. – 2005. – №2. – С.33–38.
4. Рябий С.А., Пуліна Г.В., Кавецький О.Е. Сутність і регулювання неформальної зайнятості // Економіка та держава. – 2005. – №8. – С.68–72.
5. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2006 р. / Головне управління статистики в Івано-Франківській обл. / За ред. Колібрівського. – Івано-Франківськ, 2007. С.279–292.

ВПЛИВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Зборовський Володимир,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Мацола М.М.,
старший викладач.

В економічну науку поняття “людський капітал” увійшло на початку 60-х років ХХ століття. Людський капітал визнано найціннішим ресурсом, набагато важливішим, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Саме людський капітал є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання й ефективності.

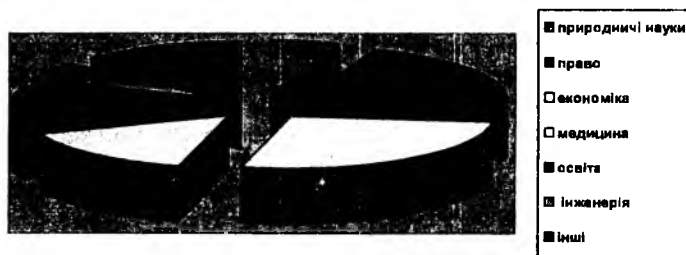
В Україні система освіти включає такі підсистеми:

- дошкільна освіта й виховання;

- загальна середня освіта;
- професійно-технічна освіта;
- вища освіта;
- аспірантура й докторантура [1, с.69].

Переважає більшість студентів ВНЗ представлена особами, які навчаються у ВНЗ III–IV рівня акредитації (79% проти 21% у ВНЗ I–II рівнів). Середньорічний темп зростання контингенту студентів ВНЗ III–IV рівня акредитації в період із 2001 до 2006 року становив 109,5%. Станом на початок 2005–2006 н. р. у розрахунку на 10 тисяч населення України припадало 429 студентів ВНЗ III–IV рівня акредитації та 116 студентів ВНЗ I–II рівня акредитації [1, с.57].

Рис.1. Розподіл випускників ВНЗ III–IV рівнів акредитації в Україні 2005–2006 н. р. за галузями знань

Таким чином, розподіл випускників має таке співвідношення:

- економіка – 30%; право – 21%; медицина – 16%; освіта – 11%; природничі науки – 5%; інженерія – 5%; інші галузі – 11% [1, с.62].

Як бачимо, і донині зберігаються ознаки того підприємницько-комерційного та правового “буму” у вищій освіті, що розпочався в Україні з переходом до ринкової економіки. Менш престижними для молоді виявилися інженерні та інші професії, що забезпечують технологічний процес. На високому рівні випускники медичних спеціальностей. Також доволі представницькими є випускники-освітня: даються взнаки значні обсяги державного замовлення на підготовку кадрів із вищої освіти за цими напрямками.

Що стосується диференціації освітнього рівня населення країни, то вже традиційними є міжпоселенські, ніж міжстатеві відмінності. Досягнутий рівень освіченості населення особами з вищою освітою, або індекс освіченості (в Україні за підсумками останнього перепису він становив 313 у розрахунку на 1000 осіб, що становить 31,3%). При цьому, за міжнародними стандартами, нормальним вважається рівень, не нижчий за 30%. Більш-менш благополучним на міжнародному тлі також виглядає індекс тендерної рівності (співвідношення освіченості чоловіків і жінок): на час останнього перепису на кожну тисячу жінок вищу освіту (всіх рівнів) мали 336 осіб, серед чоловіків – 286, у тому числі повну вищу – 128 та 131 відповідно, тобто загальна перевага жінок формується за рахунок неповної вищої освіти [1, с.69].

Зайняті економічною діяльністю городяни майже вдвічі випереджають сільських жителів за рівнем насиченості особами з вищою освітою. Причому найбільшим цей розрив є за повною вищою освітою (понад 2,8 раза). Найменш освічена група зайнятих – сільські чоловіки – майже втричі відстають за частотою осіб із вищою освітою від лідерів – міських жінок [3, с.169].

Згідно із Законом України “Про освіту” [5], метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, культурного потенціалу народу, забезпечення економіки кваліфікованими працівниками. Основними принципами освіти в Україні є: доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, усебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв’язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв’язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти [2, с.187].

Отже, розвиток освіти та професійної підготовки сприяє вирішенню таких важливих завдань соціально-економічного розвитку, як прискорення темпів економічного зростання, пом’якшення нерівності в розподілі особистих доходів, підвищення якості національної робочої сили (а отже, конкурентоспроможності економіки), безпосереднє зменшення безробіття й запобігання йому в майбутньому. Усе це як прямо, так і опосередковано активно сприяє людському розвитку [2, с.193].

1. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 356 с.
2. Людський розвиток: Навч. посіб. / О.А.Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
3. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: монографія / О.А.Грішнова. – К.: Знання, КОО, 2001. – 254 с.
4. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2006 р. / Головне управління статистики в Івано-Франківській обл. / За ред. Колібровського. – Івано-Франківськ, 2007.
5. Закон України про освіту.

ФІНАНСУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Дзібій Іоланта,

V курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Романюк М.Д.,
доктор економічних наук, професор.

Зростання значення проблем людського розвитку в сучасному світі обумовлене посиленням соціальної орієнтації економіки в розвинутих країнах та загостренням проблем нерівномірності розподілу доходів серед населення як розвинутих, так і країн, що розвиваються. До останніх, якщо розглядати рівень ВВП на душу населення, усе більше наближається й Україна. Разом із тим, за рівнем освіченості населення Україна поки що є серед розвинутих країн, що дає їй шанс на перспективу. Тільки реалізувати цей шанс буде дуже важко без належного фінансування людського розвитку в найближчі роки.

Поставлені завдання щодо покращення людського розвитку в Україні стримуються нестачею фінансових ресурсів на всіх рівнях: від домогосподарства і регіону до держави в цілому, що, насамперед, позначається на демографічних процесах в Україні. Стрімке падіння рівня життя населення нашої країни в 90-ті роки ХХ століття й формування глибокого розриву між історичними стандартами рівня життя і його реальним рівнем призвели до того, що реалізацію дітородних орієнтацій на дводітність 80% молодих подружжів пов'язують із необхідністю створення умов для забезпечення належного рівня доходів, близько двох третин – окремої квартири. Особливо гострими є ці проблеми у великих містах.

У першій половині першого десятиріччя ХХІ століття у фінансуванні людського розвитку в Україні поряд із певними досягненнями були допущені серйозні помилки. Надмірна концентрація зусиль на підтримку малозабезпечених верств у цей період не лише не дала змоги розв'язати минулі проблеми, а й призвела до формування низки нових. Усі наявні бюджетні ресурси спрямовувалися на виплати населенню, у результаті навантаження на бюджет стало неприпустимо великим. Це призвело не тільки до перевантаження бюджету, а й до формування в значній частині населення утриманської позиції. Практично це була політика, спрямована на підтримку бідних верств населення за рахунок перерозподілу доходів середнього шару суспільства, а не на зменшення бідності як такої. Для подолання вказаних проблем у країнах ЄС стараються не стільки піднімати податки на доходи заможних верств населення, скільки оптимізувати видатки, у тому числі різні соціальні виплати.

Усі наведені факти говорять про необхідність використання Українською державою як більш суворих заходів до так званих безробітних, так і до виплати зарплати за тінновими схемами. Держава повинна стимулювати регіони до легалізації тінгової зайнятості, підвищення їх податкоспроможності.

Дуже складною проблемою, що характеризує людський розвиток, є забезпеченість житлом і його відтворенням. В Україні значна частина населення проживає в незадовільних умовах (у гуртожитках, комунальних квартирах, аварій-

них будинках тощо). Незважаючи на відносно зростання фінансування розвитку житлового будівництва (за 2000–2004 рр. обсяг інвестицій у житлове будівництво зріс у 2,5 раза), частка обсягів інвестицій у житлове будівництво мала негативну тенденцію. Тому кожен регіон повинен установити для себе пріоритетність використання інструментів кредитно-фінансової політики та інвестиційної політики з тим, щоб поліпшити ситуацію із забезпеченням житлом. Найважливішим чинником у вирішенні житлових проблем громадян України є створення системи та порядку надання державного довгострокового житлового кредиту громадянам України на добудову незавершених житлових будинків, а також зменшення банківських ставок по іпотечному кредитуванню. Для легалізації тіннових доходів населення України необхідно розробити відповідну програму амністії капіталів, яка б урахувала джерела отримання цих доходів. У першу чергу це стосується доходів трудових мігрантів, які переважно на нелегальній основі працюють за кордонами України. Для багатьох жителів Західної України це єдиний шанс отримати нормальні заробітки, щоб прогудувати й вивчити дітей та побудувати власне житло. Тому пропонуємо доходи трудових мігрантів, що будуть легалізуватися під час амністії капіталів, оподатковувати за мінімальною ставкою (до 5%) або не оподатковувати взагалі. Україна від подібного сценарію проведення амністії виграє на економії державних видатків, які зараз направляються на житлові субсидії, допомогу малозабезпеченим особам, безробітним тощо.

Таким чином, на даний час людський розвиток в Україні є на середньому рівні, а для того, щоб покращити цю ситуацію, державі та її органам необхідно спрямувати свої зусилля на вирішення цієї проблеми й створити програму підвищення людського розвитку в регіоні, яка базується на наданні більш широких повноважень та фінансових ресурсів місцевим органам влади.

У депресивних регіонах України необхідно перерозподілити кошти на медичне обслуговування між обласним центром і сільськими регіонами (на користь останніх).

Держава повинна передбачити заходи щодо зниження ставок по іпотечному кредитуванню будівництва житла в депресивних регіонах, оскільки доходи населення в цих регіонах суттєво поступаються середньо-українським. Для легалізації доходів закордонних трудових мігрантів необхідно провести амністію їх капіталів за максимально спрощеною процедурою і мінімальною ставкою оподаткування. Пріоритетом регіональної політики держави в покращенні використання трудового потенціалу депресивних регіонів Західної України (у тому числі на Прикарпатті) повинна стати активна протидія безробіттю, створення нових робочих місць.

1. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н.Азрилияна. – 3-е изд. – М.: Институт новой экономики, 2008.
2. Заблоцький Б.Ф. та ін. Економіка України. – Львів: Львівський банківський коледж Національного банку України, 2007.
3. Прусова Л.Г. Экономика в вопросах и ответах. – К.: АОЗТ "Експрес-об'ява", 2006

МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Будько Оксана,

IV курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Никифорчин І.В.,

кандидат економічних наук, доцент.

Управління – складний і динамічний процес, керований і здійснюваний людьми для досягнення поставленої мети. Отже, виникає потреба в застосуванні арсеналу засобів, що забезпечують досягнення цілей управління, тобто методів управління. Методами управління називають засоби цілеспрямованого впливу на трудовий колектив або на окремих його членів.

Методи менеджменту класифікують за різними ознаками: а) за напрямком впливу на керований об'єкт: методи прямого впливу, методи непрямого впливу; б) за способом урахування інтересів працівників: методи матеріального впливу, методи владного впливу, методи морального впливу; в) за формою впливу: кількісні методи; якісні методи; г) за характером впливу: економічні, технологічні, соціально-психологічні, адміністративні методи менеджменту.

Поділ методів менеджменту на групи є умовним, оскільки всі вони тісно взаємопов'язані. Уміле їх поєднання є передумовою ефективного впливу керованої системи на всі ланки керованої, на трудову діяльність конкретних працівників.

Концепція існування та розвитку організацій у зовнішньому середовищі використовує різні методи та моделі. На сьогоднішній день розглядають значну кількість моделей планування.

Модель стратегічного планування на основі “стратегічної прогаліни”. Економічний аналіз можливостей еволюційного розвитку підприємства дає змогу розрахувати так звану нижню межу “стратегічної прогаліни”, тобто показники діяльності, яких можна досягти на основі трендів, що склалися в попередні періоди. За встановленими параметрами прибутковості, доходності тощо, які розраховуються за принципом “від необхідного”, можна визначити верхню межу “стратегічної прогаліни”. “Стратегічна прогаліна” – це “поле стратегічних рішень”, які мають прийняти керівники підприємства для того, щоб перетворити наявні тенденції в належному напрямку з метою досягнення потрібних параметрів розвитку підприємства (верхня межа “стратегічної прогаліни”).

Модель стратегічного планування, що базується на врахуванні ринкових переваг. Ця модель тісно пов'язана з використанням результатів SWOT-аналізу. Основна увага приділяється врахуванню інтересів акціонерів (зовнішніх і внутрішніх), які беруть участь у прийнятті рішень стосовно заходів, які забезпечують довгостроковий розвиток підприємства.

Модель стратегічного планування, орієнтована на створення та підтримку конкурентоспроможності підприємства. Визначення конкурентоспроможності – складний багатоплановий процес, який торкається різних сторін діяльності підприємства та потребує розв'язання специфічних для кожної фірми завдань, чого можна досягти різними способами. Тут невідкладною про-

блемою є визначення ключових факторів успіху та розробка відповідних заходів щодо їхньої реалізації.

Модель стратегічного планування, орієнтована на створення позитивного іміджу. Створення позитивного іміджу підприємства в ринковій економіці – це варіант інвестування в забезпечення довгострокового функціонування, оскільки підприємства з надійною репутацією мають лояльних споживачів, довгострокових партнерів, широкий доступ до інвестицій та кредитів тощо. Механізм формування позитивного іміджу складний і охоплює розробку та реалізацію заходів щодо створення продукції або надання послуг відповідно до вимог споживачів і суспільства й широке застосування механізмів public relation.

Моделі стратегічного планування, що враховують розміри підприємств. Велика фірма, яка має розвинений апарат управління, достатню кількість фінансових та інтелектуальних ресурсів, використовує планування в повному обсязі, з проходженням необхідних етапів, підетапів, процедур та операцій створення системи планів, проектів і програм. Для невеликих фірм малого бізнесу використовується спрощений варіант стратегічного планування, оскільки обсяги інформації, що використовується при формуванні планів, досить невеликі, більшість рішень, що приймаються, стосуються незначної кількості осіб і дуже часто не оформлюються у вигляді складної системи планових документів (планів, проектів та програм).

Для аналізу діяльності підприємства окрім перелічених моделей застосовують ще продуктово-товарні моделі: матриці BCG, Mc/Kinsey, ADL, тривимірну модель Абеля, модель Ансоффа, які є доповненням до описаних моделей тобто використовуються в аналітичних цілях. Необхідно відмітити, що ідеальної моделі управління не існує, оскільки кожне підприємство унікальне. Підприємства перебувають у постійному пошуку власної моделі управління. Це безпосередній процес, оскільки змінюється сама фірма та її середовище. Отже, сучасна система управління повинна бути простою та гнучкою, її основні критерії – забезпечення ефективності та конкурентоспроможності.

1. Андрушків Б.М., Кузьмин О.Е. Основи менеджменту. – Львів: Світ, 1995. – 296 с.
2. Виханський О.С. Стратегическое управление. – М., 1995.
3. Немцов В. Менеджмент організації: Навч. посіб. для студ. вузів. – К.: ТОВ “УВІНК Екс об, 2002. – 392 с.
4. Стратегическое планирование / Под ред. Э.А. Уткина. – М., 1995.
5. Шершньова З.Е., Оборська С.В. Стратегічне управління. – К.: КНЕУ, 1999.

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Друк Ірина,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник - Благун І.С.,
доктор економічних наук, професор.

В умовах переходу до ринкової економіки особливої актуальності й необхідності набуває введення в управління діяльністю національних підприємств сучасної концепції маркетингу з повним набором його методів та інструментів і створення служб маркетингу на підприємствах України.

З сучасної концепції маркетингу випливає, що в умовах ринку для отримання максимального прибутку є необхідним проведення маркетингового дослідження ринкових чинників, а потім – виробництво і реалізація товару відповідно до результатів досліджень. Інакше кажучи, вироблення рішень у сфері маркетингових досліджень ринку передують рішенням у сфері виробництва й капіталовкладень. Таким чином, проведення маркетингового дослідження впорядковує ресурси підприємства відповідно до вимог ринку.

Зарубіжний маркетинговий досвід дозволяє зробити висновок про те, що для проведення глибоких маркетингових досліджень ринку необхідне глибоке знання й широке застосування економіко-математичних моделей і методів, а також засобів обчислювальної техніки.

Важливим напрямком дослідження ринку в маркетинговій системі підприємства є вивчення поведінки конкурентів. У даній роботі пропонується оцінювати поведінку конкурентів на нестабільному ринку за конкурентоспроможністю видів товарів, що порівнюються, і за статистико-ймовірнісним аналізом результатів їх реалізаційної діяльності.

Розглянемо випадок, коли при побудові моделей визначення випуску продукції використовується критерій максимізації прибутку підприємства. У моделях ураховуються величини обсягів ринкового попиту й пропозиції продукції конкурентами на ринку, а також надвиробництво продукції. При цьому величина сукупного обсягу пропозиції продукції конкурентами й величина обсягу ринкового попиту покладається випадковою.

Стохастична модель визначення оптимального обсягу випуску продукції з урахуванням випадкової пропозиції продукції конкурентами й випадкового попиту на неї включає такі показники:

$M[\Pi(x, \xi)]$ – математичне сподівання функції прибутку $\Pi(x, \xi)$;

x – обсяг випуску продукції;

ξ – величина, що дорівнює $\xi = U - \psi$, $\xi \in (-\infty, \infty)$;

U – випадкова величина ринкового попиту $U \in [0, \infty)$;

ψ – випадкова величина сукупного обсягу реалізованого конкурентами товару на ринку $\psi \in [0, \infty)$;

T – постійні витрати виробництва;

p – ринкова ціна продукції;

α – питомі витрати підприємства, пов'язані з надвиробництвом продукції;

$P_U(\bullet)$ – функція щільності розподілу ймовірностей величини U ;

$P_\psi(\bullet)$ – функція щільності розподілу ймовірностей величини ψ ;

c – змінні питомі витрати виробництва продукції.

Функція прибутку $\Pi(x, \xi)$ в (1) представлена умовою:

$$\Pi(x, \xi) = -T + \begin{cases} p\xi - cx - \alpha(x - \xi), & \text{якщо } \xi > 0 \text{ і } \xi \leq x < \infty, \\ (p - c)x, & \text{якщо } \xi > 0 \text{ і } 0 \leq x < \xi, \\ -(c + \alpha)x, & \text{якщо } \xi \leq 0 \text{ і } x \in [0; \infty). \end{cases}$$

Для існування розв'язку моделі (1)–(2) необхідне виконання умови:

$$F_{U-\psi}(0) < (p - c)/(p + \alpha), \quad (3)$$

де $F_{U-\psi}(\bullet)$ функція розподілу ймовірностей випадкової величини

$$\xi = U - \psi \text{ дорівнює } F_{U-\psi}(x) = \int_{-\infty}^x \int_{-\infty}^{\infty} P_U(\xi + \psi) P_\psi(\psi) d\psi d\xi.$$

При виконанні умови (3) оптимальний обсяг випуску дорівнює $x^*(p, c, \alpha) = F^{-1}((p - c)/(p + \alpha))$, де $F^{-1}(x)$ – функція, обернена функції $F_{U-\psi}(\bullet)$.

Величина максимального очікуваного прибутку, що відповідає оптимальному обсягу випуску, дорівнює

$$\Pi p(p, c, \alpha) = -T + (p + \alpha) \int_0^{F^{-1}((p - c)/(p + \alpha))} \xi \left(\int_{-\infty}^{\infty} P_U(\xi + \psi) P_\psi(\psi) d\psi \right) d\xi.$$

Таким чином, використання запропонованої стохастичної оптимізаційної моделі в умовах нестабільної економічної ситуації дозволило визначити оптимальний обсяг випуску продукції і відповідну йому величину максимального очікуваного прибутку з урахуванням спільного випадкового впливу вказаних ринкових чинників. Реалізація цієї моделі сприяє прийняттю ефективного управлінського рішення щодо формування оптимальних планових завдань, що забезпечують узгодження ресурсів підприємства відповідно до вимог ринку. А це, у свою чергу, сприяє раціональному використанню виробничих ресурсів підприємства, своєчасному збуту продукції й підвищенню прибутковості виробництва.

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. – К.: Лібра, 2002. – 712 с.
2. Зайченко Ю.П. Дослідження операцій: Підручник. – Б. м.: ЗАТ "ВІТОЛ", 2000. – 688 с.
3. Макаренко Т.І. Моделювання та прогнозування у маркетингу: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 154 с.
4. Наконечний С.І., Савіна С.С. Математичне програмування: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2003. – 452 с.
5. Полторак В.А. Маркетингові дослідження: Навчальний посібник. – К.: ЦУДІ, 2003. – 387 с.
6. Федосеев В.В. Экономико-математические методы и модели в маркетинге. Уч. пособие / ВЗФЭИ. – М.: АО "Финстатинформ", 1996. – 110 с.

ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕНОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Максимів Ірина,

III курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Головним джерелом доходів держави є податки. Проблема податкового тягара на підприємстві стає все більш складною з кожним днем. Висвітлення загальних поглядів на цю проблему здійснили такі економісти, як М.Білуха, О.Бородін, Ф.Бутинець, Б.Валуєв, З.Гуцайлук, М.Дем'яненко, В.Завгородній, Г.Кірейцев, М.Пушкар, В.Рудницький та інші. У своїх працях вони розглядали окремі аспекти здійснення податкових розрахунків у системі фінансового обліку та шляхи їх удосконалення. Проте низка питань потребує уточнення, зокрема вивчення проблем узгодженості бухгалтерського та податкового обліку, уникнення й зменшення деяких ускладнень під час складання фінансової звітності та розрахунку податку на прибуток, який і виступає предметом нашого дослідження.

З введенням у дію Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” №283/97-ВР від 22.05.97 р. з'явилось поняття “податковий облік”, яке визначається сумою скоригованого валового доходу відповідно до статей цього закону. Валовий дохід, що підлягає оподаткуванню податком на прибуток, можна визначити таким чином: від скоригованого валового доходу відмінувати валові витрати та суму амортизаційних відрахувань. Таким чином, об'єктом оподаткування стала величина (скоригований валовий дохід), що не збігається з доходом, одержаним бухгалтерським фінансовим обліком [1].

У результаті невідповідності податкової і бухгалтерської баз виникають податкові різниці – різниця, яка виникає між обліковим і податковим прибутками. На рахунках бухгалтерського обліку їх відображають на рахунках: 17 “Відстрочені податкові активи” та 54 “Відстрочені податкові зобов'язання”. Відстрочений податковий актив виникає при перевищенні податку на прибуток згідно з податковим обліком над бухгалтерським податком на прибуток. Про відстрочене податкове зобов'язання йдеться тоді, коли податок на прибуток згідно з бухгалтерським обліком перевищує податок на прибуток згідно з податковим обліком.

Зрозуміло, що кардинально змінити законодавство про оподаткування прибутку підприємств на даний момент неможливо, тому до даної проблеми слід підійти з іншої сторони. Цілком доцільним було б удосконалення фінансової звітності, а саме Звіту про фінансовий результат [2]. У П(С)БО подано лише визначення категорії “дохід”, “чистий дохід” не зустрічаємо в жодному з літературних джерел. З метою уникнення невідповідностей запропоновано у Звіті про фінансові результати зняти статтю “Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)”. Доцільно залишити статтю такого змісту: “Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)” без слова “виручка”, де відобразатиметься дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без

ПДВ та акцизного збору. Тоді валовий прибуток (збиток) розраховуватиметься дуже просто – як різниця між доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Слід зазначити, що деякі автори сходяться на думці, яка відкидає можливість прийняття сьогодні категорії валового прибутку як прибутку від реалізації продукції [3]. Тому доцільно було б статтю “Валовий прибуток” назвати “Фінансовий результат від основної діяльності”, оскільки процес реалізації відображає основну діяльність підприємства.

Також у формі №2 замість шести статей, що характеризують доходи і витрати від фінансових операцій та від іншої звичайної діяльності, доцільно залишити чотири: “Дохід від фінансової діяльності”, “Витрати від фінансової діяльності”, “Дохід від інвестиційної діяльності”, “Витрати від інвестиційної діяльності”. Це дасть змогу простежити, від яких видів діяльності за звітний період підприємство отримало прибуток або збиток.

Оскільки постійно виникатиме ціла низка податкових різниць, необхідно в розділі I “Фінансові результати” Звіту про фінансові результати після графі “Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування” ввести додаткові рядки: “Доходи, які підлягають виключенню із визначення об'єкта оподаткування” та “Витрати, які підлягають виключенню із визначення об'єкта оподаткування”. З цією метою пропонується в робочому плані рахунків підприємств облік різниць вести в системному порядку на окремих відповідних субрахунках 747 і 851. Ці субрахунки будуть транзитними, де за дебетом і кредитом накопичуватимуться суми доходів і витрат, які не включають до об'єкта оподаткування [4]. Для обліку надзвичайних доходів і витрат, які не включали за звітний період у розрахунок прибутку для оподаткування від надзвичайної діяльності, доцільно ввести субрахунки 795 “Надзвичайні доходи, які підлягають виключенню із визначення об'єкта оподаткування”, 994 “Надзвичайні витрати, які підлягають виключенню із визначення об'єкта оподаткування”.

Запропонована структура розділу I “Фінансові результати” дасть можливість показувати у формі №2 не обліковий податок на прибуток, а його фактичну величину, яка нарахована в межах чинного податкового законодавства й приводить до виникнення дійсного поточного зобов'язання.

Проаналізувавши діючі форми звітності, можна зробити висновок, що відображення інформації про розрахунки за податками й зборами є досить обмеженим. Отже, звітність потребує наявності деталізованих показників по розрахунках із бюджетом. Оскільки введення такої інформації в I та II розділи Звіту про фінансові результати спричинить інформаційне переваження, пропонується всі відомості про податки та збори включити в окремий розділ “Розрахунки за податками і зборами”.

1. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”. №283/97 – ВР від 22.05.97 р (зі змінами і доповненнями).
2. Проданчук М. Податкові розрахунки та звітність у системі фінансового обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – №9. – С.26–32.
3. Полей С. Застосування фінансової і податкової звітності для оцінки податкового тягара // Бухгалтерський облік і аудит. – №8. – С.41–47.
4. Пантелійчук Л. Розрахунок податкових різниць // Бухгалтерський облік і аудит. – №6 С.25–32.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА ДОХОДАМИ ТА СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Михайлюк Надія,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Романюк М.Д.,
Доктор економічних наук, професор.

В Україні існує досить високе розшарування суспільства за рівнем матеріального добробуту, яке є наслідком значної нерівності в розподілі доходів населення. У сучасній науці вивченням проблем диференціації та нерівності населення за доходами займаються такі українські вчені, як В.М.Новіков, Е.М.Лібанова, А.П.Ревенко та інші.

Рівень розшарування населення залежить від нерівності доходів, які виникають через розбіжності в оплаті праці; різний склад родин; різні доходи від приросту капіталу та володіння власністю (акції, облигації, нерухомість); відмінності у фізичних та розумових здібностях людей; відмінності в освіті й професійній підготовці. Саме тому аналіз диференціації суспільства за матеріальною ознакою традиційно передбачає використання показника доходів як базового для поділу населення на групи за рівнем матеріальної забезпеченості.

Диференціація населення за доходами зумовлює формування певних майнових груп, які дозволяють установити сучасну стратифікаційну структуру українського населення взагалі та окремих регіонів зокрема, при аналізі стратифікаційної структури доцільним є використання показника поточних доходів, але, беручи до уваги існування сектора тіньової економіки, офіційні дослідження рівня життя в Україні спираються на показник середньодушових, що коригується шкалою еквівалентності.

Аналізуючи розподіл населення за показником сукупних еквівалентних витрат за методом природних розривів, доцільно виокремити три чітко сформовані дохідні групи: перша група – заможні та середньодоходні, друга – протосередні (які за рівнем своїх доходів (витрат) не потрапляють за офіційно встановлену межу бідності), третя – бідні.

Однак існування значної частки прихованих доходів (особливо в 90-х роках) практично у всіх доходних групах українського населення робило недоцільним використання даного показника для аналізу ступеня поляризації українського суспільства, через невизначеність дійсних масштабів. Щоб установити дійсну картину з диференціацією в суспільстві, було взято як базовий показник сукупних еквівалентних витрат, який дозволяє враховувати приховану частку доходів населення та вплив економії на масштабі домогосподарства на розмір доходів кожного з його членів.

Так, у 1999 р. основна маса населення країни зосередилася в межах невисоких витрат: у 57,2% – середньомісячні витрати становили 126–270 грн., 15,1% населення – доходи вище 270 грн. – тоді як майже третина всього населення мала на витрати не більше 126 грн. З року в рік при досить стабільній частці бідних (не більше 30%) відбувається зростання групи середньодоходних і замо-

жних та, відповідно, зменшення чисельності представників протосередньої групи, питома вага яких склала у 2005 р. відповідно 42% та 30,7%.

Отже, високий рівень диференціації населення України зумовлює подальшу поляризацію соціальних класів. Тому за умов ринкової економіки, яка припускає існування високої міри нерівності населення за доходами, основною функцією соціальної політики держави на сьогодні є заходи, спрямовані на перерозподіл доходів із метою зменшення відмінностей у рівні доходів населення, що дозволить забезпечити сприятливі для всіх членів суспільства матеріальні умови життя.

1. Бандур С.І., Заяць Т.А., Куценко В.І. та ін. / Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / ВПЦ НАН України. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 619 с.
2. Гесць В.М., Александрова В.Т., Артёмова Т.І. та ін. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / Ін-т економічного прогнозування НАН України / За ред. В.М.Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1006 с.
3. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / НАН України; Інститут демографії та соціальних досліджень; Державний комітет статистики України / За ред. Е.М.Лібанової. – К., 2006. – 356 с.
4. Куценко В.І., Остафійчук Я.В. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект / За ред. С.І.Дорогунцова. – К.: Основи, 2005. – 400 с.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ЗМІН ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Зінюк Ліліана.

I курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Калашнікова С.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

Поняття “людський капітал” увійшло в науку на початку 60-х років ХХ століття в економічній літературі заходу. Виникнення теорії людського капіталу пов’язане насамперед із розвитком сучасної науки в цілому, яка зосереджується на дослідженнях проблем людини, а також визнання того факту, що активізація творчого потенціалу людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Ця теорія займає чільне місце в структурі світових економічних знань. Людський капітал являє собою “найцінніший ресурс, набагато важливіший, ніж природні ресурси або накопичене багатство... Саме людський капітал, а не заводи, обладнання і виробничі запаси є наріжним каменем конкурентноспроможності економічного зростання” [1, с.196].

Розбудова державності України актуалізувала потребу суспільства у високоосвічених, фахових, творчих, діяльних, обдарованих, розвинених громадянах, що, відповідно, зумовило необхідність створення в соціально-економічній системі України умов, важливих для розвитку й самореалізації кожної особистості,

формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності демократичного суспільства.

Людський капітал – це виробничі відносини, уміння й професійна підготовка, якими володіє окрема людина, а саме – вартість, яка створюється в результаті затрат на навчання, освіту, зміцнення здоров'я.

Людський капітал як соціально-економічна категорія є другим (після науково-технічного прогресу) за значимістю чинником зростання продуктивності праці, вплив цього чинника постійно зростає й характеризується як кількісними, так і якісними змінами.

Сьогодні в Україні найважливішими для національної економіки характеристиками кількісного стану людського капіталу є:

- скорочення чисельності населення (з 1997 року приблизно на 400 тис. осіб (0,8%) на рік, на 01.01 2003 р. чисельність постійного населення становила 49,5 млн. осіб, що на 2,5 млн. осіб менше, ніж у 1993 році [5, с.338]);

- зменшення тривалості життя (від 71 року в 1989–1990 рр. до 68,3 років в 1998–1999 рр [5, с.358]);

- природне зменшення населення України за рахунок еміграції, високого рівня смертності (з 1991 р. – I місце в Європі), незадовільного стану здоров'я населення;

- зростання чисельності інвалідів у зв'язку з екологічною ситуацією, рівнем матеріального добробуту населення, погіршенням не лише фізичного але й морального здоров'я нації, її моральності;

Згідно з ґрунтовною розробкою “Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.)” “Шляхом Європейської інтеграції” на вітчизняний ринок праці чекає дальше зниження пропонування робочої сили та помірне зростання заробітної платні за порівняно високих рівнів безробіття. Отже, на українському ринку праці потрібно виокремити дві основні тенденції, що мають беззаперечну соціальну значущість. Перша привела до того, що в країні сформувався відносно стійкий попит на представників двох значною мірою автономних великих груп найманої праці. Одна з них включає високомобільних у виробничому й соціальному плані працівників, друга – працівників, що володіють низькою адаптаційною здатністю до організаційно-технологічних змін на виробництві або позбавлених такої здатності взагалі. Між тим, не можна сказати, що згадана тенденція не виявляє своєї дії на ринках праці в інших країнах, однак ситуація в нашій країні відрізняється однією характерною особливістю: тут не спостерігається відсутнього скорочення попиту на працівників другої групи, як це має місце в країнах із розвинутою економікою.

Ще однією несприятливою рисою ситуації на ринку праці в Україні є те, що, незважаючи на мізерність статистичної інформації з цієї проблеми, деякі непрямі відомості дають підставу зафіксувати факт наростання в нашій країні тенденції до загальної декваліфікації робочої сили. Одна з головних причин цього процесу, очевидно, полягає в тому, що у вітчизняному господарстві все ще зберігається домінуюче становище фактично віджилих у розвинутому світі історичних укладів – простого машинного й конвеєрного виробництва, що орієнтуються на мало- і напівкваліфіковану робочу силу. За браку цілеспрямованого

тиску з боку сфери виробництва українська держава не приділяє належної уваги розвитку системи розширеного відтворювання кваліфікованої робочої сили.

Разом із тим можна констатувати: у міру того, як у нашій країні розширюватиметься коло сфер, секторів, галузей господарства, що спираються переважно на новий виробничий уклад, який базується на автоматизації – а це об'єктивний процес, – якість трудових ресурсів підвищуватиметься. Більше того, вони будуть дедалі більше брати на себе роль головного джерела підвищення ефективності виробництва, головного чинника економічного розвитку.

Президент України у своєму посланні до Верховної Ради України зазначив: “Світовою практикою доведено, що інвестиції в людський капітал – найефективніші. Саме цим зумовлюється нова якість економічного зростання, яка утвердилась за останні десятиріччя в розвинених країнах. У Західній Європі цей компонент забезпечує близько 75% приросту національного багатства.

Базова перебудова розвитку і примноження людського капіталу в Україні полягає в розробленні на реалізації широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації всієї системи освіти, наближення її якості до стандартів ЄС, потреб внутрішнього розвитку держави та суспільства, ринкової економіки. У цій визначальній сфері сучасного цивілізаційного прогресу наші позиції досить вагомі, і їх потрібно зберегти та зміцнити. Молоді люди повинні мати рівні і дедалі ширші можливості отримання якісної освіти, в т.ч. вищої, незалежно від доходів та матеріального стану їхніх сімей. Потрібно сформувати таке середовище, в якому позиції кожної людини, її суспільний статус визначалися б передусім рівнем освіченості, набутими знаннями і вміннями застосовувати їх на практиці” [4].

1. Грейсон Дж.К. мл., О'Делл К. Американський менеджмент на порозі ХХІ века: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1991. – 319 с.
2. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во “Знання” КОО, 2001. – 254 с.
3. Зелінська Г.О. Регіональні особливості формування і реалізації людського капіталу: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Львів, 2004. – 29 с.
4. Послання Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки”. Саміт СС – України (Копенгаген, 04 липня 2002 р.).
5. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Держкомстат України. – К.: Техніка, 2004 648 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК У ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Кохан Ірина,
III курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Сус Т.Й.,
кандидат економічних наук, старший викладач.

В Україні в сучасних умовах склалася ситуація, що “готові” до впровадження технології не знаходять попиту, оскільки відсутні економічні стимули до інноваційної діяльності. Важливим для України може бути світовий досвід, який доводить, що забезпечення економічного росту вимагає створення відповідних умов і механізмів, що стимулюють інноваційну діяльність і впровадження її результатів у господарську практику. В останні десятиліття найпопулярнішими кроками стали такі спеціалізовані мережі знань, як **наукові центри**: технопарки, технополіси, фірми-інкубатори, науково-промислові комплекси.

Технопарк – це територіально відокремлений комплекс, який засновується на основі провідного університету й об'єднує в себе наукові установи, промислові підприємства, інформаційні, сервісні та виставкові комплекси. Найпоширеніший варіант пов'язаний з університетами, де крупні вищі школи традиційно є не лише навчальними закладами, але й провідними центрами фундаментальної та прикладної науки. Основний контингент клієнтів для створення фірм складають співробітники центру, професори, аспіранти, випускники (якщо йдеться про університет).

Технопарки створюються з метою комерціалізації науково-технічної діяльності й забезпечення швидкого просування наукових досягнень у виробничу сферу.

Технопарки можна розглядати з декількох точок зору. **По-перше**, як особливий вид вільної економічної зони, у якій розробляється наукомістка продукція та формуються нові кадри. З цього боку технопарк відповідає вимогам до основних процесів, що відбуваються у світовій економіці.

По-друге, наука дає стимул розвитку бізнесу, головним чином малого, що дозволяє говорити про технопарки як про форму підтримки малого підприємництва, розвиток якого дозволяє вийти на якісно новий ступінь суспільного відтворення.

По-третє, завдяки такій інтеграції роль університетів у розвитку інноваційної економіки значно зростає.

По-четверте, саме в технопарках наука отримує фінансові та інші додаткові можливості для проведення фундаментальних і прикладних пошуків і стає менш залежною від держави.

Щоб забезпечити ефективну роботу технопарків, необхідно створити (і за кордоном створюються) пільгові умови: вони звільняються від сплати податків на прибуток у перші 2–3 роки, а кошти, що спрямовуються на розвиток технопарку, вилучаються з оподаткованого прибутку тощо.

Фірми, що діють у межах технопарку, в основному є самостійними юридичними особами. Діяльність технопарку фінансується за рахунок коштів відра-

хувань фірм – складових технопарку, а також державних та регіональних субсидій, банківських кредитів, спонсорської допомоги тощо.

На даний час в Україні діють технопарки, і серед них провідними є “Інститут електрозварювання імені С.О.Патона” (м.Київ), “Київська політехніка” (м.Київ), “Інститут монокристалів” (м.Харків), “Яворів” (Львівська область), “Машинобудівні технології” (м.Дніпропетровськ), “Агротехнопарк” (м.Київ), “Вуглемаш” (м.Донецьк), “Інститут технічної теплофізики” (м.Київ), “Інтелектуальні інформаційні технології” (м.Київ), “Наукові і навчальні прилади” (м.Суми), “Ресурси Донбасу” (м.Донецьк).

Найбільш організаційно близька технопарку структура – **бізнес-інкубатор**. Він не створюється на базі вузу або наукового центру, а цілком орієнтований на сторонніх клієнтів. Це чисто комерційна структура, покликана поживляти малий бізнес, і тому вона часто субсидується державою (у США, Фінляндії, Швеції та ін.). Інкубатор не орієнтований винятково на hi-tech, що обов'язково для технопарку, а може реалізовувати найрізноманітніші проекти, наприклад у торгівлі.

Технополіс – структура, яка за своєю діяльністю подібна до технопарку, але вона розташована в межах конкретного невеликого міста (населеного пункту), розвиток якого і забезпечується через технополіс. Технополіси є більш ефективними інноваційними структурами, тому що вони не передбачають податкових пільг із боку держави, орієнтовані на територіальний (регіональний) розвиток України. При цьому держава має взяти на себе політичну підтримку цієї діяльності, створення чіткого законодавства й контроль за його виконанням. Саме технополіси дають можливість створювати високоінтелектуальну продукцію, здійснювати науковий та кадровий супровід її промислового випуску й виведення цієї продукції на внутрішні й зовнішні ринки.

Постановою від 22 травня 1996 р. №549 “Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів” визначені умови їхнього створення. Інноваційні структури мають створюватися за ініціативою центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності й підпорядкування та з ініціативи громадян. Незважаючи на потребу і на затвердження вказаного “Положення”, інноваційні структури в Україні розвиваються й діють слабо, не відіграючи належної ролі в розвитку підприємництва. Основна причина цього – недостатня зацікавленість у розвитку промисловості й сільського господарства владних структур, а друга – високі банківські ставки за кредит (35% і більше). У промисловості й сільському господарстві, де рентабельність виробництва продукції (до собівартості) коливається в межах 5–10% або продукція навіть є збитковою, такі підприємства не можуть брати кредит під високий процент. Тому потрібне державне регулювання процентними ставками за кредит у цивілізованих межах – 5–7%.

1. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 16.07.99 №991-XIV (із останніми змінами від 12.01.2006) // Відомості Верховної Ради 1999. – №40. – С.363.

2. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів” №549 від 22.05.96 (із останніми змінами від 25.08.2004) // Збірник урядових нормативних актів України – 1996. – №46. – С.50.
3. Цигилик І.І., Кропельницька С.О. Інноваційна політика в системі підприємництва // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №1(19). – С.75–79.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

Климончук Христина,
І курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Івасишин О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Сучасна геополітична ситуація у світі вимагає виважених кроків української держави. Власне євроатлантична інтеграція України є як ніколи важливим напрямком зовнішньої політики нашої держави. Курс на вступ України до Європейського Союзу та співпраця з його інституціями буде сприяти розвитку демократичних процесів, а саме реформуванню економіки України. Модернізація економічної системи України буде створювати як позитивні, так і негативні форми та наслідки співробітництва. Тому дослідження даної теми, вважаємо, є надзвичайно актуальним.

Європейський Союз (ЄС) – родина демократичних країн Європи, що працюють разом для поліпшення життя своїх громадян та розбудови кращого світу.

Розвиток ЄС представляє собою дивовижну історію успіху. Європейський Союз існує лише півстоліття і за свою півстолітню історію досяг значних результатів. ЄС забезпечив мир серед держав-членів Євросоюзу і процвітання своїм громадянам; він створив єдину європейську валюту (євро); вільний від кордонів “єдиний ринок”, де товари, люди, послуги й капітал вільно пересуваються. ЄС став провідною торговельною силою і світовим лідером у таких сферах, як захист довкілля, та одним із головних донорів, що надають фінансову допомогу. Не дивно, що кількість країн-членів ЄС збільшилася із 6 до 27 держав із населенням близько 500 млн. людей та ряд країн збирається до нього приєднатися. ЄС завдячує своїми успіхами багато в чому унікальній організації своєї роботи. Країни, що склали ЄС, його “держави-члени”, залишаються незалежними суверенними націями, але вони об’єднали свою суверенність заради набуття такої ваги й сили у світі, якої вони б ніколи не мали кожна сама по собі [7, с.3].

Актуальність теми даного дослідження полягає в тому, що об’єктивна необхідність вимагає поступового, але неухильного включення економіки України до системи міжнародного поділу праці, світових інтеграційних процесів. Україна широким фронтом виходить на західноєвропейський соціально-економічний простір. Таким чином, самостійність України зовсім не означає її самоізоляцію на міжнародній арені. Сучасні тенденції світового розвитку став-

лять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в їх рішенні. Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. На європейському континенті таким інтеграційним угрупованням є Європейський Союз, розширення якого привело до того, що Україна має з Євросоюзом спільний кордон. Це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці. У даній роботі викладені найголовніші міркування й аргументи на користь європейської інтеграції України та врахування проблем співробітництва між ЄС та Україною.

Сучасний стан економічних відносин між Україною та ЄС можна назвати “торговельною моделлю співробітництва”. Її характерною рисою є те, що структура зовнішньої торгівлі України визначається порівняльними перевагами, що сформувалися ще тоді, коли Україна була частиною радянського економічного комплексу. Така ситуація виникла внаслідок цілої низки об’єктивних та суб’єктивних причин, а саме:

- в Україні тільки розгортається процес визначення того, які фірми та товари мають формувати зовнішньоторговельний профіль країни в середньо- та довготерміновому періодах;

- інтеграція України в європейську економіку значною мірою гальмується структурою виробництва, успадкованою від СРСР, у минулому Україна спеціалізувалася переважно на випуску проміжної промислової продукції, тоді як виробництво кінцевих товарів перебувало за межами республіки;

- європейський ринок досить насичений товарами з низьким ступенем обробки, промисловими товарами споживчого призначення та сільськогосподарською продукцією;

- українським експортерам ще явно бракує досвіду діяльності на зовнішніх ринках. Часто-густо міжнародне співробітництво гальмується недостатньою підтримкою виробників із боку відповідних міністерств та відомств. До того ж, можна назвати численні випадки, коли Україна втрачала вигідні можливості внаслідок неефективної системи вироблення та реалізації економічної політики в цілому.

Сьогодні Європейський Союз займає провідні позиції у світовому господарстві. На його частку припадає 41,4% світового товарного експорту, 39,8% імпорту та 41,9% імпорту послуг. Тому для будь-якої країни співробітництво з Європейським Союзом означає можливість отримати істотні економічні здобутки, які, зрештою, сприятимуть економічному зростанню та підвищенню життєвого рівня населення. При цьому слід зазначити, що таке співробітництво вигідне всім сторонам. Думка про те, що виграш одного партнера означає втрати іншого, є хибною [1, с.378].

Ураховуючи особливості сучасного стану економіки України, можна навести цілу низку аргументів на користь розвитку співпраці з ЄС. Економічний потенціал ЄС та динаміка його розвитку дають можливість дійти висновку про те, що Європейський Союз являє собою великий ринок збуту виробів та джерело задоволення потреб України в найрізноманітніших споживчих та інвестиційних товарах. До того ж, торгівля з ЄС є важливим джерелом надходження віль-

но конвертованої валюти, дозволяє обмежувати бартер, масштаби якого сьогодні загрожують економічній безпеці країни.

Співробітництво України з Європейським Союзом необхідне для технологічного оновлення українського виробництва. Виробничі технології українських підприємств відстають від тих, що їх використовують передові європейські країни, Україна не має капіталу, необхідного для модернізації наявних та створення нових сучасних підприємств.

Протягом десятиліть українські підприємства були фактично відрізані від світового ринку. Тому їх вихід на європейський ринок має велике значення як джерело досвіду та практичних умінь конкурувати з виробниками інших країн, розробляти та реалізовувати стратегію виробничо-комерційної діяльності, зорієнтованої на світову кон'юнктуру відповідних ринків.

Європейський Союз – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової соціально зорієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки та реалізації антимонопольної політики та здійснення контролю за концентрацією економічної діяльності, регулюванням фондового ринку, політики в галузі зайнятості тощо.

Розвиток співробітництва з ЄС неминуче означає необхідність запроваджувати відповідні правила й стандарти вироблення та реалізації економічної політики, поведінки первинних економічних агентів. А це, у свою чергу, сприятиме формуванню прозорого середовища виробничо-комерційної діяльності на національному ринку, що має надзвичайно велике значення для України.

Розвиток міжнародного співробітництва в цілому та економічних зв'язків з ЄС зокрема безпосередньо впливає на більш раціональний розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів, тобто має позитивні наслідки в довготерміновому плані.

Саме на європейському фінансовому ринку, який сьогодні є найбільшим у світі, Україна може мобілізувати кошти, необхідні для забезпечення макроекономічної стабільності, диверсифікуючи тим самим джерела зовнішніх заощаджень.

Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізації правового поля й забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культур демократії і повага до прав людини, розширення рамок та поглиблення політичного співробітництва тощо. Європейська інтеграція також означає зміцнення національної безпеки та безпеки громадян, адже вона виключає застосування сили як методу вирішення суперечностей, сприяє стабільності у відносинах з усіма сусідами. У цьому контексті успішне просування України шляхом європейської інтеграції може наблизити до Європи й Росію, зміцнить українсько-російські взаємини [5, с.6].

Економічно-торговельні відносини з ЄС – це потенційний шанс, яким треба вміти скористатися, розрізняючи наявні можливості й виправдану обережність від невиправданого оптимізму й популістських страхів.

Україна після проголошення незалежності веде пошук власного місця в європейських інтеграційних процесах. Ключовим напрямком зовнішньої політики України та її стратегічним курсом визнано вступ до ЄС. Ідея європейського вибору позитивно сприймається населенням України, євроінтеграційні прагнення України збігаються з необхідністю її модернізації радикального реформування. На перспективи Інтеграції України в ЄС впливатиме процес розширення ЄС і його внутрішньої інституціональної реформи. Експерти прогнозують появу нових можливостей співробітництва України і ЄС у зв'язку з розширенням Євросоюзу, зокрема зниження рівня тарифного захисту щодо українського експорту в країнах Центрально-Східної Європи. Водночас можна очікувати і негативного впливу розширення ЄС на такі сфери співробітництва України з нинішніми країнами-кандидатами, як торговельно-економічна, військово-технічна, транспортна, міграційна, гуманітарна, що пов'язане із змінами чинного в країнах Центрально-Східної Європи регулятивного режиму в їхніх відносинах із Україною згідно з нормами, правилами й процедурами ЄС.

1. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції. – К.: КІС., 2006. – 696 с.
2. Євроюлетень. – 2007. – №3. – С.6.
3. Кіш Є. Європа у пошуках нової ідентичності // Нова політика. – 1998. – №3. – С.153.
4. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу. – К.: КІС., 2005. – 466 с.
5. План дій Україна – Європейський Союз. – К.: ТОВ “Компанія Лік”, 2006. – 40 с.
6. Україна на шляху до Європейського Союзу. – Варшава, 2006. – С.35.
7. Як працює Європейський Союз. Довідник інституцій ЄС. – К.: КІПФ “А-Скрін”, 2006. – 52 с.

ПРОЦЕС БЕНЧМАРКІНГУ НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Чорна Юлія,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Кривий М.В.,
заслужений економіст України, доцент.

У сучасних умовах глобальної конкуренції кожний бізнес, щоб зберегти конкурентоспроможність, повинен постійно вдосконалювати свої характеристики.

Одним із найефективніших інструментів, який може використовувати будь-яка організація, націлена на пошук ідей для постійного вдосконалення, є бенчмаркінг.

Поняття “бенчмаркінг” уперше з'явилося в 1972 році в Інституті стратегічного планування Кембриджа під час дослідницької діяльності консалтингової групи PIMS. На даному етапі наука розвивається як концепція менеджменту [4].

На Заході останніми роками переваги бенчмаркінгу відкрило для себе багато урядових організацій.

Бенчмаркінг – це інструмент порівняльного аналізу, який може допомогти уряду, органам виконавчої влади визначити наявні проблеми, цілі соціально-економічної політики, а також методи її реалізації. Результати бенчмаркінгу ви-

користують для інформаційної підтримки планування державних програм, вибору основних стратегічних пріоритетів держави, моніторингу впровадження політики, а також оцінки її наслідків [2].

У процесі бенчмаркінгу часто застосовують методи рейтингування, зокрема порядкове та відносне рейтингування, порівняння в часі, а також із розрахунком композитних показників.

У процесі бенчмаркінгу виділяють чотири послідовні етапи:

1. Розуміння деталей власних внутрішніх процесів.
2. Дослідження аналогічних процесів конкурентів (еталонної моделі).
3. Порівняння результатів власних процесів із результатами інших компаній.
4. Упровадження необхідних змін для скорочення відставання [3].

Мета даного бенчмаркінгового дослідження полягає в розробці програми для поліпшення інвестиційної політики області, створення ефективного механізму для забезпечення зростання надходжень інвестицій в економіку регіону.

Критичним фактором успіху є інвестиційний імідж області, привабливість регіону для потенційних інвесторів, у тому числі іноземних.

Тому виникає потреба в удосконаленні системи регулювання інвестиційної діяльності, а також у забезпеченні на цій основі:

- активізації інвестиційного процесу;
- зростання економіки в цілому.

Для проведення порівняльного аналізу виберемо 24 регіони України та АР Крим. Критерієм відбору є конкуренти області на ринку інвестицій по Україні. Дослідимо за розробленою методикою відносного рейтингування бенчмаркінгу позиції нашої області відносно інших регіонів України за такими показниками:

1. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу.
2. Інвестиції в основний капітал на одну особу.

З цією метою вираховується система базисних індексів, які показують відношення рівня показника кожного регіону до максимального рівня даного показника в групі. Індекси мають такий вигляд:

$$I_{\text{впрт } i} = \frac{\text{ВРП}_i}{\text{ВРП}_{\text{max}}}$$

$$I_{\text{інв } i} = \frac{\text{ІНВ}_i}{\text{ІНВ}_{\text{max}}}$$

Відповідно до отриманих результатів регіони групуються за такою класифікацією.

Рис.1. Загальна класифікація регіонів

Відповідно до проведених розрахунків, індекс ВРП становить 55,37%, а індекс інвестицій становить 47,14%. Таким чином, Івано-Франківську область можна віднести до групи з порівняно привабливими інвестиційними можливостями.

Основним результатом від впровадження проекту бенчмаркінгу державних процесів є розробка ефективної програми, концепції розвитку критичних процесів, прогнозування поведінки їх у майбутньому.

Програма повинна передбачати досягнення таких основних цілей:

- покращення фізичних умов (інфраструктури) для залучення інвестицій;
- створення системи інвестиційного супроводу та постінвестиційної підтримки;
- удосконалення нормативно-правової бази для поліпшення умов діяльності інвесторів.

Таким чином, бенчмаркінг – це механізм порівняльного аналізу ефективності роботи, що ґрунтується на безупинному систематичному пошуку, вивченні кращої практики конкурентів і підприємств із суміжних галузей.

Результати бенчмаркінгу використовують для виявлення або досягнення конкурентних переваг, апробації стратегії і визначення подальших стратегічних напрямів, інформаційної підтримки планування державних програм та пріоритетів.

1. Багрова Н.І. Редіна В.Є. Власик Гетьман О.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
2. Бенчмаркінг і оцінка потенційного ВВП: відтепер і в Україні // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. – 2006. – №41(345).
3. Бенчмаркінг – менеджмент или шпионаж? // www.management.com.ua.
4. Козак Н. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності компанії // Рынoк капитала. – 2000. – №1–2.
5. Козак Н. Как реализовать бенчмаркинговый проект в вашей компании // Рынoк капитала. – 2000. – №9–10.
6. Український індекс бенчмаркінгу. DFID/ЕМЕ Проект розвитку приватного сектору // www.ukraine-inform.org.ua/docs.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ЯК ОДНОГО З ОСНОВНИХ ДжЕРЕЛ ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Гринь Тетяна,
ІІІ курс, Калуський КНІЦ.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

В умовах формування ринкових відносин переміщення інвестиційної діяльності із централізованих джерел до децентралізованих призвело до зменшення інвестиційних коштів суб'єктів підприємницької діяльності. Тепер го-

ловним джерелом здійснення реальних інвестицій стають власні кошти підприємств, серед яких лівова частка припадає на амортизаційні відрахування.

За допомогою амортизації регулюється швидкість обороту основних засобів, інтенсифікується процес їх відтворення, реалізується технічна і виробнича політика на підприємстві.

Вивченням сутності амортизації і її ролі в розширеному відтворенні займалися Л.Бернстайн, Іван Чалий, А.Твердомед, М.Чумаченко, П.Житний, Е.Хендріксен та М.Ван-Бред.

Існують дві точки зору стосовно відновлення основних засобів за допомогою амортизації, оскільки нарахування амортизації автоматично не призводить до акумулювання коштів.

1. Амортизаційні відрахування є розрахунковими витратами в собівартості продукції, а їх сума у виручці від реалізації продукції – джерелом фінансування інвестицій підприємства.

Амортизаційні відрахування відображують знос основних фондів. Розмір цих відрахувань визначається строком корисної дії кожного об'єкта основних фондів і їх первісною вартістю з тим, щоб за період їх експлуатації вона була перенесена на собівартість випущеної продукції. Оскільки ці відрахування є не фактичними, а розрахунковими (відкладеними) витратами, вони повертаються підприємству у вигляді виручки від реалізації продукції і, таким чином, утворюють власні кошти підприємств для фінансування інвестицій в основний капітал розширеного відтворення підприємства.

2. Амортизація – це не фонд-джерело, а звичайні витрати. За рахунок витрат нічого придбати не можна.

Амортизаційний фонд – це актив, а не пасив.

Фонд амортизаційний – грошові кошти, призначені для простого й розширеного відтворення основних фондів; має двояку економічну природу, тобто одночасно обслуговує процес відшкодування зносу основних фондів і процес їх розширеного відтворення. Створюється, зазвичай, за рахунок акумульованих амортизаційних відрахувань.

Тому метод нарахування амортизації, який в англійських країнах отримав назву методу амортизаційного фонду, або фонду погашення, передбачає, що одночасно з періодичним нарахуванням амортизації сума, що дорівнює величині амортизаційних відрахувань, вкладається в надійні цінні папери або депонується на окремому рахунку.

Отже, амортизаційний фонд формується в розмірі амортизаційних відрахувань і отриманого доходу у вигляді відсотків на інвестиції або вклади.

У результаті цей метод забезпечує поступове накопичення коштів, необхідних для заміни зношених об'єктів без відволікання поточних фінансових ресурсів.

Залишок за рахунком “Амортизаційний фонд” звичайно вираховують у балансі із суми залишку рахунку “Основні засоби”.

Отже, сума нарахованої амортизації відображує величину амортизаційного фонду тією мірою, якою вона є сумою грошових коштів, наявних для відтворення основних засобів.

На відміну від цього, у СРСР амортизаційний фонд традиційно розглядали не як джерело-актив, а як джерело-пасив. Тому створення амортизаційного фонду в системі чинного на той час Плану рахунків відображувалось записом:

Д-т рахунків відповідних витрат (виробництва, обігу тощо)

К-т 86 “Амортизаційний фонд”.

Насправді в цей момент ніякого акумулювання грошових коштів, що мають цільове призначення, не відбувалось. Тому реально амортизаційний фонд створювали лише ті підприємства, які перераховували кошти на спеціальний рахунок капітальних вкладень, що відображувалось записом:

Д-т 54 “Рахунок в банку по коштах на капітальні вкладення”

К-т 51 “Розрахунковий рахунок”.

Якщо ж розглядати амортизаційний фонд як кошти, що мають цільове призначення, тоді вимога ст.75 Господарського кодексу по суті означає, що державні комерційні підприємства мають акумулювати частину отриманого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на окремому рахунку.

Згідно із чинним Планом рахунків це може бути відображено таким записом:

Д-т 313 “Інші рахунки в банку в національній валюті” (аналітичний рахунок “Кошти амортизаційного фонду”)

К-т 311 “Поточні рахунки в національній валюті”.

Отже, “фонд” – це насамперед кошти, і амортизаційний фонд виникає не внаслідок нарахування амортизації, а внаслідок акумулювання відповідної суми грошових коштів або їх еквівалентів.

Амортизаційні відрахування на кожному підприємстві є розрахунковими витратами в собівартості продукції, а їх сума у виручці від реалізації продукції – джерелом фінансування інвестицій підприємств.

Процес амортизації сам по собі не призначений для того, щоб надавати фонди для заміни активів. Ця мета може бути досягнута лише з допомогою фінансової політики, яка акумулює грошові фонди з особливою метою, яку мають у даний час.

1. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування – суттєве джерело інвестицій підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С. 8.
2. Чалий І. Джерела інвестицій по-кабмінівськи. Якщо немає активів, пасиви не допоможуть. // Дзеркало тижня. – 2004. – 20 березня. – С.11.
3. Большой бухгалтерский словарь / Под. ред. А.Н.Азрилияна. – М., 1999. – 537 с.
4. Голов С. Концепції амортизації та їх вплив на облік і управління в сучасних умовах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №8. – С.12.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

Пташник Ірина,
 III курс, Юридичний інститут.
 Науковий керівник – Кучера А.В.,
 доцент.

Процес розвитку нормативних положень про співучасть за більш ніж 50-річний період виявляє стійку тенденцію до конкретизації цього поняття, обмеження кола співучасників, звуження законодавчої характеристики їх функцій, опрацювання одностайного тлумачення поняття співучасті і визначення видів співучасників. Але проблему окреслення поняття співучасті в злочині і сьогодні не можна назвати остаточно вирішеною. Кваліфікація злочину є найскладнішим видом правозастосування. Ніяка інша правозастосовча діяльність не вимагає врахування такої кількості конкретних обставин учинення діяння, такого досконалого знання законодавства, що передбачає відповідальність за його вчинення, та слідчо-прокурорської і судової практики. Кваліфікація співучасті ускладнюється ще й тим фактором, що у вчиненні злочину бере участь декілька осіб, які пов'язані між собою одним умислом і найчастіше переслідують одну мету. Чинне законодавство, по суті, не містить положень, які б регламентували порядок застосування кримінально-правових норм, у тому числі й питання кваліфікації. Правила кваліфікації (на відміну від правил призначення покарання) на сьогодні не закріплені в законі, існують здебільшого у вигляді звичаїв, що побутують серед практичних працівників, і теоретичних положень. Це ускладнює як застосування закону, так і вивчення відповідних питань, зокрема і студентами [1, с.4].

Загальновідомим є той факт, який знайшов своє закріплення у відповідних статтях КК України, що співучасть характеризується наявністю певних ознак, таких як: участь у вчиненні злочину декількох суб'єктів, двома і більше суб'єктами вчиняється один і той же злочин, злочин вчиняється спільно [2, с.117]. Але в Кримінальному кодексі не закріплено випадків, при настанні яких співучасть не буде мати місця. Це зокрема: учинення злочину з необережності; між особами, які вчиняють злочин, немає зв'язку – відсутня сумісність посягання; злочин вчиняє лише одна деліктоздатна особа; кожна особа вчиняє окремі злочин, що кваліфікується за різними статтями Особливої частини.

Суспільно небезпечні наслідки досить часто заподіюються завдяки необережним діянням декількох осіб. Таке необережне співзаподіяння теж не може вважатись співучастью і буває двох видів: “паралельне” – діяння однієї особи недостатньо для спричинення наслідків, їх породжує тільки спільна поведінка і “послідовне” – діяння однієї особи створює умови для необережного заподіяння шкоди іншою особою [1, с.210].

У теорії кримінального права загальновизнаною є думка, що поняття співучасті стосується закінченого злочину. Але на практиці зустрічаються випад-

ки, коли діяння співучасників не доводяться до логічного завершення, вони не вчиняють того, що вважають за необхідне для виконання ролі в спільному злочині. У кримінально-правовій літературі немає єдності поглядів щодо правильного іменування таких випадків: одні автори пишуть про неваду співучасті або безнаслідкову співучасть, інші – про співучасть на стадії готування або замаху, треті – про співучасть при незакінченому злочині. Кваліфікація таких випадків є дещо складною, оскільки має місце поєднання двох інститутів кримінального права – співучасті у злочині та стадії вчинення злочину. Організаторські дії, на які не відреагували інші особи; підбурювання, яке не дало очікуваного результату; пропозиція про надання сприяння у вчиненні злочину – це конкретні дії, спрямовані на те, щоб викликати відповідну поведінку іншої особи, які повинні кваліфікуватись як готування до організації, готування до підбурювання, готування до пособництва відповідного злочину.

Співучасть у незакінченому злочині має місце тоді, коли діяльність виконавця переривається на попередніх стадіях. Якщо порівняти співучасть у незакінченому злочині з невадою співучастю, то можна дійти висновку, що при неваді співучасті спільне вчинення злочину взагалі відсутнє, тоді як у співучасті в незакінченому злочині виконавець таки вчиняє кримінально каране діяння. При кваліфікації співучасті в незакінченому злочині серед учених теж немає єдності. Деякі пропонують кваліфікувати скоєне як відповідний закінчений злочин, учинений у співучасті, тобто з посиланням лише на відповідну частину ст.27 та статтю Особливої частини. Але така кваліфікація не відображає того факту, що даний злочин є незакінченим. Інші вважають за необхідне кваліфікувати вчинене як незакінчене посягання, тобто з посиланням на ч.1 ст.14 або ч.2.3 ст.15 та статтю Особливої частини. Але і дана кваліфікація не є прийнятною, оскільки вона не показує, що даний злочин вчинений у співучасті. Тому найправильнішою є кваліфікація, яка поєднує в собі посилання на відповідні частини ст.14, 15 та 27 та ст. Особливої частини.

У чинному КК немає визначення причетності до злочину. Крім того немає єдності, що ж саме вважати причетністю до злочину. Причетність до злочину – це дія або бездіяльність, яка хоча й пов'язана з учиненням злочину але не є співучастью в ньому. Під причетністю в теорії кримінального права прийнято розуміти умисну діяльність, пов'язану із закінченим злочином або діями, які утворюють незакінчений злочин. На нашу думку, найбільш правильним буде таке визначення причетності, яке в собі поєднує всі його риси, а саме: причетністю в злочині слід уважати умисне діяння (дію або бездіяльність), яке передбачене Особливою частиною КК, охоплює ряд посягань, які передбачені окремими кримінально-правовими нормами, пов'язане із злочином, вчиненим іншою особою або діями, які утворюють незакінчений злочин. Таке визначення більш повно розкриває суть причетності до злочину. Причетність до злочину часто ототожнюють із співучастью в злочині, найчастіше – це участь декількох суб'єктів злочину, вони можливі щодо умисних злочинів. Їх відмінності найбільш точно показують, що дані поняття не можна ототожнювати. Діяння, які виконані в причетності, є обмеженими, а в співучасті – не обмежені; щодо кількості злочинів – у співучасті злочин один для всіх

співучасників, а при причетності злочинів щонайменше два – предикатний та який становить собою причетність; співучасть можлива до закінчення злочину, а причетність як щодо достовірно відомих, підготовлюваних або вчинюваних, так і вже закінчених злочинів; при співучасті є наявний причинний зв'язок, а при причетності немає причинного зв'язку.

1. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
2. Кузнєцов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2006.
3. Дуванський О. Проблеми кваліфікації співучасті // Юридичний вісник України. – 2005. – №19.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ, ТРАНСПОРТУ, ЗВ'ЯЗКУ, ЕНЕРГЕТИКИ, ОБОРОНИ ТА ІНШОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Хільчук Мар'яна,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Багай Н.О.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення – самостійна категорія земель у складі земельного фонду України. Вони в межах України займають площу 2,03 млн. га. Правовий режим цієї категорії земель визначається нормативними приписами, які зосереджені в Земельному кодексі України, законах і підзаконних нормативно-правових актах земельної та інших галузей законодавства. Відсутність єдиного акта, що визначає би особливості використання та охорони таких земель, негативно позначається на регулюванні відносин землекористування.

Землі промисловості, транспорту, зв'язку, оборони, енергетики та іншого призначення відрізняються від інших категорій земель своїм основним цільовим призначенням. Їх використання пов'язане з обслуговуванням несільськогосподарських потреб підприємств, установ, організацій, оскільки вони виконують роль просторової організаційної бази, території, на якій розміщуються спеціальні об'єкти. Землі цієї категорії поділяються на такі види: 1) землі промисловості; 2) землі транспорту; 3) землі зв'язку; 4) землі енергетики; 5) землі оборони; 6) землі іншого призначення. Критерієм такого поділу є характер спеціальних завдань, для здійснення яких призначені та надаються відповідні земельні ділянки підприємствам, установам та організаціям.

Правовий режим земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення – це особлива, цілісна система правових норм, що забезпечує регулювання суспільних відносин у сфері належності, управління, використання й охорони таких земель. Правовий режим цієї категорії земель зумовлений їх цільовим призначенням та характеризується певною специфі-

кою. У процесі здійснення земельної реформи він спрямований на забезпечення раціонального використання й охорони земель як одного з найважливіших компонентів природи в інтересах розвитку всіх галузей народного господарства й задоволення державних, суспільних та індивідуальних інтересів [3, с.328].

Справедливо зазначає В.І.Андрейцев, що правовий режим таких земель визначається певними чинниками: багатогранність цільового використання земель (для потреб промисловості, транспорту, зв'язку тощо); множинність внутрішньогалузевого управління у сфері використання та охорони вказаних земель; наявність спеціального підзаконного нормативно-правового регулювання у формі норм відводу земель для відповідних потреб; чітка нормованість земельних ділянок, що надаються для спеціальних потреб [1, с.371].

Відповідно до ст.65 Земельного кодексу України землями промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення визнаються земельні ділянки, надані в установленому порядку підприємствам, установам, організаціям для здійснення відповідної діяльності.

Слід зазначити, що в більшості випадків землі промисловості, транспорту, зв'язку, оборони, енергетики та іншого призначення надаються відповідним суб'єктам у користування. Таке користування переважно є постійним, хоча можливе й тимчасове використання даних земель на умовах оренди [2, с.60]. Найчастіше суб'єктами земельних прав, зокрема права постійного землекористування, щодо цієї категорії земель, є державні та комунальні підприємства, установи, організації промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та інших галузей господарства.

Законодавчою основою для використання цієї категорії земель є нормативно-правові акти земельного законодавства: Земельний кодекс України, Закони України “Про використання земель оборони”, “Про плату за землю”, “Про транспорт”, “Про оренду землі”, “Про оцінку земель” та ін. Окремі вимоги щодо використання таких земель уміщені також в актах інших галузей законодавства: Законах України “Про державний кордон”, “Про оборону України”, “Про транспорт”, “Про зв'язок”, “Про трубопровідний транспорт”, Повітряному кодексу України, тощо.

Проте відповідно до ч.2 ст.65 Земельного кодексу України порядок використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, оборони, енергетики та іншого призначення повинен установлюватися законом.

На сьогодні відповідно до цього положення діє Закон України “Про використання земель оборони”, який регулює відносини щодо використання лише одного виду земель цієї категорії. Також частково врегульовано порядок використання земель транспорту Законом України “Про транспорт”. Окремі приписи, що регулюють правовий режим земель зв'язку та іншого призначення, уміщені в Законі України “Про зв'язок”.

Таким чином, порядок використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення регулюється, поряд з актами земельного законодавства, ще й значною кількістю різних за галузевою належністю та змістом нормативно-правових актів, що не відповідає вимогам належного правового регулювання земельних відносин. У зв'язку із цим існує по-

треба в прийнятті спеціального закону “Про використання земель промислової, транспорту, зв’язку, енергетики та іншого призначення”.

1. Андрейцев В.І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії. – К.: Знання, 2005. – 445 с.
2. Ільницька Н. Оренда як правова форма використання земель у сучасний період: поняття, особливості, юридична природа // Право України. – 2000. – №8. – С.60–64.
3. Земельне право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В.І.Семчика і П.Ф.Кулиничка. – Б.м.: Видавничий дім “ІнЮрс”, 2001. – 424 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Сливоцька Наталія,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мельник П.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Кримінальна активність неповнолітніх – надто небезпечне та потенційно шкідливе для суспільства явище. Саме в цьому віці вони стають резервом для дорослої та рецидивної злочинності, тому потрібно використати всі можливі засоби для того, щоб знизити рівень злочинності серед неповнолітніх, а для цього потрібно перш за все підвищити рівень життя в суспільстві, покращивши таким чином благополуччя сімей, ефективність виховного й навчального процесу в навчальних закладах, зайнятість дітей у позаурочний час, а також припинити процес деморалізації суспільства, заборонивши цим розповсюдженню порнографії, наркотиків та алкоголю серед неповнолітніх.

Перш за все потрібно звернути увагу та те, що злочинність у нашій країні з кожним роком зростає, що пояснюється таким: значне соціальне розшарування населення; порушення принципів справедливості в оплаті праці; істотні відмінності в характері та змісті навчання, виховання дітей та підлітків; процеси, пов’язані зі зменшенням позитивної ролі сім’ї; протиріччя між суб’єктивним бажанням неповнолітніх до певної матеріальної самостійності та об’єктивним звуженням її меж окремими інститутами соціалізації; протиріччя між духовними та особливо матеріальними потребами неповнолітніх та реальними можливостями їх задоволення. Ці та інші фактори загалом визначають умови життя в суспільстві, що зумовлюють правопорушення та інші відхилення в поведінці неповнолітніх [2].

Та все ж навіть ідеальна держава не може ліквідувати такого поняття, як учинення злочинів неповнолітніми. Тому такі суб’єкти кримінальної відповідальності існують. Та все ж можна покращити становище їх у суспільстві та попередити чи хоча б знизити рівень злочинності серед дітей шляхом повної індивідуалізації їх відповідальності, тобто відшукування для кожного неповнолітнього особливого підходу, який повинен включати в себе віднайдення особли-

вого виду покарання або виховного заходу, а також впливом на психіку таких дітей, з метою роз’яснення понять “доброго” і “поганого”, “дозволеного” і “недозволеного”. Як уже зазначалось, у них нестійка нервова система та психіка, а також вони вирізняються своїми фізіологічними особливостями. Саме тому підхід до них потрібен особливий, не такий, як до інших суб’єктів кримінальної відповідальності. Саме тому ми вважаємо за необхідне запровадження ювенальної юстиції для покращення становища неповнолітніх.

Нагадаю, що ювенальна юстиція – це система правосуддя стосовно неповнолітніх громадян до 18 років, центральним елементом якого є суд у справах неповнолітніх. Суд, існуючи як частина державного механізму, разом із тим захищає права індивіда від сваволі держави. Певною мірою суд є перехідним містком від держави до громадянського суспільства.

Ювенальна юстиція існує вже понад 100 років. Піонером у цій справі стали США, де в 1899 р. було створено перший “дитячий суд” у м. Чикаго. Нині є декілька ефективних моделей ювенальної юстиції – англо-американська, континентальна, скандинавська. Досвід свідчить, що соціальна реабілітація дітей, котрі вступили в конфлікт із законом, є ефективним соціальним механізмом, який дає змогу відновити фізичний, психологічний та соціальний статус дитини при значній економії коштів на це. Саме тому створення в Україні спеціалізованої системи, що захищала б права дитини, є вкрай необхідним заходом [4].

До функцій, які повинна виконувати ювенальна юстиція, окрім властивої нашій судовій системі охоронно-каральної функції, належать:

- реститутивна – оскільки правосуддя відносно неповнолітніх повинне бути не каральним, а перш за все таким, що відновлює порушені права і свободи (відновне правосуддя);
- реабілітаційна – стосовно дитини, яка стала жертвою жорстокого поводження, або неповнолітнього, який повинен бути ресоціалізований;
- паціфікаційна (примирна) – розв’язання конфліктів шляхом порозуміння та взаємних уступок [3].

Одним із найосновніших завдань ювенальної юстиції стосовно реінтеграції суспільства я вважаю впровадження інституту пробації.

Пробація – комплекс заходів, що полягає в передачі особи, визнаної судом винною в скоєнні злочину, без застосування до неї санкції у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, під нагляд служби пробації на термін та на умовах, визначених судом. У структурі служби пробації створюються підрозділи з роботи з неповнолітніми, метою яких є здійснення пробації серед неповнолітніх віком від 14 до 18 років.

Щодо роботи з неповнолітніми, окрім вищезазначених функцій, на службу пробації покладаються функції:

- роз’яснення неповнолітнім порядку та умов пробації в присутності батьків або осіб, що їх замінюють;
- проведення первинної психологічної діагностики, вивчення особистості неповнолітнього, соціального оточення, установлення умов та причин його асоціальної поведінки;

➤ здійснення спільно з кримінальною міліцією у справах неповнолітніх перевірок за місцем проживання неповнолітнього;

➤ здійснення заходів щодо організації індивідуального шефства над неповнолітніми за умов наявності відповідного рішення суду;

➤ сприяння неповнолітнім у проходженні курсу лікування, психокорекційних та психотерапевтичних програм;

➤ сприяння неповнолітнім у набутті повної загальної середньої або професійно-технічної освіти, отриманні робочої спеціальності;

➤ сприяння відновленню та підтриманню неповнолітніми соціально корисних зв'язків тощо.

Переваги покарання типу пробації над позбавленням волі очевидні: трагічні соціальні, моральні, психологічні, економічні, демографічні та медичні наслідки переконливо доводять, що позбавлення волі не є найкращим засобом боротьби зі злочинністю. Застосування позбавлення волі є способом бумерангом, який, будучи спрямований на злочинця, негативно відбивається на самому суспільстві.

Введення інституту пробації не лише сприятиме гуманізації системи виконання покарань, а й дозволить більш диференційовано підійти до кожної конкретної справи, реалізувати на практиці принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності й покарання.

1. Заросинський Ю., Рошина І. Запобігання злочинам; деякі питання теорії і практики // Право України. – 2003. – №10. – С.78–81.
2. Легецький М.П. Сучасні причини та умови, що сприяють скоєнню правопорушень неповнолітніми, пов'язаних з наркотичними засобами // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – К., 1997. – №1. – С.229
3. Ювенальна юстиція та ювенальні суди в українському судочинстві: Навчальний посібник. – С.6–8.
4. Вісник ВСУ. – 5(57). – 2005. – С.6–8.

ОКРЕМІ КОЛІЗІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Шевчук Любов,

II курс, Юридичний інститут.

Науковий керівник – Козич І.В.,

старший викладач.

Абсолютно повноцінного, ідеального законодавства не існує в жодній країні світу. Це стосується й України. Аналіз Кримінального кодексу України показує, що деякі норми Особливої частини не відповідають нормам Загальної частини. “Колізія законів” – розбіжності в змісті двох або більше формально діючих нормативних актів, виданих щодо одного й того ж питання. Які ж є розбіжності в змісті норм КК України?

Розглянемо більш детально окремі колізії кримінального законодавства України.

1. У ч.4 ст.28 ККУ вказується, що злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. Тобто внаслідок уживання терміна “злочинів” така організація відсутня, якщо кілька осіб зорганізувалося для вчинення одного злочину, незалежно від наявності інших ознак (стійкість, ієрархічні зв'язки тощо).

У той же час, у ст.255 Особливої частини КК, регламентуючи відповідальність за створення злочинної організації, законодавець передбачив, що це відбувається “з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину”, – про такий злочин сказано в однині.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що така злочинна організація відсутня, якщо вона об'єдналася з метою вчинення одного злочину, незалежно від інших вищеперелічених ознак.

2. Як відомо, ст.26 КК України визначає співучасть у злочині як умисну спільну участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. У той же час ст.27 визначає види співучасників, якими є виконавець, організатор, підбурювач та пособник.

Ч.3 ст.27 КК дає визначення поняття організатора, відповідно до якого ним є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка створила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

У ст.255 ч.2 зазначено, що “звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації ...”. Тобто в даній статті вводиться поняття **керівника злочинної організації**. При цьому вищезазначене поняття надано поруч з організатором, а не як його вид, адже в статті між цими двома поняттями стоїть сполучник “або”. Тому в даному випадку чіткого вираження набуває колізія в ККУ, адже введено ще одного співучасника – керівника, який не є визначений Загальною частиною. Окрім того, керівницькі функції надані організатору, тому постає питання – як відрізняється організатор від керівника? На нашу думку, є декілька шляхів вирішення проблеми:

1. Виключити із ч.2 ст.255 ККУ таке поняття, як керівник, для того, щоб стаття виглядала таким чином: звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною першою цієї статті...

2. Внести доповнення до ст.27 Кримінального кодексу шляхом оформлення ч.3 таким чином: “Організатор (керівник) є особа, яка ...”. Також необхідно буде внести зміни і в інші статті, у тому числі й ч.5 ст.255 шляхом заміни “крім організатора або керівника злочинної організації” на “крім організатора (керівника) злочинної організації”.

У даному разі, ми вважаємо, набагато функціональнішим було б внесення змін до ст.255 ККУ, адже це викликає менше труднощів для нашого законодавця.

3. У ст.22 ККУ встановлюється вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. У ч.2 даної статті зазначено, що “особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за “... розбій (ст.187, ч.3 ст.262, 308), ...”. Ст.312 КК регулює обсяг відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Ч.3 даної статті зазначає, що “дії, передбачені ч.1 або ч.2 цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах, розбій з метою викрадення прекурсорів, а також їх вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя й здоров'я – караються ...”. Постає питання, чому суб'єктом злочину за ч.3 ст.312 (а саме щодо розбою) є загальний суб'єкт, тобто особа, що досягла 16-річного віку? Чому дана стаття не передбачена в ч.2 ст.22? Це саме стосується й ст.313 ККУ “Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням”.

4. Остання колізія, яку ми хотіли б сьогодні розкрити, полягає в такому: ч.1 ст.2 КК говорить: “Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом”. При цьому ч.3 ст.4 зазначає, що “часом вчинення злочину визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності”.

За моментом закінчення злочину поділяються на: злочини з матеріальним складом, злочини з формальним складом, усічені злочини. Матеріальними визнаються склади злочинів, момент закінчення яких пов'язаний із настанням суспільно небезпечного наслідку, визначеного диспозицією відповідної норми Особливої частини КК.

Часом вчинення злочину з матеріальним складом визнається настання суспільно небезпечних наслідків, проте можна безперечно відзначити той факт, що положення ст.4 суперечать даному твердженню. На якій тоді основі злочин із матеріальним складом вважають вчиненим із моменту настання відповідних наслідків? Відповідно до ст.2 підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК. Коли наслідки виступають обов'язковим елементом складу злочину, то відповідно їх відсутність виключає притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тобто в даному разі не буде можливості визнати дану дію чи бездіяльність злочином. На нашу думку, ч.3 ст.4 вводить у поняття дії чи бездіяльності значно ширший зміст, ніж звичайно, – у деяких, визначених законом випадках ураховуються й наслідки, вони перебувають у причинно-наслідковому зв'язку, і особа передбачала, могла передбачити чи повинна була передбачити їх.

Таким чином, наше кримінальне законодавство не є досконалим, воно потребує внесення певних змін із метою усунення вищенаведених та інших колізій.

ТРАНСПЛАНТАЦІЯ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Таран Ольга,
ІІІ курс, Юридичний інститут,
Науковий керівник – Великорода О.М.
кандидат юридичних наук, доцент.

Трансплантація органів людини є високоефективним методом оперативного втручання, який досить часто стає єдиним засобом порятунку життя й здоров'я людини, а тому потребує особливої уваги з боку законодавця.

Трансплантація (від латинського “transplantare”) означає пересаджувати. У статті 1 “Визначення термінів” Закону України “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” трансплантація визначена як спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, узятих у людини чи у тварини.

На сьогодні органи для трансплантації можна отримати шляхом вилучення їх або в померлих осіб, або в живих донорів. У живих донорів для трансплантації може бути взято лише один із парних органів або частина органа за таких умов: наявність медичних показань; згода об'єктивно інформованих реципієнта та донора; усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування неможливе; завдана здоров'ю донора шкода буде меншою, ніж небезпека для життя, що загрожує реципієнту; реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами.

У живого донора може бути взято гомотрансплантат лише за наявності його письмової заяви про це, підписаної свідомо і без примушування [1]. Саме така заява є юридичним фактом, який зумовлює виникнення відносин трансплантації. У заяві донор повинен указати свою згоду на вилучення в нього гомотрансплантата та його поінформованість стосовно наслідків. На сьогодні передбачено, що інформацію про трансплантацію повинен надати лікуючий лікар. Доцільним вбачається внесення змін до положень законодавства і встановлення в ньому того, що інформація донору повинна бути надана кваліфікованими лікарями, які не входять до числа тих, хто визначає його придатність до трансплантації чи проводитиме її. Інформація повинна бути представлена як в усній, так і в письмовій формі та містити відомості про ризики, які загрожують здоров'ю донора, а також наслідки проведення трансплантації. Слід установити право донора на консультацію в незалежного експерта, а також не менше 24 годин часу на обдумування рішення перед тим, як підписати письмову згоду на трансплантацію. Також потрібно передбачити можливість альтернативного використання донорського органу в разі неможливості його трансплантації попередньо визначеному реципієнту.

У статті 16 Закону “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” вказано, що взяття органів у померлої особи для трансплантації можливе за наявності її згоди стати донором органів або згоди подружжя або родичів, тобто формулюється презумпція незгоди на вилучення органів [1]. Розглядаючи можливість вилучення органів у померлої людини за згодою її ро-

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ У “ВИХОВАННІ РОЗУМУ”
НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І.КАНТА

Гушпит Ганна,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Єгорова І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

дичів, слід чітко окреслити коло осіб, які мають право дати таку згоду. Стаття 16 Закону “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини” вказує, що такими особами можуть бути подружжя або родичі, які проживали з померлою особою до її смерті. У свою чергу, стаття 6 Закону “Про поховання та похоронну справу” встановлює, що згоду на вилучення органів має право надати чоловік, дружина, близькі родичі, інша особа, яка взяла на себе зобов’язання поховати померлого та має відповідне свідоцтво про смерть [2]. Розглянувши обидві статті, можна дійти висновку про те, що ми маємо справу з правовою колізією, яку потрібно вирішити на користь формулювання, викладеного в Законі “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини”, адже таким чином можна забезпечити дотримання волі померлого.

Особливістю вилучення органів у померлих осіб є те, що воно повинне бути здійснене якнайшвидше, а тому лікар має володіти інформацією про те, чи давала особа згоду стати донором. У Законі слід передбачити чіткий перелік документів, до яких вносяться відомості про таке розпорядження особи. У даному разі можна перейняти досвід США, де про згоду чи незгоду особи стати донором органів записують на зворотному боці водійських прав [3].

Отже, для вдосконалення правового регулювання трансплантації слід внести зміни до положень: стосовно форми та документів, у яких закріплюється згода на трансплантацію; інформації, яка повинна бути надана донору та реципієнту; суб’єктів, які можуть її надавати; установити обов’язковий час, який надається перед письмовим оформленням згоди. Таким чином, на українського законодавця чекає великий об’єм роботи, який, зважаючи на особливості трансплантації як методу лікування, повинен бути проведений негайно.

1. Закон України “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини” в редакції від 16.07.1999 зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №41. – Ст.377.
2. Закон України “Про поховання та похоронну справу” в редакції від 10.07.2003 зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №7. – Ст.47.
3. Пищита А.Н. Согласие на медицинское вмешательство. – М., 2006. – 210 с.

Аналіз філософсько-педагогічної думки епохи просвітництва дозволяє стверджувати, що в ній загалом вкрай амбівалентну роль відіграє гендерна проблематика. Саме тому її можна охарактеризувати як інтелектуальну історію *мі-загинії* (тобто жінконевисництва), яка виражається в нейтралізації та виключенні жіночого як із системи раціонального філософського мислення, так і з системи організації суспільного життя. Хоча в педагогіці вже набули резонансу дидактичні принципи Я.А.Коменського, зокрема принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей у навчанні.

І.Кант, фундатор німецької класичної філософії, – найзначніший після Ж.-Ж.Руссо теоретик гендерної проблематики доби просвітництва. Для І.Канта розум – це головна якість людської істоти, оскільки, на його переконання, тільки наявність розуму робить індивідів людьми у власному розумінні слова й забезпечує наявність громадянського стану в суспільстві. Тому І.Кант, на відміну від Ж.-Ж.Руссо, вважає, що відмінність чоловічої та жіночої суб’єктивності визначена не особливостями жіночої чуттєвості, а відмінністю інтелектуальних позицій, тобто способом, в який чоловіки та жінки використовують свій розум.

Для І.Канта, який здійснив радикальну критику здатності розуму як такого, не існує “сильного розуму” в тому розумінні, в якому Ж.-Ж.Руссо тлумачить чоловічий розум як актуалізацію принципів Загальної Волі. Головним парадоксом доби просвітництва для І.Канта є те, що люди, маючи свій власний розум не наважуються покластися на його силу й тому постійно прагнуть скористатися чужим розумом, спертися на авторитети, що, на його думку, особливо характерно для жінок.

У зв’язку із цим І.Кант у праці “Відповідь на запитання: що таке просвітництво?” формулює головне завдання просвітництва – користуватися своїм власним розумом, не розраховуючи на розум інших: “май мужність користуватися власним розумом” [1]. Водночас, на думку І.Канта, це завдання не таке просте, як видається на перший погляд. Складність його полягає в тому, що суб’єкт, який намагається самостійно мислити, повинен звіряти свої думки з вимогами суспільства, законодавства для того, щоб переконатися в правильності та обґрунтованості своїх рішень. І.Кант виокремлює три головні різновиди всезагального законодавства: принцип трансцендентальної єдності апперцепції як головний закон чистого розуму, моральний категоричний імператив та закони судження. Для того, щоб визначити, чи справді є її вчинок раціональним або моральним, людина повинна, згідно з І.Кантом, звіряти свої дії не з тим чи іншим конкретним прикладом раціональної або етичної поведінки, який завжди

має частковий, обмежений характер, а з вимогою трансцендентальної єдності апперцепції або морального категоричного імперативу, які є абсолютно всезагальними та універсальними. Саме на формуванні такої єдності у “вихованні розуму” молодій людині й наполягає І.Кант.

Відмінність конструкцій чоловічої та жіночої провини І.Кант пояснює на прикладі відмінностей чоловічих та жіночих злочинів, визначуваних ним як “злочини, пов’язані з честю статі” [2] і спрямованих на вихід із ситуації провини. Найхарактернішим жіночим злочином, пов’язаним із “честю статі”, І.Кант вважає дітовбивство, коли жінка, намагаючись усунути речове свідчення своєї неморальної поведінки, убиває своє дитя. У чоловіків найхарактернішим різновидом злочинів, пов’язаних із “честю статі”, І.Кант вважає дуель, коли для чоловіка важливий у першу чергу не певний результат, наприклад смерть кривдника, але сама можливість виконання обов’язку стосовно всезагального морального закону.

Чоловічий суб’єкт, сконструйований внутрішньою провиною, є в І.Канта рефлексивним суб’єктом, орієнтованим на пізнання себе та свого місця у світі, на ставлення свого “Я” до світу. Чоловічий розум І.Кант вважає схильним до філософського пізнання “глибоким розумом”, який намагається відповісти на славновісні кантівські метафізичні запитання “Що я можу знати?”, “Що я повинен робити?” та “На що я можу сподіватися?” стосовно вимог суспільства.

На відміну від чоловічого жіночий суб’єкт, конституюваний зовнішньою провиною (або соромом), ставиться до світу не всезагальним, а суто приватним чином, його знання про світ є ситуативними (“прекрасний розум”), а всі метафізичні питання втрачають для нього свій трансцендентальний сенс. На думку І.Канта, жіночий суб’єкт становить більший, ніж чоловічий, інтерес не для філософії, а для педагогіки, як науки про виховання людини.

Таким чином, у поглядах І.Канта зберігаються пріоритети, характерні для патріархальної філософсько-педагогічної традиції загалом. Хоча І.Кант не заперечує права жінки на “виховання розуму” і навіть наполягає на необхідності розвитку здатності раціонального мислення у жінок, він, водночас, віддає явну перевагу інтелектуальній здатності чоловічого суб’єкта в процесі пізнання дійсності, унаслідок чого тільки чоловічий розум, на його думку, здатний бути суб’єктом пізнання світу. Жіночий суб’єкт, як випливає з філософії І.Канта, постає лише як об’єкт антропологічного аналізу, що зумовлює його підпорядковане становище й нижчий статус у культурі загалом.

1. Кант И. Ответ на вопрос: что такое просвещение? // Сочинения. – М., 1966. – Т.6. – 744 с.
2. Кант И. Наблюдения над чувством прекрасного и возвышенного // Сочинения. – М., 1966. – Т.2. – 512 с.

ТЕМА СИРІТСТВА В СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Бойчук Іванна,
У курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Серед широкого розмаїття тем і проблем, що розкривають сучасні письменники в літературі для дітей, чільне місце посідає тема сирітства. Воно й не дивно, бо ж дитина, що виросла без батьків, найрідніших людей, дитина, доля якої перебуває в руках Всевишнього, може покладатись у житті лише на себе, тому ця тема не може бути не помічена, вона завжди буде важливою. Крім того, за даними експертів, лише в Україні мешкає понад сто тисяч дітей-сиріт.

Нами здійснено дослідження серед молодших школярів і підлітків на предмет з’ясування рівня їхніх читацьких запитів (проводили опитування в 4-му, 6-му та 9-му класах школи-інтернату для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (с.Угорники) та учнів 8-х класів школи-ліцею №23 м. Івано-Франківськ. Прикрим видається той факт, що про перелічені сучасні дитячі бестселери (їх назвали деякі восьмикласники школи-ліцею №23) підлітки-сироти навіть не чули. Ідеться про такі книги: “Поліанна” Е.Портер, “Володар над злодіями” К.Функе, “Північне сяйво” Ф.Пуллмана, “Список бажань” Й.Колфера, “Конрад або дитина з бляшанки” К.Нестлінгер, “Джури козака Швайки” В.Рудківського, “Ритуал” М., С.Дяченків та десятків інших. Як бачимо, через різні причини сучасна дитяча книжка ще не знайшла свого читача в дитячих сирітських притулках.

Виходячи з того, що книга є важливим компонентом у формуванні особистості, для аналізу взяли дитячі твори сучасних письменників, які, власне, й анонсували в школі-інтернаті. З-поміж розмаїття авторів, тем і жанрового багатства вибрали насамперед ті, у яких героями є діти-сироти, чий внутрішній світ, переживання, відчуття є близькими нашим респондентам. Найбільш яскраво цю проблематику зуміла висвітлити англійська письменниця Дж.Ролінг у семи книгах про “Гаррі Поттера”, що став дитячим культовим літературним феноменом. Як засвідчило опитування, діти охоче читають книжки про хлопчика-чарівника, який був сиротою.

Ми запропонували школярам ще одну чудову книгу ірландського письменника Й.Колфера “Список бажань”, що є своєрідною притчею про вибір між добром і злом, покуту й розплату. Це екскурсія до Потойбіччя, але до осучасненого Потойбіччя, де вирішується вічна участь душі. Двоє підлітків-сиріт повернули першу серйозну кримінальну справу, але вибух газу – і один юний злочинець одразу вирушає до воріт пекла. А от у дівчинки неприємності, її душа зависла в стані жажливої невизначеності: кількість добрих і злих справ однакова. І тут ніби дається ще один шанс виправитись, повернутись на землю й виконати 4 заповітні мрії однієї людини. Мораль притчі чудова: кожна душа сама робить свій вибір, загинулу душу не можна зтягнути в рай силомця, бо пекло й

миліше. Зате той, хто щиро прагне світла й радості, обов'язково відшукає дорогу до небес.

Якщо говорити про “Матильду” Р.Дала, то героїню книги можна сміливо записати до братства книгоманів, яка з трьох років сама ходила до бібліотеки, і до братства месників-розбишак. Анонсування цієї книги одразу викликало живе зацікавлення дітей, адже йдеться про “приборкання проблемних батьків” і “недисциплінованих учителів”. Тут важливо й те, що Матильда – сирота при живих батьках, бо ж вони про дівчинку-інтелектуалку зовсім не піклуються, а вона незвичайна, яка і всі діти-сироти, про яких ідеться.

“Завжди можна знайти, з чого порадити. І чим складнішим видається завдання, тим цікавіше гратися в радість, тобто в поганому знаходити хороше, не журитися і не впадати у відчай, а радіти – це “Поліанна” Е.Портер. Дівчинка, яка своєю “грою в радість” змінює життя людей. Такими словами ми повідомили дітям про книгу Е.Портер “Поліанна”, а вже через деякий час ця розповідь знайшла свого читача. “Люди починають хотіти приносити користь, жити щиро, – зазначають діти, – Поліанна навчила любити те, що вони мають”. “Це те, чого так не вистачає у нашому невеселому клопітному житті”; “На прикладі дівчинки-сироти ми можемо зрозуміти, що варто любити і цінувати те, що маєш, і бути щасливим попри все”, – такі висновки роблять підлітки.

Чи не найбільше сколихнув самотні дитячі душі герой чудового твору “Ритуал” Марини і Сергія Дяченків. А ось цікаві міркування восьмикласника про інший твір українського автора: «Прочитавши книгу В.Рутківського “Джурка козака Швайки”, переконуєшся, що в нашу літературу повернулася “козацька романтика”». І справді, це – чи не найбільш педагогічно-патріотичний жанр, бо це книжка, відкривши яку, читач знайде для себе захопливі сторінки української історії. У повітрі витають звабливі пахощі небезпечних пригод, вірної дружби, химерних таємниць і наперчених козацьких жартів [1].

К.Функе написала захоплюючу розповідь про життя безпритульних сиріт. “Володар над злодіями” – книга про те, як не покинути в біді товариша, як чужих людей біда об'єднала в єдину сім'ю, де горе друга сприймається як власне. Скіпіо – “володар над злодіями”, який крав удома речі й приносив дітям, а ті їх продавали і на ці гроші жили. Хлопець сиротою не був, але дбав про обділених дітей по-своєму. І ця турбота про безпритульних сиріт дала йому впевненість у власній силі, так він міг самоутвердитися.

Отже, з-поміж книжкового розмаїття літературних творів для дітей саме тема сирітства посідає чільне місце. Утім, мусимо констатувати той факт, що читання не є для дітей захоплюючою, потрібною справою у вільний час. Водночас школа була і є основним культуротворчим механізмом у формуванні особистості школяра [2], тому важливим завданням учителів, батьків є ознайомлення дітей саме із сучасною літературою. Один з ефективних шляхів підвищення читацьких запитів, а відтак і читацької культури особистості, як показало наше дослідження, – це акція “книга йде до дітей”.

1. Жук З. “Дзвін шабел, пісні, походи...” // Друг читача. – 2007. – №13.

2. Литвин-Кіндратюк С., Білавич Г. Формування художньо-естетичної культури школярів засобами народознавства. – Івано-Франківськ: Плай, 1998.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гундерук Богдана,

III курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Поясик О.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Особливо актуальною проблемою для педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів є створення таких умов навчання та виховання учнів, які б сприяли максимально можливій реалізації та самореалізації особистісного інтелектуального й фізичного потенціалів кожного учня.

У системі факторів підвищення ефективності уроку важливе місце посідає його відвідування та аналіз керівниками загальноосвітніх навчальних закладів. У зв'язку із цим виникла потреба в розробці нових концепцій та підходів до аналізу уроку, методик і технологій його спостереження як цілісної, складної, динамічної системи взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних його аспектів і компонентів. У цьому плані чимало зроблено відомими вітчизняними та зарубіжними дидактами й психологами, зокрема: Ю.О.Чабанським, Ю.А.Конаржевським, М.І.Махмутовим, В.О.Онищуком, В.О.Сухомлинським та іншими. Великого значення аналізу уроків надавав В.О.Сухомлинський. Він писав: “Урок – у центрі уваги і турбот досвідченого директора. Досвід переконує, що відвідування і аналіз уроків – найважливіша робота директора; від її високого наукового рівня залежить дуже багато: інтелектуальне багатство життя педагогічного й учнівського колективів, методична майстерність педагогів, багатогранність запитів та інтересів вихованців” [2, с.576].

Вивчення та аналіз літератури з даної проблеми, позитивного досвіду роботи директорів загальноосвітніх навчальних закладів, їх заступників із навчально-виховної і науково-методичної роботи, завідуючих предметними кафедрами свідчить, що окремі науково-теоретичні підходи, методики та технології аналізу уроку застаріли й не відповідають сучасним вимогам. Це й зумовило необхідність розробки нової концепції, методик та технологій спостереження й аналізу уроку.

Аналіз уроку як цілісної, складної, динамічної системи передбачає вивчення, аналіз та синтез оцінок стану реалізації основних його аспектів: організаційного, дидактичного, психологічного, виховного та санітарно-гігієнічного. Також ще можна виділити компонентний та аспектний аналіз уроку. Особлива увага до сучасного уроку та його аналізу зумовлюється:

- наявністю диференційованої мережі загальноосвітніх навчальних закладів;
- різноманітністю напрямів навчання й виховання, пов'язаних з особливостями регіону, типу та місткості навчально-виховного закладу, науково-теоретичним рівнем підготовки педагогічного колективу школи та його творчого потенціалу;
- динамікою оновлення змісту освіти та виховання, зміною освітніх парадигм;
- взятим державою курсом на гуманізацію та гуманітаризацію освіти;

• широким упровадженням диференційованих систем навчання з урахуванням рівнів розвитку учнів (рівнева), поглибленого вивчення окремих навчальних предметів (профільна) та професійного спрямування (професійна);

• свободою вибору навчально-виховними закладами варіантів навчальних планів та програм, розроблених Міністерством освіти і науки України, розробкою і впровадженням альтернативних авторських навчальних планів і програм [1, с.98].

Метою аналізу уроку є оцінювання навчального заняття або окремих його складових, що є важливим чинником підвищення кваліфікації вчителів. У процесі аналізу уроку зважають на особливості діяльності вчителя та учнів.

Здійснюють його за такою схемою:

1. Мета і завдання уроку, їх взаємозв'язок та шляхи реалізації.
2. Готовність учителя та учнів до уроку, облаштування уроку, наочні посібники, ТЗН, санітарно-гігієнічний стан класу.
3. Зміст уроку.
4. Методичне забезпечення уроку.
5. Поведінка учнів на уроці.
6. Тип уроку, його місце в системі занять із предмета. Організаційна структура уроку.
7. Характеристика ділових якостей учителя.
8. Загальні підсумки уроку.

Отож, об'єктивний аналіз уроку сприяє вдосконаленню вчителем своїх професійних знань, умінь і навичок, спонукатиме до самовдосконалення.

1. Острроверхова Н.М. Аналіз уроку: концепції, методики, технології. – К.: Фірма "ІНКОС", 2003. – 352 с.
2. Сухомлинський В.О. Поради про відвідування та аналіз уроків / Вибрані твори в 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.4. – С.576–577.

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА В УТВЕРДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Лотоцький Віталій,
V курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Нагачевська З.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У культурно-освітніх надбаннях усіх народів і країн є події, які мають епохальне значення для утвердження їхнього престижу на світовій арені та духовно-інтелектуального поступу своїх громадян. Для України такими є заснування перших закладів вищої освіти, які в умовах відсутності власної держави були центрами підготовки науково-педагогічних кадрів, осередками розвитку

різних галузей знань, формування національної еліти. Природною в цьому контексті є увага вчених України [4] і представників української діаспори [3] до історії виникнення та змісту діяльності найстарішого на українських землях Львівського університету, який на межі ХІХ – ХХ ст. опанували поляки.

Наприкінці ХІХ ст. І.Франко підкреслював, що ідеал самостійної України буде для нас недосяжною мрією лише доти, поки ми самі не знайдемо в собі достатньо волі, щоб іти до цього ідеалу, стежки до якого "лежать ось тут під нашими ногами" [5, с.238]. Ці слова визначного вченого й громадсько-політичного діяча галицьке студентство сприйняло як наказ до активної діяльності в царині відкриття в краї українського університету. З цього приводу М.Крушельницький зазначав, що ідея українського університету виникла як "конкретне домагання не серед політиків і верховодів, а серед самої університетської молодіжи" [2, с.116].

З ініціативи товариства "Академічна громада" 13 липня 1899 р. у Львові було скликано перше віче всього українського студентства вищих шкіл, у якому взяло участь близько 450 осіб з усіх кінців Австро-Угорської імперії, а також деякі професори-"русини" Львівського університету. З головним "рефератом" на вічі виступив студент філософії, голова товариства "Академічна громада" М.Галушинський. Зазначимо, що в рік проведення віча у Львівському університеті навчалося 533 студенти-українці. Саме тому доповідач запропонував відкрити "українсько-руський" університет у Львові та вислати "меморіал" у справі його заснування до австрійського Міністерства віросповідань і освіти. Надаючи великого значення цьому виступові студентства, визначний український учений І.Пулюй писав: "Я радію серцем, що молодіж руська добре зрозуміла, яку велику вагу має руський університет для нашої народності. Поки не буде в нас свого університету, а наша мова не буде проведена по всіх загонах науки, поти ми не нація" [2, с.117–118].

8 жовтня 1901 р. відбулося чергове молодіжне віче у Львові за участю 400 українських студентів, присвячене виключно університетській справі. На ньому, крім резолюцій про потребу заснування українського університету, були ухвалені так звані мінімальні домагання щодо структури та організації навчального процесу в діючому Львівському університеті. Віче домагалось відкриття в ньому численних кафедр з українською мовою викладання, усунення перепон при складанні докторського іспиту українською мовою, призначення українських екзаменаторів для всіх державних іспитів і введення для української університетської молоді друків рідною мовою. Щоб добитися реальних результатів, частина студентства пропонувала "сецесію" (тобто залишення українською молоддю навчання в університеті), інші радили провести "обструкцію". У відповідь на такі дії університетська влада стала ліквідувати навіть деякі вже набуті українцями права. Так, до віча 1901 р. університетські друки рідною мовою, виконані українськими студентами, адміністрація Львівського університету приймала, а після віча такі друки стали відкидати.

У відповідь на цей крок польської університетської адміністрації українські студенти призначили на 10 листопада 1901 р. віче в приміщенні самого університету. Зрозуміло, що ректорат не погодився з проведенням такої акції.

проте студенти-українці влаштували віче без дозволу. Після віча вони провели демонстрацію на вулицях Львова. Уперше тоді українське студентство демонструвало прилюдно, співаючи “Ще не вмерла Україна”, і нову на той час пісню “Не пора” на слова І.Франка. Сенат університету розпочав розслідування в справі віча й демонстрацій та припинив навчання, а п’ятьох студентів виключив з університету. Такі заходи привели до того, що на студентському вічі 1 грудня 1901 року було прийняте рішення залишити Львівський університет і перейти на навчання до інших університетів Австрії [2, с.127]. 11–12 січня 1902 р. колишні українські студенти Львівського університету відбули на навчання до Відня, Праги й Кракова. Із цієї нагоди на головному вокзалі Львова відбувся прощальний мітинг, а після нього вулицями міста пройшла двотисячна демонстрація гімназійної молоді. Зазначимо, що вихід студентів-українців зі Львівського університету та їх рішуча позиція винесли питання українського університету на поверхню тогочасного політичного життя [2, с.129]. Воно знайшло відгук у всіх українських суспільно-політичних і педагогічних виданнях Галичини та Буковини, у змісті діяльності провідних культурно-освітніх організацій Західної України.

Боротьба за український університет розгорнулася з новою силою в 1906 р., коли студентам було відмовлено в зрівнянні рідної мови в правах із польською [1, с.222]. На зміну резолюціям, меморіалам, петиціям прийшли нелегальні акції, завдяки яким українське студентство отримало значно більше шансів для реалізації своїх домагань [9, арк.68]. Проте лише в січні 1914 р., завдяки спільним зусиллям української громадськості, послів та особливо студентів, було досягнуто українсько-польського компромісу, один із пунктів якого передбачав відкриття у Львові українського університету, проте на заваді стали події, пов’язані з Першою світовою війною [1, с.225].

Таким чином, можна погодитися зі словами керівника першої української студентської “Січі” у Відні О.Герлецького, який заявляв: “Коли всі сили народу вичерпались..., тоді на арену боротьби та історії приходить молодь, яка своїм непорочним ідеалізмом та безмежним пожертуванням для визвольної ідеї пориває за собою нарід та творить новий перелік в його житті”. Цю тезу підтвердили і події “помаранчевої” революції 2004 року, коли молодь заявила на повний голос про своє право жити у своїй державі за іншими законами, ніж їй пропонувала тодішня офіційна влада.

1. Гурак І.Ф. “Молода Україна”: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. XIX – початок XX ст.). – Івано-Франківськ: Підприємство Третяк І.Я., 2007. – 280 с.
2. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. XIX – XX ст. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича НАН України, 2001. – 420 с.
3. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). – Мюнхен – Львів: Український Вільний університет, 1994. – 181 с.
4. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.). – Івано-Франківськ, 1994. – 144 с.
5. Франко І. Поза межами можливого. Збір. творів у 50-ти т.– К.: Наукова думка, 1986. – Т.45.
6. ЦДДА України у Львові. – Ф.834, оп.1, спр.127. Стаття Назарука Осипа і Охрімівч Олени “Хроніка руху української академічної молодіжи у Львові від 1861 до 1908”, 78 арк.

ЗНАЧЕННЯ РИТМІКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Гулько Артур,
магістрант, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Кіліченко О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Людина – унікальна жива істота, яка в процесі життєдіяльності проходить певні стадії розвитку. Одним із найсприятливіших періодів для розвитку особистості є вік від шести до дев’яти років, оскільки в цей період дитина найбільш “відкрита” і “поглинає” інформацію швидше й краще, ніж у будь-який інший. Даний період називають молодшим шкільним віком. Саме він, як зазначає Вернадський, є фундаментом для повноцінного психофізичного розвитку та для гармонійного входження дитини в соціум.

Особистість молодшого школяра людина, як суб’єкт історичного процесу, зі своїми соціально зумовленими та індивідуально вираженими якостями, риси характеру, темперамент, інтереси. Її розвиток проходить 3 основні етапи: **анатомо-фізіологічний (біологічний), психічний та соціальний** [4]. Під час їх протікання організм дитини стає витривалішим, укріплюються м’язи, збільшується вага, відбувається якісна перебудова пізнавальних процесів (спостереження, сприймання, мислення, пам’ять, увага), усе ясніше усвідомлюються закони моралі й навколишнього середовища. Усі ці процеси відбуваються під впливом певних одно- і двосторонніх детермінант – зовнішніх і внутрішніх факторів формування особистості дитини. До основних факторів належать: **спадковість, середовище, виховання і діяльність**. Усі вони перебувають у тісному взаємозв’язку між собою і певною мірою регулюють вплив один на одного й на саму особистість.

Важливу роль у процесі формування особистості молодшого школяра відіграє **ритміка** – система вправ, рухів, завдань, супроводжуваних музичним та пісенним матеріалом і побудованих у певній системі відповідно до поставленої мети, яка виховує відчуття ритму й музики [2, с.1579].

Ритміка і музика взаємозалежні. Ці дві мистецькі категорії супроводжують людину впродовж життя. Не буває й дня, прожитого без них. Це і биття серця, тікання годинника... і музика, яка є одним із виразних засобів спілкування між людьми. Її сприйняття не потребує ніякої підготовки й доступне всім.

З року в рік багато дітей стають дедалі більш ослаблені фізично, понижується їх культурний рівень. Систематичні ж заняття з ритміки сприяють покращенню психофізіологічного стану дитини. Так, вони є корисними для фізичного розвитку: виправляється осанка, укріплюються різні групи м’язів і зв’язки, стають більш рухливими суглоби, удосконалюються рухи в просторі. Поступово діти починають легше й плавніше рухатися, стають більш розкутими, набувають виразності в русі.

Оскільки на уроках із ритміки діти не просто копіюють те, що показує вчитель, а роблять це по-своєму, певним чином передають рух, при цьому в них

акумулюється не тільки увага й пам'ять, а відкривається творчість, фантазія, емоції.

Ритмікою діти можуть займатися з раннього віку, оскільки відчувають постійну потребу в русі. Саме через рух вони емоційніше й глибше сприймають музику.

Заняття з ритміки приносять дітям радість, підіймають настрій, роблять шкільне життя яскравішим і цікавішим, підвищують організованість, дисциплінованість і культурний рівень дитини.

В.М.Бехтерев уважав, що за допомогою музичного ритму можна встановити рівновагу в діяльності нервової системи, збалансувати занадто збуджені темпераменти й розгальмувати загальмованих дітей. Ритм лежить в основі ритміки, основоположником якої вважають Е.Ж.Далькроза, який стверджував: "Мета ритміки – підвести її послідовників до того, щоб вони могли сказати до кінця своїх занять – не стільки "Я знаю", скільки "Я відчуваю", і, перш за все, створювати в них непереборне бажання виразити себе" [3].

Ритміка сприяє формуванню в дітей умінь сприймати музичні образи й співвідносити рух з їх характером; допомагає музично, виразно й ритмічно рухатись; брати участь у музичних іграх, ритмічних хвилинках; водити хороводи; розвиває почуття ритму, допомагає дитині відчути в музиці ритмічну виразність; сприяє умінню придумувати й комбінувати танцювальні рухи в ході організації та проведення ритмічної гімнастики та на уроках музики й ритміки; сприяє формуванню самостійності, розвитку логічно-емоційного мислення.

Отже, ритміка є важливою складовою формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра, забезпечує повноцінний фізичний і естетичний розвиток.

1. Бондаренко Л.А. Ритміка і танець в 1 – 4 класах загальноосвітньої школи. – К.: Музична Україна, 1989. – С.3–8.
2. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
3. Ершова А.П., Захарова Е.А., Пеня Т.Г. і др. Искусство в жизни детей: Опыт художественных занятий с младшими школьниками. – М.: Просвещение, 1991. – С.128.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – 4-те вид., доп. – К., 2003. – 615 с.
5. Роберт Пломін, Джон С. де Фріз. Генетика пізнавальних здібностей та порушень інтелекту // Світ науки. – 1999. – С.58-65.

МУЗИЧНО-СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Сагайдак Тетяна,

II курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Ліпа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Музичне мистецтво відкриває дитині шлях естетичного освоєння життя. Щоб світ життєвих образів, закладених у музиці, став доступним для дитячої

душі, схвилював її, збагатив, потрібно формувати здібності, які успішно виявлятимуться в музичній діяльності. Основу цього процесу складає сенсорне виховання.

Сучасний стан теорії музичної педагогіки характеризується інтенсивною розробкою психолого-педагогічних основ сенсорного розвитку дітей, адже розвиток відчуттів і сприйняття – передумова складніших процесів естетичного виховання. Крім того, без сенсорного досвіду неможливе здійснення будь-якого виду музичної діяльності, бо "чуттєва основа сприйняття невіддільна від наступної виконавської, творчої, оцінної діяльності" [1, с.115].

Під сенсорним музичним розвитком учні-музиканти (Н.Ветлугіна, І.Дзержинська, О.Усова) розуміють певний рівень слухових відчуттів, сприйняття, уявлень, пов'язаних із виражальними засобами музики в їхніх найпростіших сполученнях. Сенсорною основою музичного розвитку є орієнтація у звуковисотних, ритмічних, тембрових і динамічних співвідношеннях.

Звуковисотний слух диференціюється дитиною, починаючи з ранніх років. Якщо почати формувати сенсорні процеси з дворічного віку, то до шести років можна досягти значно вищого рівня розвитку слухових диференціювань і тим самим створити гарну базу для навчання музики в школі. Спершу бажано використовувати легші і наочніші форми моделювання – рухи рук, а також графічні зображення напрямку руху мелодії. У результаті першокласники дістають наочне уявлення про звуковисотні відношення.

Процес музично-сенсорного виховання включає розрізнення й відтворення ритмічних відношень. Орієнтація в ритмічних співвідношеннях, розуміння дітьми виражальної функції ритму в музиці найкраще формується при поєднанні багатьох видів музичної діяльності, що супроводжуються емоційними реакціями. Тому в роботі над розвитком відчуття метроритмічних відношень необхідно створювати ситуації, які спонукають першокласників до пошуку ритмічних малюнків, поєднаних із багатьма іншими засобами музичної виразності. Для цього можна використати ряд прийомів: проспівування; диригування; відтворення різних ритмів оплесками, на металофонах, у графічному зображенні; складання власних ритмів тощо.

Не менш важливе значення для сенсорного виховання має і розрізнення тембрових відношень. Слід зазначити, що є певні труднощі в ознайомленні першокласників із визначенням тембру звучання, адже, як відомо, тембр важко позначити. Б.Теплов [3] групує тембри за світловими характеристиками (світлий, темний тощо); дотиковими (м'який, гострий тощо); просторово-об'ємними (повний, порожній тощо). Однак ці характеристики надто абстрактні і навряд чи можна їх застосовувати в роботі з дітьми шестирічного віку. На нашу думку, при визначенні тембрового забарвлення звучання того чи іншого інструмента необхідно опиратись на життєвий досвід дитини, проводити паралелі з природними явищами: "барабани гудуть, як грім", "цифри звучать, як матирина коліска", "трикутник дзвенить, як весняні крапельки дощу".

Порівняно з тембровими відтінками, динамічні зміни більш визначені й піддаються виміру. Це полегшує роботу вчителя з формування в дітей орієнтації в динамічних співвідношеннях. Розвиток динамічного слуху доцільно почи-

нати із зіставлення $p - f$ і поступово звукувати динамічні зони сприйняття, працювати над поглибленням слухової диференціації найменших динамічних відтінків. Головне, щоб діти зрозуміли виражальне значення динамічних властивостей музичного звучання. Отже, метою сенсорного виховання є формування слухової уваги дітей; прищеплення їм навичок вслуховування в різноманітні звукові ритмічні, темброві, динамічні співвідношення.

Ефективним засобом музично-сенсорного виховання є музично-дидактичні ігри. Як зазначає Е.Юдіна, “ігрова діяльність як діяльність творча захоплює дитину повністю: її чуттєвість сприйняття, образне мислення, її емоції та інтелект, її волю і уяву” [4, с.256]. Учені-музиканти неспростовно доводять, що “прилучення дитини до мистецтва здійснюється тільки через гру” [2, с.34]. Її зміст, структура, ігрові дії і правила мають спрямовуватись на те, щоб сприяти цілеспрямованому, систематичному розвитку висотного, ритмічного, динамічного й тембрового слуху. Як показують результати проведеної нами дослідно-експериментальної роботи, формування вміння розрізнити, зіставляти названі властивості музичних звуків активно відбувається при виконанні ігрових завдань, побудованих на співвіднесенні звучання з моторикою дитини (наприклад, спів мелодії з одночасним окресленням її звуковисотної лінії в повітрі; імітація гри на тому чи іншому почутому інструменті з яскравим тембровим забарвленням; показ руками посилення і послаблення звучання, тобто динамічних нюансів тощо).

Отже, музично-сенсорне виховання є необхідною складовою ланкою процесу загального музичного розвитку дітей. Розв’язання сенсорних завдань можливе майже в усіх видах музичної діяльності, але кожен з них має свою специфіку формування музично-сенсорних здібностей. Для практики музично-виховної роботи з першокласниками є їх комплексне поєднання і реалізація в ігровій формі.

1. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. – К.: Лірична Україна, 1978. – 256 с.
2. Столович Л.Н. Искусство и игра. – М.: Просвещение, 1987. – 296 с.
3. Теплов Б.М. Избранные труды: В-2-х т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – 328 с.
4. Юдина Е.И. Первые уроки музыки и творчества. – М.: Аквариум ЛТД, 1999. – 272 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Майдан Наталія,

II курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Липа І.Ю.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку освіти розробка нових педагогічних технологій у навчанні й вихованні викликана соціальним замовленням суспільства,

що пов’язане з необхідністю формування естетично й емоційно розвиненої, творчої, висококультурної особистості.

Молодший шкільний вік є сензитивним для закладання основ культури, зокрема культури музичної, адже образна та творча уява, притаманні дітям цього вікового періоду, сприяють загальному музичному розвитку, вихованню музичних творчих здібностей. У психологічній, педагогічній науці, у шкільній практиці йде пошук шляхів інтенсифікації цього процесу. Одним із засобів активізації діяльності дітей на уроках музики є гра, адже якщо в процес навчання включаються елементи гри, то можна викликати в дітей приємні переживання і тим підвищити їхню пізнавальну активність (С.Д.Максименко, О.В.Скрипченко).

Музично-дидактичні ігри володіють величезними можливостями музичного розвитку учнів. Однак їхнє застосування на уроці має свої особливості. Складність придумування цього типу ігор полягає в тому, що вони не тільки повинні бути створені на основі сучасної дидактики, а й мають відповідати певним естетичним вимогам. Музично-дидактичні ігри побудовані так, щоб відобразити єдність музики і руху, ігрових дій, які зумовлені музичним образом, текстом пісні, характером рухів. Музичні ігри поєднують у собі багато рис, властивих хороводним побудовам, рухливим іграм. Але дидактичний характер цих ігор відзначається тим, що в основі його лежить завдання розвитку музичного сприйняття. Ігрова дія повинна допомогти дитині в цікавій для неї формі почути, розрізнити, порівняти властивості музики. Цим сфера ігрових дій обмежується. Зайва рухливість, змагання у верткості, спритності, такі цікаві для дітей, повинні бути помірними. Отже, своєрідність музично-дидактичних ігор полягає в підпорядкованості руху музичному матеріалу.

Музично-дидактичні ігри поєднують у собі багато умов, які сприяють сенсорному розвитку дітей. “Їх зміст, структура, ігрові дії і правила спрямовані на те, щоб допомогти систематичному й планомірному розвитку висотного, ритмічного, динамічного і тембрового слуху” [1, с.145].

У дослідно-експериментальній роботі, проведеної нами на базі Тишківської загальноосвітньої школи I–III ступенів (Городенківський район Івано-Франківської обл.), ми використовували такі ігри на розвиток чуття висоти, чуття ритму, чуття динаміки, чуття тембру, чуття багатоголосся, формування артикуляційного апарату.

Гра на розвиток чуття висоти.

За допомогою пластичного інтонування учні показували висоту почутих звуків, напрямок руху мелодії.

Гра на розвиток чуття ритму.

Створивши певний ритм, учні повинні за помахом руки вчителя повторити його, проплескавши. Гру ускладнили тим, що після плескання ми додавали певні жартівливі рухи: розводили руки вбік, торкалися вух, повертали руки долонями вперед. За допомогою цієї гри в учнів розвивається чуття ритму, а також зорова пам’ять. Зацікавила учнів і гра на імпровізацію: діти самі складають лічилки й співають їх у певному ритмі й темпі.

Гра на розвиток чуття динаміки.

Виконуються короткі мелодії і окремі звуки. Завдання учнів полягало в тому, щоб зімітувати відлуння цих мелодій і звуків у різноманітних динамічних відтінках.

Гра на розвиток чуття тембру.

Учні слухали музичні твори й визначали тембри музичних інструментів, які звучали, імітуючи гру на них.

Гра на перевірку чуття багатоголосся.

На музичному інструменті грали 1–4 звуки (поодинокі звуки та співзвуччя, гармонічні інтервали, тризвуки, септакорди). Діти, заплющивши очі, показували на пальцях кількість почутих звуків. Для того, щоб уникнути помилок, ми грали співзвуччя з трьох-чотирьох звуків (тризвуки і септакорди) почерговоми ударами пальців.

Гра на формування артикуляційного апарату.

Ми пропонували дітям чітко (вголос і пошепки) проговорювати слова відомих віршів, лічилок, примовок.

У процесі дослідно-експериментальної роботи ми переконалися в дієвості ігрових форм роботи з дітьми. Вони значно активізують розвиток висотного, ритмічного, динамічного й тембрового слуху, що в кінцевому результаті позитивно впливає на формування музичної культури молодших школярів.

1. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. – К.: Музична Україна, 1978. – 256 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.
3. Скрипченко О.В. Вікова і педагогічна психологія. – К.: Просвіта, 2001. – 134 с.
4. Дверій Р.Г. Музично-дидактичні ігри // Мистецтво та освіта. –2007. – №43 – С.36–41.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Цюпака Ольга,

III курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Червінська І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Процеси, які відбуваються в українському суспільстві, вимагають кардинальних перемін в організації освіти й виховання зростаючого покоління. Тому педагогічній громадськості насамперед необхідно визначитись із виховними ідеалами, які мають бути стратегічними орієнтирами виховання, а також із виховною метою, яку потрібно реалізувати в діяльності суспільства.

Для будівництва незалежної української держави необхідна людина, яка була б передусім національно свідомою, тобто могла б ідентифікувати себе з нацією, вірила в її духовні сили, в її майбутнє й пишалася славним минулим, традиціями, історією, звичаями, символами, видатними людьми, своєю приналежністю до цієї нації, відчувала відповідальність за її долю, була готовою працювати для свого народу, ставити інтереси нації і держави вище від особистих,

була готовою при потребі до самопожертви в ім'я нації і держави. Формування цих якостей особистості – це мета національного та громадянського виховання.

Водночас трансформація суспільного устрою в Україні передбачає інтеграцію у світовий культурний і економічний простір, тобто формування в молоді загальнолюдських цінностей.

Означені цілі є взаємопов'язані і взаємозалежні. Національне виховання виступає як основа громадянського виховання, головною метою якого є формування українського патріотизму, що передбачає турботу про благо народу, сприяння становлення й утвердження України як правової, демократичної, соціальної держави. Громадянське виховання покликане сприяти формуванню солідарності України, яка є серцевиною української національної ідеї.

Державницько-громадянське виховання має утвердити у свідомості майбутнього громадянина переконання, що суттю суспільного співжиття є підпорядкування власних справ інтересам загалу, нації, держави. Цьому підтвердженням є слова Г.Вашенка: “Завдання служити Батьківщині мусить бути усвідомлене як особистий обов'язок перед нею” [1, с.10]. Цей відомий освітній діяч міжвоєнної доби вбачав завдання педагога у вихованні в сучасних школярів громадянськості в тому, що “учительство має розжарити у серцях dorостаючого покоління ніколи не згасаючий огонь любови до Держави, підготувати до неї хоробрих, здібних до чину й найбільших жертв громадян”.

Для того, щоб виконати поставлені перед сучасним шкільництвом завдання, учительству, керівникам освіти, науково-методичним працівникам необхідно провести кардинальну ревізію своєї діяльності. Треба виходити з того, що весь навчально-виховний процес має бути насичений різними аспектами громадянського виховання і має забезпечувати вплив на розум і почуття вихованців. Звичайно, особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу історії, географії, суспільствознавству, українській і світовій літературі. Проте головне, щоб у навчально-виховному процесі реалізовувалися три великі ідеї: **правди, добра і краси**. Учня треба навчити шукати правду, а шляхом до цього є оволодіння знаннями. Людина має будувати своє життя і діяльність, виходячи з того, що все, що сприяє реалізації природного права людини, є добро, а все, що цьому заважає, є злом. Реалізація ідеї краси вимагає, щоб у вихованця були сформовані естетичне сприймання, естетичні смаки й естетичне ставлення.

Таким чином, сучасний вихованець – людина-громадянин повинен мати в душі три високі ідеї. **Ідея правди** має керувати його думками. **Ідея добра** має бути основою бажань і волі, **ідея краси** – джерелом його почуттів і творчості [3, с.15].

Виховання громадянина передбачає створення умов для всебічного й гармонійного розвитку особистості, формування в неї громадянської свідомості, активності й відповідальності.

Виховати відповідальність – означає розвинути в учнів здатність до самодисципліни, самоконтролю й самооцінки. Школа повинна виховувати відповідальність за те, що робить кожний. Відповідальність за свої дії – за те, що зробив, і за те, чого ще не зробив.

Організуючи в цьому напрямку співробітництво учнів і педагогів, необхідно розглядати колектив дорослих і дітей як єдине ціле, як соціальну систему відносин. Девіз співробітництва – разом плануємо, разом організуємо, разом оцінюємо зроблене.

Формування громадянськості є наслідком таких процесів, як соціалізація, виховання і самовиховання. Соціалізація відбувається під впливом значної кількості обставин, які умовно можна звести до трьох груп: макрочинники (держава, суспільство, світова спільнота), мезочинники (етнічні умови), мікрочинники (сім'я, дитсадок, школа, позашкільні заклади). Аналіз дії цих чинників показав, що їх широкі можливості у формуванні громадянськості українських школярів використовуються вельми слабо. Більше того, соціалізація, мляво прилучаючи школярів до громадянських цінностей і святинь, тим самим обмежує духовний і предметний простір для їх безпосереднього громадянського виховання. Тому основне навантаження в шляхетній справі громадянського виховання підростаючого покоління лягає на шкільного вчителя-вихователя. А для того, щоб така робота була успішною, педагог має бути добре ознайомленим із функціонуванням соціально-психологічних механізмів громадянського виховання, з “технологіями” індивідуального підходу, паралельної дії, дидактичних впливів, які можна застосовувати при формуванні громадянських якостей школярів.

І хоча в справі формування громадянськості особистості нині спостерігається своєрідний “школоцентризм”, не варто забувати і про саморозвиток, самовиховання громадянських якостей. Школа повинна стимулювати потяг до нього і допомагати кожному учневі організувати самоуправління своїм подальшим громадянським самовдосконаленням. І тільки за таку самовіддану, надзвичайно важку й важливу працю український народ буде завжди дякувати й славити шкільних подвижників. Ще в 1908 р. поет М.Чернявський писав:

*Вам сліпа такій лаври
Наша збурена доба,
Бо то ви у їй зробили
Громадянина з раба.*

1. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Касарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. посібник. – К.: Інстит. змісту і методів навч., 1997. – 252 с.
2. Аспекти громадянського виховання у підліткових клубах // Шкільний світ. – 2003. – №11. – С.3–4.
3. Патріотичне виховання: теорія і практика // Шкільний світ. – 2007. – №42. – С.6–8.
4. Дубина М., Руденко Ю. Патріотичне виховання молоді // Освіта України. – 2006. – С.5.
5. Алексеева О.В. Формування громадянської позиції сучасної молоді // Педагогіка і психологія. – 2006. – №2. – С.31–36.

ЗАПОВІТІ СТАРОГО ЛІКАРЯ... (УКРАЇНСЬКІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ЯНУША КОРЧАКА)

Гречкіна Наталія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Джус О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Літературна спадщина Януша Корчака (Г.Гольдшміта) – видатного польського педагога, письменника, лікаря, громадського діяча – чи не найяскравіше відображає вічні проблеми дитини і є невичерпним джерелом для пошуків шляхів їх вирішення. Маловідомим для широкого загалу є факт перебування видатного гуманіста в Україні в роки Першої світової війни як військового лікаря та написання його фундаментальної праці “Як любити дітей” саме на теренах нашої держави. Тому вивчення “українських сторінок” його доробку й стало метою нашого дослідження.

Не зупиняючись на загальновідомих фактах його біографії, зазначимо, що педагогіка Я.Корчака виникла в екстремальній ситуації і, викристалізувавшись, стала педагогікою екстремальних ситуацій. Саме в таких умовах відбулась перша зустріч видатного педагога з Україною: на Різдва 1915 року як військовий лікар польового шпиталю він приїхав у триденну відпустку з Галицького фронту до Києва. Привів його до української столиці (тоді ще географічної) сум за Домом сиріт, який він залишив у Варшаві, яка була менш доступною через воєнне лихоліття, аніж київська земля. Ще однією причиною осідку Я.Корчака в Києві стало зосередження тут 100-тисячної польської громади з організованою культурною, просвітницькою і благодійною діяльністю, в яку він активно включився.

За рекомендацією директора елітної приватної польської гімназії В.Перетятковича він познайомився М.Роговською-Фальською – керівником київського інтернату для хлопців на Богоутівській біля Дніпра, так схожого на його дітище у Варшаві. Саме категорія “соціально-дефективних”, “пролетарських” дітей, їх перевиховання цікавило вченого найбільше. Він опинився у своїй стихії і за короткий час відпустки організував дитяче самоврядування із законодавчими й судовими функціями; почав видавати “Газетку” – орган громадської думки вихованців, де вміщував як власні статті на етико-психологічні проблеми, так і публікації самих вихованців інтернату.

Говорячи про український період діяльності Я.Корчака, слід наголосити і на його публіцистичній діяльності. Кияни вже знали його як письменника нової дитячої літератури. Перед самою війною в книжковій крамниці Лапицького на Фундуклеївській, 14 можна було придбати книжку оповідань Я.Корчака, а журнал “Київська іскра” надрукував окремі їх переклади ще 1908 року [4].

Пересування фронту привело Я.Корчака на Тернопільщину. У вільні години він відвідував притулок для бездомних дітей у Тернополі. За свідченням дослідників творчої спадщини й спогадів самого педагога, його й притулком важко було назвати, це був смітник, “місце, де поширювались дизентерія, тиф та інші небезпечні... хвороби, які забрали життя у близьких” цих дітей [4, с.5].

У притулку Я.Корчак зблизився з хлопчиком Стефаном, забрав його до шпиталу, де той навчався читати, писати й столярного ремесла в майстерні, що працювала при військовому госпіталі. Два тижні спілкування із цією дитиною дали видатному педагогові величезний аналітичний матеріал і стали частиною його книги “Виховні моменти”, яка містить цілий розділ – “Стефан” [1].

Збільшення безпритульних дітей, викликане як Першою світовою, так і громадянською війною, зумовило пошук Всеросійським учительським союзом лікарів для роботи в сиротинцях. Слава про дивного лікаря, письменника й педагога вже випереджувала Я.Корчака, тому його було запрошено навесні 1917 року працювати одразу в трьох київських закладах для дітей-сиріт. Умови їх проживання були жахливими, і Я.Корчак, який працював по 18 годин на добу, намагався хоча б якось полегшити життя цих дітей. Згодом про ці події у своєму “Щоденнику” він згадував: “Київ. Хаос. Учора більшовики – сьогодні українці – наближаються німці – ще й царська Росія... Усе навкруги дихало загальмованим злочинном. Якими ж наївними здаються мені мої тодішні турботи: щоб план, порядок; людські почуття, трохи здорового глузду, а ні – так доброї волі – для захисту дитини...” [4, с.5].

Його самовіддана праця часто підривала авторитет директорів притулку, і Я.Корчака “попросили” залишити роботу. У цей період свого перебування в Україні він жив надзвичайно бідно, часом і голодував, однак відмовлявся від допомоги своїх перших київських вихованців притулку М.Роговської-Фальковської. За таких обставин він прийняв пропозицію В.Перетяткович обійняти посаду “педагога-спостерігача” в дитячому садку, який працював за системою М.Монтессорі. Таким чином, у нього з’явилося нове поле для спостереження. Розділ “Хельця” з уже згаданих “Виховних моментів” став його наслідком [1].

Дивним видається, що без перебільшення один із шедеврів світової педагогічної літератури – книга Я.Корчака “Як любити дитину”, яка перетворила його з педагога-теоретика в педагога-філософа, стала наслідком безумства вбивств і ненависті, що охопили весь світ на початку ХХ століття. Ця праця – не про те, як убивати, а про те, як рятувати, як долати найбільшу несправедливість – нерівноправ’я між дітьми й дорослими, як навчитися поважати в дитині дорослу людину, адже, за переконанням Я.Корчака, дитина – це незаплямований, чистий дорослий у мініатюрі.

Ми не будемо пафосними, не будемо закликати жити так, як жив Януш Корчак, – віддаючись до останнього подиху служінню своїй професії (легендою став його останній прижиттєвий учинок: його спалили разом із вихованцями “Будинку сиріт” у печар Треблінки в 1942 році, оскільки педагог відмовився залишити дітей напризволяще, попри пропозиції німців зберегти своє життя). Але проникнутися його ідеями, відчути, пережити їх, зануритися в дитячий світ і подивитися дитячими очима на світ дорослих варто. Це, без сумніву, зробить нас кращими, світлішими, чистішими, змусить поважати “швидкоплинний час і сьогоднішній день”. Бо як же дитина “зможе жити завтра, якщо ми не даємо їй жити сьогодні свідомим, відповідальним життям?” [3, с.58].

Мудрий педагог, лікар і сьогодні закликає до спільної “Молитви вихователя”: “дати дітям доброї долі, підтримати їх у зусиллях їхніх ширих, працю

їхню благословити. Не провадити їх шляхами найлегшими, але найпрекраснішими провести” [2, с.57]. І вкотре звертається до кожного: “Поважайте незнання дитини! Поважайте працю пізнання! Поважайте невдачі і сльози!”, “поважайте кожну окрему хвилину, адже вона вмере і більше ніколи не повториться”, дайте дітям змогу “насолоджуватись радістю світанку і вірити”, не зрійкайтесь “в ім’я завтра” хвилини спілкування з дитиною, щоб укотре не збувалося провісництво: падає дах, бо не було приділено належної уваги фундаментові будівлі [3, с.57–58].

1. Корчак Я. Избранное. – К.: Рад. школа, 1988. – 528 с.
2. Корчак Я. На самоті з Богом. Молитви тих, котрі не моляться / Пер з польськ. – К.: Дух і літера, 2003. – 66 с.
3. Корчак Я. Як любити дітей / Права дитини: від витоків до сьогодення: Збірник текстів, методичних та інформаційних матеріалів: методичне видання / Авт.-упоряд.: Т.М.Лактіонова (кер.), Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін. – К.: Либідь, 2002. – С.51–60.
4. Петровська С. Київські контексти Януша Корчака // Шкільний світ – 2004 – №1. – С.4–6.

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Осташ Анастасія
ІІІ курс, Педагогічний інститут
Науковий керівник – Червінська І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Школа в селі має стати “кузнею освіти”. школою моральності, центром культурного життя населення, а отже, джерелом світлого майбутнього всього народу.

О.Духнович

Соціально-економічні перетворення, що відбулися за останні десятиріччя, суттєво загострили освітньо-виховні проблеми. Як наслідок – зміна соціального середовища освітніх закладів, зокрема сільських шкіл.

Тому проблема надання освітніх послуг у сільській місцевості є проблемою всього суспільства. Адже сільська школа повинна стати в нинішніх умовах осередком культурного життя села, гарантом його стабільного розвитку та процвітання. Гарна школа – наочне свідчення добробуту і соціального благополуччя суспільства, мудрості місцевої влади й міцності селянської родини.

Головним завданням системи освіти є створення в селі реальних можливостей для одержання кожною дитиною повноцінних знань. Його вирішення, окрім освітніх, вбирає низку інших проблем, пов’язаних із діяльністю місцевої влади й станом економіки і медицини, розвитком агропромислового сектора. Так, на Колегії Міністерства науки і освіти України були зазначені основні

кількісні параметри, які характеризують сільську школу. “Приблизно 90% населених пунктів України – сільські. За оперативними даними в сільській місцевості працює 14916 шкіл, де загалом навчається 2 млн. 225 тис. учнів, або 32% всього учнівського контингенту. Протягом останніх 5 років мережа загальноосвітніх шкіл на селі зменшилась на 325 одиниць” [5, с.126].

Під впливом різних негативних факторів сьогодення сільська школа втрачає свій традиційний авторитет центру духовності та моралі. Чимраз менша різниця між сільськими та міськими школярами в плані духовності. Хоч не такими швидкими темпами, як у місті, проте й серед сільських підлітків розвивається наркоманія, дитячий алкоголізм, насильство, куріння та багато інших поганих звичок. Однією з головних причин такої катастрофи є незадовільне економічне становище держави, яке змушує десятки тисяч наших громадян нелегально працювати в чужих країнах. Особливо гострою ця проблема є саме для села, бо коли в місті людина ще може знайти роботу, то в селі практично немає місць працевлаштування. За статистикою, у кожній 11-й сільській сім’ї обоє батьків і у кожній 4-й батько або мати працює за кордоном [5, с.126].

Люди народжуються ні добрими, ні злими, вони стають такими завдяки суспільним умовам і вихованню, які формують у них окремі моральні риси й систему поглядів на життя та норми поведінки, тому саме на батьків покладена відповідальність за моральне становлення дитини, а школа лише повинна доповнювати цей процес. Та про яке доповнення можна зараз говорити, коли в багатьох сім’ях немає основних вихователів дитини. Відсутність батьків поруч та брак їхньої любові призводить до відчуження дітей від моралі, спонукає їх до пошуків власних шляхів самореалізації, які часто бувають неправильними.

Незважаючи на низку серйозних проблем, які постали перед сільською школою і її вчителем, освітньо-виховне середовище сільської школи все ж таки має свої особливості та переваги, які виступають провідними чинниками у формуванні моральних якостей молодших школярів. Адже цеглинки моральності й духовності потрібно закладати з ранніх років, щоб у час людської зрілості збудувати міцну фортецю морально-етичної культури.

Особливості ефективної освітньо-виховної діяльності школи в умовах села ми пов’язуємо з такими факторами: достатньо широкою, розгорнутою і глибокою обізнаністю сільського вчителя про своїх учнів та про умови їхнього проживання, взаємини в сім’ї і між друзями; значимістю громадської думки, постійним спілкуванням; близькістю освітньо-виховного процесу до природи; оптимальними умовами для соціально-професійної підготовки для життя в селі та для ведення сільського господарства.

Чи не найважливішою перевагою й основним чинником формування моральних якостей школяра є те, що виховний процес сільської школи має своїм підґрунтям народні звичаї, традиції, досвід, погляди, смаки, норми поведінки, що склались історично й передаються з покоління в покоління.

Кожна людина в процесі свого зростання й духовного розвитку набуває досвіду етнічної поведінки спочатку через засвоєння звичаїв, а потім через сприймання традицій. Дотримуючись звичаїв, дитина звикає до правил поведінки значно раніше, аніж осягне їхню моральну суть. Таке виховання реалізується

педагогами у виховних закладах, під час виховних годин, бесід, роботи на сільськогосподарських ділянках та в екологічних загонах та експедиціях.

Я ніколи не соромлюся того, що є випускницею сільської школи села Маріямпіль Галицького району, а навіть пишаюся цим. Моя гордість спричинена не лише тим, що ця школа стала осередком освіти і виховання моєї родини, допомогла кожному з нас реалізувати себе в житті (усі члени моєї сім’ї мають нищу освіту й працюють за обраним фахом), а й тим, що вона є яскравим прикладом того, що освітньо-виховне середовище сільської школи дійсно гідне шани й поваги. Адже серед випускників Маріямпільської ЗОШ I–III ст. – відомі вчені й митці: доктор медичних наук професор В.Боцюрко; кандидат філософських наук, доцент Р.Наконечний; кандидат фармацевтичних наук, В.Соха; кандидат історичних наук С.Чапуга; архітектор, член спілки художників України В.Ропецький. Серед маріямпільських талантів – імена художників Б.Нісевич, Б.Романишин, А.Сабецький, О.Хованець, а також маріямпільський соловейко – Каменецька Ірина – оперна співачка (голос мецо-сопрано).

Мої односельці гордяться здобутками цих людей.

У Маріямполі так говорять про випускників школи: “Не так важливо, хто вони ці люди, кількох поколінь, що вийшли з однієї домівки – Маріямпільської школи, а важлива їх людська цінність – доброта, щирість, милосердя”.

Сільська школа відправила в місто цілі покоління, які зробили вагомий вклад у розвиток індустрії і культури. Сьогодні ж вона повинна стати фундаментом відродження села.

1. Бондарчук К. Дитина й український світ [вплив народних традицій на виховання дитини] // Початкова школа. – 1996. – №11. – С.54–58.
2. Лаброненко О. Формування гуманістичних цінностей – важливий аспект виховання молодших школярів // Рідна школа. – 2004. – №7–8. – С.26–28.
3. Муляр Н. Місце морально-етичних цінностей у житті сучасної сім’ї. Ідеї опіки дітей і молоді в історично-педагогічній науці: Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ, 2005. – С.247–251.
4. Оржеховська В. Основні педагогічні проблеми виховання учнів у сучасний період // Позакласний час. – 2004. – №23–24. – С.5–18.
5. Червінська І. Інновації у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів до роботи в школах сільського регіону // Гірська школа. – 2006. – №1. – С.125–130.
6. Чепіль М., Прокопів Л. Проблеми та перспективи сучасної сільської школи // Гірська школа. – 2006. – №1. – С.115–120.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Тимочко Наталія,
IV курс, Калуський НКЦ.
Науковий керівник – Плетеницька Л.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Початкова школа на сучасному етапі перебуває в пошуках нових ефективніших засобів навчання і виховання. Перевага віддається тим, які озброюють учнів прийомами та навичками самостійного здобуття знань, а не зорієнтованими на запам'ятовування, механічне заучування навчального матеріалу. Мета вчителя початкових класів при навчанні математики учнів молодших класів – знаходити засоби для зацікавлення дітей до вивчення основних математичних понять, до вирішення логічних завдань, що будуть стимулювати їх до участі у випуску математичної газети, участі в математичних вікторинах, олімпіадах, конкурсах тощо.

Фактором, що забезпечує високу якість теоретичного узагальнення, виступає графічний образ – опорна схема. Такі опорні схеми повинні розроблятися й використовуватися вчителями. Складаючи опорні схеми, слід урахувати такі вимоги: доступність, максимальну інформативність, компактність, легку запам'ятовуваність, легку відтворюваність.

Педагогічна майстерність учителя полягає у виробленні математичного світогляду учнів і передбачає реалізацію таких напрямів: формування позитивного почуттєво-емоційного ставлення до математичних занять, цілеспрямований розвиток психологічних процесів, особливо мислення, фантазії, уваги, пам'яті, систематичне навчання класифікаційних умінь, забезпечення інтуїтивного формування математичних понять шляхом використання різних видів дослідно-експериментальної і мистецької діяльності, застосування набутих учнями математичних умінь у процесі вивчення інших дисциплін [3, с.34–35].

Для формування математичного світогляду молодших школярів важливо створити такі умови навчання, щоб кожен учень став дослідником математичних характеристик, вивчав різні предмети, порівнював, зіставляв їх і на цій основі переконувався в правильності зробленого висновку. Педагогу потрібно навчити учнів порівнювати предмети (за однією, двома або трьома ознаками), об'єднувати в групи, установлювати відповідність між ними. Існує ряд ігрових вправ, які стимулюють до порівняння предметів за формою, кольором, кількістю, розміром, матеріалом, з якого вони виготовлені за призначенням. Важливою умовою при цьому залишається створення пізнавально-дослідницької атмосфери на уроці математики. Для цього клас може стати загоном особливого призначення, завданням якого є розшукати в довкіллі предмети відповідної геометричної форми. Учні можуть також уявити себе інопланетянами, які висадилися на нашу планету, щоб дослідити, чи відомі “землянам” ті чи інші поняття з математики.

Математика – гра розуму. Застосування ігрових дослідно-експериментальних підходів при вивченні математики молодшими школярами ґрунтується на природній здатності учнів, на їх бажанні пізнати навколишній світ.

Вивчення математики ґрунтується на принципах дослідницького творчого навчання, яке має певні особливості. Під час вивчення нового матеріалу вчитель моделює ситуацію, коли він і учні стоять перед необхідністю математичного відкриття й беруть активну участь у дослідницькому процесі; учні разом з учителем складають задачі, в яких ілюструються вивчені математичні поняття закономірності на тих предметних і числових полях, які становлять інтерес для школярів; процес розв'язування математичних задач і вправ носить характер інтелектуальної гри, яка веде за чітко визначеними правилами; при потребі учні можуть перевтілюватися в математичні категорії, мають змогу подорожувати в просторі й часі, уявляючи себе в ролі визначних математиків, мають право на помилку і в разі її виявлення аналізують ситуацію з математичної точки зору [4, с.23].

Досить оригінальною є педагогічна технологія виховання казкою, яку застосовують у процесі розв'язування задач. Це не тільки складання задач на основі персонажів, подій певної казки, але й перетворення умови задачі на сюжет казки.

Учні залюбки складають і розв'язують задачі про власне життя й життя всієї родини, друзів, про щоденні події, про витрати на покупки та подарунки.

Золоте правило викладання математики говорить, що не треба заощаджувати час на споглядання, експериментування з різноманітними об'єктами в процесі формування математичних понять, бо цей затрачений час окупиться сторицею.

Таким чином, головним завданням учителя в процесі вивчення математики, є забезпечення дослідницько-пошукової атмосфери учнів початкових класів згідно з параметрами пізнавально-активного поля позитивного потенціалу.

1. Богданович М.В. Методика викладання математики в початкових класах: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 368 с.
2. Лаврів Н. Тиждень математики // Початкова освіта. – 2005. – №40. – С.2.
3. Лещенко М.П. Як малеча може полюбити математику // Обдарована дитина. – 2005. – №2 – С.34–42.
4. Лещенко М.П. Як малеча може полюбити математику // Обдарована дитина. – 2005. – №8 – С.23–34.
5. Плетеницька Л.С. Технології викладання математики в школі першого ступеня. – Снятин 2007. – 126 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ ІЗ МАТЕМАТИКИ

Савка Олег,
магістрант, Калуський КНЦ.
Науковий керівник – Плетеницька Л.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Модернізація системи освіти зумовлена концептуальними положеннями Національної програми розвитку освіти України в XXI столітті, де зазначено, що освіта відтворює та нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є інтеграція її змісту.

Логічно, що інтеграцію навчання сьогодні намагаються здійснити, переліс, на його першому етапі – у початковій школі. На думку М.Косовської, сутність інтеграції багатокомпонентного змісту початкової освіти полягає в тому, що вона дає змогу дитині сприймати предмети та явища цілісно, різнобічно, системно та емоційно [3, с.11].

Дидактичні можливості інтеграції багатокомпонентного змісту початкової освіти досліджувалися такими вченими, як Н.Бібік, М.Вашуленко, К.Гуз, В.Ільченко, Л.Коміна, В.Паламарчук, Т.Пушкарьова, О.Савченко, В.Тименко, М.Косовська та ін. Ними запропоновано новий зміст навчальної інформації та її відповідне структурування, які знайшли своє відображення в авторських програмах інтегрованих курсів та в розроблених відповідно до програм підручниках і навчальних посібниках. Кожен із таких курсів розроблений відповідно до освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти та базується на чітко визначених змістових лініях, що забезпечують якісно відмінний спосіб його структурування та презентації.

Розглядаючи інтеграцію змісту двох навчальних дисциплін, ми умовно поділили її на два види: повну (у результаті інтеграції кількох навчальних дисциплін з'являється новий інтегрований курс) та часткову (одна дисципліна використовується як засіб вивчення іншої). Прикладом першого виду інтеграції є курс "Основи здоров'я і фізична культура" (авт. Зубалій М. та ін.), розроблений шляхом злиття елементів двох різних предметів. Часткова ж інтеграція двох навчальних дисциплін використовується, наприклад, у вивченні математики засобами англійської мови, на чому ми зупинимось детальніше.

Потреба застосування двомовного навчання в Україні пояснюється досягненням належного балансу у використанні державної мови, мов етнічних меншин, спеціалізованої мови навчання. Іноземна мова вивчається в кожній школі академічно, її використання обмежене переважно мовно-літературною сферою, зміст інших предметів шкільної програми в спеціалізованих школах вивчення іноземної мови засвоюється рідною мовою. Однак мовний запас школяра не розширюється, не поповнюється загальноживаною математичною лексикою, що стосується змісту основних галузей науки, зокрема математики. Іноземна мова залишається недостатньо включеною в процес інтелектуального розвитку молодшого школяра, зокрема на уроках математики.

Узагалі ж, двомовне навчання молодших школярів є досить поширеним у багатьох країнах світу. Його застосовують для того, щоб розширити сферу використання однієї мови в школі з іншою мовою викладання. В основному йдеться про посилене опанування іноземної мови, яка перестає бути лише предметом вивчення на окремих уроках із мови, а перетворюється на засіб навчання в роботі з інших предметів, зокрема з математики [4, с.94].

За умови двомовного навчання школярі звикають користуватися англійською мовою на ширшому тематичному матеріалі; розуміти, будувати усні та письмові висловлювання, зміст яких пов'язаний з основними розділами та темами з математики. Слід визнати, що професійне втілення двомовного навчання того чи іншого предмета сприяє поглибленому вивченню обох мов як учнями початкових класів, так і студентами спеціальності "Початкове навчання. Англійська мова" [5, с.87]. Для студентів даної спеціальності було розроблено елективний курс "Двомовне навчання математики в спеціалізованих школах з вивченням англійської мови" і апробовано на базі Калуської спеціалізованої ЗОШ I–III ступенів №2 студентами V курсу Калуського навчально-консультаційного центру [4, с.96].

Перші варіанти застосування двомовного навчання на уроках математики в початкових класах спеціалізованих шкіл показали реальну можливість ефективного та інтенсивнішого інтелектуального розвитку молодших школярів на уроках із математики шляхом організації вивчення основних математичних понять, кількісних відношень, обчислювальних термінів англійською мовою.

Апробація студентами практичних завдань даного елективного курсу довела необхідність та доцільність використання інтеграції змісту навчальних дисциплін та міжпредметних зв'язків для інтелектуального розвитку молодших школярів на матеріалі англійської мови та математики. Проте такий інноваційний підхід до уроків із математики вимагає оновлення та вдосконалення змісту та форм професійної підготовки майбутніх педагогів початкової освіти.

1. Богданович М.В. Методика викладання математики в початкових класах. – Тернопіль. Богдан, 2003. – 375 с.
2. Вашуленко М.С. та ін. Навчання грамоти, математики, ознайомлення з навколишнім світом за інтегрованим підручником "Горішок": Методичний посібник. – К.: А.С.К., 2000. – 160 с.
3. Косовська М. Інтеграція багатокомпонентного змісту початкової освіти в умовах реалізації нових освітніх програм // Початкова школа. – 2003. – №11. – С.10–13.
4. Плетеницька Л., Овсєнко Н. Підготовка педагогічних кадрів початкової освіти на засадах інтеграції змісту навчальних дисциплін // Джерела. – (47-48), 2006. – №3-4. – С.94-108.
5. Савка О., Кецман І. Інноваційні підходи до навчання математики в початковій школі за допомогою англійської мови // Новітні педагогічні технології: проблеми та перспективи початкової школи – Одеса: СМІЛ, 2006. – С.87–92.

МОЛОДШИЙ ШКОЛЯР І СУЧАСНА ТЕХНІКА: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я

Савчин Зоряна,
IV курс, Калуський НКЦ.
Науковий керівник – Степанова Л.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогоднішній світ, і тим більше завтрашній, важко уявити собі без комп'ютерів, телеприймачів, мобільних телефонів та іншої електронної техніки. Якісне функціонування будь-якої системи управління не можливе без використання сучасних телекомунікаційних та комп'ютерних засобів.

Але кожен із нас знає, що комп'ютери не тільки застосовуються в усіх галузях науки й практики, але й стали найпопулярнішими засобами розваги дітей, підлітків і навіть дорослих. Широкого розповсюдження набувають і негативні наслідки взаємодії людини з електронними засобами. Одним із таких наслідків є комп'ютерна залежність, яку в науковій літературі розглядають як психологічну неможливість подолати бажання постійно спілкуватися з комп'ютером, причому комп'ютерній залежності більше піддаються хлопчики.

Головними ознаками початку залежності є:

- небажання залишити роботу або гру на комп'ютері;
- роздратування через вимушені відволікання;
- надмірні грошові витрати на постійні оновлення програмного забезпечення та пристроїв комп'ютера;
- забування про домашні справи, навчання впродовж роботи або гри на комп'ютері;
- нехтування власним здоров'ям, гігієною, сном на користь спілкування з комп'ютером;
- готовність задоволення нерегулярним, випадковим харчуванням. Не залишаючи комп'ютера.

Також у дітей, які користуються комп'ютерами, може виникнути не тільки залежність, а й проблеми зі станом здоров'я. Оскільки монітори продукують слабкі електричні й магнітні поля в широкому діапазоні частот.

Проблема впливу електромагнітних випромінювань, що продукуються магнітними ПК, заслуговує на особливу увагу. Наукові дослідження останніх років показали, що електромагнітні випромінювання мають у своєму складі чинник, котрий впливає на користувачів при наявності сучасних захисних екранів від електромагнітних випромінювань.

Робоча група Всесвітньої організації охорони здоров'я з гігієнічних аспектів користування моніторами виявила порушення стану здоров'я при користуванні пристроями, які мають електромагнітні випромінювання. Найсерйозніші з них:

- погіршення зору;
- порушення імунної системи;

• порушення психоемоційної сфери (стресовий синдром, агресивність, дратівливість);

- ожиріння (порушується обмін речовин).

Вплив електромагнітних випромінювань навіть відносно слабкого рівня випромінювання протягом тривалого часу може викликати ракові захворювання, роздратування, депресію, імунно-депресивні стани, кольоровідчуття, гіпоталамічні розлади.

Особливо чутливі до впливу ЕМВ молодші школярі, організм яких ще перебуває на стадії формування, навіть якщо вони проводять біля екранів комп'ютера чи телевізора всього декілька годин на тиждень. Учені медичних наук установили: знаходження дитини більш 50 хв на день біля монітора зменшує в 1,4 раза здатність запам'ятовувати нову інформацію. Що пов'язане з впливом електромагнітного випромінювання на нейроструктури головного мозку.

Наступне, що ми вирішили дослідити – це негативний вплив стільникових телефонів на організм людини. Виявилось, що в Україні на сьогодні експертизи з впливу стільникових на наше з вами здоров'я не проводяться. Але як відомо, кожна модель має свою потужність і рівень електромагнітного випромінювання. Залежно від моделі визначається безпечна кількість часу для розмов по телефону. Одними моделями рекомендується користуватися не більше як дві години на добу, іншими – не більше як шість. Потужної шкоди стільникові завдають тоді, коли ми спілкуємось у метро чи в транспорті, адже через погіршення зв'язку потужність телефонів автоматично збільшується. Негативного впливу зазнають:

- центральна нервова система;
- імунна система;
- збільшується ритм серця;
- біохімічні показники обміну речовин.

Що вже говорити про дітей – мозок ще росте, а кістки черепа є значно тоншими, ніж у дорослої людини. Тому дітям узагалі не бажано користуватись мобільними.

Також не секрет, що найчастіше чоловіки та хлопці носять телефони в кишенях штанів чи на поясі. Нехай стільниковий і перебуває в режимі очікування, але ж він залишається електромагнітним приладом. Під його впливом із часом зменшується рухливість сперматозоїдів, що й призводить до безпліддя.

Учені вважають, що треба розробляти технології, які захищали б наше здоров'я від негативного впливу мобільних телефонів та комп'ютерів. А доки цього не буде, слід зменшити час їхнього використання.

Отже, людство все більше занурюється в комп'ютери і з кожним днем збільшується кількість людей, а особливо дітей, які потрапляють у психологічну залежність від комп'ютерної діяльності. Це сучасна проблема.

Науковці різних галузей мають об'єднатись для вивчення обговорюваного явища. Але батьки, педагоги, шкільні психологи вже зараз мають впливати на дітей, щоб уникати негативних наслідків цієї взаємодії, щоб сучасні технічні

винаходи на ім'я “комп'ютер” та “мобільний телефон” дійсно сприяли в розвитку дитини, а не гальмували його.

1. Бурлаков І.В. Психологія комп'ютерних ігор // Прикладна психологія. – 2002. – №2.
2. Василюк Ф.Е. Методологічний аналіз психологічних теорій. – М.: МГППУ, 2004.
3. Іванов М.С. Психологічні аспекти впливу ігрових комп'ютерів на особистість людини. – Мінськ, 2004.
4. Гурьєва Л.П. Психологічні послідовності комп'ютеризації: функціональний, онтогенетичний і історичні аспекти // Питання психології. – 1993. – №3.
5. Мунтян П. Вид комп'ютерної адикції: залежність від комп'ютерних ігор / Психологічна залежність: Збірник. – Мінськ, 2004.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ЛЯЛЬКА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

Рев'юк Юлія,
IV курс, художній факультет.
Науковий керівник – Литкан Л.М.,
асистент каф. декоративно-прикладного мистецтва.

Кожна етнічна спільність, кожний народ має свій іграшковий репертуар, кожна культура – свою іграшкову культуру. В українській народній іграшці втілені пластичні, орнаментальні, образні вподобання кожного окремого етносоціального осередку.

Потрібно зазначити, що важливою сторінкою в історії української народної іграшки стало заснування забав карської школи в Яворові в 1896 році. Це відбулось завдяки клопотанню голови Повітової ради Івана Шептицького.

Від 1990-х рр. народна іграшка почала займати все більше місця у творчості дітей. У 2000 році за ініціативи Будинку творчості дітей та юнацтва Галичини номінацію “Українська народна іграшка” ввели до програми конкурсу “Таланти твої, Україно” [4, с.115].

Здавна особливим і найулюбленишим видом іграшок були й залишаються ляльки. Так, гру з лялькою можна назвати як одну з початкових форм прилучення дитини до практичного життя. У ляльці закладена ідея наслідування, яка відкриває перед дитиною великий простір для розігрування ролей, створення наслідувально-ігрових ситуацій (близьких до реального життя дорослих).

Ляльками можна вважати ті пластичні вироби антропоморфного характеру, які призначені для дитячої гри. Однак є ляльки сувенірні, які демонструють народний святковий одяг певної місцевості певного часу. Ці ляльки призначені для інтер'єру міського житла, музейної експозиції, але не для дитячої гри. Адж елемент рухливості, навіть слабкої, обмеженої, умовно-імітативної, – головна ознака ляльки. Тому ляльками слід уважати ті фігурки, котрі мають рухливі кінцівки чи голови, які можна повертати, або їх можна садовити, становити.

Лялька сьогодні – предмет розкоші, еталон мішанського несмаку й стандарт масової моди.

За матеріалом виготовлення ляльки поділяються на: глиняні, дерев'яні, солом'яні, з лози, рогози, тканини, хліба, трави, комбіновані, пластмасові, фарфорові, автомати.

Українські народні ляльки (саморобні, хатні) у своїй образній основі є втіленням добра й лагідності. Саморобні ігрові ляльки з тканини (переважно) соломи, трави, очерету, конопель, липового лубу, кукурудзи були невід'ємною частиною дитячого побуту, узагалі – сільського побуту в Україні протягом більшої частини ХХ ст. та багатьох минулих століть.

Цікавим є виготовлення ляльок із трави, зокрема на Хмельниччині. Траву на ляльку рвали, коли спаде роса, правою рукою, босоніж і промовляли:

На куклу тебе рву
Щастя тобі принесу.

Ляльку з трави, якою доскочу побавиться дитина, зазвичай не викидали. Дитина віддавала її домашнім тваринам. Таке поводження з лялькою можна сприймати як елемент виховання й водночас релікт давньої обрядової дії [4, с.221].

Загальні ознаки, які говорять про приналежність до такого виду іграшок, як лялька: кінетичність (рух кінцівок чи голови), антропоморфність характеру, пластичність, гра.

Лялька є необхідним компонентом будь-якої зрілої, “дорослої” цивілізації.

Так, в Україні характерним було створення ляльок із тканини, використовуючи методи зв’язування та шиття. Відповідно ляльки бувають вузлові та шиті. Вузлові ляльки виробляють намотуванням та прив’язуванням тканини без застосування голки [4, с.225]. Голова складається із шматка білої тканини, наповненого ганчірками, травою або хлібом, який перев’язаний ниткою. Руки, ноги, тулуб спеціально не виділяються. Основа шитих ляльок імітує фігуру людини. Вона може бути з тканини, дерева або комбінована. Основа наповнюється зіллям, сіном, ганчірками, на неї одягають спеціально пошитий стрій. Іконографічним зображенням обличчя ляльок є хрест, утворений переплетенням ниток. В утворенні художнього образу значну роль відіграє головний убір. Для нареченої – вінок, для заміжньої – очіпок, хустина тощо.

Як уже зазначалося, з 1990-х років народна іграшка посідає певне місце у творчості дітей, виготовленням ляльок із тканини займаються в дитячому клубі “Прометей” від МЦДЮТ. Аналізуючи дані ляльки, можна зробити висновок, що вони виготовляються поєднанням двох методів: зв’язуванням та шиттям. Тулуб ляльки складається із сіна, котре злегка перемотують ниткою, обличчя утворене із сіна, накладеного в шматок білої тканини, поверх накладається декоративний обруч, котрий є водночас з’єднувальним елементом тулуба й голови ляльки. Іконографічним варіантом зображення обличчя є хрест. Одяг створюють без застосування голки, виключно намотуванням та прив’язуванням тканини. І тут напрошується висновок, що це вузлові ляльки, однак є одне але – присутність рук, а у вузлових ляльках спеціально не виділяють ні рук, ні ніг. Основа, яка імітує фігуру людини (з руками і ногами, іноді з рухомими), властива шитим лялькам. Звідси й впливає поєднання двох методів створення ляльок із тканини.

Таким чином, лялька була і є не випадковим, а необхідним компонентом кожної “дорослої” цивілізації, адже вона й досі залишається засобом виховання дитини; переходячи у світ дорослих, вона несе із собою спогади про дитячий, міфологічний та ігровий світ.

1. Авдєєва І., Авксентьєва О. Перлини українського мистецтва. – К., 1973.
2. Антонович Є., Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. – Л., 1992.
3. Герус Л. Українська народна іграшка. – Л., 2004.
4. Доля О. Українська традиційна іграшка і лялька // Українська культура. – 2002. – №6.
5. Найдєн О. Українська народна іграшка. – К., 1999.

ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ ПРИКАРПАТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Сподаренко Віктор,
ІІІ курс, Інститут мистецтв,
Науковий керівник – Доронюк В.Д.,
заслужений працівник культури України, доцент.

Метою нашого дослідження є дослідити та теоретично обґрунтувати пісенно-хорову творчість композиторів Прикарпаття, яка є складовою музичної культури краю, що відзначається оригінальністю мелодики, побудовою ритмічних та інтонаційних зворотів, що виконані в народній, пісенній та хоровій музиці. Значний внесок у розвиток пісенної культури краю належить композиторам Прикарпаття, які залишили великий пласт музичної спадщини й створили належну теоретичну і практичну базу для її розвитку. До цих композиторів належать: І.Фіцалович, Б.Юрків, Б.Шиптур, В.Маник, М.Білан, В.Пашенко, М.Гришин, М.Магдій, В.Іжак, І.Легкий, Б.Дерев’яно, Я.Крушельницький, Р.Долчук, А.Басова, Д.Циганков. Отже, предметом дослідження є пісенна (вокально-хорова) творчість композиторів Прикарпаття другої половини ХХ століття. На даний момент творчість цих композиторів досліджується та систематизується. Результатом дослідження є теоретично вивчена пісенна творчість композиторів Івана Юліановича Фіцаловича, Богдана Михайловича Юрківа та Богдана Васильовича Шиптура.

Пісенна творчість Івана Фіцаловича має індивідуальний інтонаційний стиль, у його творах є різні настрої – від лірики, замилювання, ніжності до драматизму й урочистості. Виразність музики цілком підпорядкована змісту й настроям віршів поетів, на тексти яких вона написана. З усіх творів, написаних І.Фіцаловичем, помітним є лаконізм висловлювання, де кожний звук сприяє розкриттю художнього образу. Унаслідок плідного вивчення композитором специфіки українського музичного фольклору Іван Фіцалович зумів органічно поєднати стилістику народного й професійного мистецтва. Тому мелодії, створені ним, є інтонаційно споріднені з народними. Здебільшого його хорові твори вирізняються наспівністю, використанням натуральних ладів, діатонічною основою, що й пояснює простоту та прозорість гармонічної фактури, яка вражає виразністю та інтонаційною розвиненістю голосів. Унаслідок застосування композитором народнопісенних, ладоінтонаційних засобів (перемінного розміру, широких квартових, секстових, октавних, мелодичних ходів, акцентування основних ступенів ладу) характерною ознакою більшості його творів є їх ліричне забарвлення. Систематизувавши творчість І.Фіцаловича, ми отримали таку тематику творчості композитора: духовні твори, принагідні хорові твори, патріотичні, ліричні пісні, твори на слова Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, пісні про карпатський край.

Творчість Богдана Юрківа відзначається мелодійністю, близькою до української народнопісенної творчості, його пісні є глибоко ліричними, задушевними – такі, що швидко запам’ятовуються й виконуються не лише зі сцени, але й на дружніх зустрічах, відпочинку. Тематизм пісень Богдана Юрківа над-

звичайно широкий, тому, провівши класифікацію пісенної творчості композитора, ми отримаємо такі жанри: патріотичні, ліричні, пісні про карпатський край, твори про війну. Глибокий ліризм притаманний ліричним пісням Богдана Юрківа. У них спостерігаються як філософські роздуми на тему молодості – “Осінь пісня” (сл. Л.Гаврисіва), “Берізонька” (сл. Р.Юзві), так і пісні про матір – “Матусенька” (сл. С.Григорчука), “Лист до матері” (сл. М.Луківа); пісні про кохання – “Зоря погасла” (сл. Р.Юзві), “Зоряна”; в якій оспівується смуток хлопця, дівчина якого “зійшла в Карпати іншого кохати”, “Любов” (сл. Р.Юзві), “Називай мене смерічкою”, в якій порівнюється милий із ласкавим літом, а кохана дівчина – з весною (сл. В.Григорака). Однак тематичне звернення не обмежується оспівуванням кохання, природи карпатського краю, а торкається всього життя композитора, що зумовило написання пісень “Вечірній Івано-Франківськ” (сл. Л.Павлюка), “Рідне село” (сл. Р.Юзві), у яких висловлює свою любов до рідного краю. Композитору близький жанр пісні: “У...пісні нема ні фальшу, ні підробки. В ній – велич і могутність, щирість і доброта мого народу”, – говорить Богдан Михайлович.

Значний внесок у творчу спадщину Прикарпатського краю належить композиторові **Богдану Шиптуру**. У пісенній творчості композитор надзвичайно вимогливий до текстів і дуже відповідально ставиться до кожного поетичного рядка. Мелодія нерозривно зв’язана з текстом і впливає зі змісту слова, емоційно забарвлюючи та поглиблюючи його зміст, надає динаміку розвитку твору в просторі й часі. Музична мова, гармонічні засоби у творчості композитора не надто ускладнені, голосоведення плавне, зручне, однак супровід фактурно й гармонічно насичений, в акомпанементі відчувається оркестрове мислення. Класифікуючи пісенно-хорову творчість композитора за тематизмом, ми розподіляємо її на такі групи: патріотичні, ліричні пісні, обробки українських народних пісень, твори на слова Т.Шевченка та Івана Франка, духовні твори, пісні про війну та карпатський край.

Б.Шиптур використовує голоси як інструменти, доводячи тембр як засіб виразності. Таким чином, у хорових творах композитор особливу увагу приділяє тембральному виконанню, зокрема у творі “Моя Україна – квітуча земля” (написаний на слова Л.Кліща), призначеному для мішаного хору (із солістом тенором) у супроводі фортепіано. Тембральне виконання твору проявляється в тому, що композитор виконання заспіву (перший і другий куплети) призначає солісту, приспів – хоровому tutti, виконання третього куплету – жіночим голосам – сопрано, альту, до яких на четвертому куплеті приєднується соліст (тенор). Таке виконання, особливо перехід від заспіву у виконанні соліста тенора до приспіву, який виконується хоровим tutti мішаного хору, пов’язане зі звуковисотністю хорового твору, яка відіграє визначну роль у створенні *просторових уявлень* як фізіологічно зумовлене явище, адже має вокально-моторну природу, пов’язану з теситурними відмінностями процесу звуковидобування. Таким чином, зіставлення регістрів – соліста і хорового tutti – асоціюється в слухача з розширенням чи звуженням простору, а динамічні наростання чи затухання – з просторовим переміщенням. Отже, важливе значення для створення відчуття простору, розкриття художнього образу у творі – степового вітру, моря, жит-

нього поля та географічної величі України “від Чорного моря за сині Карпати” – належить тембральним, теситурним властивостям людського голосу, які проявляються в зіставленні регістрів, динамічних відтінків, що сприяє розвитку творчої уяви слухача, його здатності до асоціативного мислення.

Пісенна творчість інших композиторів Прикарпаття досліджується та вивчається. Результати дослідження будуть повідомлені на наступній науковій конференції.

1. Богдан Шиптур. Хорові твори. – Івано-Франківськ, 2003. – 88 с.
2. Богдан Шиптур. Пісні та романси. – Івано-Франківськ, 1999. – 74 с.
3. Б.Юрків. А Черемош плине: Збірник пісень. – Тернопіль, 2000. – 63 с.
4. Лещишин С. Праця, що в пісню перейшла // Перевал. – Івано-Франківськ, 2000. – С 322, 323.
5. Побережна Г.І., Цириця Г.В. Загальна теорія музики: Підручник. – К.: Вища шк., 2004. – 303 с.
6. Фіцалович І. Хорові твори / Упоряд. Х.П.Фіцалович. – Івано-Франківськ, 2001. – 147с.

ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стецюк Роман.

III курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Доронюк В.Д.

заслужений працівник культури України, доцент.

Вокально-педагогічна творчість учителя музики – це складний багатофакторний процес виконання системи дій для вирішення різносторонніх завдань. Тут взаємодіють такі фактори, як діяльність учителя музики та діяльність учнів, зміст музичного виховання й навчання, особистість учителя та особистість учня.

Цей процес динамічний, тому що він здійснюється в постійно мінливих умовах і в розвитку з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей і особистості вчителя.

Педагогічний процес (навчально-виховний процес) – це цілеспрямована, свідомо організована, динамічна взаємодія вихователя і вихованців, у процесі якої вирішується суспільно необхідні завдання освіти й гармонійного виховання. Педагогічний процес – це цілісний процес, що органічно поєднує навчання, виховання та розвиток вихованців. Компонентами педагогічного процесу є: мета, зміст, завдання, методи, засоби і форми взаємодії педагогів і вихованців.

Об’єкт дослідження – вокально-педагогічна творчість учителя музики в умовах загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – підготовка вчителя музики з вокального мистецтва для навчання, виховання та розвитку молодших, середніх та старших школярів співацької культури.

Мета дослідження – дослідити процес формування голосового апарату в школярів різної вікової категорії.

Завдання дослідження – дослідити зміст освіти у вузі з вокальної підготовки майбутнього вчителя музики; визначити теоретико-методологічні основи вокально-педагогічної творчості майбутнього вчителя музики в процесі його підготовки; обґрунтувати практичну вокальну майстерність у процесі постановки голосу в школярів різних вікових категорій.

“Слово “вокальний” походить від латинського слова vox – голос. До вокальних належать твори, призначені для голосу”. Вокальна музика – це музика, призначена для голосу. Вона тісно пов’язана зі словом і тому розглядається як систематичне музично-поетичне мистецтво.

Музичне виховання спрямоване на формування загальної музичної культури особи. Його найважливіша мета полягає в підвищенні мистецького розвитку дітей різного віку, вихованні молодого покоління в руслі національно-культурного розвитку України. Саме в дитині закладаються ті форми сприйняття дійсності, ті риси характеру особи, які в майбутньому стануть підґрунтям культури, зокрема музичної.

“Неодмінною умовою педагогічного співробітництва вчителя музики з учнями є його вокально-педагогічна творчість і високий рівень певних професійних специфічних здібностей” [1].

Їх необхідно формувати, удосконалити у процесі навчання майбутнього вчителя у вузі, насамперед у таких дисциплінах, як постановка голосу, диригування, хоровий клас.

Під певними професійно-специфічними здібностями ми розуміємо вокальні здібності, ритмічні здібності, слухові здібності, володіння музичним інструментом, сольфеджування.

Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики стала головною турботою викладачів вузу з перших днів його навчання. Вона ведеться у двох напрямках.

Перший напрямок реалізується в процесі викладання дисципліни “Постановка голосу”. Вона є найголовнішою. Ця дисципліна здійснюється на індивідуальних заняттях, тому що природний голос, тембр, сила звуку, його рухливість є вродженими якостями студента, тому його опрацювання й постановка вимагають такого викладання й занять, де навчання відбувається сам на сам між викладачем та студентом.

Процес навчання постановки голосу тісно пов’язаний із вихованням та вокальним розвитком майбутнього вчителя. Тому не тільки навчання, а й виховні і розвиваючі завдання вирішує викладач індивідуально. Він застосовує такі прийоми й засоби організації діяльності студента, які забезпечують ефективність засвоєння ним знань, умінь і навичок співу та формування здібностей до вокально-педагогічної творчості. І хоч основне навчання й виховання майбутнього вчителя музики здійснюється через постановку голосу, воно тим не обмежується.

Другим напрямком вокального розвитку є хоровий клас. Хор – це співацький колектив, створений для спільного виконання зазвичай багатоголосих вокальних творів.

Беручи участь у хоровому класі, майбутній учитель музики формує вкрай необхідні вокальні вміння, а саме:

- уміння та навички показу звукоутворення та звуковедення;
- знання й уміння використання співацького діапазону власного голосу,
- уміння та навички чистого інтонування й розвитку вокального слуху; уміння і навички формування строю й ансамблю; уміння тембрового підпорядкування власного голосу до всієї хорової партії та хору;
- уміння вокального забезпечення динамічних і темпових показників твору.

Ще один важливий напрям вокальної підготовки майбутнього вчителя музики належить дисципліні сольфеджіо. Спів по нотах передбачає правильне, чисте, ритмічне й вокальне забезпечення. Неможливо чисто інтонувати, якщо звукоутворення й звуковедення не сформовані. Тому викладач із постановки голосу в процесі вивчення вправ і вокалізів навчає чистоти інтонування нот музичного звукоряду. Одночасно він слідкує, щоб не порушувати норм діапазону, тембру й сили звуку.

Таким чином, вокально-педагогічна діяльність майбутнього вчителя музики і його учіння відбуваються за чотирма напрямками, де найголовніше навантаження відноситься дисциплінам:

- постановка голосу;
- хоровий клас;
- сольфеджіо.

Вокально-педагогічна творчість передбачає нормування ряду якостей учителя музики, що складає його педагогічну культуру, які тісно пов’язані між собою.

1. Доливо А.Л. Вопросы вокальной педагогики. – М.: Музыка, 1962. – Вып. II. – 244 с.
2. Доронюк В.Д., Сливозький М.Ю. Основи вокально-педагогічної творчості учителя музики. – Івано-Франківськ, 2007. – 306 с.
3. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 216 с.
4. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2001. – 272 с.
5. Тимофеев В.Д. Вокальна музика. – К.: Музична Україна, 1982. – 112 с.

ГІТАРА І БАНДУРА: КОНСТРУКТИВНІ ТА ТЕХНІЧНО-ВИКОНАВСЬКІ ПАРАЛЕЛІ

Сковрон Надія,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Гітара і бандура є спорідненими за формою та звучанням інструментами. Вони належать до групи струнно-щипкових інструментів із резонаторним отвором, без демпферів. Гітара, як і бандура, складається з дерев’яного корпусу, верхньої і нижньої деки, грифа, на якому закріплюються струни. Гриф гітари

має 19 ладів, до яких притискаються струни для зміни звукової висоти. Бандура на перших етапах еволюції теж була ладковим інструментом майже до кінця XIX. Проте із збільшенням кількості струн на корпусі потреба в ладках відпала. Сьогодні гітара і бандура є хроматичними інструментами, проте в гітарі хроматизм утворюється на ладках, а в бандури за допомогою приструнків. Особливістю будови цих інструментів є те, що і бандура, і гітара є односторонніми інструментами, ліва рука одночасно підтримує гриф і грає на грифових струнах. Кількість струн та діапазон в інструментів різняться. Діапазон бандури: до великої октави – соль 3-ї октави (струн); діапазон гітари: мі великої октави – сі 3-ї октави. Гітара є транспонуєчим інструментом (записується октавою вище від реального звучання), а бандура – ні (хоча ще на початку XX ст. вона була транспонуєчим інструментом – запис у фа мажорі, реальне звучання в до мажорі). Струни на гітарі використовуються металеві та капронові, на бандурі – здебільшого металеві.

Пройшовши еволюційний шлях розвитку, бандура на сьогоднішній день є модернізованим інструментом, перетвореним із діатонічного в хроматичний, діапазон якого розширився до 4–5 октав. Гітара до свого сучасного вигляду також пройшла певні етапи розвитку, пов'язані зі зміною кількості струн, пошуками оптимальної форми і строю. У давні часи обидва інструменти використовували мандрівні музиканти Європи як акомпанемент до співу. Проте на відміну від гітари бандура має чітко визначене українське коріння, тобто є інструментом автохтонним.

На сьогоднішній день побутує кілька різновидів гітари (іспанська шести-струнна; семиструнна (т. зв. російська); гавайська; електрогітара (з металевими струнами); джаз-гітара (з металевим корпусом) та кілька різновидів бандури: київського типу (діатонічна; хроматична; хроматична з механізмом перемикачів тональності) та харківського типу (діатонічна; хроматична; хроматична з індивідуальною системою перемикачів).

Тембрально бандура і гітара споріднені, проте в бандури звук дзвінкіший, голосніший, ніж у гітари, що пов'язано із способом натягу струн (не м'яко, а “до відказу”). Неабияку роль у специфіці тембру обох інструментів відіграє використання нігтьової гри.

Розглядаючи спосіб звуковидобування і характеристику спектра технічних можливостей гітари й бандури, слід відзначити певну їх і відмінність, і спорідненість. Звук на бандурі може утворюватися кожною рукою зокрема, незалежно, натомість на гітарі участь обох рук є необхідною умовою (за винятком відкритих струн). У гітариста основний спосіб звуковидобування є апояндо (гра з опорою на сусідню струну) і тирандо (гра без опори), а відповідно в бандуристів – це шипок і удар (ковзання з опорою на сусідню струну). Гітарист залучає в гру 5 пальців обох рук, а бандуристи грають лише 4-ма пальцями лівою і правою рукою. Також на гітарі, як і на бандурі, можна грати подвійні ноти, акорди, у т. ч. арпеджовані, виконувати 1-, 2- чи 3- фактурні лінії одночасно (мелодію, бас, акомпанемент).

Специфічними для гітари є штучні флажолети, натуральні флажолети акордами, тремоло перебором пальців, прийом “тамбурин”. Відповідно для бандури питомими прийомами гри є глісандо, тремоло і тремоландо тощо.

Бандуру і гітару об'єднує імпровізаційна манера виконання (епічний стиль у бандуристів, фламенко – у гітаристів). Акомпануючий характер первинного репертуару для обох інструментів підготував ґрунт для їх широкого використання в музиці сучасних бардів.

У XX ст. гітара і бандура після їх конструктивного вдосконалення, створення методичної, наукової, репертуарної бази утвердилися в академічній музиці. У становленні сучасного професійного репертуару для бандури й гітари розрізняють два головних напрямки: створення оригінальних творів та здійснення перекладів. Оригінальна сольна музика для бандури й гітари представлена такими жанрами: мініатюра, поліфонічна та велика форма (соната, варіації, концерт). Значно розширився репертуар бандури і гітари завдяки перекладам творів українських і зарубіжних авторів різної форми та стилів. Бандура і гітара побутують як сольні, ансамблеві, оркестрові та акомпануючі інструменти. Вони використовуються в невеликих однорідних ансамблях, а також добре поєднуються зі скрипкою, органом, фортепіано, мандоліною, дерев'яними, духовими тощо. Як характерні за тембром інструменти бандура й гітара широко використовуються в оркестрах різного складу. Група бандур – одна з провідних в оркестрі народних інструментів, а гітар – у неаполітанському, основу якого складають мандоліни. У XX ст. гітара стала незамінним інструментом у джазовій музиці, проте й бандура досягнула складності джазу. У багатьох творах цим інструментам доручається сольна імпровізаційна партія.

Отже, у результаті проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що як гітара, так і бандура є близькими за тембром інструментами, тому в них споріднені способи звуковидобування, прийоми гри та опора на фольклорний матеріал. Вони побутують у сольному, ансамблевому, оркестровому та акомпануючому варіантах. Сучасний репертуар цих інструментів охоплює широке коло різних жанрів оригінальних творів і перекладів українських та зарубіжних композиторів.

1. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. – К.: Наукова думка, 1967. – 224 с.
2. Давидов М. Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні: 36 статей. – К.: Вид-во ім. О.Теліги, 1998. – 207 с.
3. Дутчак В. Аранжування для бандури. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 89 с.
4. Пшеничний Д. Аранжування для народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1984. – 116 с.
5. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. – Х.: Держвидав України, 1930. – 290 с.
6. Черкаський Л. Українські народні музичні інструменти. – К.: Техніка, 2003. – 264 с.

ПІСНІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПОХОДЖЕННЯ В ХОРОВОМУ ДОРОБКУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

Бідочко Мар'яна,
III курс, музичний факультет.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Народна поетична творчість на Україні в останні десятиліття інтенсивно збагачується літературними піснями, фольклоризуються давніші твори, входять у народний репертуар нові пісні. Вивчити всі зібрані зразки такого типу, звичайно, не було можливості, а тому в роботі відібрані лише ті твори, що яскраво характеризують тенденції розвитку пісенності літературного походження в українській народній творчості.

Підбираючи тему для дослідження, ми зупинились на вивченні пісень літературного походження, оскільки мені як майбутньому диригентові є цікавим простежити існуючі тенденції втілення цих пісень у композиторський доробок та побутування їх у народних масах, а також проаналізувати рівень зацікавленості митців до цих пісень у наш час.

Пісні літературного походження – важлива складова частина української народної поетичної творчості. Вона своєрідно виявляється в багатьох тематичних циклах пісень, якнайтісніше пов'язаних із тим чи іншим періодом розвитку української літератури. Велику роль відіграють пісні літературного походження у фольклорному процесі в Україні, починаючи з другої половини XIX ст. Особливо слід відзначити народні пісні на слова Тараса Шевченка, революційні гімни, що набули популярності в Україні як українською, так і російською мовами.

Визначити поширення й місце пісень літературного походження в побуті народу допомагають фольклорні записи, друковані та рукописні свідчення, а також розповіді й згадки носіїв та виконавців народної пісенності. Про найдавнішу стадію розвитку сприйнятої народом української літературної пісенності можемо судити лише за тими зразками, що потрапили до рукописних збірок та пісенників XVII–XVIII ст., а здобутком науки стали в XIX–XX ст. Ці джерела дозволяють в окремих випадках простежити варіантну змінність творів давньої української літератури, однак про їх побутування в народі знаходимо дуже мало. Свідченням фольклоризації літературних творів XIX–XX ст. є передусім записані в різний час і в різних місцевостях їх численні народні варіанти, а також згадки сучасників про виконання тієї чи іншої пісні, дослідження окремих текстів. У піснях літературного походження яскраво відображені класові відносини в суспільстві на різних історичних етапах, часто змальовані сатиричними засобами. Значно збагатили ідейно-тематичний діапазон народної пісенності зразки пісень літературного походження.

Своєю популярністю ці твори у великій мірі завдячують тому, що прогресивна українська література, зокрема поезія, “всечасно спіралася в своєму розвитку на традиції і здобутки народної творчості, народної мудрості”. Серед пісень літературного походження в українській народній творчості не знайдено

зразків, які б представляли напрям розвитку літератури із чужими поглядами народу чи й антинародною тенденцією, що їх намагалися популяризувати у свій час деякі поети.

У процесі фольклорно-літературного єднання останнього часу важливу роль відіграє постійне зростання загальнокультурного рівня творців і носіїв сучасної народної поетичної творчості. Численні пісні літературного походження в українській народній творчості дають можливість простежити в тій чи іншій мірі шлях від літературних першоджерел до пісенного мистецтва, коли доробок окремої індивідуальності стає здобутком колективу, а поезія певного автора – народною творчістю.

Терміном “пісні літературного походження” користується переважна більшість учених. Однак у процесі вивчення цього виду пісенності вітчизняні дослідники по-різному її тлумачили. Так, В.Перетц називає пісні літературного походження творами “штучного походження”, В.Данилов – “ненародним піснями”. І.Франко про згадані твори говорить як про “пісні книжного складання”. Ф.Колесса в статті “Українська народна пісня на переломі XVII–XVIII ст.” користується поняттям “пісні літературного походження”. М.Возняк, відзначаючи, що автором таких пісень була, “без сумніву, людина шкільної освіти”, має “на увазі дві речі: по-перше, кожний твір усної словесності у своїй первопричині є індивідуальним, не колективним твором, по-друге, велика частина так званих творів усної словесності – це колишні літературні твори”.

З давнього часу пісні літературного походження привертають увагу як учених-філософів, письменників, так і музикознавців, композиторів.

Зростання питомої ваги пісень літературного походження в період становлення й розвитку сучасної хорової музики, природно, виходить із здобутків минулого в цій ділянці мистецтв. Для більшості пісень і романсів літературного походження в українському фольклорі характерна широта дихання, гармонійна злагодженість, широкий діапазон. Досить згадати такі пісні, як “Реветь та стогне Дніпр широкий”, “Ніч яка місячна, зоряна, ясна”, “Чорні брови, карії очі”, “Взяв би я бандуру” та інші, кульмінації в яких досягаються типово романсовими засобами.

Вивчити всі зібрані зразки пісень літературного походження, звичайно, неможливо, тому увага зацентрована лише на тих, що яскраво характеризують тенденції розвитку пісенності літературного походження в українській хоровій творчості композиторів сьогодення.

1. Гордійчук М. Народні пісні на слова Т.Шевченка. – К., 1961.
2. Дей О. Пісенний гумор українського народу. – К., 1967.
3. Колесса Ф. Фольклористичні праці. – К., 1970.
4. Пархоменко Л. Українська хорова мініатюра. – К., 1992.
5. Українська поезія в піснях і романсах: Збірник. – К., 1988.

СТИЛІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Щербій Юлія,
магістрант, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Толошник Н.А.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

ХХ століття залишило історії величезний мистецький доробок зі складних, багатозначних за своєю сутністю явищ. Сучасне мистецтвознавство осмислює концепційні засади та значення кожного феномену з позиції історичної перспективи й визначає їхнє місце в типологічній структурі форм художньої свідомості.

Стильова багатомірність сучасної музики викликає необхідність вироблення нових критеріїв оцінки феномену музичного стилю, насамперед співвіднесеності його індивідуально-авторських і загальноісторичних чинників. Дана необхідність зумовлює актуальність культурологічного вивчення музично-стильових тенденцій і виявлення їх інтегруючих можливостей.

Музика для дітей та юнацтва має дуже солідний вік. Опери і балети, пісні та хори, музичні радіопередачі, огляди, музика до дитячих кінофільмів, симфонічні, камерні твори – увесь цей жанровий комплекс уже давно заслужив право на увагу дослідників, критиків. Новітня система музичної освіти повинна формувати нову слухову свідомість, здатну до гнучкого розвитку сприйняття різноманітних художніх явищ і процесів, забезпечувати свободу естетичної орієнтації, високу вимогливість і смаків, обґрунтованість і адекватність оцінок. Вузькі уявлення, нерозвинуті смаки протипоказані сучасній музичній свідомості, заважають її становленню й обмежують сферу культурних запитів. Саме цим підтверджується актуальність обраної проблематики.

Мета роботи полягає у визначенні стильових тенденцій у фортепіанних творах українських композиторів для дітей та юнацтва, створених в останню третину ХХ століття. Сьогодні ніхто не ставить під сумнів необхідність знання сучасної фортепіанної музики, оволодіння кращими її зразками. Необхідність ця однаково очевидна як для концертуючих піаністів, так і для студентів вузів, музичних училищ та учнів ДМШ, бо сучасна музика – це той міст, ідучи по якому, музикант приходять до розуміння змісту епохи, в якій він живе. Педагогічна література повинна готувати учнів до сприйняття та виконання сучасної музики. Дитяча музика є критерієм визначення дійсної новизни й сучасності творчості того чи іншого автора. Усілякі зовнішні формальні “хитрощі” є особливо помітними в музиці для дітей. Лише справжнє новаторство здатне оживити ті прості жанри, до яких звертаються композитори, що працюють у галузі дитячої педагогічної літератури.

Зрозуміло, що дитяча специфіка образного строю і музично-виразових засобів найяскравіше проступає в п'єсах для початківців. В інших творах, призначених для більш пізніх етапів навчання, вона поступово поєднується із загальними вимогами, що пред'являються до творів концертного рівня. Але в будь-

якому разі необхідною умовою репертуарності того чи іншого твору є неординарність мислення композитора і, як результат, його досконалість. У 70–90-х роках далеко не всі жанри фортепіанної музики для дітей та юнацтва розвиваються однаково. Найбільшою мірою інтерес проявляється до групи простих та циклічних жанрів. Аналіз специфіки стильових тенденцій засвідчив неухильне стремління композиторів до збагачення сфери виразових засобів, спрямованої на пошук найбільш гнучких форм втілення психологічного світу людини.

Примітною є група творів, програма яких асоціативно нагадує поетичний, піднесено-романтичний настрій, властивий музиці ХХ століття. Відтак, у неоромантичних опусах В.Сильвестрова, О.Киви, В.Губи величезна увага приділяється фарбі, тембру, красі самого звука.

У межах нефольклорної стильової тенденції пісенно-танцювальні ознаки української народної музики стають основою індивідуального композиторського мислення М.Скорика, Б.Фільца, І.Польського, Лесі Дичко. Завдяки своєрідному використанню фольклорних інтонаційних джерел дитячі твори набувають яскравої національної характеристичності.

Риси неокласичної тенденції даються взнаки через безпосереднє звернення до старовинних жанрів і форм, їх “осучаснення” шляхом переосмислення всіх рівнів запозиченого стилю. Проаналізовані в нашій роботі твори В.Сильвестрова, М.Скорика за своїм художньо-технічним рівнем та мірою виконавської складності відносяться до концертно-педагогічного репертуару для юнацтва. Посідаючи значне місце в музичному житті нашої країни, фортепіанна музика для дітей, юнацтва, зокрема періоду останньої третини ХХ століття, і донині залишається актуальною темою для подальших досліджень.

1. Алексеев И. История фортепианного искусства. – 2-е изд., доп. – М.: Музыка, 1988. – Ч.1 и 2. – 415 с.
2. Клиш В. Українська радянська фортепіанна музика (1917–1977). – К.: Наукова думка, 1980. – 316 с.
3. Костюк О. Сприймання музики і художня культура слухача. – К.: Наукова думка, 1965. – 121 с.
4. Милич Б. Фортепіанна література українських радянських композиторів для дітей та юнацтва. – К., 1961. – 101 с.
5. Олійник О. Українська радянська фортепіанна музика для дітей. – К.: Наукова думка, 1979. – 107 с.

ХАРАКТЕРНІ НЕДОЛІКИ В СПІВІ ТА МЕТОДИ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ

Романенко Тетяна,
II курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Молодій О.Р.,
заслужена артистка України, доцент.

За своїми невечерними можливостями співацький голос перевершує найдосконаліші музичні інструменти. Але, щоб заблищати всіма барвами, він

мас бути старанно опрацьований і сформований. Для цього необхідні велика працелюбність і знання.

Згідно з ученням Сеченова – Павлова, організм людини, цілісний за природою, працює комплексно. Перспективу правильного розвитку співочого апарату забезпечує тільки взаємозв'язане тренування всіх його частин.

У роботі проаналізовані численні дефекти, що виникають у процесі постановки голосу, є результатом незнання вокально-технічних прийомів, та шляхи їх виправлення.

Такі недоліки постави, як піднімання плечей, морщення лоба, опускання чи задирання голови, напруження будь-яких м'язів тіла, змушують співака витрачати зайве дихання, затискають і псують звук (він утрачає м'якість і співучість). М'язи тіла, ший можна звільнити, роблячи рухи під час співу, повертаючи голову, пильнуючи, щоб не мінявся звук.

Поганий слух і, як наслідок, фальшивий спів є результатом недостатнього музичного та загального розвитку або найчастіше – фізичною вадою. Тому виправити його важко. Найкращий спосіб – спів у хорі, особливо а capella.

Для усунення такого дефекту, як нерухома, затиснена щелепа, що приводить до затискання звуку й мови, рекомендуються вправи перед дзеркалом – рухи ротом і щелепою, не співаючи, а також старанна, чітка вимова голосних і приголосних під час співу.

Важко буває встановити причину надмірного коливання голосу, що вважають тяжким дефектом. Найчастіше воно виникає через неправильне дихання. Щоб виправити недолік, треба брати дихання спокійно і глибоко, поступово видихати, контролюючи рівномірність використання набраного повітря.

Сипота співочого звуку найчастіше виникає від співу “не своїм” голосом (сопрано – альтом, тенор – баритоном) або невміння користуватися резонаторами. Для усунення сипоти необхідно виробити відчуття активної роботи головних резонаторів, вільного звучання грудного резонатора та злагоджена їх робота.

Голос може звучати також “у ніс” (“носовий призвук”), коли м'яке піднебіння опущене і повітряний струмінь не йде в головний резонатор. Підйому його можна добитись через використання у вокальних вправах голосних “у” та “о” та приголосної “д”, що активізує роботу губ і язика.

Чистоту інтонації, правильність звуковедення порушують також “під'їзди і з'їзди”, що часто є наслідком слабкого загального та музичного розвитку, а також недостатньої активності дихання. Прийоми для усунення дефекту: тверда атака, вправи на стакато, спів темпових творів із гострою ритмікою, що сприяє активізації слуху й уваги.

Форсування є наслідком прагнення надати голосові нехарактерну йому силу, при якому дихальна атака переходить у м'язову, від чого з'являється коливання, детонація, ризик захворювань голосового апарату.

Різновидом форсування є крикливість, що виникає від невміння добре співати, нерозуміння несумісності крику з мистецтвом. Крикливість не сприяє вихованню в співака хорошого музичного та естетичного смаку, завдає шкоди голосові, сприяє утворенню голосових “тріщин”, руйнує процес правильного формування й розвитку голосу.

У боротьбі з недоліками в співі першочергова роль належить самому співакові. Роль педагога – навчити учня керуватись у праці свідомими волевольними зусиллями. У момент усвідомлення дефекту (навіть важкого) голос починає звучати вільно, що є результатом максимальної уваги та підкорення м'язової системи голосового апарату силі волі центральної нервової системи. Але недолік повертається, оскільки м'язи голосового апарату, як і інші, володіють винятковою моторною пам'яттю й автоматично повертаються до звички. Тому необхідними в подоланні недоліку є максимальна увага й наполегливість.

Отже, цілеспрямоване зусилля волі, разом із розумним керівництвом педагога, має вирішальне значення у виправленні недоліків співу та формуванні правильних навиків володіння голосом.

1. Дорошенко Л. Поради співакам-солістам. – К., 1958. – 92 с.
2. Євтушенко Д. Роздуми про голос. – К., Муз. Україна, 1978. – 89 с.
3. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. – К.: Муз. Україна, 1985.
4. Огороднов Д. Воспитание певца в самодеятельном ансамбле. – К.: Муз. Україна, 1980. – 65 с.
5. Павлищева О. Методика постановки голоса. – М. – Л.: Музгиз, 1979. – 120 с.
6. Юдин С. Формирование голоса певца. – М.: Музгиз, 1962. – 166 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ

Заруцька Мирослава,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Пасічник Л.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Система навчання України в загальноосвітніх навчальних закладах покликана дати дітям комплексне виховання та освіту. Особлива увага сьогодні приділяється розвитку особистості учня, його художньо-естетичному та культурно-музичному вихованню, що реалізується на уроках музичного мистецтва.

Вплив мас-медіа на учнів є всебічним і надзвичайно потужним. Будь-яка інформація, що транслюється аудіо-, теле-, відеоканалами, а також друковані видання, звукозапис, мультимедійні комп'ютерні системи, інтернет тим чи іншим чином впливають на аудиторію, оскільки націлені на максимальне збудження емоцій, почуттів, асоціацій [1], у тому числі й на уроках мистецьких дисциплін: “Музика” (1–4 кл.), “Музичне мистецтво” (5–8 кл.), “Художня культура” (9–11 кл.), “Естетика” (12 кл.).

В Україні до початку XXI ст. не розроблялися й не впроваджувалися в ЗНЗ спеціальні музичні комп'ютерні навчально-розвивальні програми (КНРП). Сьогодні впровадження комп'ютерних технологій на уроках музичного мистецтва не отримало великої популярності та розповсюдження. Є ряд факторів, які негативно впливають на ефективність використання інновацій у навчально-ви-

ховному процесі, зокрема: відсутність в окремих школах кабінету музики, забезпечення технічними засобами навчання (комп'ютери, нові програми у вигляді цифрових носіїв), а також недостатня обізнаність учителів із порушеної проблематики.

За ініціативою провідних наукових спеціалістів із питань сучасної української музичної педагогіки (О.Балабан, Н.Бергер, В.Варченко, В.Козлін, Т.Краснопольора, І.Регейло, І.Ткачук, О.Чайковська [2], В.Штепа, В.Янкул [4]) створені такі комп'ютерні навчально-розвивальні програми: для учнів 1–4 класів – “Первинні музичні жанри. Танець”, “П.Чайковський”, “М.Мусоргський”; серії програм для учнів 1–8 класів – “Класична музика”, “Енциклопедія музичних інструментів”.

Проблему впровадження КНРП порушено і на науковому рівні кандидатом педагогічних наук О.Чайковською в дисертації “Формування музичних знань молодших школярів засобами мультимедійних технологій навчання” (2002 р.). Зокрема, автором дослідження теоретично обґрунтовано й апробовано новостворену власну програму “Українські музичні інструменти” для учнів музичного, хореографічного і театрального факультетів Київської дитячої Академії мистецтв [3]. Використання цієї програми в навчальному процесі сприяє опануванню учнями необхідним обсягом знань з історії створення й розвитку українських народних музичних інструментів, особливостей їх будови.

Упродовж 2001–2002 н. р. у місті Рівне методисти А.Гришук, О.Гумінська, М.Шевчук створили комп'ютерну програму під назвою “Педагогічний програмний засіб” (ППЗ), призначену для використання на уроках мистецьких дисциплін у ЗНЗ. Увесь курс ППЗ складається з певної кількості уроків, що відповідає навчальним програмам, затвердженим МОН України. Кожен урок висвітлює конкретну тему та містить засоби для її пояснення: текст, схеми, моделі, анімації, малюнки, фотографії, аудіо- та відеофрагменти, зразки музичних творів, виконання пісень у режимі “Карооке”, тощо. Для перевірки знань учнів передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю.

За останнє десятиліття ХХ – початок ХХІ ст. значно активізувалися інтегративні процеси не тільки в науці, культурі але й в освіті. Учитель-методист Івано-Франківської ЗОШ №22 Лідія Кульчицька із січня 2005 р. застосовує вищеописану програму на уроках музичного мистецтва (1–7 класи), поєднуючи її з традиційними методами навчання. Наприклад: продемонструвавши зразок виконання пісні на комп'ютері в режимі “Карооке”, вона розучує із школярами твір традиційним методом – спів дітей за голосом учителя (a'capella (без супроводу)).

Здійснивши науково-теоретичний аналіз проблеми впровадження комп'ютерних технологій на уроках музичного мистецтва в сучасних ЗНЗ, можна зробити такі висновки:

- практичне освоєння учнями КНРП дозволить ліквідувати комп'ютерну неграмотність учнів, ефективніше засвоїти навчальний матеріал та формувати в школярів пізнавальний інтерес до музичної діяльності;

- використання комп'ютера і КНРП у поєднанні з традиційними методами проведення уроків сприяє формуванню потреби “зануритися” в музику, відкриває можливості самореалізації учнів на уроці;

- комплексне використання комп'ютерних програм значно розширить методичний арсенал учителя, дозволить школярам ознайомитися з найкращими зразками класичної музики.

1. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / За ред. Л.М.Масол, О.В.Гайдамаки, Е.В.Белкіної та ін. – Х.: Веста, Вид-во “Ранок”, 2006. – 256 с.
2. Чайковська О. Комп'ютерні технології в практиці музичного навчання загальноосвітньої школи // Рідна школа. – 2004. – №10. – С.25–28.
3. Чайковська О. Формування музичних знань молодших школярів засобами мультимедійних технологій навчання: Авторсф. дис. ... канд. пед. наук: 13 00 02 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2002. – 19 с.
4. Янкул В. Комп'ютерні технології у викладанні мистецьких дисциплін // Мистецтво та освіта. – 2004. – №4. – С.63.

ФУНКЦІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Федорак Зоряна,

У курс, інститут мистецтв.

Науковий керівник – Волошук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Фольклор – це одна з найдавніших форм творчої діяльності людини, породжена її психофізіологічними, інтелектуальними та естетичними потребами. Доменою творення фольклору є сільське середовище, в якому проходить життєвий шлях людини, з яким вона узгоджує дії свого особистого та громадського побуту, формує цілу систему обрядів, ритуалів, котрі стають для неї нормою поведінки. Це не означає, що місто не бере участі у творенні фольклору. Стародавні руські міста, зосереджуючи знання, правові закони й звичаї, протягом усього середньовіччя були осередками творчості скоморохів, творення спусу, пісенності, романсів тощо. Принципова різниця між середовищами села й міста полягає в тому, що перше – етнічно однорідне й соціально компактне, сприяє локалізації традиційної культури; друге – етнічно і соціально відкрите, схильне до асиміляції культурних цінностей. Для першого характерне поєднання комунікативних ланок: творець – медіум (виконавець) – реципієнт (слухач): гурт молоді виконує музику для слухання; інструментальний колектив сільських музикантів виконує колядки чи іншу обрядову музику для задоволення власних естетичних потреб. Для другого середовища характерна диференціація названих ланок, відокремлення творця від слухача та виконавця. Протиставлення села та міста має принципове значення в профілізації різних форм матеріальної та духовної діяльності, є причиною постійної суперечності поміж так званим *пер-*

винним фольклором, сільським або автентичним, *вторинним*, представленим у різних інших формах поза автентичними, і так званім *фольклоризмом*.

Руйнування сільського середовища, радикальні зміни у функціонуванні фольклорної традиції змінювали її погляд на неї. Ще до середини XIX ст. всілякі новітні прояви у фольклорі оцінювали як його псування. Функціональний підхід до фольклору змінює усталене трактування фольклорної традиції, бере до уваги вплив на неї етнічних, соціальних інтегративних процесів та її трансформацію.

Відзначимо функціональну диференціацію фольклору – основу найпродуктивніших на сьогоднішній час наукових концепцій. Під *автентичним фольклором* розуміємо різні форми інструментального виконавства в їх первозданному, без будь-яких обробок вигляді. Вони функціонують у природному середовищі села. Носій автентичного фольклору генетично зв'язаний із середовищем живого побутування народної творчості, успадковує фольклорні знання та вміння від батьків чи дідів переважно усним шляхом і передає їх наступним поколінням. Фольклорна інструментально-виконавська творчість тут є родом занять, невід'ємним від основної виробничої діяльності. Представниками автентичної фольклорної традиції є сільські фольклорні колективи, сімейні ансамблі та індивідуальні виконавці.

До *вторинного фольклору* потрапляють види й жанри, що зазнали змін у музичних обробках. Вони зберігають функції фольклорної першооснови й не переходять у форми професійної творчості, функціонуючи в будь-яких умовах села чи міста. Суб'єктами вторинного фольклору можуть бути люди різного соціального походження, різної професійної кваліфікації, для яких рід занять фольклором не є основним – це аматори, учасники самодіяльних інструментальних ансамблів.

Серед автентичного та вторинного фольклору міститься ланка, яку можна назвати *“професійною реконструкцією фольклору”*. Її суб'єкт – це переважно навчально-експериментальні фольклорні інструментальні ансамблі, основною метою яких є сценічна реконструкція автентичної інструментальної музики.

З кінця XIX ст. французький фольклорист П.Себійо ввів поняття “фольклоризм” для відзначення ненаукових занять фольклором, сенс якого залежно від ідейно-естетичної оцінки фольклору змінювався – у ньому вбачали як позитивне, так і негативне кон'юнктурно-комерціалізоване явище. Під *фольклоризмом* слід розуміти трансформацію фольклору в професійній музичній творчості.

Таким чином, ґрунтуючись на попередньому досвіді провідних українських і зарубіжних фольклористів та органологів, використовуючи запропоновані ними основні методологічні засади дослідження народноінструментального мистецтва, визначимо функціональну типологію виконавського фольклоризму як явища сучасної художньої культури:

➤ цитування фольклору – перехід носіїв автентичного мистецтва в сценічні умови;

➤ наслідування фольклорних традицій – виконання народних композицій аматорськими колективами;

➤ стилізація фольклору – сценічна, інтерпретаторська видозміна фольклору, обробка автентичного матеріалу, підкорення його задумам і творчим принципам художнього керівника;

➤ професійна реставрація фольклору – відродження старих забутих стилів, традицій народної творчості професійними колективами та виконавцями.

1. Грица С.Й. Фольклор і сучасність // Українська художня культура. – К.: Либідь, 1996. С.300–313.
2. Кравченко С. Фольклор як важлива складова частина української художньої культури // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – К., 1999 – Вип 3 ч.2. – С.43–48.
3. Мацієвський І. Ігри й співголосся. Контонація. – Тернопіль: Астон, 2002 – 172 с.
4. Новітчук В.І. Народно-професійні зв'язки та тенденції розвитку фольклорних форм творчості // Українська художня культура: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1996. – С.314–331.
5. Сумарокова В. Етнофольклорна традиція струнно-смичкового виконавства в Україні / Музичне виконавство: Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. – К., 2002. – Вип 8. С.16–31.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕСІЛЬНОЇ ПІСЕННОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПОКУТТЯ

Луцюк Ірина.

І курс, Інститут мистецтв

Науковий керівник – Ортинська М.З.

заслужена артистка України, доцент

Протягом багатомісячної історії формування та розвитку української музичної фольклору як складова частина культури слов'янських народів набув значної розмаїтості форми та змісту.

Весільні обряди беруть свій початок ще із часів родинно-общинного ладу та князівської епохи. Тому у весільних піснях зберігається відгомін релігійного культу сонця, місяця, зірок, яким поклонялися слов'яни язичники. Уже в давні часи багато обрядів було лише наближенням обставин тодішнього дійства. Віддаляючись від історії, обряди все більше переходили у звичаї. Таким традиційним звичаєм стає весільний обряд, який дійшов до нашого часу з різними історичними впливами.

Весільну обрядовість досліджували відомі українські фольклористи В.Гнатюк, Роздольський, М.Лисенко, Ф.Колесса, С.Людкевич, О.Дей, а покутське весілля – О.Кольберг, О.Голубович, П.Арсенич, В.Липчук, М.Паньків та багато інших етнографів. Проте деякі масиви музично-поетичної творчості українців і дотепер залишаються недостатньо вивченими. Ряд досліджень було здійснено свого часу, але не опубліковано. Недостатня вивченість мелодики традиційних українських весільних пісень не дає можливості об'єктивно дати

оцінку побутуванню сучасної весільної обрядовості в різних етнічних регіонах України.

Етнографічний район Покуття належить до карпатського пісенного регіону, який охоплює значну територію Карпатського Підгір'я. Це південно-східні райони Івано-Франківської області: Снятинський, Городенківський, Тлумачький райони і північ Коломийського, а також схід Чернівецької області [4, с.7].

У процесі дослідження виявлено спорідненість структури весільного пісенного циклу покутського весілля з пісенними циклами гуцульського, бойківського регіонів, які межують із Покуттям, особливо гуцульська музика зустрічається в Коломийському районі, де є змішування гуцульських мотивів.

Неоднорідний національно-етнічний склад населення цього регіону, значна кількість дрібних етнічних спільнот, історичні умови розвитку краю та особливості життя в гірській місцевості створили передумови для існування тут досить строкатої етнографічної картини, формування численних діалектів та вузьколокальних пісенних традицій. До них належать стильові особливості весільних ладкань – найдавнішого шару весільної пісенності.

Традиційне українське весілля складається з трьох частин, які багато в чому повторюються: сватання, заручини і власне весілля. Обряд весілля поділяється на три цикли: передвесільний, власне весілля і післявесільний. До передвесільного циклу належать обряди, пов'язані зі згодою молодих і їх родин на шлюб. Такими обрядами є запити, сватання, оглядини й заручини. Власне весілля починалося із запрошення гостей. Напередодні весілля молодим виготовляли весільні вінки, дівчата прибирали гільце й квітчали коровай. Цією церемонією розпочиналося одне з найважливіших передшлюбних дійств – дівич-вечір, вінкоплетини, молодечий вечір. Найбільше відзначався весільний день. Після шлюбу молоді поверталися до дому молодої, де біля порога їх зустрічали батьки. Молоді тричі вклонялися їм; батьки благословляли дітей і підносили хліб-сіль. На шляху молодою влаштовували “перейму”, вимагаючи за молоду викуп. Посад молодих завершувався обрядом покривання голови молодої очіпком і наміткою, що символізувало її перехід у стан заміжної жінки. Після покривання голови відбувався обряд розподілу короваю. Головний весільний день закінчувався обрядами шлюбної ночі: переодягання молодої, виведення її до гостей. Післявесільні обряди мали місію полегшити при звичаєння молодої в чужому домі [3, с.47].

Весільні пісні групуються навколо провідних тем:

- жаль (дочки – за доміркою та ін.);
- гірка жіноча доля (життя в чужій родині...);
- величання, поздоровлення молодих, роду, батьків – це пісні урочисті, світлі, піднесені;
- жарти на весіллі [2, с.31].

Значне місце в покутському весіллі посідають коломийки як особлива форма народного музично-поетичного мислення в південно-західних областях України. У покутському весіллі цілі етапи обряду, наприклад, “гуски” – вечір у нареченого напередодні реєстрації шлюбу, супроводжуються тільки коломий-

ками. Під час завершального ігрового етапу весілля виконують переважно пісні з мінорним наспівом ТІС та коломийки.

При всіх відмінах наспіву типової інтонаційної структури Карпатського регіону мають характерний зачин на різних варіантах однієї поетичної формули “Та лежать берви бервінковіє”, “Желе бервін, бервінковий цвіт”, “Ой лежав бирвін, бірвінкович” та ін. Для даного регіону взагалі характерний обрядовий культ барвінку – матеріалу для плетіння вінків – основної тут обрядової дії.

Аналіз пісенного матеріалу доводить, що з усіх традиційно виконуваних циклів найповніше зберігся весільний, а в ньому вербальний ряд. Співанка стає найбільш одухотвореною частиною весільного обряду, що супроводжує всі його етапи, які тривають звичайно три дні. Зміст таких співанок полягає в тому, що вони підсумовують перехід молодят у нову стадію життя й очолюють процес шлюбної церемонії. Весільний спів відзначається психологізмом, тонко змальовуючи стан нареченої, тугу за дівочтвом... Особливе місце займає образ матері, і докори тут сплетено із сумом. Характерно, що тут нема того “голосіння”, яке притаманне відповідним пісням центральної України, російським, немає аналогів до відомих “сороміцьких” пісень.

1. Белочко Ю., В'юнник А. Українське народне весілля. – К., 1970.
2. Єфремова Л. Наспіви українських весільних пісень. – К.: Наукова думка, 2006.
3. Іваницький А. Українська народна музична творчість. – К.: Музична Україна, 1990.
4. Паньків М. Весільний обряд в Верхівцях. – К., 1998.
5. Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики. – К.: Музична Україна, 1980 – Ч 1
6. Щубравська М.М. Весільні пісні. – К.: Дніпро, 1988.

А.ЄДЛІЧКА. “СПОГАДИ ПРО ПОЛТАВУ”. ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКИЙ АНАЛІЗ

Макар Ольга,

V курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Кальмучин Т.А.,
заслужена артистка України, професор.

Українські композитори першої половини XIX ст. Й.Витвицький, А.Кочипінський, М.Завадський, П.Сокальський, В.Заремба, А.Єдлічка зробили вагомий внесок у розвиток українського фортепіанного мистецтва, зокрема в підготовку його романтичного стилю. Їхній творчості притаманна ширість і простота, використання народнопісенних джерел [3].

Одним із зразків є твір “Спогади про Полтаву” Алоїза Єдлічки.

Це великий концертний твір на теми 3-х українських народних пісень різних характерів із варіаціями, як-от: жартівлива – “Дід рудий, баба руда”, лірична – “Віють вітри”, танцювальна – “Ой, я дівчина Полтавка”.

Характерні ознаки твору:

- мелодії пісень трактуються тонко й поетично, композитор ставить до них дуже обережно, підкреслюючи в процесі варіювання їхню мелодійну красу;

- ліричність трактування дозволяє відчутти в музиці риси романтичного стилю;

- композитор уміло й елегантно використовує фортепіанну техніку, типову для “блискучого піанізму”, мелодійні фігурації орнаментального, типу, граціозність, “мереживну викінченість”;

- у фантазії чергуються образи жартівливі з лірико-меланхолійними та танцювальними;

- для підсилення образної характеристики використав колористичні контрасти регістрів;

- фактура використовується як гомофонно-гармонічна, так і поліфонічна з метою збагачення художнього викінчення музичного образу;

- оркестрове трактування фактури;

- динамічність розвитку проявляється через темп, тенденцію до прискорення з кожною наступною варіацією [3].

Форма – тричастинна варіаційна. У перших двох частинах по 4 варіації, в останній – 7 варіацій [4].

I частина на пісню “Дід рудий, баба руда” розпочинається в темпі Moderato в жартівливому, гумористичному характері, який трансформується в піднесено-емоційний, святковий, радісний характер.

Цій частині притаманне проведення теми подвійними нотами на стакато та використання арпеджійованих пасажів.

Починається II частина фантазії задушевною наспівною мелодією “Віють вітри” в октавному викладі. Наступні варіації в цьому ж характері, але теми проводяться в різних регістрах.

III варіація Alla polacca несподівано набуває характеру енергійного, урочистого полонезу, тема викладена октавними акордами.

IV варіація романтичного типу на фоні арпеджійованих пасажів у нижньому голосі. Несподівано V варіація звучить на першу тему “Дід рудий, баба руда” в нижньому голосі подвійними нотами на стакато з гамоподібними пасажами в супроводі.

В основі III частини покладена пісня “Ой, я дівчина Полтавка”, темп Allegro alla szumka. Фінал відрізняється від попередніх частин своєю колоритністю, віртуозністю; жвавим, легким, стрімким викладом варіацій.

Деякі варіації побудовані на першій темі – “Дід рудий, баба руда”, і протягом двох тактів у завершальній варіації в темпі Adagio звучить ця ж тема, як підсумок – повільно і велично. Завершується фантазія віртуозним пасажем і гучним тремоло на тоніці – високій ноті мі.

Отже, твір А.Єдлічки “Спогади про Полтаву” – віртуозний, яскравий, твір із гумористичними, ліричними, танцювальними темами і є дуже цікавий як для піаніста-виконавця, так і для слухача.

1. Дремлюга М. Українська фортепіанна музика (Дожовтневий період). – К., 1958.
2. Історія української музики / Ред. М.Загайкевич. – К., 1990. – Т.1.
3. Кашкадамова Н. Історія фортеп’янного мистецтва XIX сторіччя. – Тернопіль, 2004.
4. Клин В. Українська радянська фортепіанна музика. – К., 1980.

5. Муха А. Композитори України та української діаспори. Довідник. – К., 2004.

6. Шреер-Ткаченко О. та ін. Нариси з історії української музики. – К., 1964. – Ч.1.

ОБРЯДОВИЙ ОДЯГ БОЙКІВЩИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

Прутуляк Надія.

V курс, Інститут мистецтв

Науковий керівник – Повшик С.Я.,

старший викладач.

Звичай та обряди в минулому регулювалися соціально-економічними умовами, які визначали особливості суспільного життя, норми поведінки у сфері громадського та сімейного побуту.

Найбільш виразно виділяються обряди сімейного циклу, зокрема весілля що характеризується певною своєрідністю, де простежуються елементи обряду та атрибутика, властиві для населення не лише України, а й інших слов’янських народів.

Обряд весілля розпочинався алегоричними розмовами старост, відбувалася “підміна молодої”, відома в багатьох народів. Слід зазначити, що церемонія сватання дещо відрізнялася. Такі відмінності, у більшій мірі, спричинені розселенням бойків по всій території України, що пов’язано із соціальним становищем.

Одним із видів весільної атрибутики та одягових компонентів є хустина яка має кілька різновидів: хустини, якими молода обдаровувала всіх на сватанні, хустки, якими загорталися руки молодої та гостей під час вітання, білі хустки, які пов’язували на шию молода та дружка, запрошуючи на весілля, та хустки “молодиці”, основним акцентом декору в яких були вишиті трикутні полотнища на кінцях. У теплій кольоровій гамі переважали червоні, жовті та зелені кольори. В орнаментуванні здебільшого виступала тема асиметричної галузкитиці. До прикладу, у Яворівських хустинах вишивали смугу 4-5 см з окремих квіткових букетів – “китиць”, окреслюючи трикутне поле для центрального узору – дерева життя, вазона.

Невід’ємним компонентом у весільному строю Бойківщини була й залишається до сьогоднішня сорочка. За віруваннями – нова, неправа, довжиною нижче бедер, застібнута повісом (неправа – символ непорочності, повісом символ недоступності) [4, с.67–68].

Конструктивна організація бойківської сорочки мала такий вигляд: передня частина – “пазуха”, задня – “плечі”, частина нижче пояса – “подолок”, закінчення рукава – “михавка” [3, с.303].

Однак у крою сорочки є одна поважна відмінність – це перенесення розрізу пазухи на бік або спину сорочки, що очевидно пов’язано з розміщенням декору, в якому переважали геометричні мотиви: зигзаги, ромби, трикутники, найпопулярніші – ламані лінії “кривулі”, які у вишивках XIX ст. виступають як самостійні та єдині в орнаменті. Поступово мотив “кривулі” ускладнювався

та доповнювався іншими мотивами. Орнаментальні мотиви рослинного характеру в кін. ХІХ ст. виконувались червоними і чорними нитками, а з поч. ХХ ст. – червоними та синіми. Починаючи з 20-х рр. ХХ ст., у бойківську вишивку ввійшла яскрава поліхромність [2, с.141–146].

Поширеним було “рамкування” сорочок: перед сорочки збирався на нитку, що давало змогу скласти полотно в дрібні складки, по яких вишивалися складні узори – “рами”.

На відміну від жіночих, чоловічим сорочкам був притаманний такий край, якого не було ніде в Україні – на зразок пончо, де головним акцентом декору були комір та михавки (дуди). Траплялось, що останні тільки “перешивали”, тобто закріплювали чорною ниткою. Такі сорочки ще й досі можна зустріти на Закарпатті в долині ріки Опір. Цікавим є й те, що чоловічі святкові сорочки інколи декорувались на вставках простим геометричним орнаментом, здебільшого з використанням одноколірної нитки.

На межі між плечовим одягом та верхнім в обрядовому строю є безрукавка. Зокрема на Бойківщині вона може бути двотипною: з овечого хутра – “бунда”, “кептар”, “надушник”, з доморобного сукна – “лейбик”, “камізелька” (до кінця ХІХ ст. змінився “корсетом”). У с.Сенечів брамкові, тобто святкові бунди, були обведені на передніх полах “брамкою”, а біля ший та на грудях смушком (“брамка” – це маленькі кусочки чорної та білої шкіри з баранячих лапок із гладкою шерстю) [3, с.309].

Поясною одежею нареченої-бойкині була дрібнорясована спідниця (“фартух”), верхні складки якої на бедрах охоплювалися міцними нитками в рослинний орнамент шириною на дві долоні, що надавало спідниці видовженого придаленого силуету.

Доповненням до жіночого строю слугувала запаска у двох варіантах: дрібнорясована з тканим орнаментом “півка” та виткана в чорно-білі та кольорові смуги “катран”, яка підтримувалася в стані “тканицею”, тобто поясом, що був витканий на дощинках (с.Сенечів, околиця Ужока) [5, с.33].

“Сірак” – найпоширеніший різновид верхнього святкового вбрання, що слугував одяговим компонентом як у чоловічому, так і в жіночому строї. Різниця полягала тільки в тому, що жіночі сіраки виготовлялися із сукна світлого кольору.

У весільній обрядовості на правому рукаві сірака молодій пришивали хустку, а на плечі накидали намітку (“наміт”) – ознаку заміжньої жінки.

На Східній Бойківщині замість вінка молода прикрашала голову “чільцем” (широка червона стрічка з нашитими “бляшками” (“чільце”), до якої прикріплювали інші стрічки (“бинди”) того ж кольору [6, с.154–161].

На даний час у звичаях та обрядах збережено не всі риси традиційної обрядовості. Надзвичайно багато втрачено та занедбано. Серед компонентів народного строю практично вийшов із вжитку безрукавний одяг із коміром, рідко зустрінемося нам і рясована “півка” з трудомістким витканим орнаментом. Незаперечним доказом знецінення наших традицій є й те, що найдавніша вишита українська сорочка, датована ХІV ст., на даний час зберігається в музеї в Мюнхені [1, с.179].

Та, незважаючи на все, ми з успіхом використовуємо весільну атрибутику – “весільні знамена”, “вінки” тощо. Цікавим є те, що до сучасної весільної символіки входять елементи зі східних областей: довгими рушниками пов’язують весільного старосту, до реєстрації шлюбу йдуть із корогвами в тих місцевостях, де цього раніше не було.

1. Історія українського мистецтва: В 6 т. – К., 1969. – Т.4, кн.І.
2. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. – К., 1988.
3. Утриско М. Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину. – Філадельфія–Нью-Йорк, 1980.
4. Головацкий Я.Ф. О народной одежде и убранстве...
5. Вагилевич І. Бойки.
6. Матейко К.І. Український народний одяг. – К., 1977.

ЧУДОТВОРНА ІКОНА КОХАВИНСЬКОЇ МАТЕРІ БОЖОЇ НА ЛЬВІВЩИНІ

Пинянська Наталія,

ІІ курс, Інститут мистецтв,

Науковий керівник – Хом’як Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

В Україні є багато святих місць, здійснюючи паломництво до яких, люди прагнуть отримати духовну насолоду та умиротворення. Кожному з нас відомо про такі місця: Почаїв, Крехів, Унів. Проте є ще багато зруйнованих храмів, котрі тільки тепер починають відновлюватись зусиллями місцевого населення. Так, зокрема, у народі була шанована святиня в с.Кохавино під Жидачевом (Львівська область), куди колись їхали на возах і в потягах, ішли поодинокі паломники й процесії з інших країв, бо слава про чудотворний образ Матері Божої і про джерело із цілющою водою на місці його появи поширювалася поміж людьми.

Історія Кохавини бере відлік від появи в ХVІІ столітті чудотворного образу. У парафіяльному щоденнику кохавинської церкви за 1927–1931 роки читаємо: “Цей образ намальований на дубовій дошці, гарно оброблений, один лікоть ширини та один і три четвертих ліктя довжини (приблизно 70х100 см., чудова копія Марії Сніжної). На образі зображена Пречиста Діва Марія, яка тримає на лівій руці дитяtko Ісуса, внизу напис латинською мовою: “О Мати Божа, вибрана, Ти є нашою прямою дорогою до Господа”. Судячи з репродукції і скопійованих зображень, даний образ наближений до іконографії Богоматері Одигітрії. Марія зображена в хітоні червоного кольору. Зверху накинуто плащ-мафорій синього кольору, оздоблений зірочками. Ісус зображений у світлому одязі (біла сорочечка, золотистий плащик). Навколо їхніх голів німби.

Офіційного розголосу історія появи образу набула в 1646 році завдяки чудові, яке сталося з дідичкою м.Руди Анною Воянковською. За усними переказами, які у ХVІІІ столітті були задокументовані, коні її брички впали на коліна й

не рухались уперед, поки поміщиця не вийшла помолитись. У 1650 році образ прославився чудотворною силою і був перенесений із дуба, де його вперше побачено, до парафіяльної церкви в містечку Руда. Власник міста Руди Костянтин Виговський у 1748 році починає будувати новий дерев'яний храм, щоби в ньому помістити образ Кохавинської Матері Божої. Фасад цього кармелітського костелу з бароковим гостроверхим шпичем змальовано на гравюрі художника Н.Орди. У 1755 році образ Божої Матері Кохавинської визнано чудотворним.

Через велику кількість паломників у XIX ст. вирішено збудувати велику кам'яну церкву. 7 червня 1868 року посвячується наріжний камінь під будову нової церкви в неороманському стилі. Її будівництво просувалося з великими труднощами й було завершено в 1894 році. Костел у Кохавино постає як зразок архітектури історизму, панівного напрямку другої половини XIX ст. Ця споруда, як і багато інших тогочасних культових споруд Західної України, засвідчує тенденцію до романтизованого вирішення сакральних об'єктів із використанням візантійсько-романських форм – риса, яка характеризує, насамперед, архітектурну творчість В.Нагірного. Силует храму визначається його базилікальною видовженістю, двосхилим дахом та гостроверхою чотиригранною баштою-дзвіницею з годинником, яка височить над входом. У створенні зовнішнього вигляду використано такі деталі середньовічної архітектури, як аркатурні фризи, напівколонки, східчасті арки фронтонних завершень, вікна-біфорії, кам'яні статуї на вертикальних акцентах будівлі. Стилiстика цих фігур дозволяє вести мову про участь у зведенні храму майстрів художньої обробки каменю із с. Демня Миколаївського району, котрі на зламі XIX–XX ст. неодноразово працювали на масштабних будовах краю, використовуючи при цьому поклади місцевого пісковика.

Найвидатнішою подією була коронація ікони в серпні 1912 року, на свято Успіння Пресвятої Богородиці, папськими золотими коронами, що їх майстерно виготовив майстер зі Стрия Юзеф Якша. Тільки поїздами приїхало тоді 180 тисяч прочан, не враховуючи тих, що йшли пішки, їхали каретами та возами.

Перед Другою світовою війною від 1931 року чудотворним місцем опікувалися отці єзуїти, які, утікаючи від радянських військ, залишили Кохавино й забрали із собою чудотворну ікону до польського міста Глівіце, де вона перебуває понині.

За часів радянської влади церкву перетворили на льоносовище, а в будівлях монастиря помістили школу-інтернат для розумово відсталих дітей. А для того, щоб стерти сліди чудотворного місця та викинути його з пам'яті народу, як і з позначень на карті, уряд вирішив приєднати с.Кохавино до Гніздичева.

У 1990-х рр. новими господарями Кохавинської святині стали отці редemptористи, а церква отримала назву Покрови Пресвятої Богородиці. Добрим поглядником при відновленні чудотворного місця став о.Василь Сенів. За останні роки відремонтовано каплицю, розчищено криницю, яка була замінована й засипана землею, перекрито церкву. Важлива подія сталась у 2000 році: 30 травня колишні мешканці села привезли з Польщі точну копію ікони Матері Божої Кохавинської. Кожного року сюди організуються прощі із Жидачева, зі Стрия, а більшість паломників прибуває невеликими групами чи сім'ями.

1. Історія української архітектури / За ред. В.Тимофієнка. – К., 2003.
2. Кохавино – святиня Галицька / Упоряд. о. Б.Дзюрах. – Львів, 2001.
3. Піріг В. Гніздичів у плині часу. – Дрогобич, 2004.
4. Степовик Д. Історія української ікони X–XX століть. – К., 1996.

НІЛ ХАСЕВИЧ ТА МИСТЕЦЬКИЙ ГУРТOK “СПОКІЙ”

Стефанишин Василь.

У курс, Інститут мистецтв
Науковий керівник – Лукань В.Г.,
доцент

Ніл Хасевич (1905–1952) – визначна і визначальна постать українського національного мистецтва першої половини XX ст. Це, свого роду, символ сили мистецтва, що досягнув свого апогею в часи визвольної боротьби Української повстанської армії за Українську соборну самостійну державу. Приклад Ніла Хасевича, людини з фізичною вадою (юнаком утратив ногу в залізничній аварії), дуже показовий, адже завдяки його графічним роботам, що розповсюджувалися у формі листівок і плакатів серед населення, вояків чи іноземних посольств (малюнки художника потрапили і до делегатів сесії Генеральної Асамблеї ООН), створювався мистецький образ нескореної боротьби УПА проти тоталітарного радянського режиму. Його мистецтво допомагало українським повстанцям тримати свій бойовий дух, посилювало віру в перемогу.

У світовій історії практично немає подібних прикладів, коли митець із фаховою освітою та великими перспективами відмовляється від звичного життя художника та йде в тяжкі умови підпілля й у складі партизанської армії продовжує творчу працю. Мистецькі переконання Ніла Хасевича, передовсім, – свята віра в ідеї українського націоналізму, прагнення до поступу українського національного мистецтва, піднесення його до загальноєвропейських висот. Ці переконання формувались упродовж усього складного й драматичного життя художника, але чи не найбільше сприяло цьому його перебування в лавах мистецького гуртка “Спокій”, в українському студентському середовищі варшавської Академії мистецтв.

Столиця Польщі у 20–30 рр. переживала піднесення української громадсько-культурної діяльності. Вихідці з Галичини, Волині та Наддніпрянщини активно гуртувались у численні мистецькі гуртки та об'єднання.

Ніл Хасевич став одним із співзасновників творчого гуртка “Спокій”, що об'єднував молодих митців і студентів варшавської Академії мистецтв, вихідців з України. Головою об'єднання став Петро Мегиж, секретарем – Ніл Хасевич. Серед членів “Спокою” були художники Олекса Шатківський, Петро Андрусів, Ольга Мариняк, В'ячеслав Васківський, Наталія Тищенко, Петро Холодний (молодший), Володимир Побулавець, Микола Щербак, Сергій і Олександр Тимошенки, Дмитро Дунаєвський та ін. Щороку гуртківці влаштовували у Варшаві виставки творів. Двічі ці виставки демонструвались на Волині.

Гурток став одним із найбільш організованих мистецьких угруповань того часу. Він налічував, за різними даними, від 33 до 64 осіб. Статут гуртка 1927 р. затверджено Міністерством внутрішніх справ із правом діяльності на території всієї Польщі. Юридичною адресою гуртка став будинок 45 на вулиці Вільчій, де був ще цілий ряд українських установ (хор ім. Лисенка, товариство “Українська школа”, Український клуб, тощо) [1, с.26–27].

Щодо назви, то Петро Мегик пояснював, що “... динаміку зусилля і творчості треба вкладати у зміст наших праць, а не у назву (...). “Спокій” не значить застій (...) розуміємо у символі того українського рідного слова сам ритм, такт, порядок, акорд, ту гармонію, що панує у справжньому мистецтві всіх епох і народів і що є вічною, незмінною у нашому мистецтві”. Гурток одразу ж узяв напрям на подолання “провінціалізму” в мистецтві. Лідер та ідеолог гуртка Петро Мегик вбачав завданням для себе й колег “відробити затрачений час і стати нарівні з культурою та здобутками цивілізацій інших країв” [1, с.27].

Різне бачення мистецької проблематики не заважало “спокійцям” узгоджувати свої позиції в головному – у плеканні національної мистецької образотворчої мови. У станковому малярстві гуртківці здебільшого балансували між настроєвим імпресіоністичним та реалістичним малюванням із натури [1, с.27].

Ніла Хасевича, Петра Холодного та Петра Мегика польські критики вважали найбільш талановитими мистцями з гуртка [4, с.60]. Підтвердженням високого професійного рівня Ніла Хасевича є почесна нагорода Ватикану за картину “Прання” (1931 р.). За створений портрет гетьмана Івана Мазепи (1932 р.) він отримує почесний диплом Академії. У 26 років його ім’я було внесено до Української загальної енциклопедії, де Хасевич зазначався як один із найталановитіших молодих малярів та графіків.

Гурткові допомагав, фінансово і організаційно, митрополит Андрей Шептицький, якого на Загальних зборах іменують першим почесним членом. Також активно опікувались гуртком письменник Юрій Липа, сенатор сейму від Волині Степан Скрипник, який через півстоліття стане першим православним патріархом України – Мстиславом.

Гуртком було організовано тринадцять основних колективних виставок у Варшаві (більшість із них задокументовано каталогами). Вийшли друком листівки з репродукціями творів гуртківців, альбом дереворитів, бібліофільське видання з есклібрисами Ніла Хасевича, монографія архітектора Л.Маслова про народне мистецтво Волині. Гуртківцями було виконано десятки церковних розписів, оформлення інтер’єрів, графічне оздоблення низки українських видань. Проводилися традиційні недільні зібрання гуртка, де з гостроактуальними повідомлями виступали Ю.Липа, С.Чарнецький, Р.Смаль-Стоцький, П.Борковський та ін. [1, с.28].

Починаючи вже з 30-х років ХХ ст., у мистецьких колах Варшави та Львова Ніл Хасевич стає відомим як непересічний і талановитий художник. Він був знайомий із багатьма митцями з Австрії, Угорщини, Бельгії, Нідерландів, Фінляндії, Канади, США. Його твори (графіка, есклібриси) експонувалися у Львові, Празі, Берліні (1931–1932 рр.), Чикаго, Лос-Анджелесі (1932–1933 рр.). Роботи Ніла Хасевича на міжнародних виставках у США були високо поцінова-

ні глядачами й критикою. З 1931 до 1944 року твори Ніла Хасевича були представлені на 35 виставках [2, с.45].

На жаль, велика частина творчого доробку художників “Спокою” була втрачена під час бомбардування Варшави в 1939 р. Не збереглося жодного твору малярства Ніла Хасевича. Але ті твори образотворчого мистецтва, котрі були створені в середовищі молодого української національно свідомої еліти, увійшли в мистецьку скарбницю України, української діаспори. Вони є зразком мистецтва високого духу, вартим глибокого вивчення й наслідування.

1. Яців Р. “Спокій”. Ресурси духу // Вісник НТШ. – Львів, 2001. – Ч.26 (зима).
2. Дьомін М. Мистецтво і зброя Ніла Хасевича // Вітчизна. – Львів, 2006. – №7–8.
3. Чалий С. Художник свободи // Українська газета. – 2006.
4. Калітовська О. “Я б’юся різцем і долотом” // Розбудова держави. – 2005. – №9–12. – С.58–76.
5. Графіка в бункерах УПА. – Філадельфія, 1952.

ТРАДИЦІЙНИЙ ГОЛОВНИЙ УБІР НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ КІНЦЯ ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ. РОЛЬ У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВОСТІ

Куліш Лариса,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Макогін Г.В.,
старший викладач.

Політика національної нівелиації, інтенсивного міжнародного перемішування, активна урбанізація привели до активної руйнації як матеріальної, так і духовної культури українського етносу, у тому числі і в нашому краю. Зразки народного одягу можна побачити лише під час деяких обрядів. Одяг, який використовують на сцені, часом не має нічого спільного не те що з костюмом якогось регіону, а й з українським узагалі.

Тому завдання всім, кому не байдужа українська культура, – зафіксувати те, що залишилось зараз, і донести до наших нащадків. Весільний вінок у Надвірнянському районі давно втратив свій первісний вигляд, позбувся семантичного значення і своїх художніх особливостей. Зараз це стандартна симетрична півкругла композиція з квітів рожевого, білого і голубого кольорів. В Івано-Франківському краєзнавчому музеї немає жодного дівочого головного убору, що побутував на території Надвірнянського району. Поставивши собі за мету збереження такої пам’ятки матеріальної культури, ми провели реконструкцію весільного головного убору с.Цуцилів Надвірнянського району. Реконструкція проведена на основі фотоматеріалів і консультацій місцевих жителів, що пам’ятають технологію весільного дівочого головного убору.

Метою даного дослідження було привернути увагу людей, не байдужих до нашої народної культури, до такого негативного явища, як поступове розмивання наших звичаїв та обрядів у теперішній глобалізований час. Зберегти, по-

ки це ще можливо зробити, окремі елементи народної культури, які із смертю їх останніх носіїв можуть бути повністю втрачені для української культури.

Найкращою оздобою голови дівчини є вінок. Він захищав її від лихого ока та від нечистої сили.

В українському народному весіллі вінок відіграє ту ж роль, яку в інших народів відіграє біле покривало: “фата” по-московському чи “вельон” по-польському. Це покривало повинне охороняти молоду від “поганого ока”. У нашому краю цю роль виконує вінок із “хрещатим барвінком”, символом тривалого кохання [2].

У весільному віночку Надвірнянського району барвінок також відігравав цю ж саму роль. Він нашивався спершу на стрічку. А потім барвінок поливався білком і покривався спеціальною позліткою, яка через декілька секунд діставала об’єм.

Вінок складався з 2-х частин: верхньої і нижньої. Спочатку робили верхній вінок, пришиваючи квітки василька пучками до картону. Потім пришивали хрещатий барвінок. Після цього нашивалися квіти (їх називали гіблівки). Перед тим із картону вирізали кружки, обвивали позліткою і просилювали квітки. Потім знову нашивали барвінок, як і перший раз.

Плели віночок за тиждень до весілля. За звичаєм весільний вінок плели мама і хресна мама. Коли вони плели вінок, за звичаєм ладкали, тобто співали весільні пісні.

Зашуміли свахи в зіллу по столу,
А що хто подопкує по двору?
Подопкує сам молодий – конем в’є,
Та до свої молодой напій п’є.
Напиймося молоденька напою –
Бо я беру вже віднині за свою.

Цей вінок молодій одягали двоюрідні сестри, коли вона в ньому йшла просити родину та сусідів на весілля. Дружки мали такі самі вінки.

Коли приходив молодий, вінок із василька знімали. Мати розплітала косу й клала низький вінок, під нього 3 зубки часнику – над чолом, зліва та справа на знак чесності й чистоти. Під час цього обряду родина співала.

Ой чесали гребінцем, а потім і шітков,
Помастили косу медом, а вінок позлітков.
Піди мамко до комори, щоб принести стільчик,
Розчеши ми русу косу під зелений вінчик.

За українським народним звичаєм наприкінці весілля наречену завивали в хустку, що символізувало перехід із дівування в заміжжя.

Коли вже завивали, знімали нижній вінок, рідні (символічно) розчісували косу. Потім мати нареченого заплітала косу, влітаючи гроші. Тоді за традиціями молодий 3 рази зав’язував хустку.

Не плач моя мамко за мною,
Не заберу весь масток з собою.
Лиш заберу дрібні сльози незмірні,
Лиш залишу свої сліди.

А ти вийдеш на подвір’я шукати,
Тоді будеш за мною плакати.

Ой як будеш моя мамко за мною тужити,
Та як вийдеш на нивоньку сама жито жати.

Таким чином, весільний вінок Надвірнянського району за естетичними якостями не тільки не поступається сучасним “модернізованими” вінками, але й, будучи глибоко вкоріненим у нашому народі живим символом вірного кохання, багато в чому їх перевершує. Тому ми рекомендуємо впроваджувати вінок із барвінком у сучасні весільні обряди. Так ми збережемо не тільки одне з безцінних етнокультурних надбань наших предків, а й живу сув’язь різних поколінь.

1. Васіна З. Український літопис вбрання. – К.: Мистецтво, 2006. – Т.2. XIII – поч. XX ст.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1991. – 442 с.
3. Ніколаєва Т. Український костюм: надія на ренесанс. – К.: Дніпро, 2005. – 296 с.
4. Стельмашук Г.Г. Традиційні головні убори українців. – К., 1993. – 236 с.

ТИПОЛОГІЯ І ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТКАНИХ ВИРОБІВ ПОКУТТЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Ропар Надія,

V курс, Інститут мистецтв,
науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Ткацтво – одне з важливих і найбільш поширених видів народної художньої творчості. Покутське традиційне ткацтво – приклад мистецтва високого художнього та технічного рівня. Виражається естетичними якостями матеріалу, доцільністю у виборі художніх прийомів, багатством виражальних засобів.

Етнографічний регіон Покуття охоплює територію Городенківського, Коломийського, Снятинського, Глумацького, більших поселень Богородчанського й Надвірнянського та окремих поселень Галицького та Косівського районів.

Основною метою даної наукової роботи є дослідження народного ткацтва Покуття. На основі фактологічних матеріалів та комплексного вивчення теми виникають такі завдання:

- опрацювати основні літературні джерела;
- подати основні історичні відомості про традиції ткацтва покутського регіону;
- вивчити художні особливості традиційного ткацтва;
- ознайомитися й вивчити технологію ткацтва.

Актуальність інтер’єрних та одягових тканин, постійно зростає, тому вони потребують глибокого вивчення й дослідження.

Велика увага приділяється вивченню творчості народних майстрів: Борук Параски Петрівни, Гушул Олени Василівни, Маркевич Марії Михайлівни, Кричун Катерини Данилівни та інших.

У традиційному ткацтві за фундаментальними ознаками можна виділити два види тканих виробів: одягові та інтер'єрні. У кожному з них виділяються типологічні групи: одягові тканини – полотно, сукно, поясний жіночий одяг, головні убори жінок; тканини інтер'єрного призначення – скагертини, рушники, наволочки, верети, хідники, килими.

Основними рисами системи оздоблення покутських тканих виробів є: поперечносмугасте компонування геометричного декору.

Серед усіх тканих тканин найбільш декоровані (найскладніші за композицією, візерунком, колоритом) наволочки, рушники, скагертини, порт'єри. Для більшості покутських тканих виробів характерна неоднорідність, багатство фактури. Художні та структурні якості домотканих виробів головним чином визначаються технікою ткацтва.

З-поміж відомих технік ткацтва найпоширенішими є полотняна, саржева, дещо менше килимова, перебірна (“під дошку”, “закладне”). Перебірна техніка широко використовується на Покутті для оздоблення одягу – запасок, хусток, переміток і поясів, а також майже для всіх виробів інтер'єрного призначення. Техніки ткацтва виступають у тканих виробах одним з основних засобів досягнення художньої виразності. Характерною ознакою покутських тканин інтер'єрного призначення є застосування дрібноузорної фактури, створеної різними видами саржевого переплетення з малюнком ритмічно повторюваних пружків, ромбів тощо. Згідно з технологічними і художніми особливостями, вироби поділяються на прості гладкоткані та складні узорні – “писанкові”, “павучкові”, “у клинці”.

Багатим підґрунтям для втілення естетичних і культурних потреб сучасників є розвиток народного ткацтва.

Традиційне ткацтво Покуття – запасок, обгорток, скагертин, рушників, орнаментальних деталей виробів є зразком вишуканої відповідності художнього вирішення призначенню тканини – поєднання фактури тканини з декором, його ритмікою, гармонійним, співвідношенням із розміром полотна.

Кольорова гама базується на гармонії основних червоного (вишневого) або темно-синього кольору, що поєднується з незначною кількістю жовтого, оранжевого та зеленого.

Отже, вивчення приватних колекцій, а також польові дослідження дають підставу стверджувати, що художнє вирішення домотканих покутських виробів розвивалося на основі місцевих традицій.

1. Жук А.К. Сучасні українські художні тканини. – К.: Академія наук УРСР, 1985. – 115 с.
2. Никорак О.І. Інтер'єрні тканини західних областей України. – Львів, 2004.
3. Никорак О.І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. – К., 1988. – 422 с.
4. Олійник О. Система виразальних засобів покутських традиційних тканин // Народознавчі зошити. – 1997. – №1. – С.18.
5. Никорак О. Гуцульські тканини для поясного жіночого вбрання // Грегит. – 2008. – №3. – С.5.
6. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР. – К.: Наукова думка, 1979. – 150 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЗАСОБАМИ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА (НА МАТЕРІАЛАХ ТВОРЧОСТІ В.СТУСА)

Полек Юрій,

IV курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Ігнатюк М.М.,
доцент.

Метою цієї науково-дослідницької праці є спроба формування й відточування професійності за допомогою поетичного слова, за поезією В.Стуса.

... “*Ненавиджу слово “поезія”. Поетом себе не вважаю. Маю себе за людину, що пише вірші...*” – слова Василя Стуса. Саме відчуття “себе людиною”, вело його крізь усі колізії долі, допомогло встояти та творити, незважаючи ні на що... Опрацювання віршів Стуса неможливе без ознайомлення з його долею-біографією, адже саме цей аспект відкриває одну з граней його творчості:

*Весь обшир мій – чотири на чотири.//Куди не глянь – то мур, куток і ріг.
Всю душу з'їв цей шлак лілово-сірий,//це плетиво заламаних доріг.
І дальша смерти – рідна Батьківщина...*

Відверті інквентиви, жорстке висвітлення дійсності, реальності, високожертвне почуття патріотизму та відданості своїй долі з властивим Василю трагізмом стає пророчим... Ось декілька нот із партитури його патріотично-духовної лірики, з партитури, яка позбавлена патетики й солодкуватості, награної любові до рідного краю. Щоб оволодіти патріотикою Стуса, потрібно самозречено любити свою землю, мати її у своїм серці та розумі. Так, саме в розумі, щоб у момент вищого духовного поклику не піддатися марним мріям і рожевим ілюзіям щодо реалій насущних, які актуальні ще й тепер, а спромогтися на холоднокровний висновок, що розставляє крапки над “і”, усвідомити вагомість усього раніше зробленого й бути готовим узяти на себе відповідальність за майбутні вчинки. А, з точки зору акторської техніки виконання, потрібно чітко контролювати емоцію серця та емоцію думки, чергувати їх, оперувати ними.

Важливим є те, щоб за патріотичними догматами не згубити Стуса як людину, на долю котрої випали нелегкі випробування, як людину, що, залишена наодинці з власними муками, зуміла осягнути, пропустити крізь себе й відтворити на письмі власну долю.

*Я вже як мертвий – пам'яттю проріс,//немає Василя – є тільки згадка, їй
краще, адже їй нема і вадки.//Я ж геть змарнів – один, як кажуть, ніс
стирчить і вже...*

Усвідомлення безвиході чи, точніше, ходу власної долі викликає усмішку людини-митця. У віршах чується ноти екзистенціалізму, безвиході, яка, однак, залишає місце для сарказму, іронії, фарсу, буфонади – над власним існуванням у даній системі, її реаліями та “правдами-неправдами”. Цей “бік Стуса” – глибококонфліктний щодо самого себе. Сотні раз він запитує та штудіює себе, самозаглиблюється, аналізує... Повинен це робити і читець; зану-

рившися “в Стуса”, розгледіти його внутрішнє, наболіле, спробувати перейнятися. У цьому допоможе не тільки його власна творчість, а й творіння великих Рільке, Гете, якими захоплювався поет. Читець має осягнути власний сенс існування:

*Отак живу: як мавпа серед мавп, // Чолом прогрішним із тавром зажури
все б'юся об тверді камінні мури, // як їхній раб, як раб, як нищий раб.*

Обрати “бік барикад” і векторність власного шляху, що, при відтворенні, має бути просякнутий потом та кров'ю в намаганні дійти правдивості – дійсності власного я. Тоді вірші звучатимуть природно й легко сприйматимуться.

Такий підхід допоможе і навчить творити філософсько-медитативну лірику. Саме творити, бо коли виконавець віднайде себе в певних рядках, побачить там власну правду, тоді прочитані рядки будуть частиною його життєпоглядів та переконань.

Інтимне в Стусовій творчості займає особливе місце. У холодній дійсності він не згубив іскри любови:

*Коли б ти знала, як ми є удвох! // Як пропливаєм нерозлий-водою //
за віком, за нещастям, за собою, // і ледь зчиняється переполох //
коли твоя рука черкає хвилю // коли торкає дна моя рука //
і враз розлога пам'ять нешвидка // до уст підносить пересохле зілля //
із тих лугів, де ми колись цвіли...*

Цей малодосліджений аспект творчості митця вабить виконавців глибиною і, водночас, тендітністю почуття-малюнка. Спонукає шукати високодуховні ноти в партитурі почуттів чоловіка до жінки. Освоєння цієї лірики потребує кропіткої праці над подачею метафор та образних візій митця, учить відтворювати палітру нюхових, зорових, дотикових образів його поезій і, зрештою, учить хотати по-іншому, з притаманною Стусу доленосністю й трагічною гіркістю.

*– А скажи – Модільяні був ідіот? – // допитувалася вона, //
коли я вправними, як у піаніста, пальцями // вигравав на засмаглих
персах. //*

Ось перед нами інший Стус. Інша інтимна лірика. Тепер це поезія жіночого тіла, що теж базується, у виконанні, на вмінні оперувати відчуттями дотику, запаху, смаку. Основна тема даних поезій – високий, витончений еротизм, який для читця стане школою, що навчить малювати в уяві слухачів відверту картинку і водночас не опускається до вульгарного споглядання принад, зверне увагу на природно закладене жіноче та чоловіче начало.

Ноти інтимної лірики є й у патріотичі Стуса, у філософській ліриці. Стус багатогранний у своїх працях, щедрий в образних баченнях, метафорах, технічно важкий в інверсіях, алітераціях, асонансах, різний у методах подачі віршів, завуалізований у версифікаційних конструкціях власних бачень, вимогливий у духовному й жертвовному... І цінний для акторів-читців, бо здатний відкрити через свою поезію багато нового, вартісного; актор має брати до опрацювання поезію Стуса, яка поставить йому планку-рівень, до якої потрібно буде дотягнутися, і це намагання досягнення, намагання щире й правдиве, буде набуттям та

відточенням професійності. А в мистецтва, як відомо, немає межі, тож – самовдосконалюймося в праці!

1. Стус В. Палімпсест: Вибране / Упоряд. Д.Стус. – К.: Факт, 2006.
2. Стус В.С. Дорога болю: Поезії / Упоряд. та післям. М.Х.Коцюбинської. – К.: Рад. письменник, 1990.
3. Стус В. Листи до сина. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002.
4. Стус В. Поезії // Київ. – 1989. – №10.
5. Стус В. Кремінь крику // Вітчизна. – 1990. – №3.

МІМІКА ТА ЖЕСТ ЯК ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ МИСТЕЦТВА ХУДОЖНЬОГО ЧИТАННЯ

Пастух Орест,
III курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицан Н.В.,
заслужений працівник культури України, доцент.

Виразність мовлення – ознака культури й етики. Культура слова – мистецтво, оволодіти яким може той, хто зуміє органічно поєднати текст (матеріальне вираження думки) із почуттями, переданими ним, тобто оволодіє мовною системою, механізмом інтонування (мелодією, наголосом, темпом, паузами) та позамовними засобами увиразнення, підсилення емоційності: мимікою та жестом.

Міміка – рухи м'язів обличчя, які виражають внутрішній душевний стан людини; один із важливих елементів акторського мистецтва.

Жест – рух тіла чи рух, який супроводжує людську мову або замінює її [1].

Актор існує не сам по собі – він невіддільний від предмета мовлення, підпорядковує слово задумові – підтекстові, задля якого почав говорити. У зв'язку із цим мовець повинен вільно володіти текстом, знати його напам'ять, щоб очі й руки були вільними.

Розрізняють жести рук, жести голови і жести тулуба. Жести бувають умовні – застосовувані в певних народів, груп людей: жести механічні – потиск руки при зустрічі, тупання ногами від злості, і неумовні – прийняті всіма без попередніх пояснень. Жести вертикальні – стверджують, жести горизонтальні – заперечують. Серед неумовних жестів виділяють вказівні, описуючі, зображуючі, емоційні. Ці жести вважають психологічними – вони подвоюють смисл, тісніше пов'язані з підтекстом, аніж із текстом; ритмічні – зливаються з ритмікою звука, слова...

Жести повинні бути естетичними, вони – елемент загальної культури людини. Навіть індивідуально забарвлені жести не можуть викликати емоції, що суперечать змістові мовлення, хіба що ця суперечність буде свідомою, “задуманою”.

І театральні жести повинні сприйматися як органічний елемент спілкування, а не як штучний, фальшивий вияв почуттів.

Міміку також називають жестом. Узагалі вона ще не описана як засіб виразності звукового мовлення, можливо, через те, що важко чітко розмежувати жест і міміку. Крім цього, жест і міміка завжди працюють у парі. Нерідко жест супроводжується специфічними звуками. Це так звані звукові жести. Близькі до емоційних вигуків звукові жести виражають ставлення актора до явищ, подій, до мовлення партнера. Звичайно, звукові жести, як і лінійні, можуть бути в різних народів однакови й спільними, тому знайомство з психологією народу, його мовою повинне включати і знання жестикуляції. Чим емоційніша людина, тим багатшою буде її міміка, чим вільнішим і багатшим буде мовлення, тим точнішими будуть жести [4].

Кілька рекомендацій:

1) пам'ятаючи, що людське обличчя, особливо очі, володіє винятковою виразністю, треба намагатися бачити слухача й стояти перед ним так, щоб і він бачив у доброму освітленні наше обличчя;

2) у всіх ситуаціях живого спілкування (навіть на сцені) слід залишатися природним, самим собою (або повністю перевтілитись у свого героя);

3) жести і міміка актора не повинні бути взятими “напрокат”, повинні мати ознаки його індивідуальності;

4) не слід, проте, і хизуватися індивідуальністю – не можна бути однако-вим у різних ситуаціях спілкування, “культивувати” до самозамилування свою манеру говорити;

5) мовлення повинне бути змістовним, яскравим і емоційним, але не варто “нав'язувати власних емоцій від мовленого – їх треба викликати в слухача, тому, читаючи, слід бути щирим і природним. У цьому й полягає естетика спілкування;

6) природні можливості людського голосу, його тембр, темп мовлення в поєднанні з мімікою і жестами творитимуть виразність мовлення, якщо будуть підпорядковуватись усвідомленій меті спілкування і якщо текстові мовлення цілком віритиме його інтерпретатор;

7) надмірна жестикуляція, невиправдана міміка з'являються, коли мовлення бідне, неточне. А оскільки міміка й жести лише допомагають слову, то слід опанувати багатство мови – словникове, структурно-інтонаційне, акцентуаційне та ін.;

8) оскільки стриманість є ознакою вихованості, то, прагнучи до високого ступеня вихованості, слід остерігатися, щоб стриманість не перейшла в скованість, адже мистецтво живого мовлення потребує невимушеності у вираженні думки й почуттів;

9) варто пам'ятати: коли хочеш переконати слухача або читача в правдивості запропонованої теми, треба, щоб:

а) слово було зрозумілим;

б) тема була переконливо обґрунтованою, а той, хто хоче бути досконалим читцем, повинен засвоїти багато наук, особливо історію, філософію, етику та естетику;

10) слід тренувати слух, аби тонко відчувати і чуже, і власне слово. Тренувати варто і свої почуття, щоб уміти їх і стримувати, і виявляти в рамках пристойності, етики. Це допоможе вправно володіти психологічними жестами [2; 3].

Отже, логічна та інтонаційна виразність мовлення невіддільні від національної специфіки організації мовлення та його індивідуальної реалізації. Характер логічного і фразового наголосів у межах такту залежить від організації (змісту) тексту і від темпераменту мовця. Не можна нехтувати й часом звучання, дбаючи про виразність: активно сприймається інформація дорослою людиною близько години – потім інтерес знижується, засоби виразності не “працюють”.

Велике значення має наявність чи відсутність в актора, оповідача внутрішнього бачення, що контролює інтонацію й емоції, які диктують міміку й жести [4].

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінськ ІЗ ТФ “Перун”, 2004.
2. Германович А.И. Звуковые жесты. – Л., 1968. – С.130–147.
3. Николаева Т.М. Жест и мимика, лекции. – М., 1972. – С.13.
4. Черкашин Р.О. Художне слово на сцені. – К.: Вища школа, 1989. – С.20–25.

МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАУКА УПРАВЛІННЯ (ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ)

Тягур Тарас,

І курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Тягур Р.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Ситуація невизначеності, мінливості, агресивності зовнішнього соціально-економічного середовища; зростаюча конкуренція на ринку освітніх послуг; низька мотивація педагогів до роботи, зумовлена насамперед відсутністю адекватної заробітної плати та системи стимулів щодо розвитку творчо-пошукової діяльності; зростаюча прагматичність батьківської громади стосовно вчителя та нівелювання його значення – усе це та багато інших факторів вимагають від сучасного керівника школи докладання величезних зусиль, професіоналізму в управлінській діяльності.

Управління як предмет пізнання відоме з давніх часів. Поняття “управління” мало зв’язок із правлінням державою і народом. Великий учитель Конфуцій доводив необхідність існування “мудрих правителів”: “Спочатку народ необхідно зробити багатим, а потім виховувати”.

У V тисячолітті до н. е. представники різних давньофілософських китайських шкіл по-різному висловлювали своє ставлення до правителя й правління. Сюнь-цзи: “Доброго керманича ріка несе, поганого – повертає”. Хань-фей-цзи: “Людина розумна і тямуща в мистецтві управління неодмінно має бути прозорою і чітко розбиратися у справах”. Люй-ші говорив, що правитель, “приступаючи до будь-якої справи”, повинен діяти “відповідно до закону”.

Більш ретельно досліджувати проблему управління державою почали давньогрецькі філософи, чії праці дали поштовх для розвитку філософії протягом усіх наступних століть. Демокріт висував такі вимоги до правителя: “Будь не надто солодким, щоб тебе не проковтнули. І не надто гірким, щоб тебе не виплюнули”. Платон у загальновідомій праці “Держава” запропонував модель ідеальної держави, утопію, порівнюючи такі види правління, як тиранія, олігархія, тимократія і демократія. На думку Платона, розумне правління повинно характеризуватися такими чеснотами, як мудрість, мужність, розсудливість і справедливість. Філософ віддавав перевагу правлінню демократичному з елементами тиранії.

Великий Арістотель у роботі “Політика”, розмірковуючи про державу вільну, уважав, що в управлінні повинні брати участь усі: аристократія, воїни, ремісники, землероби. Уважав, що закони правління повинні бути постійними, оскільки закони, які часто змінюються, “породжують звичку до непокори”, а “там, де відсутня влада закону, немає й державного устрою”.

Епоха Відродження вириває людську думку з обіймів догматичних істин. Праця Френсіса Бекона “Про розпорядність” містить перші безумовні положення науки управління. Серед них: розпорядливість у справах вимірюється не го-

динами засідань, а успіхами справи; зберігати час у розпорядливості необхідно, але не “жужмити” справ, а вміло скорочувати турботи; мудра розпорядливість “благодатна”; погана розпорядливість “обходить дорого”.

У XVII столітті Західна Європа подарувала світові Юма, Кондильяка, Канта. Давид Юм схвалював конституційну монархію, стверджував, що “головне покликання джентльмена – управляти, а робітників – слухняно працювати”. Зробив свій внесок у розвиток проблем управління й філософ Кондильяк (“Трактат про системи”). Положення трактату лягли в основу майбутньої теорії систем. Кант у роботі “Про педагогіку” стверджував таку думку: “Два людських винаходи можна вважати найважливішими: мистецтво управляти і виховувати, – бо саме на них тримається суспільство”. Кант був переконаний, що країною повинні керувати не люди, а закони. Поступово у філософії закріплюються два поняття: “правління” й “управління”. Перше – керівництво, друге – технологічний процес.

Бурхливий розвиток капіталістичної економіки, поява великих підприємств і галузевих індустрій вимагали нових знань; зароджувалась теорія управління, методологічними основами якої стали положення теорії держави, теорії права і народної освіти. Інтерес до управління виник тільки на рубежі XIX–XX століть. Розвиток менеджменту як науки не був ланцюгом послідовних кроків уперед. Швидше його можна характеризувати як розвиток паралельно-послідовних підходів до управління.

Відправним пунктом, з якого починався інтенсивний розвиток, слід уважати 1886 рік, коли Генрі Р.Таун запропонував вивчати менеджмент як наукову галузь. У статті “Інженер як економіст” він стверджував, що менеджмент – галузь вивчення, яка за важливістю дорівнює інженерії. Вибух інтересу до управління зафіксовано в 1911 році після появи книги Ф.У.Тейлора “Принципи наукового управління”.

Таким чином, розвиток теорії та практики менеджменту приблизно до 1900 року можна вважати передфазою, яка була певною підготовкою до бурхливого розвитку науки управління.

1. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Е. Основи менеджменту. – Львів: Світ, 1995. – 296 с.
2. Вершигора Е.Е. Менеджмент. – М.: ИНФРА, 2003.
3. Кабушкин Н.И. Основы менеджмента. – Минск: Новое знание, 2001.
4. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 700 с.

ВПЛИВ СПОРТИВНИХ ДОСЯГНЕНЬ НА САМООЦІНКУ ПІДЛІТКІВ

Гумницька Ірина,

IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Фотуйма О.Я.,

кандидат психологічних наук, доцент.

Проблема адекватності в оцінюванні власних можливостей найбільш гостро постає в підлітковому віці, оскільки цей період особистісного розвитку вагомо впливає на формування фундаментальних структур у соціальній сфері індивіда.

Аналіз наукової літератури демонструє сформованість проблематики неадекватної самооцінки підлітків як прояву їх низької фізичної активності [1]. Водночас стан дослідженості впливу спортивних досягнень на самооцінку підлітків у вітчизняній та зарубіжній психології не можна вважати достатнім. Важливі методологічні питання закономірностей розвитку психіки ще далекі від остаточного розв'язання.

Згідно з даними представників вікової психології [3], період формування самооцінки особистості припадає на підлітковий вік, який є критичним етапом переходу від світу дитинства до світу дорослості. Активне заняття фізичною культурою в цьому віці може в значній мірі позитивно вплинути на формування гармонійно розвинутої особистості.

Для визначення впливу спортивних досягнень на самооцінку підлітків було проведено дослідження в Ямницькій загальноосвітній школі Івано-Франківської області та загальноосвітній школі №24 м. Івано-Франківськ.

Загалом у дослідженні взяли участь 120 респондентів: 50 дівчат і 70 хлопців віком 13–14 років. Ми врахували специфічні умови роботи з обраним контингентом осіб [2].

Опитування дозволило виділити дві групи: А – 55 осіб (29 хлопців і 26 дівчат), що регулярно займалися спортом, відвідуючи навчально-тренувальні заняття з футболу, легкої атлетики, боксу, плавання, фітнесу, і Б – 65 осіб (25 хлопців і 40 дівчат), що не займалися спортом. Важливим є те, що більшість представників групи А (74,5%) має досвід участі в змаганнях різного рівня.

Результати дослідження показали, що у 87,3% спортсменів вираженим є домінування потреби прагнення досягнути успіху. У свою чергу, у підлітків, що не займаються фізичними вправами, показник прагнення уникнути невдачі помітно переважає показник прагнення до успіху: 81,5% проти 18,5%. Така мотиваційна тенденція вказує на спрямованість індивіда щодо подолання існуючих перешкод. У цьому контексті часто використовуються засоби асоціального характеру.

Потрібно відмітити, що хлопці в більшій мірі можуть пояснити причини занять спортом, визначити його позитивний вплив на здоров'я. Вони відмічають, що відвідують секції для того, щоб бути сильнішими, впевненішими й захистити себе. Для дівчат важливими мотивами є можливість підтримувати зовнішній вигляд у хорошій формі, а також зняття емоційного напруження.

У підлітків-спортсменів наявні конструктивні навички організації активності, здатності самостійно планувати діяльність і поведінку. Важливим аспектом є вміння виділяти первинні умови досягнення мети, як у поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому, що проявляється в адекватності програм власних учинків планам діяльності, відповідності отриманих результатів і поставленої мети.

Для досліджуваних із високим показником самооцінки характерна гнучкість та адекватність реагування на зміни умов навколишнього середовища, стабільність успіхів у змагальній діяльності.

У результаті дослідження було виявлено, що близько 70,0% опитаних групи А здатні взяти на себе відповідальність за те, що відбувається з ними та з іншими залежними від них спортсменами. Понад 56% школярів групи Б пояснюють власні вчинки впливом обставин, що склалися. Відповідальність за власні дії вони покладають на інших людей. Цей показник наявний у 12,8% представників групи А.

Від самооцінки залежить, насамперед, психокультурне наповнення взаємодії людини з оточенням, її критичність, вимогливість до себе. Однак низька залученість підлітків до сфери спорту свідчить про надзвичайно низький рівень самооцінки, що є глобальною проблемою на сьогоднішній день, яка потребує негайного вирішення.

1. Булах І.С. Специфіка особистісного зростання підлітка // Журнал практикуючого психолога. – 2002. – №8. – С.72–86.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. – С.-Пб.: Питер, 2001. – 519 с.
3. Забродський М. Основи вікової психології: Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005 – С.84–89.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКАРПАТТІ

Білик Ярослав,

IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Фотуйма О.Я.,

кандидат психологічних наук, доцент.

З кожним роком українська туристична індустрія все активніше включається у світовий ринок. Формування сфери туризму стимулює створення робочих місць, сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, безпосередньо впливає на такі сектори економіки, як транспорт, мобільний зв'язок, сфера послуг, будівництво, виготовлення товарів народного споживання.

Сучасний туризм є однією з високоприбуткових та динамічних у світовому господарстві галузей отримання прибутку. Україна має вагомі переваги для того, щоб увійти до найбільш розвинутих у цьому контексті відношенні держав

планети, адже має багатий природно-ресурсний та історико-культурний потенціал.

На думку фахівців, перспективним для реалізації сучасних маркетингових програм на теренах України є Карпатський регіон, який має необхідні ресурси для розвитку туризму, розміщення рекреаційно-туристичних об'єктів.

Статистичні дані [1, 2] вказують на те, що в Українських Карпатах розвинуті різні форми туризму. Однак на основі власних спостережень можна стверджувати, що при розміщенні рекреаційно-туристичних об'єктів часто не враховуються природні умови Українських Карпат, особливо ландшафтні. Це не сприяє створенню найповнішої гармонії в тандемі природи і людини.

Крім наведених чинників для розвитку масового відпочинку при розбудові спеціалізованих баз, особливо при прокладанні автомобільних трас, маршрутів, не враховуються історико-культурні, етнографічні ресурси (пам'ятки народної архітектури; села та міста, де збереглися національні традиції, розвинені народні промисли, виробництво сувенірів).

При розробці схем районного планування територій для рекреації, генеральних планів рекреаційно-туристичних районів у Карпатах варто враховувати також сезонність функціонування тих або інших закладів. Найбільші напливи приїжджих до них спостерігаються навесні, у другій половині літа, першій половині осені та взимку.

В Українських Карпатах можна виділити райони комплексного використання, що приваблюють відпочивальників, туристів, спортсменів (наприклад, Рахів – Ясіня, Яремча – Буковель). У таких районах сумарна чисельність тимчасового населення в основному стабільна, що пояснюється однаковим їх завантаженням у літній і зимовий періоди.

Українські Карпати, завдяки своєму геополітичному та природно-географічному положенню можуть розглядатися як об'єкт міжнародного туризму. Вони можуть стати тим символічним мостом, що об'єднуватиме країни Східної Європи в інтересах розвитку міжнародного співробітництва, взаєморозуміння та єднання людей різних націй. Характерною ознакою цього є створюваний, перший у міжнародній природоохоронній практиці, трилатеральний біосферний заповідник “Східні Карпати” на території трьох країн: України, Польщі та Словаччини. Загальна площа цього заповідного масиву – 199639 га.

Міжнародний біосферний заповідник “Східні Карпати” включає: з польського боку – Бешадський національний парк і два ландшафтні парки – “Долина Сяну” та Ціснянсько-Ветлінський; зі словацького боку – охоронно-ландшафтна область “Східні Карпати”; від України – регіональний ландшафтний парк “Стужиця” (21938 га – разом із земельним фондом 11 населених пунктів).

Ландшафти лісистих українських Карпат – своєрідна національна картина галерея краси гірської природи, а незаймані ліси – найкращі витвори цієї галереї. Тому особливо необхідною є охорона естетичних цінностей гірської природи. Природоохоронні ідеї мають бути в центрі уваги всіх господарських організацій, що займаються експлуатацією природних ресурсів.

За результатами наукового дослідження можна зробити такі висновки:

1. На державному рівні необхідно формувати механізми, які б захопили господарів осель до легалізації їх діяльності у сфері туристичного бізнесу, а також спрощення процедури його реєстрації, відкриття та функціонування.

2. Сучасний розвиток туризму на Івано-Франківщині можливий за рахунок інвестування в дану галузь значних коштів.

3. Скориставшись зарубіжним досвідом, рекомендувати місцевим радам знизити ставку єдиного податку до мінімуму для підприємців – фізичних осіб, які починають надавати послуги з проживання у власному будинку, звільнити їх від сплати частини податків, що спрямовуються в місцевий бюджет на перший рік діяльності.

1. Дафт Р.Л. Менеджмент. – С.-Пб.: Питер, 2000. – 832 с.

2. Румянцева З.И., Саломатин Н.А. и др. Менеджмент организации. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 432 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Гаврилюк Алла,

V курс, Міжнародний

економіко-гуманітарний університет

імені академіка С.Дем'янчука (м.Рівне).

Науковий керівник – Поташнюк Р.З.,

доктор медичних наук, професор.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – це рухова неповносправність, викликана аномальним розвитком або пошкодженням головного мозку. У теперішній час в Україні більше 30 тисяч хворих потребує довготривалого догляду [1]. Тому питання соціальної і фізичної реабілітації інвалідів із ДЦП є доречним і науково обґрунтованим.

На думку вчених [2], пренатальні причини виникнення ДЦП – це генетичні вади розвитку (наприклад, мутації, хромосомні аберації), тератогенні фактори (наприклад, алкогольний синдром у зародка, інфекційні захворювання (наприклад, кір, краснуха). Перинатальні причини пов'язані з недоношеністю, травмами при вагітності.

Організація і методи дослідження. Експериментальна частина роботи проводилась на базі Рівненського навчально-виховного комплексу №53 “Особлива дитина”. У дослідженні брали участь 10 хворих дітей на ДЦП, при цьому 6 – з правостороннім і 4 – з лівостороннім геміпарезом.

До засобів фізичної реабілітації при лікуванні геміпарезу належать: ЛФК, масаж, фізіотерапія, а також ортезування (ортопедичне взуття: тверда п'ятка, супінатор, лонгетка на руку).

Результати дослідження та їх обговорення. На основі аналізу літературних джерел нами розкрито основні характеристики фізичного розвитку дітей із

ДЦП. При геміпарезі спостерігаються: “кінська стопа” (контрактури в гомілково-ступневому суглобі, атрофія п’ятки), проблеми з відведенням великого пальця, сколіоз.

Констатуючий експеримент здійснювався у два етапи. На першому, що тривав один місяць, проведено комплексну терапію, а саме: на дрібну моторику (пальчикова гімнастика – 58 вправ); основні заходи лікувальної гімнастики при сколіозі (12 вправ); вправи для тренування ходьби (19 вправ) та вправи на рівновагу (8 вправ); на другому – організовано контрольне діагностування за спеціальною картою обстеження.

Фахівці [3] вважають, що для таких хворих притаманний змішаний тип захворювань із включенням різних рухових розладів. Ураженою є центральна нервова система, яка впливає на роботу м’язів. Це суттєво обмежує діяльність, ускладнює самостійне пересування й унеможливорює формування навичок самообслуговування. Крім того, при ДЦП мають місце порушення емоційно-вольової сфери, поведінки, інтелекту, мови, зору та слуху. Таким чином, діти із церебральним паралічем – це діти з множинними порушеннями, серед яких основними є рухові розлади.

Нами класифіковано методи навчання вправ дітей із ДЦП за двома групами: практичні (розучування суворо і частково регламентованих вправ частинами, у цілому, примусово-полегшеним способом), методи використання слова (розповідь, опис, пояснення, розбір, завдання, вказівка), наочні (показ, демонстрація, звукова, і світлова сигналізація).

Загально визнаними в теорії та методиці фізичного виховання є такі методичні принципи: свідомості і активності, доступності та індивідуалізації, систематичності і послідовності, міцності засвоєння знань і прогресування, науковості.

1. Азарський І.М., Азарська О.О. ДЦП: нові лікувально-педагогічні та психологічні програмні можливості для практичних лікарів і педагогів. – Хмельницький: Поділля, 2001. – 152 с.
2. Катков В.Г., Штеренгерц А.Э. Физические методы лечения детей с поражениями центральной нервной системы и нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. – К.: Здоров’я, 1983. – 48 с.
3. Специальная педагогика / Под ред. Н.М.Назаровой. – М., 2004. – 395 с.

НЕЛОКАЛЬНА КРАЙОВА ЗАДАЧА ДЛЯ КВАЗІЛІНІЙНОГО ГІПЕРБОЛІЧНОГО РІВНЯННЯ ЗІ СТАЛИМИ КОЕФІЦІЄНТАМИ В ЛІНІЙНІЙ ЧАСТИНІ ОПЕРАТОРА

Слободян Надія,

В курс. факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Гой Т.П.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

В області $Q = \{(t, x) : t \in (0, T), x \in \Omega\}$, де Ω – коло одиничного радіуса, досліджуємо задачу:

$$\prod_{j=1}^n \left(\frac{\partial}{\partial t} - a_j \frac{\partial}{\partial x} - b_j \right) u(t, x) = f(t, x) + \varepsilon F(t, x, u(t, x)), \quad (1)$$

$$\frac{\partial^j u}{\partial t^j} \Big|_{t=0} + \omega \frac{\partial^{j-1} u}{\partial t^{j-1}} \Big|_{t=0} - \mu \frac{\partial^j u}{\partial t^j} \Big|_{t=T} - \omega \frac{\partial^{j-1} u}{\partial t^{j-1}} \Big|_{t=T} = 0, \quad j = 0, \dots, n-1, \quad (2)$$

де $a_j, b_j \in \mathbf{R}$, $\varepsilon, \mu, \omega \in \mathbf{C} \setminus \{0\}$, функція $F(t, x, z)$ визначена, неперервна за t і досить гладка за змінними x, z в області $G = \{(t, x, z) : (t, x) \in Q, |z| \leq r\}$,

$\frac{\partial^{-1} u}{\partial t^{-1}} \equiv \int_0^t u(\tau, x) d\tau$. Вигляд області Q накладає умови 2π -періодичності за змінною x на функції $u(t, x)$, $f(t, x)$ і $F(t, x, u(t, x))$.

Розглянемо спочатку незбурену задачу (1), (2) (коли $\varepsilon = 0$). Її розв’язок $u_0(t, x)$ шукаємо у вигляді ряду $u_0(t, x) = \sum_{|k| \geq 0} u_k(t) \exp(ikx)$. Тоді кожна з функцій $u_k(t)$, $k \in \mathbf{Z}$ є розв’язком відповідно такої задачі:

$$\prod_{j=1}^n \left(\frac{d}{dt} - \gamma_j(k) \right) u_k(t) = f_k(t), \quad (3)$$

$$u_k^{(j)}(0) + \omega u_k^{(j-1)}(0) - \mu u_k^{(j)}(T) - \omega u_k^{(j-1)}(T) = 0, \quad j = 0, \dots, n-1, \quad (4)$$

де $f_k(t)$, $k \in \mathbf{Z}$, – коефіцієнти Фур’є функції $f(t, x)$, $\gamma_j(k) = ia_j k + b_j$, $j = 1, \dots, n$. Уважаємо, що $\gamma_j(k) \neq \gamma_s(k)$, якщо $j \neq s$.

Характеристичний визначник $\Delta(k)$ задачі (3), (4) має такий вигляд:

$$\Delta(k) = \prod_{j=1}^n (1 - \mu \exp(\gamma_j(k)T) + \omega \gamma_j^{-1}(k) (1 - \exp(\gamma_j(k)T))) \prod_{1 \leq p < q \leq n} (\alpha_q(k) - \gamma_p(k))$$

Теорема 1. Для єдиності розв’язку незбуреної задачі (1), (2) у просторі $C^n(\bar{Q})$ необхідно і досить, щоб для всіх $k \in \mathbf{Z}$

$$\gamma_j(k) \cdot (1 - \mu \exp(\gamma_j(k)T)) + \omega \cdot (1 - \exp(\gamma_j(k)T)) \neq 0, \quad j = 1, \dots, n. \quad (5)$$

Розглянемо питання про існування розв'язку задачі (1), (2), коли $\varepsilon \neq 0$. Надалі вважаємо, що для всіх $k \in \mathbf{Z}$ умови (5) справджуються. Тоді для кожного $k \in \mathbf{Z}$ існує єдина функція Гріна $G_k(t, \tau)$ задачі (3), (4), яка у квадраті $K_j = \{(t, \tau) : 0 \leq t, \tau \leq T\}$ визначається формулою

$$G_k(t, \tau) = g_k(t, \tau) - \frac{1}{2} \cdot \sum_{j=1}^n (M_j(k) \cdot A_j(k))^{-1} \exp(\gamma_j(k)t) \cdot \sum_{q=1}^n (-1)^q S'_{n-q}(k) \times \\ \times \sum_{s=1}^n (A_s(k) \gamma_s(k))^{-1} \cdot (\gamma_s^q(k) \sigma_s(k) \exp(-\gamma_s(k)\tau) - 2\omega \delta_{q1}), \quad (6)$$

де $A_j(k) = \prod_{q=1(l(q \neq j))}^n (\gamma_q(k) - \gamma_j(k))^{-1}$, $S'_{n-q}(k)$ – сума всіх можливих добутоків виразів $\gamma_1(k), \dots, \gamma_{j-1}(k), \gamma_{j+1}(k), \dots, \gamma_n(k)$, узятих у кількості $(n-q)$, δ_{q1} – символ Кронекера, $\sigma_j(k) = 1 + \mu \exp(\gamma_j(k)T) + \omega \gamma_j^{-1}(k) (1 + \exp(\gamma_j(k)T))$,

$$g_k(t, \tau) = \frac{\text{sgn}(t - \tau)}{2} \sum_{j=1}^n \exp(\gamma_j(k)(t - \tau)) \cdot \prod_{q=1(q \neq j)}^n (A_q(k))^{-1}.$$

Доведено, що збурена задача (1), (2) ($\varepsilon \neq 0$) рівносильна нелінійному інтегральному рівнянню

$$u(t, x) = u_0(t, x) + \varepsilon \int_0^T \int_Q K(t, x, \tau, \xi) F(\tau, \xi, u(\tau, \xi)) d\tau d\xi,$$

якщо ряд $\sum_{|k| \geq 0} G_k(t, \tau) \exp(ik(x - \xi))$ рівномірно збігається в області $Q \times Q$ до функції $K(t, x, \tau, \xi)$. Збіжність згаданого ряду в разі, коли $|\mu| = 1$, пов'язана з проблемою малих знаменників, бо відмінні від нуля вирази $1 - \mu \exp(\gamma_j(k)T) + \omega \gamma_j^{-1}(k) (1 - \exp(\gamma_j(k)T))$, $j = 1, \dots, n$, які входять знаменниками у формулу (6), є як завгодно малими для нескінченної кількості цілих k . Якщо $|\mu| \neq 1$, то проблеми малих знаменників не існує, бо знайдено таке $c > 0$, що $|1 - \mu \exp(\gamma_j(k)T) + \omega \gamma_j^{-1}(k) (1 - \exp(\gamma_j(k)T))| \geq c$.

Теорема 2. Нехай $|\mu| = 1$. Якщо $n \geq 3$, $f \in C^{(0,4)}(\bar{Q})$, $F \in C^{(0,5)}(\bar{G})$, то для майже всіх (відносно міри Лебега) чисел $T, a_j, j = 1, \dots, n$ і для всіх $\varepsilon, |\varepsilon| < \varepsilon_1$, $\varepsilon_1 = \varepsilon_1(n, T, \omega, \mu, a_j, b_j)$ існує єдиний розв'язок задачі (1), (2) з $C^n(\bar{Q})$.

У цій роботі використано методи та деякі результати з [1–3].

1. Пташник Б.Й., Ільків В.С., Кміть І.Я., Полішук В.М. Нелокальні крайові задачі для рівнянь із частинними похідними. – К.: Наук. думка, 2002. – 416 с.
2. Гой Т.П., Пташник Б.Й. Задача з нелокальними умовами для слабконелінійних гіперболічних рівнянь // Укр. матем. журн. – 1997. – Т.49, №2. – С.186–195.
3. Пташник Б.Й., Симотюк М.М., Задорожна Н.М. Задача з нелокальними умовами для квазілінійних гіперболічних рівнянь // Нелинейные граничные задачи. – 2001. – Вып.11. – С.161–167.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНИХ АЛГОРИТМІВ КОМПРЕСІЇ ДАНИХ

Лаврів Наталія,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Горелов В.О.,

кандидат технічних наук, доцент.

Компресія даних актуальна як для забезпечення швидкості їхньої передачі через мережеві канали, так і для ефективності зберігання. Вирішення проблеми компресії або, у загальному розумінні, кодування зображення використовує досягнення й стимулює розвиток багатьох галузей науки та техніки.

Цифрові зображення володіють різними типами надлишковості. Перший тип зумовлений повторенням у зображенні пікселів однакових кольорів, переважанням якого-небудь кольору (статистична надлишковість). Така надлишковість характерна для ділової графіки (діаграми, графіки). Інший тип надлишковості є результатом кореляції пікселів; така надлишковість називається просторовою і зазвичай наявна у фотореалістичних зображеннях. Також для фотореалістичних зображень характерна психофізична надлишковість. Вона пов'язана з тим, що не всі деталі зображення однаково сприймаються глядачем. Ряд деталей, що мають одночасно малі розміри й малий контраст, не помітні на зображенні, тому можуть бути знищені без шкоди для якості сприйняття зображення.

Методи компресії можна розділити на дві основні групи: із втратами і без втрат.

Методи компресії без втрат стискають і відновлюють зображення без спотворення, тобто початкове й відновлене зображення ідентичні. Але у зв'язку з тим, що ці методи мають малий коефіцієнт стиснення, вони використовуються тільки тоді, коли спотворення інформації неприпустиме. Ці методи стиснення усувають статистичну надлишковість.

Методи компресії з втратами – це методи, при застосуванні яких деяка частина початкових даних відкидається, оскільки вважається необов'язковою для кінцевого застосування. Методи компресії з втратами застосовуються, в основному, до фотореалістичних зображень. Це пов'язано з тим, що, по-перше, такі зображення погано обробляються методами компресії без втрат, а по-друге, фотореалістичні зображення володіють великою просторовою і психофізичною надлишковості. Ці типи надлишковості усуваються методами стиснення з втратами.

До методів компресії з втратами серед інших належать фрактальні алгоритми стиснення зображення.

Різні методи компресії зображень ґрунтуються на усуненні тих або інших форм надлишковості, зокрема, фрактальні методи розглядають самоподібні елементи як джерело надлишковості. Уважається, що самоподібність є властивістю майже всіх природних об'єктів і їхніх зображень, отже усунення цієї форми надлишковості може значно зменшити об'єм даних, необхідних для опису природного об'єкта або його зображення.

Фрактал – це структура, що виділена при аналізі зображення й володіє схожою формою незалежно від її розмірів. Фрактальне стиснення зображень

базується на гіпотезі, згідно з якою в будь-якому зображенні можна виявити локальну самоподібність різних його частин.

При фрактальній компресії зображення представляється в компактній формі за допомогою коефіцієнтів системи ітераційних функцій, яка є набором тривимірних афінних перетворень, що переводять одне зображення в інше. Фактично фрактальна компресія – це пошук самоподібних областей в зображенні й визначення для них параметрів афінних перетворень.

Ефективність фрактального стиснення залежить від міри мінімізації двох параметрів за умови обмежень, що гарантують необхідну якість відтворення. Цими параметрами є розмір стиснутого зображення та затрати часу на компресію.

У роботі досліджено фрактальний алгоритм компресії фотореалістичних зображень, розроблено програмне забезпечення, що реалізує вказаний алгоритм та проведено дослідження ефективності компресії на різних тестових об'єктах.

1. Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы. – М.: Институт комп'ютерних досліджень, 2002.
2. Пайтген Х.-О., Ріхтер П.Х. Красота фракталів. – М.: Мир, 1993.
3. Федер Е. Фрактали. – М.: Мир, 1991.
4. Фоменко А.Т. Наглядна геометрія і топологія. – М.: Вид-во МГУ, 1993.
5. Фрактали у фізиці. Праці 6-го міжнародного симпозиуму по фракталах у фізиці, 1985. – М.: Мир, 1988.
6. Шредер М. Фрактали, хаос, статечні закони. Мініатюри з нескінченного раю. – Іжевськ: РХД, 2001.

ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Кушмелюк Олег,
IV курс, факультет
математики та інформатики.
Науковий керівник – Возняк Л.С.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Навчання з використанням комп'ютерної техніки як явище виникло приблизно 10 років тому. Упродовж цього часу воно виросло з експериментальної ідеї до ефективного засобу, який включається в навчальні плани багатьох освітніх закладів.

У результаті зібраної науково-методичної літератури та інтернет-ресурсів, їх аналізу та систематизації нами були виділені технології, що найчастіше використовуються в навчанні: мультимедійні, дистанційні, а також блоги і вікінги, які тільки зараз починають впроваджуватися в навчальний процес. Охарактеризуємо кожну із цих технологій.

Мультимедіа – це сукупність комп'ютерних технологій, в якій одночасно використовується кілька інформаційних середовищ: графіка, текст, відео, фотографія, анімація, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід.

Мультимедійні технології дають низку переваг: учнями краще сприймається матеріал, зростає зацікавленість, реалізується індивідуалізація навчання, розвиваються творчі здібності, зменшуються види робіт, що стомлюють учня, використовуються різні аудіовізуальні засоби для збагачення й мотивації навчання, динамічного подання матеріалу, формування самооцінки учня та створення умов для самостійної роботи.

Дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії.

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі почувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм.

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи, і здійснювався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащення комп'ютерною технікою шкіл України та відсутності спеціалізованих методик дистанційного навчання. Теоретичні, практичні та соціальні аспекти дистанційної освіти розроблені в нашій країні недостатньо. Кількість наукових організацій та вищих навчальних закладів України, які активно розробляють або використовують відповідні курси дистанційного навчання, досить незначна.

Окремо зупинимося на використанні блогів у навчанні.

Блог – це веб-сайт, який дозволяє швидко обмінюватися ідеями й інформацією. Блог містить датовані повідомлення, розміщені у зворотному хронологічному порядку. Користувачі можуть коментувати повідомлення, а також додавати посилання на цікаві сайти, фотографії та зв'язані блоги. Інформація в блогах може оновлюватися щоденно /щотижнево/ щомісячно.

Існує 3 типи блогів, які варто використовувати в навчанні:

- The tutor blog: підтримується викладачем;
- The class blog: підтримується спільними зусиллями викладача та студентів;
- The learner blog: підтримується студентами особисто.

Блоги набули популярності завдяки світовим сервісам типу LiveJournal. Тепер блоги реалізуються як на таких сервісах, так і окремими сайтами, як правило за допомогою стандартного програмного забезпечення. Простота форми блогу та його доступність у використанні дозволили людям, котрі хотіли наповнити інтернет авторською інформацією на некомерційних засадах, звільнитися від складної та набридливої роботи з оформлення домашніх сторінок та сайтів. Це дозволило їм у повній мірі працювати над реалізацією своєї мети – безпосередньою публікацією своїх матеріалів.

Таким чином, аналізуючи стан електронного навчання в Україні, бачимо, що не так швидко, як хотілося б, але таке навчання знаходить свою нішу в навчальному процесі, що дасть змогу із часом інтегруватися електронному навчанню України у світову систему навчання.

1. Андреев А.А. Компьютерные и телекоммуникационные технологии в сфере образования // Школьные технологии. – 2005. – №3.
2. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник. – 3-є вид. Б.м., 2006. – 320 с.
3. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів. – К., 1997.
4. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие / Под ред. Е.С.Полат. – М.: Изд. Центр “Академия”, 2004.
5. Яценко Ю.С. Интеграция информационно-коммуникационных технологий в процесс обучения. – К., 2007.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АВТОМАТИЗОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАОЧНОЇ ШКОЛИ З ІНФОРМАТИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Мілевська Оксана,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Дудка О.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Одним із найважливіших показників зміни способу життя у XXI столітті є розвиток та використання інтелектуальних інформаційних технологій у всіх сферах життя, діяльності та сфері послуг. У цих умовах важливою справою є формування інформаційної культури українського суспільства та вирішення проблеми якісно нової освіти. Це доцільно вирішувати за рахунок активного впровадження засобів дистанційного навчання з використанням інтелектуальних систем на базі комп'ютерних телекомунікаційних мереж. Дистанційне навчання є для багатьох країн і для України також одним із шляхів підготовки людей для життя та роботи в інформаційному суспільстві. Сьогодні відсутня достатня методологічна база проектування дистанційних навчальних курсів, яка б забезпечувала комплексний аналіз, планування, розробку, реалізацію та оцінку дистанційних курсів.

Мета дослідження полягає у створенні методології проектування та розробки дистанційного навчання, яка б дозволяла ще на етапі проектування проводити попередній аналіз доцільності використання певних мультимедійних засобів та ефективності дистанційного навчання. Для досягнення поставленої мети необхідно було проаналізувати особливості дистанційної форми навчання та існуючі методи організації з точки зору використання інформаційних технологій, розробити методологію проектування дистанційного навчання, а також створити дистанційне навчання заочної школи з інформатики на базі запропонованої методології та провести практичну апробацію.

Дистанційне навчання визначено як індивідуальний процес передачі й засвоєння знань, умінь і навичок, що здійснюється за опосередкованою взаємодією учасників навчального процесу в спеціалізованому навчальному середовищі, створеному на основі сучасних психолого-педагогічних та інтелектуальних інформаційних технологій [1].

Структура дистанційного навчання на основі розробленої моделі складається з підсистем: 1) підсистема вибору методу навчання на основі індивідуальних характеристик користувача; 2) навчальна підсистема; 3) підсистема контролю отриманих знань.

Уважаємо, що при моделюванні дистанційного навчання необхідно визначити стан підсистеми психолого-педагогічним тестуванням, тобто початковий рівень знань учня для вибору рівня складності матеріалу й методу навчання з урахуванням особистісних характеристик. Викладач виконує наповнення бази даних системи, визначає надійність тестових завдань. Процес навчання полягає в послідовному дискретному переведенні з початкового рівня знань до кінцевого. При цьому учень повинен пройти певну послідовність етапів, кожен з яких характеризується визначеним рівнем знань. Показник ефективності процесу навчання визначається як значний приріст навченості, що дорівнює різниці знань на початку навчання й знань у кінці навчання. Для аналізу якості навчання використовуються коефіцієнт засвоєння інформації.

При проектуванні та оцінці дистанційного навчання використовуються математичні моделі. Для розв'язку проблеми класифікації ефективності застосування наборів мультимедійних засобів у дистанційному навчанні пропонується використовувати метод багатофакторного дисперсійного аналізу в поєднанні з доповнюючими його методами множинного порівняння. Для організації навчання доцільно використати схему організації дистанційного навчання, яка може бути інтерпретована ланцюгом Маркова. Ефективність дистанційного навчання визначається математичним сподіванням витрат, що реалізовується ланцюгом Маркова з використанням математичного апарату твірних функцій [2].

На основі проведеного дослідження було розроблено курс дистанційного навчання заочної школи з інформатики, що постачається через глобальні комп'ютерні мережі, для учнів одинадцятих класів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій із метою підготовки до вступу на факультет математики та інформатики на спеціальності “Інформатика” та “Прикладна математика” Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Навчальний процес складається з 5 блоків, які охоплюють основні розділи інформатики згідно з програмою для загальноосвітніх шкіл. Учні отримують інформацію, лекції, контрольні роботи, тести по e-mail та відправляють виконані ними завдання на перевірку. Після закінчення навчального курсу в заочній школі з інформатики учні пишуть атестаційну контрольну роботу, за результатами якої їх можуть рекомендувати на навчання.

Апробація створеного курсу дистанційного навчання заочної школи з інформатики виявила деякі недоліки програмної реалізації та вимагає доопрацювання.

1. http://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання – Дистанційне навчання. – Вікіпедія.
2. Веренич О.В. Методи та засоби створення мультимедійних дистанційних курсів: Автореф. дис. ... канд. техн. наук. – К., 2001.

СОНЯЧНІ ЕЛЕМЕНТИ НА ОСНОВІ СЕНСИБІЛІЗОВАНОГО ДІОКСИДУ ТИТАНУ

Мицак Уляна,

V курс, фізичний факультет.

Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Швидкий розвиток фотовольтаїки визначається необхідністю розробки альтернативних джерел енергетичного забезпечення. Важливим питанням є екологічна чистота енергетичних технологій, що зумовлює підвищену увагу до відновлювальних джерел енергії, зокрема сонячної. Технічну і економічну альтернативу існуючим фотовольтаїчним пристроям у майбутньому можуть скласти принципово нові концепти, такі як органічні сонячні елементи (ОСЕ) та сенсibilізовані барвником сонячні елементи (СБСЕ), оскільки їх технології володіють перспективою значного здешевлення та спрощення й перебувають на стадії фундаментальної розробки.

У СБСЕ застосовуються такі широкозонні напівпровідники, як TiO_2 , ZnO , SnO_2 , Nb_2O_5 ; окрім того, ведеться широкий пошук композитних матеріалів на основі цих оксидів, а також Al_2O_3 , SiO_2 , вуглецевих наноструктур. Перевагами та особливостями діоксиду титану є: хімічна стійкість, нетоксичність, біосумісність, низька вартість, значна фотоактивність та яскраво виражена залежність електричних властивостей від морфології поверхні й типу кристалічного впорядкування [1]. За відсутності сенсibilізатора анатаз поглинає <4% випромінювання спектра Сонця.

Оксидна плівка, покрита моношаром органічного барвника, характеризується широкою областю поглинання і дозволяє захопити 70–90% фотонів сонячного випромінювання. Барвник повинен характеризуватися високим значенням коефіцієнта поглинання, близькою до одиниці ефективністю фотонелектронного перетворення, бути радіаційно- й температуростійким та здатним до циклічного оборотного процесу відновлення-окислення, енергетичні положення найвищої зайнятої та найнижчої незайнятої молекулярних орбіталей сенсibilізатора повинні бути вищими та нижчими порівняно з положеннями дна зони провідності TiO_2 та редокс-потенціалу електроліту [2].

При виборі електроліту необхідно враховувати його редокс-потенціал, процес окислення-відновлення повинен бути повністю оборотним, коефіцієнт поглинання світла у видимій частині спектра мінімальний. Розчинник не повинен викликати десорбції барвника з поверхні НП та повинен забезпечувати швидку дифузію носіїв заряду між електродами [3].

Як об'єкт дослідження було вибрано нанодисперсний діоксид титану, одержаний пірогенним методом, виробництва концерну "Aldrich", з відсотковим складом основної речовини 99,99% (середній розмір частинок – 150 – 200 нм). Для вихідного зразка проводився кількісний та якісний фазовий аналіз. На основі даного матеріалу готувався колоїдний розчин з оцтовою кислотою.

Скло з нанесеним покриттям $\text{SnO}_2\text{:F}$ попередньо травилося в розчині соляної кислоти протягом 30–90 хв для створення поверхневих мікрокаверн із подальшим промиванням у деіонізованій воді. На поверхні скла створювалася прямокутна поліпропіленова маска-трафарет товщиною 30 мкм, яка заповнювалася колоїдною сумішшю $\text{TiO}_2/\text{CH}_3\text{COOH}$. Після просушування на повітрі маска знімалася, і осаджена плівка відпалювалася при температурі 400°C протягом 0,5 год для створення омичного контакту діоксид-титану / плівка $\text{SnO}_2\text{:F}$. Товщина плівки становить 29,5–32,0 мкм.

Як сенсibilізатори було застосовано антоціаніновий барвник природного походження (ціанідин–3–глікозид) з різними варіантами екстракції та еозин. Як електроліт застосовувався розчин I_2/KI / гамма-бутириллактон. Каталізатором виступав графіт. Площа плівки становила 2,25 см². Відповідно до даних оптичної спектроскопії максимальною є ефективність сенсibilізації при застосуванні як барвника системи ціанідин–3–глікозид/метанол/оцтова кислота.

Таким чином, один із векторів подальшого розвитку цієї роботи повинен бути спрямований на розробку комплексу заходів, кінцевою метою яких є сенсibilізація діоксиду титану у всій видимій частині спектра. Як можливі шляхи пошуку можна розглядати не тільки апробацію барвників, але й активне втручання в електронну структуру матеріалу шляхом його допуння в процесі синтезу іонами металів (заліза, хрому, марганцю, ванадію). Важливими для збільшення коефіцієнта корисної дії є контроль властивостей електроліту та заходи щодо збільшення рухливості та концентраційної рівноваги редокс-пар.

Детальний аналіз процесів, що відбуваються у фотоелектрохімічних системах, та підбір комплексу матеріалів – широкозонний оксидний напівпровідник /барвник-сенсibilізатор/ електроліт – дозволить оптимізувати процеси електронного переносу в елементі, використати основні переваги даного концепту – дешевизну і безпечність матеріалів та технологій у поєднанні з відносно високим (до 11%) коефіцієнтом корисної дії. Технологія СБСЕ гнучка у виборі матеріалу кожного з компонентів фотоелектрохімічної системи, що відкриває широкі можливості для оптимізації її роботи. Цілком очевидно, що сенсibilізовані барвниками сонячні елементи вже найближчим часом можуть стати економічно-вигідним способом перетворення сонячної енергії.

1. Popovic S., Skoko Z., Gajovic A., Furic K., S. Music X-Ray Diffraction Study Of Thermal Properties Of Titanium Dioxide // Fizika. – A 14 (2005) 1. – P.19–28.
2. Hagfeldt A., Grätzel M. Molecular photovoltaics // Accounts of Chemical Research - 2000 Vol.33, no.5. – P.269–277.
3. Kelly C.A., Meyer G.J. Coord. Chem. Rev. 2001, Excited state processes at sensitized nanocrystalline thin film semiconductor interfaces. 211, 295.

МОДЕЛЬ ПЕТРИЦА І ПОВЕРХНЕВІ ЯВИЩА В НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ПЛІВКАХ ХАЛЬКОГЕНІДІВ СВИНЦЮ

Ільків Богдан,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Фреїк Д.М.,
доктор хімічних наук, професор.

Тонкі плівки халькогенідів свинцю – перспективні матеріали для створення детекторів та джерел випромінювання в інфрачервоному діапазоні оптичного спектра.

Явища переносу в тонких напівпровідникових плівках суттєво відрізняються від монокристалів у зв'язку з впливом поверхневих ефектів: міжфазних меж на межах “плівка – підкладка” чи “плівка – вільна поверхня” та меж між кристалітами або мозаїчними блоками. При цьому, якщо наявність міжзеренних меж еквівалентна в електричних властивостях послідовному з'єднанню, то міжфазні межі аналогічні до паралельного з'єднання приповерхневих областей і об'єму.

У даній роботі в рамках моделі Петрица досліджено внесок поверхні в ефективні значення коефіцієнтів переносу для тонких плівок халькогенідів свинцю різного типу провідності.

Двошарова модель Петрица.

Поведінку ефективних значень питомої електропровідності (σ) і коефіцієнта Холла (R_H) у плівках, можна пояснити наявністю поверхневих шарів, відмінних від об'єму. У цьому випадку аналіз електричних властивостей плівок доцільно проводити за допомогою двошарової моделі Петрица [1]. Тонку плівку в цій моделі представляють складеною з двох шарів: поверхневого (s) (область поверхневого заряду) завтовшки d_s , концентрація носіїв струму в якому n_s , а їх рухливість μ_s , і об'ємного (b), що характеризується аналогічними величинами d_b , n_b , μ_b , які з'єднані паралельно (рис.1).

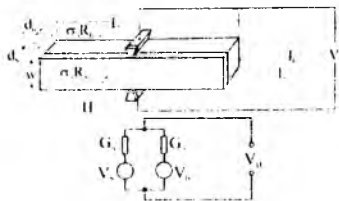

Рис.1. Можливі електричні схеми для холлівських вимірювань двошарових структур у моделі Петрица: а – струми і холлівські напруги паралельні.

Товщина плівки $d = d_s + d_b$.

Визначимо ефективний коефіцієнт Холла (R_H) через питомі провідності і коефіцієнт Холла поверхневого (σ_s, R_s) і об'ємного шарів (σ_b, R_b) [2].

Уважаємо, що електричний потенціал змінюється неперервно в напрямі z , не розглядаючи всі можливі зворотні струми.

Магнітне поле перпендикулярне до площини поверхні зразка, холлівські напруги поверхневої і об'ємної областей паралельні, струми зміщення паралельні. Перша конфігурація і її еквівалентна схема показані на рис.1а.

З аналізу електричної схеми (рис.1а) випливає:

$$V = \frac{I}{G};$$

$$G = G_s + G_b; \quad I = I_s + I_b;$$

$$V_H = V_s = V_b;$$

$$I_s = V G_s;$$

$$V_H = \frac{R_H I_H}{d} = \frac{I}{G} = \frac{V_s G_s + V_b G_b}{G_s + G_b}, \quad (1)$$

де I – повний струм через зразок, G – повна провідність.

Вирази для напруги Холла, провідності й струму в об'ємі можна представити у вигляді:

$$V_b = \frac{R_b I_b H}{d_b}; \quad G_b = \sigma_b \frac{L d_b}{w}; \quad \frac{I_b}{I} = \frac{G_b}{G} = \frac{\sigma_b d_b}{\sigma_s d_s + \sigma_b d_b}. \quad (2)$$

Аналогічно для області поверхневого заряду

$$V_s = \frac{R_s I_s H}{d_s}; \quad G_s = \sigma_s \frac{L d_s}{w}; \quad \frac{I_s}{I} = \frac{G_s}{G} = \frac{\sigma_s d_s}{\sigma_s d_s + \sigma_b d_b}. \quad (3)$$

Підставивши (2) і (3) в (1), отримаємо:

$$\frac{R_H I_H}{d} = \frac{\frac{R_s I_s H}{d_s} \sigma_s \frac{L d_s}{w} + \frac{R_b I_b H}{d_b} \sigma_b \frac{L d_b}{w}}{\sigma_s \frac{L d_s}{w} + \sigma_b \frac{L d_b}{w}} = \frac{R_s I_s \sigma_s + R_b I_b \sigma_b}{(\sigma_s d_s + \sigma_b d_b)} H;$$

$$R_H = \frac{R_s \sigma_s^2 d_s + R_b \sigma_b^2 d_b}{(\sigma_s d_s + \sigma_b d_b)^2}; \quad (4)$$

$$\sigma \frac{L d}{w} = \sigma_s \frac{L d_s}{w} + \sigma_b \frac{L d_b}{w};$$

$$\sigma = \frac{\sigma_s d_s + \sigma_b d_b}{d}. \quad (5)$$

Ця конфігурація є цікавою з експериментальної точки зору за рахунок простоти реалізації, малого впливу контактів, низьких шумів, оскільки при компенсаційному методі вимірювань ніякий струм не тече через контакти; тому малі зміни в холлівській напрузі можуть бути виявлені [3].

Значення кінетичних параметрів приповерхневого шару (s) і об'єму (b) для плівок PbTe, PbSe і PbS

n- і p-типу провідності згідно з двошаровою моделлю Петрица

Параметри	PbTe-n	PbTe-p	PbSe-n	PbSe-p	PbS-n	PbS-p
$\sigma_s, \text{ Ом}^{-1} \text{ см}^{-1}$	120	800	2500	280	1250	430
$R_s, \text{ см}^3 \text{ Кл}^{-1}$	8	0,3	1,5	3,6	26	10
$n_s, \text{ см}^{-3}$	$7,8 \cdot 10^{17} (p)$	$2,1 \cdot 10^{19}$	$4,2 \cdot 10^{18} (p)$	$1,7 \cdot 10^{18}$	$2,4 \cdot 10^{17} (p)$	$6,2 \cdot 10^{17}$
$\mu_s, \text{ см}^2 \text{ В}^{-1} \text{ с}^{-1}$	960	240	3750	1008	32500	4300
$d_s, \text{ мкм}$	0,1	0,08	0,18	0,2	0,3	0,4

УВАГА СТУДЕНТІВ ДО І ПІСЛЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Семчук Світлана, Магас Вікторія,
 III курс, Інститут природничих наук.
 Науковий керівник – Случик І.Й.,
 кандидат біологічних наук, доцент.

$\sigma_b, \text{Om}^{-1}\text{cm}^{-1}$	70	140	250	160	200	40
$R_b, \text{cm}^3\text{Kл}^{-1}$	-20	2,8	-60	46	-300	300
n_b, cm^{-3}	$3,1 \cdot 10^{17} (n)$	$2,2 \cdot 10^{18}$	$1,0 \cdot 10^{17} (n)$	$1,4 \cdot 10^{17}$	$2,1 \cdot 10^{16} (n)$	$2,1 \cdot 10^{16}$
$\mu_b, \text{cm}^2\text{B}^{-1}\text{c}^{-1}$	1400	392	15000	7360	60000	12000

У даній роботі виконано аналіз електричних схем для холлівських вимірювань двошарових структур у моделі Петріца. Показано, що практичну цінність являє собою схема з паралельними струмами й холлівською напругою. У рамках двошарової моделі Петріца визначено значення електричних параметрів поверхневих шарів на міжфазних межах і об'ємі плівок. Установлено, що міжфазні межі плівок біля підкладок завжди збагачені на халькоген, що зумовлює їх р-тип для електронного матеріалу й збагаченого на дірки для р-типу.

1. Petritz R.L. Theory of an Experiment for Measuring the Mobility and Density of Carriers in the Space-Charge Region of a Semiconductor Surface // *Phys. Rev.* – 1958. – 110(6). – P.1254–1262
2. Фреик Д.М., Галушак М.А., Межиловская Л.Й. Физика и технология тонких пленок. – Львов: Вища школа, 1988. – 182с.
3. Миколайчук А.Г., Фреик Д.М., Шперун В.М. Физико-технологические основы синтеза полупроводниковых пленок: Учебное пособие для физических специальностей. – Львов: Вища школа, 1978. – 111 с.

Увага – це форма організації психічної діяльності людини, яка полягає в спрямованості й зосередженості свідомості на об'єктах, що забезпечує їх виразне відображення.

Уявлення про динаміку уваги дає можливість скласти відкрите І.П.Павловим явище, назване осередком оптимального збудження. Один значущий подразник або їх комплекс викликає гальмування в суміжних ділянках кори головного мозку. Об'єкти, імпульси від яких доходять до зони оптимального збудження, відображаються у свідомості людини, а ті об'єкти, від яких збудження потрапляють у загальмовані ділянки кори, залишаються поза увагою. Ця ідея набула подальшого розвитку в працях О.О.Ухтомського, який назвав розглянуте явище домінангою, тобто панівним осередком збудження.

Оскільки структура властивостей уваги є досить складною, тому ми звернули увагу тільки на такі ознаки: розподіл зорової уваги (рис.2), переключення уваги (рис.3) та вибірковість уваги (рис.1).

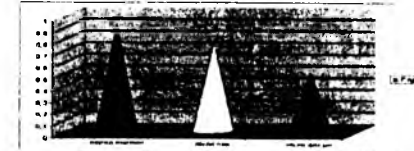

Рис.1. Вибірковість уваги в студентів III курсу природничого факультету до і після фізичного навантаження

Рис.2. Розподіл зорової уваги в студентів III курсу природничого факультету до і після фізичного навантаження.

Рис.3. Переключення уваги в студентів III курсу природничого факультету до і після фізичного навантаження

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБОРУ КРОВІ НА АНАЛІЗ У ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ

Борусевич Уляна,

ІІІ курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Івасюк І.Й.,

кандидат медичних наук, доцент.

Вибірку становили студенти групи Б-31, вік 19 – 20р., з них 20 – дівчата та 4 – хлопці. Щоб запобігти впливу додаткових чинників, а саме впливу на рівень уваги втомі кінця тижня чи надмірного збудження початку тижня, дослід проводився в середу та четвер. Перша експериментальна група в складі 12 чол. була обстежена за вказаними психодіагностичними методиками до початку пари та після пари фізичного виховання. Друга експериментальна група в складі 12 чол. була обстежена за тими ж показниками в четвер після аудиторних годин.

Отримані результати свідчать про те, що найвищий рівень усіх видів уваги – зранку. Причини очевидні: студент вислався, готовий до робочого дня, налаштований на продуктивну працю. Нижчий рівень уваги спостерігаємо в кінці дня, причини теж можна зрозуміти: студент втомлений, спрямований на відпочинок тощо. Найнижчий рівень уваги спостерігається після фізичного навантаження, у даному разі пари з фізкультури.

Цікавим було те, що різницю ми помітили і за гендерною ознакою (рис.3). Це можна пояснити тим, що чоловікам легше дається фізичне навантаження і їм простіше повернутися до інтелектуальної діяльності. Утім таке припущення потребує подальших досліджень, бо вибірка не є достатньою. Згідно з теорією гендерної психології мислення та увага чоловіка спрямовані вперед на результат, а жінки в ширину на процес.

Таким чином, фізичне навантаження змінює центр найбільшого збудження в корі великих півкуль і змінює домінанту. З іншого боку, фізична робота втомлює студента, і повернутися до інтелектуальної діяльності після фізкультури студенту важко. Тому аудиторні заняття, які вимагають напруженої уваги, бажано проводити в першій половині дня та в дні, коли діяльність не переривається парю фізичної культури. Після занять фізичної культури можна проводити заняття, які не потребують значного психічного навантаження.

Заняття з фізичної навантаження ми рекомендуємо проводити в кінці дня. У такому разі вони не перешкоджатимуть інтелектуальній діяльності студентів і ефективність їх буде найвища.

1. Гайда В.К., Гербачевский В.К. и др. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии. – С.-Пб.: Питер, 2004. – 560 с.
2. Максименко С.Д., Соловйенко В.О. Загальна психологія. – К.: МАУП, 2001. – 256 с.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К.: Вища школа, 2006. – 484 с.

Цукровий діабет діагностують на основі виявлення рівня вмісту глюкози в крові і появи її в сечі.

Типовими клінічними ознаками цукрового діабету (особливо декомпенсованого) є поліурія, спрага, полідипсія, сухість шкіри і слизових оболонок, нерідко втрата маси тіла. Поява таких скарг потребує обстеження хворого для виявлення цукрового діабету.

Згідно з рекомендаціями Міністерства охорони здоров'я України діагноз установлюється на основі таких показників, як концентрація глюкози в крові натще і через 2 год після стандартного тесту-проби на толерантність до глюкози.

Оцінку ступеня й стану компенсації захворювання проводять на основі визначення рівня глюкози на протязі доби, вмісту кетонів у крові й сечі та вивчають динаміку глікемії при різних формах глюкозотолерантності шляхом проведення глюкозотолерантного тесту (ГТТ).

Особа, яка обстежується, повинна не менше як за 3 дні до проведення проби притримуватись звичайного режиму харчування (з вмістом вуглеводів не менше 150–200 г на добу) і фізичних навантажень.

Пробу на толерантність до глюкози проводять у спокійному стані, їй не повинні передувати надмірні фізичні навантаження, паління та стресові ситуації. Звичайний ГТТ – це забір капілярної змішаної крові з пальця. Першу пробу беруть зранку натще після нічного голодування протягом 10–12 год (пиття води дозволяється). Під час проведення дослідів пацієнт повинен спокійно сидіти (або лежати). За день до і в день проведення дослідження необхідно припинити прийом медикаментів та різних процедур. ГТТ не рекомендується проводити під час місячних.

Після першого взяття крові з пальця пацієнт вживає 75 г глюкози, розчищеної у 250–300 мл води протягом 2–5 хв. Для покращення смакових якостей розчину й попередження нудоти можна додавати сік лимона.

Пацієнтам із надмірною масою тіла глюкозу назначають у розрахунку 1 г на 1 кг маси тіла, але не більше 100 г/кг. Для дітей кількість глюкози дорівнює 1,75 на 1 кг маси тіла. Після цього кров забирають з інтервалом 30 хв на протязі 2 год. При масових дослідженнях обмежуються повторним забором крові через 2 год після вживання глюкози, оскільки цей період найбільш інформативний для оцінки функціонального стану інсулярного апарату підшлункової залози. Критерії оцінки результатів ГТТ у дорослих показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії цукрового діабету і порушення толерантності до глюкози
(комітет експертів МОЗ із цукрового діабету, 1999 р.)

Стан	Вміст глюкози в капілярній крові (ммоль/л)	
	Натще	Через 120 хв після прийому глюкози
Норма	3,33-5,55 (100 мг %)	< 7,8 ммоль/л
Порушення толерантності до глюкози	< 6,1	>7,8<11,1
Цукровий діабет	>6,1	>11,1

1. Ефимов А., Зуева Н. Диагностика, лечение и профилактика диабетических нейропатий // Ліки України. – 2004. – №9. – С.30–33.
2. Ефимов А.С., Скробонская Н.А. Клиническая диабетология. – К.: Здоров'я, 1998. – 320 с.
3. Зуева Н.А., Ефимов А.С. Новое в патогенезе и лечении сахарного диабета и его хронических осложнений. – К.: Здоровье Вашему дому, 2003. – 88 с.
4. Медвідь В.І., Викова Л.М. Цукровий діабет. – К.: ЗАТ "Індар", 2004.
5. Савран Е. Критерии диагностики сахарного диабета // Диабетик. – 2000. – Апрель. – С.9–10.

БИОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩИТНИКА ЧОЛОВІЧОГО *DRYOPTERIS FILIX-MAS* (L). SCHOTT. В КАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ

Надурак Наталія,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Шумська Н.В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Найбільш важливою особливістю популяції є її здатність змінюватись у часі, що дозволяє їй виступати в ролі основної одиниці еволюції. Зміни генетичної структури популяції, що виникають унаслідок взаємодії останньої із середовищем, проявляються у фенотипі. Вивчення внутрішньопопуляційної мінливості дозволяє визначити таксономічну значущість різних видових ознак.

Дослідження проводилось протягом 2005–2007 рр. Нами було досліджено чотири популяції *Dryopteris filix-mas* (L). Schott., які перебували на різних висотах над рівнем моря: відповідно I і II – 900 м над рівнем моря, а III і IV – 1200 м над рівнем моря, на території Карпатського національного природного парку (Микуличинського і Ворохтянського лісництв).

Для визначення морфологічних особливостей рослин кожної популяції аналізували по 25 екземплярів. Збір матеріалу проводили в межах однієї ділянки асоціацій, усередині її контуру на ізольованій площадці прямокутної форми, яку вибирали випадковим методом. На кожній ділянці ми визначали: висоту рослини, глибину залягання кореневища, довжину кореневища, кількість листків I, II та III порядків, довжину листків II та III порядків, кількість сорусів.

Отримані цифрові дані обробляли варіаційно-статистичними методами [1; 3]. Визначення відмінностей між різними популяціями проводили за допомогою критерію Стьюдента. Зв'язок між ознаками визначали шляхом вирахування коефіцієнтів кореляції.

Проаналізувавши біометричні показники особин популяцій, ми дійшли висновку, що ознаки особин третьої і четвертої з них належать до сильноваріабельних ($V = 28,1 - 69,7\%$). Для першої популяції такі ознаки, як висота рослини, глибина залягання кореневища, довжина кореневища й кількість листків 1-го порядку, належать до слабоваріабельних ($V = 12,6 - 15\%$), а кількість листків 2-го порядку і довжина листків 2-го порядку – до середньоваріабельних ($V = 17,5 - 18,5\%$), кількість листків 3-го порядку, довжина листків 3-го порядку і кількість сорусів – до сильноваріабельних ($V = 36,3 - 57,3\%$). Для другої популяції такі ознаки, як висота рослини і довжина листків 3-го порядку, належать до слабоваріабельних ($V = 11 - 14,7\%$), а глибина залягання кореневища, довжина кореневища і довжина листків 2-го порядку – до середньоваріабельних ($V = 15,9 - 18\%$). Кількість листків 1-го порядку, кількість листків 2-го порядку, кількість листків 3-го порядку і кількість сорусів – до сильноваріабельних ($V = 27 - 80\%$).

Нами були визначені коефіцієнти кореляції між усіма вивченими морфометричними ознаками за схемою особина-особина. Отримані коефіцієнти кореляції мають високе достовірне значення. Ми визначили індекс морфологічної інтеграції за методом Ю.А.Злобіна [2]. Він теж має високе значення (від 86,1% до 100%), і це говорить про те, що досліджувані популяції є в доброму стані.

Також ми встановили відмінності між популяціями *D. filix-mas* за морфологічними параметрами згідно з критерієм Стьюдента. Максимальні значення більшості ознак характерні для особин III і IV популяцій, які є на висоті 1200 м над рівнем моря. За критерієм Стьюдента I і II популяції за всіма показниками суттєво відрізняються від III і IV. На нашу думку, це пов'язано з висотою розміщення популяцій над рівнем моря. На одному рівні відмінності між популяціями відсутні, а з підняттям від 900 до 1200 м над рівнем моря значення параметрів суттєво знижується.

Нами було досліджено онтогенез *D. filix-mas*, який, до речі, на Прикарпатті досі не вивчався. У даній роботі прийнята періодизація онтогенезу, запропонована Т.А.Работновим із деякими змінами й доповненнями О.В.Смирнової [4; 5]. Використані загальноприйняті індекси вікової структури: прегенеративний період: p – проростки, j – ювенільні, im – іматурні, v – віргінільні; генеративний період: g^1 – молоді генеративні, g^2 – середні генеративні, g^3 – старі генеративні; постгенеративний період: ss – субсенільні, s – сенільні. Найбільшу кількість особин I, II і III популяцій *D. filix-mas* виявлено в середньому генеративному підперіоді, а особин IV популяції – у молодому генеративному підперіоді.

1. Зайцев Г.Н. Математика в экспериментальной ботанике. – М.: Наука, 1990. – 206 с.
2. Злобин Ю.А. Принципы и методы изучения ценотических популяций растений. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 148 с.
3. Лакин Г.Ф. Биометрия (учебн. пособие для биолог. специальностей вузов). – М.: Высшая школа, 1980. – 293 с.

4. Работнов Т.А. Изучение ценоотических популяций в целях выяснения стратегии жизни видов растений // Бюл. МОИП. Отд. Библ. – 1975. – Вып.2. – С.5–17.
5. Смирнова О.В., Заугольнова Л.Б., Ермакова И.М. Ценопопуляции растений (основные понятия и структура). – М.: Наука, 1976. – 217 с.

ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ ФІТОБІОТИ НА ГРАБОВО-БУКОВОМУ ЗРУБІ ХОТИМИРСЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ (ПРУТ-ДНІСТРОВСЬКЕ МЕЖИРІЧЧЯ)

Кучма Оксана,

V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Шумська Н.В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Проблема вирубки широколистяних лісів на Покутті, а також їхнього відновлення після вирубки є маловивченою. Мета даної роботи полягає в дослідженні процесів відновлення фітобіоти на грабово-буковому зрубі Хотимирського лісового масиву. Хотимирський ліс належить до Прут-Дністровського межиріччя і займає площу 22000 га.

Для дослідження процесів відновлення фітобіоти на грабово-буковому зрубі Хотимирського лісу ми обрали дві ділянки площею 1 га. Дослідження тривало з весни 2004 до весни 2008 року. Збір гербарних зразків та опис ділянки проводився три рази на рік: весною, літом та восени. При цьому також обчислювалась рясність кожного виду за шкалою О.Друде (цит. за [1]).

У процесі дослідження флори грабово-букового зрубу ми використовували маршрутний метод. Прокладались паралельні ряди, відстань між рядами становила 2 м.

Визначалось місцезнаходження та флороценотип кожного виду (за класифікацією Б.В.Заверухи (цит. за [2; 3])).

Видові назви рослин приймали за [4].

На ділянці зрубу проводився підрахунок зрубаних дерев, а також підрахунок річних кілець зрубаних дерев для визначення їхнього віку. Підраховувався вік таких видів дерев, як *Fagus sylvatica* L., *Carpinus betulus* L. та *Quercus robur* L.

Досліджувалась вторинна сукцесія як процес відновлення фітобіоти в результаті вирубки. Вік грабово-букового зрубу становить приблизно 5–7 років.

На грабово-буковому зрубі було знайдено близько 120 зрубаних дерев, які відносились до різних видів (*Quercus robur* L., *Fagus sylvatica* L., *Populus tremula* L., *Carpinus betulus* L. та ін.). Середній віковий діапазон знайдених видів становив: *Fagus sylvatica* L. – 72 – 188 років, *Carpinus betulus* L. – 60 – 96 років, *Quercus robur* L. – 160 – 255 років.

Аналізуючи дані за кількісними показниками природного відновлення, можна відмітити, що на зрубі зустрічаються переважно ювенільні особини основних лісоутворюючих порід: *Quercus robur* L. (проективне покриття становить 70%), *Fagus sylvatica* L. (75%), *Betula pendula* L. (60%), *Carpinus betulus* L.

(75%), які утворюють підріст. Молоді генеративні особини вищезгаданих видів формують перший ярус фітоценозу зрубу. У чагарниковому ярусі зростають середні генеративні особини *Rubus caesius* L. (98%), *Rosa canina* L. (90%) та віргінільні особини *Betula pendula* L. (80%).

У третьому ярусі трав'яного покриву бачимо такі доміанти, як *Achillea micrantha* Willd., *Leucanthemum vulgare* Lam., *Agrostis tenuis* Sibth., *Trifolium medium* L., *Vicia pilosa* Bieb., *Chamaenerion angustifolium* L. Проективне покриття від 60% до 95%.

У четвертому ярусі переважають *Bellis perennis* L., *Thymus serpyllum* L., *Glechoma hederacea* L., *Lysimachia nummularia* L., *Viola tricolor* L. Проективне покриття становить від 60% до 95%.

У результаті проведених досліджень ми побачили, що досліджувана територія грабово-букового зрубу є багатою на видове різноманіття (52,25%) порівняно з ділянкою лісу (38%).

На даному грабово-буковому зрубі відбуваються інтенсивні процеси відновлення фітобіоти, оскільки наявні види рослин, які перебувають у віргінільному та генеративному періодах свого індивідуального розвитку. Утворена вторинна сукцесія не є стабільною.

Дослідна ділянка зрубу є багатшою (52,25%) на видове біорізноманіття, ніж ділянка лісового масиву (38%). На нашу думку, це пов'язано з тим, що після вирубки дерев види, які зростають на даній ділянці, почали отримувати більшу кількість світла, поживних речовин, але меншу кількість вологи. У результаті вирубки з'явилися нові еконіші, які швидко заповнилися видами нехарактерними для лісу (*Viola arvensis* Murr., *Digitalis grandiflora* Mill., *Curex digitata* L., *Chamaenerion angustifolium* L., *Trifolium arvense* L., *Thymus serpyllum* L. та ін.).

1. Григора І.М., Соломаха В.А. Основи фітоценології. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 239 с.
2. Флора Волино-Подолля і ее генезис / Б.В.Заверуха. – К.: Наук. думка, 1985. – С.6–47.
3. Флора и растительность Украины: Сб. науч. тр. – К.: Наук. думка, 1986. – 156 с.
4. Определитель высших растений Украины / Д.Н.Доброчаева, М.И.Котов, Ю.Н.Прокурдин и др. – К.: Наук. думка, 1987; Природа Івано-Франківської області / Під ред. К.І.Геренчука. – К.: Видавниче об'єднання "Вища школа", 1973. – 567 с.
5. Мельник В.І., Корінко О.М. Буківі ліси Подільської височини: Монографія. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – С.20–25.

ВПЛИВ БОБОВО-ЗЛАКОВИХ ТРАВСУМІШОК НА ПОКРАЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ЕРОДОВАНИХ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТИХ ҐРУНТІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Брус Наталія,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Турак О.Ю.,
асистент.

Дерново-підзолисті еродовані ґрунти займають основний відсоток території Івано-Франківщини, під ріллею перебуває біля 82,8 тис. га, які є найбільш ерозійно небезпечними.

Виявлено, що середньорічна максимальна величина змиву ґрунту складає 28,2 тонн з 1 га, а щорічні втрати поживних речовин від ерозійних процесів становлять: гумусу – 68 тис. т, азоту – 3,4 тис. т, фосфору – 3 тис. т і калію – 47,5 тис. т.

Оптимальним заходом щодо зведення до мінімуму ерозійних процесів є залуження еродованих земель багаторічними травосумішками, які мають високу ґрунтозахисну ефективність і в процесі вирощування яких спостерігається покращення родючості ґрунту. У зв'язку із цим виникає необхідність у формуванні ерозійно стійких агрофітоценозів, адаптованих до природно-кліматичних умов Передкарпаття.

Дослідження проводили на стаціонарному досліді в дендропарку “Дружба” на дерново-підзолистих поверхнево оглеєних середньосуглинкових еродованих ґрунтах. Схема досліді включає контроль (ґрунтозахисна сівозмінна):

1 варіант (конюшино-тимофіївно-райграсо-пажитницєва сумішка), зі співвідношенням бобово-злакових компонентів 50:50%;

2 варіант (конюшино-тимофіївно-грястище-тонконогова сумішка), 40:60%.

3 варіант (конюшино-тимофіївно-кострище-мітлична сумішка), 30:70%.

Проведений аналіз експериментальних даних показує, що вміст гумусу в слабозмитому ґрунті під ґрунтозахисною сівозмінною знизився на 0,07%, у середньозмитому – на 0,01%, тоді як під багаторічними травами даний показник суттєво не змінився й зріс на 0,02%. На варіанті з бобово-злаковими травосумішками спостерігається тенденція до збільшення вмісту гумусу, протиерозійної стійкості ґрунту, зменшення ерозійних процесів.

Вміст азоту на варіанті слабозмитого ґрунту зменшується на 28%, а середньозмитого – на 32%. Під багаторічними травами спостерігається збільшення вмісту азоту: на слабозмитому ґрунті на 68%, а на середньозмитому – на 33%.

Запаси фосфору в ґрунті на варіанті ґрунтозахисної сівозміни знизилися за рахунок ерозійних процесів. Залуження території багаторічними травосумішками дало змогу звести до мінімуму змив ґрунту, а вміст фосфору в ґрунті зростає.

Установлено, що запас калію в ґрунті на контролі знизився на 10% на слабозмитому ґрунті і на 30% на середньозмитому ґрунті. А на варіантах під багаторічними бобово-злаковими травами вміст калію зріс на 30% і на 9,8% відповідно.

Багаторічні трави зводять до мінімуму ерозійні процеси, позитивно впливають на покращення агрохімічних, водно-фізичних показників еродованих дерново-підзолистих ґрунтів.

1. Агрохімія / За ред. М.М.Городнього. – К.: Вища школа, 1995. – 264 с.
2. Кулеш С.В. Влияние сельскохозяйственных культур на накопление органического вещества в почве: Почва, плодородие урожай. – Минск, 1968. – С.290-295.
3. Шикун М.К. та ін. Природний механізм відтворення родючості ґрунтів. Відновлення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві. – К.: ПФ “Оранта”, 1998. – С.208–298.
4. Тараріко О.Г. Проблеми сучасного землеробства і охорона ґрунтів в Україні: аналіз, стан і пропозиції // Вісник аграрної науки. – 1996. – №1. – С.15–22.

МОНІТОРИНГ ҐРУНТІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ТА ЇХ ОХОРОНА

Лукач Оксана,
III курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волошук М.Д.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Моніторинг – це діагностика, прогноз і управління станом ґрунтів або контроль заради управління розширеним відтворенням їх родючості.

Основним завданням моніторингу ґрунтів є періодичний контроль динаміки основних ґрунтових процесів у природних умовах і при антропогенних навантаженнях, прогноз еколого-економічних наслідків деградації ґрунтів із метою запобігання або усунення дії негативних процесів [1].

На теренах Івано-Франківської області спостерігається велика динамічність структури с/г угідь, розораність земель. Так, у 1980–1985 рр. вона досягла 90%, а на даний час зменшилась на 45–50%.

Значно погіршилися властивості ґрунтів – дегуміфікація гумусу на 0,5%, кислотність ґрунту збільшилась на 45–50%.

Для ефективного контролю використання ґрунтів, оцінки стану ґрунтових ресурсів та обґрунтування управлінських рішень згідно з “Положенням про державний моніторинг навколишнього природного середовища: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 1993 р. №785” необхідне запровадження системи моніторингу ґрунтів в адміністративних районах, областях України.

Основними заходами щодо створення системи з моніторингу ґрунтів є:

- створення обласної системи, програми ведення та бази даних з моніторингу ґрунтів;
- розробка методично-нормативних документів для ведення моніторингу ґрунтів, що перебувають у кризовому стані;
- розробка методики вибору базових господарств;
- розробка положення про базове господарство;
- проведення детального ґрунтового обстеження ґрунтів;

• розробка техніко-економічного обґрунтування (ТЕО) заходів з усунення деградації ґрунтів;

• проведення спостережень та оцінки стану ґрунтів базових господарств, створення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи моніторингу.

Головними заходами щодо охорони й покращення родючості ґрунтів є:

• заходи, що запобігають дегуміфікації ґрунтів (внесення органічних і мінеральних добрив, посів багаторічних трав, мінімалізація обробітку, застосування меліорантів та ін.);

• система агромеліоративних заходів щодо збереження й поліпшення властивостей осушених земель (хімічна меліорація, фітомеліорація, сівозміни та ін.);

• заходи, що запобігають агрофізичній деградації ґрунтів (внесення органічних добрив, оптимізація структури посівів, застосування кальцієвмісних речовин, мінімалізація обробітку);

• комплекс заходів щодо відновлення родючості еродованих ґрунтів (організаційно-господарські, агротехнічні, лісомеліоративні і гідротехнічні заходи);

• заходи, що запобігають техногенному забрудненню ґрунтів.

Головною проблемою з охорони земель, підвищення родючості ґрунтів і економії енергоресурсів повинні стати впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі ґрунтозахисних та енергозберігаючих, проведення робіт із вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних, ерозійно небезпечних земель, впровадження ґрунтозахисно-меліоративної та агроландшафтної організації території.

1. Ліщинський А.Г. Моніторинг земель і прогнозування використання земельних ресурсів для студентів спеціальності 7.070906 "Землевпорядкування" заочної форми навчання / Рівне: РДТУ, 1999. – 30 с.
2. Положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 1993 р. №785.

ВПЛИВ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ НА ЙОГО АГРОФІЗИЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ВРОЖАЙНІСТЬ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Масюк Володимир,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Карбівська У.М.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Вивчення способів основного обробітку зумовлене певними ґрунтово-кліматичними особливостями Прикарпаття, де переважають дерново-опідзолені поверхнево оглеєні ґрунти з низькою природною родючістю та достатньою, а в окремі періоди надмірною зволоженістю, неглибоким гумусовим горизонтом.

В агротехнічному плані є зменшення енергоносіїв за рахунок виборів способів основного обробітку ґрунту, в енергетичному та економічному – це змен-

шення енерговитрат на основний обробіток ґрунту й зниження собівартості продукції.

Ці питання є особливо актуальні в сучасних ринкових умовах не тільки для Передкарпаття, а в цілому для України. Дослідження проводились на стаціонарному полігоні лабораторії землеробства Коломийської дослідної станції. Культура – озима пшениця, сорт – Київська 8, у короткоротаційній сівозміні (кормові боби, озима пшениця + поживні, гречка, ярий ячмінь + поживні) всі культури якої підходять для вирощування в нашій зоні.

У схему досліду були включені такі способи основного обробітку ґрунту: звичайна оранка на глибину гумусового горизонту 20–22 см, мілка оранка на глибину 14–16 см, та поверхневий обробіток (дискування) на глибину 8–10 см.

Оптимальні норми добрив рекомендовані для зони N₉₀ P₆₀ K₆₀. Решта азотних добрив вносили весною в період відновлення вегетації в дозі 30–40 кг/га д.р.

Таблиця 1.

Схема досліду

№ варіанта	Обробіток ґрунту	Глибина обробітку, см
1	Оранка	20 – 22
2	Мілка оранка	14 – 16
3	Дискування	8 – 10

Ґрунт дослідної ділянки – дерново-середньопідзолистий поверхнево оглеєний середньосуглинковий, осушений гончарним дренажем. Вміст гумусу в шарі 0–20 см – 2.71%, рН сольове 4.3, P₂O₅, K₂O (за Кірсановим) 93, 85 мг/100 гр ґрунту відповідно. Розмір посівної ділянки – 6×15.5=93 м², облікової ділянки – 4×12.5=50 м², повторність досліду триразова.

Установлено, що зменшення глибини обробітку ґрунту супроводжувалось диференціацією орного шару за щільністю. Більш низька щільність будови верхнього 0 – 10 см шару ґрунту відмічена на варіантах мілкої оранки і особливо дискування, де вона була на час сходів пшениці озимої відповідно 1.23 і 1.18 гр/см³. У цьому шарі концентрувалась основна маса поживних та кореневих решток попередника (вико-вівсяна сумішка). Однак уже шар 10 – 20 см мав значно вищу щільність, ніж при звичайній оранці.

Об'ємна маса 0 – 10 см шару ґрунту на контрольному варіанті становила в середньому за вегетацію 1.32 г/см³ і знижувалась по мілкій оранці до 1.31 г/см³ та по поверхневому обробітку до 1.28 г/см³, що на 0.04 г/см³ менше, ніж на контролі.

Проведені дослідження показали, що водний режим ґрунту при різних способах обробітку визначається їх впливом на агрофізичний стан ґрунту. Так, при мілкій оранці й дискуванні щільна будова ґрунту нижче 10 см сприяє накопиченню вологи в шарі 0 – 10 см і одночасно затримує її проникнення в нижні шари.

Наведені дані на врожай сільськогосподарських культур показують, що на контролі (оранка на глибину 20–22 см) урожайність озимої пшениці була

39,4 ц/га. Заміна оранки на глибину гумусового горизонту на мілкий обробіток (оранка 14–16 см) сприяла підвищенню врожайності озимої пшениці на 2,7 ц/га або на 5,5%. При застосуванні поверхневого обробітку (дискування на глибину 8–10 см) одержано найвищий урожай озимої пшениці – 43,7 ц/га, що на 4,3 ц/га більше, ніж на контролі.

- Зменшення глибини обробітку дерново-підзолистого поверхнево оглеєного ґрунту супроводжується диференціацією орного шару за щільністю та вимагає підвищеного контролю за фітосанітарним станом посівів, оскільки забур'яненість на даних варіантах була вищою.

- Застосування мілкої оранки та дискування підвищує врожайність сільськогосподарських культур з одночасним зниженням енерговитрат на основний обробіток.

- Як свідчать експериментальні дослідження, поверхневий обробіток ґрунту за будь-яких погодних умов ефективний, особливо по попередниках, що пізно збираються, і не досягається належного осідання ґрунту після оранки. У порівнянні з оранкою на глибину гумусового горизонту зменшуються непродуктивні витрати вологи ґрунту.

- 1 Блажевський В.К. Вплив способів обробітку ґрунту на урожай і якість зерна озимої пшениці // Землеробство. – К.: Урожай, 1968. – Вип. 14. – С. 62–68.
- 2 Доспехов Б.А., Болобова В.М. Влияние различных способов основной обработки почвы на агрофизические свойства и урожай // Известия ТСХА. – 1959. – С. 55–69.
- 3 Круть В.М., Пабат І.А. Система основного обробітку ґрунту і урожайність культур сівозміни // Вісник с-г науки – 1985. – №5. – С. 26–30.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКАРПАТТІ: ДИНАМІКА ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Червінський Андрій,
ІІ курс, Інститут туризму і менеджменту.
Науковий керівник – Гуменюк Г.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Часто йдуть далеко шукати те,
що мають у себе вдома.
Вольтер

Актуальність означеної проблеми зумовлена стрімким розвитком туристичної галузі як в Україні, так і на Прикарпатті зокрема, адже відомо, що в передових країнах світу однією з найперспективніших і найприбутковіших галузей економіки є туризм.

Сільський туризм (rural tourism) – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також

центрів з обслуговування туристів із провідниками та екскурсоводами. Сільські оселі можуть використовуватися як база для ночівлі та харчування туристів.

Сільський зелений туризм продовжує активно розвиватися. В Україні ця галузь перебуває ще на початковій стадії розвитку і заслуговує на всляку увагу й підтримку. Вихід України на міжнародну арену створює сприятливі умови для формування туристичної інфраструктури. З цією метою прийнято Державну програму розвитку туризму на період до 2010 р. [1], яка передбачає збагачення туристичного потенціалу та створення сучасного високоефективного й конкурентоздатного туристичного комплексу, що забезпечує широкі можливості для задоволення потреб українських та іноземних громадян у туристичних послугах. Слід відмітити, що зелений туризм відроджується на Прикарпатті на нових засадах. Найпопулярнішими серед туристів є Косівщина, Верховинщина, Яремчанщина та Рожнятівщина. І щоб даний вид туризму стабільно розвивався, необхідно сформувати його господарський механізм: організаційні, економічні та правові аспекти діяльності. Найбільше уваги потрібно приділяти “організації скоординованих стосунків між учасниками зеленого туризму, що потребують вирішення питання оподаткування і тарифів на житло та послуги; системи маркетингу; гарантій щодо прийому гостей, певних стандартів обслуговування; законодавчому та правовому оформленню та підтримці сільського зеленого туризму на рівні держави” [1].

Власники осель зеленого туризму повинні оберігати свій туристичний продукт через збереження невідновлюваних природних ресурсів. Адже тут можна розвивати не лише сільський зелений туризм, а й інші різноманітні види туризму: водний, велосипедний, кінний, спелеотуризм, парапланеризм, гірський і водний слалом.

З кожним роком зростає інтерес населення до туристичної діяльності. Так, кількість ліцензованих туристичних підприємств в Івано-Франківській області за період із 1998 до 2006 року зросла з 25 до 70, а приватними оселями сільського зеленого туризму надано послуги лише за 2006 рік 160 тис. чоловік. Тільки від початку втілення проекту TESIS (1999) “Підтримка місцевого розвитку та туризму Карпатського регіону”, в якому однією з найголовніших передумов розвитку туризму є розвиток сільського зеленого туризму в гірських районах, прибуток від цієї галузі збільшився у 2,1 раза (з 24,2 млн. грн. до 50,9 млн. грн.), а відвідуваність досягла 386 тис. осіб у рік. Сьогодні понад 350 сільських господарів готові прийняти гостей у своїх садибах. Ось що сільський туризм обіцяє сільським мешканцям:

- 1) роботу (диференційовану, хоча б сезонну);
- 2) збереження послуг;
- 3) допомогу господарствам;
- 4) охорону ландшафтів;
- 5) удосконалення довкілля;
- 6) нові ініціативи та концепції.

Розвиток сільського туризму не є ні випадковим, ані тимчасовим явищем. Хоч часто подорожі є наслідком моди, але сили, що кристалізують зростання сільського туризму, є довготривалими.

Поряд із тим у питанні розвитку туристичної галузі на Прикарпатті є проблеми, які суттєво гальмують цей вид малого бізнесу: недостатній рівень якості та комфорту, які необхідні для задоволення потреб як вітчизняних, так і інозем-

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

них туристів; нестача цілісних туристичних пропозицій, що містять продукти, орієнтовані на новий тип туриста; відсутність нормативно-правової бази щодо захисту туристичних маршрутів та юридичної відповідальності за знищення знаків і туристських стежок; відсутність єдиної системи знакування карт, схем туристичних об'єктів в Україні. А незначна кількість туристичних притулків на гірських стежках гальмує розвиток активних видів туризму, не дає можливості забезпечити належний рівень безпеки. Для вирішення окреслених проблем пропонуємо здійснити певні заходи:

1) перепусткою в новий етап легального становлення сільського зеленого туризму повинен стати законодавчий документ, де має бути чітко зазначено статус сільського туризму: вид підсобного господарства чи вид підприємницької діяльності на селі; 2) установити безвізовий режим для в'їзду туристів, які прибувають в Україну, на термін до 30 днів, як це зробили східноєвропейські країни Польща, Словаччина та ін.; 3) скориставшись зарубіжним досвідом, рекомендувати місцевим радам знизити ставку єдиного податку до мінімуму для підприємців – фізичних осіб, які починають надавати послуги з проживання у власному будинку, а також звільнити їх від сплати частини податку, що спрямовується в місцевий бюджет, на перший рік діяльності; 4) створити сприятливий клімат для кредитування тих, хто хоче займатися цим видом туризму, шляхом створення мікрокредитних ліній; 5) необхідно налагодити підготовку фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів, провідників, інструкторів з організації кінних прогулянок та різних видів спорту для обслуговування туристів).

Хоч сьогодні сільський зелений туризм ще стикається з багатьма перешкодами та проблемами, однак є всі підстави стверджувати, що цей вид діяльності має великі перспективи в Карпатському регіоні, багатому на природні шедроти, культурно-історичну спадщину та гостинних і ширих людей.

1. Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки. – №583. – К., 2002. – 18 с.
2. Гори і люди (у контексті сталого розвитку) / За ред. Ф.Д.Гамора. – Рахів, 2002. – Т.1. – 510 с.

<i>Гвоздецький Ярослав.</i> ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ ЛЮДИНИ В ХРИСТІЯНСТВОІ	3
<i>Бабинський Денис.</i> ОСОБИСТІСНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	4
<i>Гвоздецький Ярослав.</i> ДЗВОНАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ	6
<i>Вороневич Галина.</i> САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ДРЕВНЬОГО ГАЛИЧА (XI–XIV СТ.)	8
<i>Бірчинська Людмила.</i> ПСИХОСЕКСУАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	11
<i>Винник Віта.</i> ПРОБЛЕМА СТАТІ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА	12
<i>Іванків Тетяна.</i> ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ (XVII–XVIII СТОРІЧЧЯ)	14
<i>Карпенко Євген.</i> МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕНС ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ	16
<i>Кугук Олена.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖАНРУ “ФЕНТЕЗІ” НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ	18
<i>Кудровська Ольга.</i> МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ	19
<i>Сокирко Олександр.</i> СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	22
<i>Угрин Сергій.</i> СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ СУФІЗМУ В ПОЕЗІЇ, ПРИТЧАХ, КАЗКАХ НАРОДІВ СХОДУ	24
<i>Фіцак Христина.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ КЕРІВНИКА	25
<i>Вівчарик Тетяна</i> ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА НЕБЛАГОПОЛУЧНИМ СІМ'ЯМ	27

ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

<i>Радик Марина.</i> РУСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКА ШЛЮБНА ПОЛІТИКА X – ПОЧ. XIII СТ.	30
<i>Вичівський Павло.</i> РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ 1991–1999 рр. В ІСТОРІОГРАФІЇ	32
<i>Лотоцький Віталій.</i> ІДЕЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА УТВОРЕННЯ НАРОДНОЇ РАДИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ “ДІЛО”)	33

<i>Бодоряк Ольга</i> . ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	35
<i>Розлуцький Назарій</i> . РОЛЬ БРОНЕТАНКОВИХ ВІЙСЬК У ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЯХ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941–1945)	37
<i>Лазоришин Юрій</i> . РЕСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ 1991–2007 рр.	39
<i>Куликовська Юлія</i> . ВПЛИВ ПОЛІТИКИ РАДЯНІЗАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ (на прикладі населення смт.Коропець Монастирського району Тернопільської області)	41
<i>Шевчук Оксана</i> . ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЛЕМКІВСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ (на прикладі с.Маркова Монастирського району Тернопільської області)	42
<i>Чорненький Роман</i> . ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ В СКЛАДІ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНИ У 1919–1939 рр.	44
<i>Питель Богдан</i> . БІХЕВІОРИЗМ ТА НЕОБІХЕВІОРИЗМ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ	46
<i>Нагорняк Надія</i> . ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА І ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Р.ШУХЕВИЧА В ІСТОРІОГРАФІЇ	48
<i>Гава Петро</i> . ОНОМАСТИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНА ІСТОРИЧНА ДИСЦИПЛІНА	50

ФІЛОЛОГІЯ

<i>Перетічка Мар'яна</i> . ДРАМАТУРГІЯ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА: КОНФЛІКТИ Й ХАРАКТЕРИ	52
<i>Скусяк Галина</i> . СЛОВОТВОРЧА СПРОМОЖНІСТЬ ІМЕННИКА “БОГ” У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	54
<i>Глов'як Василь</i> . ПРОЗА ГНАТА МИХАЙЛИЧЕНКА І МИХАЙЛА ЯЛОВОГО: МОДЕРНІСТСЬКІ ТИПИ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ	56
<i>Чолій Тетяна</i> . МОВОЗНАВЧА СПАДЩИНА ВАСИЛЯ СІМОВИЧА	58
<i>Данилюк Інна</i> . ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ “СМІХ” У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТЕКСТІВ Ю.АНДРУХОВИЧА ТА С.ПРОЦЮКА)	60
<i>Ріжко Руслана</i> . ІДІОСТИЛЬ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ	62
<i>Тимочко Уляна</i> . ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У САМОВИРАЖЕННІ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ФОРМУ АКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	63
<i>Шарпе Уляна</i> . РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК	65
<i>Гаврилків Христина</i> . ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СНОВИДІНЬ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА	67
<i>Іванова Олександра</i> . СИМВОЛІКА РІКИ ЯК ПЛИННОСТІ ЧАСУ В ПОВІСТІ “ПЛИВЕ-ШУМИТЬ РІКА” М.КЕЙВАН	69

<i>Боднар Денис</i> . ПОЕТИКА МАЛОЇ ПРОЗИ СТЕПАНА ПРОЦЮКА: “ГАЛЮЦИНОГЕННА КВІТКА” НА БЕТОНІ СОЦІУМУ	70
<i>Юрашук Михайло</i> . ГУЦУЛЬСЬКО-ПОКУТСЬКІ ФОНЕТИЧНІ ДІАЛЕКТНІ ОЗНАКИ В ГОВІРЦІ СЕЛА ЗАЛУЧ НА КОЛОМИЙЩИНІ	72
<i>Кривенюк Юлія</i> . ОПОЗИЦІЯ “МИНУЛЕ – ТЕПЕРІШНЄ” ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ “ЧАС” (ЗА РОМАНОМ ВІРДЖИНІ ВУЛФ “МІЖ АКТАМИ”)	74
<i>Шевага Вікторія</i> . ІСТОРИЧНА ПРАВДА ТА ХУДОЖНЯ ВИГАДКА ЯК ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ПОЛОТНА (НА ОСНОВІ РОМАНУ ЕЛІЗАБЕТ КОСТОВОЇ “ІСТОРИК”)	76
<i>Пушка-Дзюбата Зоряна</i> . ПРАГМАТИКА ЧАСТКИ В АВТОРСЬКОМУ ДИСКУРСІ	78

ЕКОНОМІКА

<i>Кушук Марія</i> . ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	81
<i>Николайчук Мар'ян</i> . ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	84
<i>Шпак Андрій</i> . РОЗМІР КАПІТАЛОВКЛАДЕНЬ В ОСВІТУ В УКРАЇНІ	87
<i>Белей Наталя</i> . УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ В ОРГАНІЗАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ КАР'ЄРНОГО РОСТУ	89
<i>Федів Леся</i> . ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТА РЕПОЗИЦІОНУВАННЯ	91
<i>Гундяк Світлана</i> . СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	93
<i>Шиян Роксана</i> . ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПРОСТОРОВОЇ СИСТЕМИ	95
<i>Наумець Тетяна</i> . СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	96
<i>Задна Ірина</i> . ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	99
<i>Зборовський Володимир</i> . ВПЛИВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	101
<i>Дзібій Іоланта</i> . ФІНАНСУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	104
<i>Будько Оксана</i> . МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	106
<i>Друк Ірина</i> . ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	108
<i>Максимів Ірина</i> . ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕНОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	110

<i>Михайлюк Надія.</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА ДОХОДАМИ ТА СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	112
<i>Зінюк Ліліана.</i> СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ЗМІН ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ	113
<i>Кохан Ірина.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК У ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	116
<i>Климчук Христина.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ	118
<i>Чорна Юлія.</i> ПРОЦЕС БЕНЧМАРКІНГУ НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	121
<i>Гринь Тетяна.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ЯК ОДНОГО З ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	123

ПРАВО

<i>Пташник Ірина.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ	126
<i>Хільчук Мар'яна.</i> ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ, ТРАНСПОРТУ, ЗВ'ЯЗКУ, ЕНЕРГЕТИКИ, ОБОРОНИ ТА ІНШОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	128
<i>Сливоцька Наталія.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	130
<i>Шевчук Любов.</i> ОКРЕМІ КОЛІЗІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	132
<i>Таран Ольга.</i> ТРАНСПЛАНТАЦІЯ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	135

ПЕДАГОГІКА

<i>Гушпит Ганна.</i> ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ У “ВИХОВАННІ РОЗУМУ” НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І.КАНТА	137
<i>Бойчук Іванна.</i> ТЕМА СИРИТСТВА В СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ	139
<i>Гундерук Богдана.</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	141
<i>Лотоцький Віталій.</i> УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА В УТВЕРДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)	142
<i>Гулько Артур.</i> ЗНАЧЕННЯ РИТМІКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	145
<i>Сазайдак Тетяна.</i> МУЗИЧНО-СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ	146

<i>Майдан Наталія.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	148
<i>Цюпака Ольга.</i> ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	150
<i>Гречкіна Наталія.</i> ЗАПОВІТІ СТАРОГО ЛІКАРЯ... (УКРАЇНСЬКІ СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ЯНУША КОРЧАКА)	153
<i>Осташ Анастасія.</i> ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	155
<i>Тимочко Наталія.</i> ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	158
<i>Савка Олег.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ ІЗ МАТЕМАТИКИ	160
<i>Савчин Зоряна.</i> МОЛОДШИЙ ШКОЛЯР І СУЧАСНА ТЕХНІКА: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я	162

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

<i>Рев'юк Юлія.</i> ЛЯЛЬКА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ	165
<i>Сподаренко Віктор.</i> ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ ПРИКАРПАТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ	167
<i>Стецюк Роман.</i> ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	169
<i>Сковрон Надія.</i> ГІТАРА І БАНДУРА: КОНСТРУКТИВНІ ТА ТЕХНІЧНО-ВИКОНАВСЬКІ ПАРАЛЕЛІ	171
<i>Бідочко Мар'яна.</i> ПІСНІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПОХОДЖЕННЯ В ХОРОВОМУ ДОРОБКУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ	174
<i>Щербій Юлія.</i> СТИЛІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ	176
<i>Романенко Тетяна.</i> ХАРАКТЕРНІ НЕДОЛКИ В СПІВІ ТА МЕТОДИ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ	177
<i>Заруцька Мирослава.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ	179
<i>Федорак Зоряна.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ	181
<i>Луцюк Ірина.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕСІЛЬНОЇ ПІСЕННОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПОКУТТЯ	183
<i>Макар Ольга.</i> А.Є.ДЛІЧКА. “СПОГАДИ ПРО ПОЛТАВУ”. ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКИЙ АНАЛІЗ	185
<i>Притуляк Надія.</i> ОБРЯДОВИЙ ОДЯГ БОЙКІВЩИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.	187

<i>Линяньська Наталія.</i> ЧУДОТВОРНА ІКОНА КОХАВИНСЬКОЇ МАТЕРІ БОЖОЇ НА ЛЬВІВЩИНІ	189
<i>Стефанишин Василь.</i> НІЛ ХАСЕВИЧ ТА МИСТЕЦЬКИЙ ГУРТОК “СПОКІЙ”	191
<i>Куліш Лариса.</i> ТРАДИЦІЙНИЙ ГОЛОВНИЙ УБІР НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ КІНЦЯ ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ. РОЛЬ У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВОСТІ	193
<i>Ропар Надія.</i> ТИПОЛОГІЯ І ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТКАНИХ ВИРОБІВ ПОКУТТЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	195
<i>Полек Юрій.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЗАСОБАМИ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА (НА МАТЕРІАЛАХ ТВОРЧОСТІ В.СТУСА)	197
<i>Пастух Орест.</i> МІМІКА ТА ЖЕСТ ЯК ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ МИСТЕЦТВА ХУДОЖНЬОГО ЧИТАННЯ	199

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

<i>Тягур Тарас.</i> МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАУКА УПРАВЛІННЯ (ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ)	202
<i>Гумницька Ірина.</i> ВПЛИВ СПОРТИВНИХ ДОСЯГНЕНЬ НА САМООЦІНКУ ПІДЛІТКІВ	204
<i>Білик Ярослав.</i> ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКАРПАТТІ	205
<i>Гаврилюк Алла.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ	207

ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

<i>Слободян Надія.</i> НЕЛОКАЛЬНА КРАЙОВА ЗАДАЧА ДЛЯ КВАЗІЛІНІЙНОГО ГІПЕРБОЛІЧНОГО РІВНЯННЯ ЗІ СТАЛИМИ КОЕФІЦІЄНТАМИ В ЛІНІЙНІЙ ЧАСТИНІ ОПЕРАТОРА	209
<i>Лаврів Наталія.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАКТАЛЬНИХ АЛГОРИТМІВ КОМПРЕСІЇ ДАНИХ	211
<i>Кушмелюк Олег.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	212
<i>Мілевська Оксана.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АВТОМАТИЗОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАОЧНОЇ ШКОЛИ З ІНФОРМАТИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	214

ФІЗИКА

<i>Мицак Уляна.</i> СОНЯЧНІ ЕЛЕМЕНТИ НА ОСНОВІ СЕНСИБІЛІЗОВАНОГО ДІОКСИДУ ТИТАНУ	216
<i>Ільків Богдан.</i> МОДЕЛЬ ПЕТРИЦА І ПОВЕРХНЕВІ ЯВИЩА В НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ПЛІВКАХ ХАЛЬКОГЕНІДІВ СВИНЦЮ	218

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ГЕОГРАФІЯ

<i>Семчук Світлана, Магас Вікторія.</i> УВАГА СТУДЕНТІВ ДО І ПІСЛЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ	221
<i>Борусевич Уляна.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАБОРУ КРОВІ НА АНАЛІЗ У ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ	223
<i>Надурак Наталія.</i> БІОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩИТНИКА ЧОЛОВІЧОГО <i>DRYOPTERIS FILIX-MAS</i> (L). SCHOTT. В КАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ	224
<i>Кучма Оксана.</i> ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ ФІТОБІОТИ НА ГРАБОВО-БУКОВОМУ ЗРУБІ ХОТИМИРСЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ (ПРУТ-ДНІСТРОВСЬКЕ МЕЖИРІЧЧЯ)	226
<i>Брус Наталія.</i> ВПЛИВ БОБОВО-ЗЛАКОВИХ ТРАВСУМІШОК НА ПОКРАЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ЕРОДОВАНИХ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТИХ ҐРУНТІВ (ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ)	228
<i>Лукач Оксана.</i> МОНІТОРИНГ ҐРУНТІВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ТА ЇХ ОХОРОНА	229
<i>Масюк Володимир.</i> ВПЛИВ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ НА ЙОГО АГРОФІЗИЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ВРОЖАЙНІСТЬ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ	230
<i>Червінський Андрій.</i> СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКАРПАТТІ: ДИНАМІКА ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	232

ББК 70.516
М 34

Еврика – ІХ: Збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ:
Вид-во “Плай” ЦІТ Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, 2008. – 242 с.

Старший редактор – Василь Головчак
Літературне редагування – Зоряна Зайцева
Коректура – Надія Гриців
Комп’ютерна правка і верстка – Оксана Клименко

Здано до набору 20.06.2008 р. Підп до друку 05.09.2008 р.
Формат Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура “Times New Roman”. Ум. друк. арк. 14. Тираж 160 прим. Зам.91.

Видавництво “Плай” ЦІТ
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. С.Бандери, 1, тел. 71-56-22

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 12.12.2006 серія ДК 2718*